

ДЕПАРТАМЕНТ НАУКИ І ОСВІТИ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ
АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ПІВНІЧНО-СХІДНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР НАН УКРАЇНИ І МОН УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
ХАРКІВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ»

ДЕНЬ НАУКИ

ПРОГРАМА ТА МАТЕРІАЛИ

**XXXII МІЖНАРОДНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«УНІВЕРСИТЕТ ТА РИНОК ПРАЦІ: НОВІ ВЕКТОРИ СПІВПРАЦІ»**

**XXXII НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ МОЛОДИХ УЧЕНИХ
«АКАДЕМІЧНА КАР'ЄРА МОЛОДОГО ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ
ПЕРМАНЕНТНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ»**

**XXXII РЕГІОНАЛЬНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ВЧИТЕЛІВ
«ВИКЛАДАЧ ЗЗО ТА ЙОГО ІННОВАЦІЙНИЙ КАПІТАЛ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ»**

Харків
Народна українська академія
12 квітня 2025 р.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Харківського гуманітарного університету
«Народна українська академія».
Протокол № 9 від 31 березня.2025 р.*

Р е д а к ц і й н а к о л е г і я :

К. В. Астахова, д-р іст. наук, проф.; В. І. Астахова, д-р іст. наук, проф.; Н. П. Гога, канд. психол. наук, доц.; Т. В. Зверко, канд. соціол. наук, доц.; І. В. Змійова, канд. філол. наук, проф.; Г. М. Зобова, спеціаліст вищої категорії, старший учитель; О. А. Іванова, канд. екон. наук, доц.; К. Г. Михайльова, д-р соціол. наук, проф.; З. І. Шилкунова, канд. пед. наук, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист; О. Л. Яременко, д-р екон. наук, проф.

Д34 День науки : програма та матеріали / Департамент науки і освіти Харківської обл. військ. адмін., Ін-т вищ. освіти НАПН України, Харк. акад. неперерв. освіти, Нар. укр. акад. ; [редкол.: К. В. Астахова та ін.]. – Харків : Вид-во НУА, 2025. – 257 с. – (День науки).

У збірнику представлено матеріали XXXII Міжнародної студентської наукової конференції «Університет та ринок праці: нові вектори співпраці», XXXII Науково-теоретичної конференції молодих учених «Академічна кар'єра молодого викладача в умовах перманентних трансформацій» та XXXII Регіональної науково-практичної конференції вчителів «Викладач ЗЗСО та його інноваційний капітал в сучасних умовах».

Збірник продовжує наукові традиції проведення Дня науки ХГУ «НУА», незважаючи на виклики воєнного часу.

В матеріалах висвітлено актуальні питання взаємодії освіти та ринку праці, професійного розвитку молодих науковців та інноваційного потенціалу викладачів загальноосвітніх закладів. Досліджено нові вектори співпраці університету та роботодавців, виклики академічної кар'єри молодих викладачів в умовах постійних трансформацій, а також роль інноваційного потенціалу учителя в процесі трансформації сучасної освіти.

Розглянуто актуальні тенденції адаптації освітніх програм до потреб економіки, особливості підготовки фахівців та перспективи розвитку партнерства між закладами вищої освіти й роботодавцями.

Висвітлено виклики, що постають перед молодими науковцями в умовах глобальних змін, проблеми академічного зростання, розвитку наукових шкіл та інтеграції молодих викладачів у професійне середовище.

Надані публікації акцентують увагу на ролі педагогів у формуванні якісного освітнього середовища, впровадженню інноваційних підходів у навчальний процес і професійному розвитку сучасного вчителя.

Матеріали відображають актуальні підходи, тенденції та дискусійні питання сучасних досліджень, що мають як теоретичну, так і практичну цінність в умовах сучасних викликів українського суспільства. Вони охоплюють новітні методики та інноваційні аспекти розвитку як університетської, так і загальної середньої освіти, а також питання забезпечення розвивального потенціалу початкової школи.

УДК 37(08)

ОРГКОМІТЕТ

Астахова К. В. – голова, ректор Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», д-р іст. наук, проф.;

Майборода Р. В. – голова Асоціації випускників Народної української академії;

Члени оргкомітету:

Астахова В. І. – радник ректора Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», д-р іст. наук, проф.;

Зобова Г. М. – проректор з роботи ліцею Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», спеціаліст вищої категорії, старший учитель;

Іванова О. А. – проректор з науково-дослідної роботи Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», канд. екон. наук, доц.;

Коллін С.-О. PhD, проф. корпоративного управління Вільного університету Сканії (Швеція);

Михайльова К. Г. – проректор з навчально-методичної роботи та інновацій Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», д-р соціол. наук, проф.;

Гога Н. П. – голова Асоціації молодих вчених, декан факультету «Референт-перекладач» Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», канд. психол. наук, доц.;

Шилкунова З. І. – завкафедри початкової освіти Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», канд. пед. наук, учитель-методист, учитель вищої категорії;

Якуніна А. Л. – голова Студентського наукового товариства Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», здобувач 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Філологія».

**УНІВЕРСИТЕТ ТА РИНОК ПРАЦІ:
НОВІ ВЕКТОРИ СПІВПРАЦІ**

ПРОГРАМА ТА МАТЕРІАЛИ
XXXII МІЖНАРОДНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

12 квітня 2025 р.

Секція І

Світ університету. Сучасні історіософські підходи

Керівники секції:	Астахова К. В. , д-р іст. наук, проф., ректор Народної української академії;
	Гонца О. О. , член Консультативної ради, випускниця факультету «Бізнес-управління» Народної української академії;
	Кашавцев О. С. , випускник факультету «Бізнес-управління» Народної української академії;
	Коваленко Н. П. , директор музею історії Народної української академії
Секретар	Якуніна А. Л. , здобувач 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Філологія» Народної української академії

ДОПОВІДІ

Якуніна А. здобувач 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Філологія», Народна українська академія	<i>Студентські наукові об'єднання в контексті університетської історії</i> Науковий керівник проф. <i>Астахова К. В.</i>
Омеліч Р. здобувач 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Економіка», Народна українська академія	<i>Об'єднання випускників університету: історія питання</i> Науковий керівник проф. <i>Астахова К. В.</i>
Запара М. здобувач 1 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Філологія», Народна українська академія	<i>Асоціація випускників НУА: історія виникнення та функціонування</i> Науковий керівник проф. <i>Астахова К. В.</i>
Суботін Т. здобувач 1 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Соціологія», Народна українська академія	<i>Університети Австро-Угорщини та їхній вплив на формування вищої освіти України</i> Науковий керівник проф. <i>Астахова К. В.</i>

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ, УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ

Норік Д.

здобувач 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Економіка»,
Народна українська академія

Науковий керівник проф. *Астахова К. В.*

*Взаємодія університетів і підприємств:
історичний контекст*

Карпухін С.

здобувач 1 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

Науковий керівник проф. *Астахова К. В.*

*Історія становлення та розвитку
міжнародних стажувань та практик
студентів вітчизняних університетів*

Шейн Н.

8 клас,
Харківський приватний ліцей,
Народна українська академія

Науковий керівник учитель *Бузниченко Є. О.*

Історія ліцею НУА: основні етапи

Кириленко В.

здобувач 1 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Соціологія»,
Народна українська академія

Науковий керівник проф. *Астахова К. В.*

*Контроль за політичною благонадійністю
викладачів і студентів вітчизняних
університетів у ХІХ – на початку ХХ
століття*

Вергелес В.

10 клас,
Харківський приватний ліцей,
Народна українська академія

Науковий керівник доц. *Войно-Данчишина О. Л.*

*Харківський приватний ліцей «НУА»:
підготовка учнів до обрання фаху (на
прикладі діяльності міської «Школи
підприємництва»)*

Секція II

Університетська освіта та реалії ринку праці: актуальність балансу

Керівники секції:

Михайльова К. Г., д-р соціол. наук, проф., проректор
з навчально-методичної роботи та інновацій Народної
української академії;

Зверко Т. В., канд. соціол. наук, доц., декан факультету
«Соціальний менеджмент» Народної української академії;

Овакімян О. С., канд. соціол. наук, доцент закладу вищої
освіти кафедри соціальної фармації Національного
фармацевтичного університету

Секретар

Суботіна М. П., помічник декана факультету «Соціальний
менеджмент» Народної української академії

ДОПОВІДІ

Лісютіна В.

здобувач 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Соціологія»,
Народна українська академія

*Сучасне партнерство роботодавців та
університетів: основні форми та мотиви*

Науковий керівник проф. Михайльова К. Г.

Пойманова Я.

здобувач 3 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Соціологія»,
Народна українська академія

*Кар'єрні очікування здобувачів вищої
освіти: пошук балансу між очікуваннями та
реальністю*

Науковий керівник доц. Гога Н. П.

Олійник А.

здобувач 3 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Соціологія»,
Народна українська академія

*Готовність здобувача вищої освіти до
професійної самореалізації: гібридні
стратегії*

Науковий керівник доц. Зверко Т. В.

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ, УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ

Безпалько І.

здобувач 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти скороченого терміну
навчання спеціальності «Соціологія»,
Народна українська академія

*Роль загальних соціально-психологічних
компетентностей у роботі у віддалених
командах*

Науковий керівник проф. Михайльова К. Г.

Бережна К.

здобувач 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Соціологія»,
Народна українська академія

*Залучення здобувачів вищої освіти на ринок
праці: міжнародний досвід*

Науковий керівник доц. Зверко Т. В.

Богданова А.

здобувач вищої освіти, 8 семестр,
університет прикладних наук
Fachhochschule Südwestfalen (Німеччина)

*Моделі інтеграції здобувачів вищої освіти
німецького вишу у професійне середовище
(Models of integration of higher education
graduates from German universities into the
professional environment)*

Корнєєв Д.

здобувач 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти скороченого терміну
навчання спеціальності «Соціологія»,
Народна українська академія

*Актуальність другої вищої освіти
в умовах війни*

Науковий керівник доц. *Недогонов Д. В.*

Лавриненко В.

здобувач 1 курсу
другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності «Соціологія»,
Народна українська академія

*Соціально орієнтовані компетентності
здобувача вищої освіти як умова підвищення
його конкурентоздатності*

Науковий керівник доц. *Зверко Т. В.*

Лебединська К.

здобувач 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Соціологія»,
Народна українська академія

*Індивідуальна освітня траєкторія
як фактор адаптації на ринку праці*

Науковий керівник доц. *Гога Н. П.*

Лесякова Ю.

здобувач 2 курсу першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти скороченого терміну
навчання спеціальності «Соціологія»,
Народна українська академія

*Роль університетської освіти у формуванні
компетенцій для сучасного ринку праці*

Науковий керівник доц. *Недогонов Д. В.*

Маршаєв В.

здобувач 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Політологія»,
ХНПУ імені Г. С. Сковороди

*Цифрова трансформація освіти:
формування конкурентоспроможних
професійних компетентностей
в університетах*

Науковий керівник доц. *Калюжна Ю. І.*

Навізінська А.

здобувач 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Економіка»,
Придніпровська державна академія
будівництва та архітектури

*Проблеми соціально-економічного розвитку
України: сучасні виклики для ринку праці та
освіти*

Науковий керівник доц. *Савош Г. П.*

Нікуліна М.

10 клас,
Харківський приватний ліцей,
Народна українська академія

*Профільна освіта як аспект формування
професійного самовизначення сучасних
школярів*

Науковий керівник доц. *Гога Н. П.*

- Пальваль А.**
здобувач 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Соціологія»,
Народна українська академія
Науковий керівник доц. Зверко Т. В.
- Пономаренко О.**
здобувач 1 курсу
другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності «Соціологія»,
Народна українська академія
Науковий керівник проф. Михайльова К. Г.
- Скаченко К.**
здобувач 1 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Соціологія»,
Народна українська академія
Науковий керівник доц. Зверко Т. В.
- Черкашин О.**
здобувач 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти скороченого терміну
навчання спеціальності «Соціологія»,
Народна українська академія
Науковий керівник проф. Михайльова К. Г.
- Чінський І.**
здобувач 3 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Соціологія»,
Народна українська академія
Науковий керівник доц. Гога Н. П.
- Шатлигіна Д.**
здобувач 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Політологія»,
ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Науковий керівник доц. Калюжна Ю. І.
- Шелеп О.**
здобувач 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник доц. Шестакова К. Ю.
- «Барометр» ринку праці України як виклик
університетській освіті*
- Роль сучасної родини у відтворенні
людського капіталу країни*
- Ринок праці та університетська освіта:
динамічність та інтегрованість зв'язків*
- Потенціал соціологічних теорій для
осмислення процесу формування софт та
мета-скілів здобувачів вищої освіти при
використанні штучного інтелекту*
- Уявлення здобувача вищої освіти про
тенденції сучасного ринку праці*
- Університет і ринок праці: пошук точок
дотику*
- Проблеми та перспективи координації
соціального забезпечення у контексті
адаптації до нових реалій ринку праці
в Європейському Союзі*

Яковенко К.
здобувач 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Соціологія»,
Народна українська академія

*Особливості навчання здобувачів вищої
освіти українських ЗВО в умовах воєнного
стану*

Науковий керівник доц. *Чибісова Н. Г.*

Секція III

Прагмалінгвістичні та соціолінгвістичні чинники успішності університету в умовах перманентних змін

Керівники секції:

Берест Т. М., канд. філол. наук, доц., завкафедри
українознавства Народної української академії;

Шумейко О. А., канд. філол. наук, доц. кафедри
культурології Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого;

Ільїна О. В., канд. філол. наук, доц. кафедри українознавства
Народної української академії

Секретар

Трунова І. А., зав. кабінетом кафедри українознавства
Народної української академії

ДОПОВІДІ

Грицюк Г.
здобувач 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

*Фемінітиви в професійному спілкуванні:
мовна культура як складова сучасного ринку
праці*

Науковий керівник доц. *Берест Т. М.*

Нецора Д.
здобувач 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

*Мовні засоби маніпулювання в комунікації:
виклики для професійної підготовки
фахівців у сучасних реаліях ринку праці*

Науковий керівник доц. *Берест Т. М.*

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ, УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ

Абдула Є.
здобувач 1 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Право»,
факультету юстиції,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

*Еволюція української правничої
термінології: імплементація історичного
досвіду в сучасну юридичну освіту для
формування затребуваних фахівців*

Науковий керівник доц. *Шумейко О. А.*

Гаврилова М.

10 клас,
Харківський приватний ліцей,
Народна українська академія

*Мова як інструмент ефективного
спілкування в сучасних реаліях*

Науковий керівник учитель *Литвин Н. І.*

Заїдова Л.

9 клас,
Комунальний заклад
«Харківський ліцей № 89»
Харківської міської ради

*Прагматична модель буття в романі
Валер'яна Підмогильного «Невеличка
драма» як засіб пристосування людини
до соціального середовища*

Науковий керівник доц. *Льїна О. В.*

Згонник Д.

9 клас,
Харківський приватний ліцей,
Народна українська академія

*Поєднання класичних та інноваційних
мовних функцій у сучасному інформаційному
просторі*

Науковий керівник учитель *Литвин Н. І.*

Мірошниченко Л.

здобувач 1 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Право»,
факультету юстиції,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

*Комунікативна культура фахівця:
точки перетину університетської
освіти та вимог ринку праці*

Науковий керівник доц. *Шумейко О. А.*

Осетрова В.

11 клас,
Комунальний заклад
«Харківський науковий ліцей
«Обдарованість»
Харківської обласної ради

*Дрон як фокальний персонаж
у соціальному середовищі*

Науковий керівник доц. *Льїна О. В.*

Проскочило А.

здобувач 1 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Право»,
факультету юстиції,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

*Невербальні засоби комунікації як чинник
успішної професійної взаємодії на сучасному
ринку праці*

Науковий керівник доц. *Шумейко О. А.*

Сараф'ян Д.
здобувач 1 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Право»,
факультету юстиції,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

*Мовленнєва культура як складова
професійної компетентності:
партнерство університету та
роботодавців*

Науковий керівник доц. *Шумейко О. А.*

Скрипчук А.
здобувач 1 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Право»,
міжнародно-правового факультету,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

*Вплив прагматичних стратегій на
результативність навчання здобувачів
вищої освіти*

Науковий керівник доц. *Меліхова Ю. А.*

Фокіна М.
здобувач 1 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Право»,
факультету прокуратури,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

*Культура поведінки та етикет в бутті
університетської спільноти як чинник
успішної інтеграції у ринок праці*

Науковий керівник доц. *Шумейко О. А.*

Секція IV

Підготовка конкурентоспроможних фахівців для забезпечення бізнесу в умовах полісистемної кризи

Керівники секції:

Компанієць В. В., д-р екон. наук, проф. кафедри економіки
та права Народної української академії;

Астахов В. В., канд. юрид. наук, проф., декан факультету
«Бізнес-управління» Народної української академії;

Васюренко Л. В., канд. екон. наук, доц., завкафедри
економіки та права Народної української академії

Секретар

Білокінь Т. А., заступник декана факультету «Бізнес-
управління» Народної української академії

ДОПОВІДІ

Жицький С.
здобувач 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Економіка»,
Народна українська академія

*Щодо проблем та способів розвитку
особистості, сформованої в умовах
гуманітарно-технологічної революції*

Науковий керівник проф. *Компанієць В. В.*

Кошарновська А.

здобувач 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Економіка»,
Народна українська академія

Науковий керівник проф. Компанієць В. В.

*Особливості формування
конкурентоспроможного фахівця покоління
зет (на прикладі фахівця у галузі логістики)*

Яковенко В.

здобувачка 1 курсу
другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності «Економіка»,
Народна українська академія

Науковий керівник доц. Іванова О. А.

*Intelligent logistics and digital technologies
in Business management
(Інтелектуальна логістика та цифрові
технології в управлінні бізнесом)*

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ, УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ

Айзпурва А.

здобувачка 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти,
Вільнюський технічний університет
імені Гедимінаса (Литва)

Науковий керівник проф. Біршкіте Л.

*Formation of communicative competencies of a
future specialist as a means of increasing
competitiveness
(Формування комунікативних
компетентностей майбутнього фахівця
як засіб підвищення його
конкурентоспроможності)*

Беспалов І.

здобувач 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Економіка»,
Народна українська академія

Науковий керівник доц. Величко К. Ю.

*Маніпулювання у сучасному бізнесі:
механізми впливу та формування стійкості
до маніпулятивних технологій*

Войтехович В.

здобувачка 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня,
вищої освіти
Вестмінстерський університет Лондона
(Велика Британія)

Науковий керівник проф. Тамошюнас А.

*Partnership between universities and business
in the field of sustainable development:
European experience and prospects for
Ukraine
(Партнерство між університетами та
бізнесом у сфері сталого розвитку:
європейський досвід і перспективи для
України)*

Достоєвська А.

здобувачка 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Економіка»,
Народна українська академія

Науковий керівник доц. Величко К. Ю.

*Полісистемна криза як фактор
невизначеності сучасного бізнес-
середовища*

Жицький В.

здобувач 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності
«Економіка»,
Народна українська академія

*Особливості психіки сучасних дітей
покоління альфа та зміни підходів до
навчання*

Науковий керівник проф. *Компанієць В. В.*

**Ковальчук О.,
Самуляк С.**

здобувачі 3 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти,
КЗ «Харківський фаховий коледж
спортивного профіля»

*Форми взаємодії між роботодавцем та
університетом*

Науковий керівник викл. *Піковець Н. Л.*

Корчма Д.

здобувач 1 курсу
другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності «Економіка»,
Народна українська академія

*Аналіз ключових компетенцій фахівців у
сфері сталого розвитку та циркулярної
економіки: виклики для університетів*

Науковий керівник доц. *Іванова О. А.*

Лікунова С.

здобувачка 3 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Економіка»,
Народна українська академія

*Вплив академічної мобільності на
конкурентоспроможність здобувачів
освіти на ринку праці*

Науковий керівник доц. *Іванова О. А.*

Семененко В.

здобувач 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Економіка»,
Народна українська академія

*Вища освіта для молоді у сфері «affiliate
marketing» (роздуми з практичного досвіду)*

Науковий керівник проф. *Компанієць В. В.*

Тігірова Д.

здобувачка 1 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Економіка»,
Народна українська академія

*Історико-правовий аспект створення
освітнього законодавства України*

Науковий керівник проф. *Астахов В. В.*

Секція V
Employer and University Engagement: Adapting to Global Changes
(Взаємодія роботодавця та університету: відповідь на глобальні зміни)

Керівники секції: **Молодча Н. С.**, канд. філол. наук, доц. загальноакадемічної кафедри іноземних мов Народної української академії;

Валюкевич Т. В., канд. філол. наук, доц. загальноакадемічної кафедри іноземних мов Народної української академії;

Хільковська А. О., доц., зав. загальноакадемічної кафедри іноземних мов Народної української академії

Секретар **Левіна П.**, здобувач 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Філологія» Народної української академії

ДОПОВІДІ

Кріпак К.
здобувач 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Соціологія», Народна українська академія
Developing soft skills as a key to building up students' employability
(Розвиток м'яких навичок як ключ до конкурентоспроможності випускників на ринку праці)
Науковий керівник доц. Хільковська А. О.

Золотарьова Е.
здобувач 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Соціологія», Народна українська академія
Dual Education Model
(Модель дуальної освіти)
Науковий керівник доц. Хільковська А. О.

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ, УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ

Осадчий О.
здобувач 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Економіка», Народна українська академія
University Strategies Addressing Market Needs
(Стратегії університетів у відповідь на запити ринку)
Науковий керівник доц. Валюкевич Т. В.

Накута М.-С.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Соціальні науки» Аалборг університету (Копенгаген, Данія)
Impact of Entrepreneurial Education on Students' Career Prospects and Self-confidence.
(Вплив підприємницької освіти на кар'єрні перспективи випускників)
Науковий керівник проф. Ааруп С.

Престінг Д.

здобувач 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти
спеціальності «Міжнародний менеджмент»,
Південно Вестфальський університет
прикладних наук (Мешеде, Германия)

Науковий керівник викладач *Шульте Б.*

*Cases of successful collaboration between
universities and employers.*

*(Приклади успішної співпраці роботодавців
та студентів)*

Франксманн С.

здобувач 2 курсу
другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності
«Міжнародний менеджмент»,
Південно Вестфальський університет
прикладних наук (Мешеде, Німеччина)

Науковий керівник асистент-дослідник *Путс Л.*

*Empowering Future Entrepreneurs at German
Universities*

*(Підготовка та підтримка майбутніх
підприємців у Німецьких університетах)*

Секція VI

Перекладознавство в епоху перманентних змін: синергія мов, технології і бізнесу

Керівники секції:

Змійова І. В., канд. філол. наук, проф. кафедри германо-романської філології та перекладу Народної української академії;

Івахненко А. О., канд. філол. наук, доц. кафедри германо-романської філології та перекладу Народної української академії;

Чемоданова М. Ф., канд. філол. наук, доц. кафедри германо-романської філології та перекладу Народної української академії

Секретар

Шмакова Л. М., викладач кафедри германо-романської філології та перекладу Народної української академії

ДОПОВІДІ

Лисенко Є.

здобувач 1 курсу
другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

Науковий керівник проф. *Змійова І. В.*

*Перекладацька діяльність і новітні
технології в епоху глобальних
трансформацій*

Ковалевський В.

здобувач 3 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

Науковий керівник ст.викл. *Паненко І. О.*

*Промпт-інжиніринг в підготовці
перекладачів: адаптація до технологічних
змін в умовах глобального ринку*

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ, УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ

Алексєєва О.

здобувач 1 курсу
другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

Науковий керівник проф. Змійова І. В.

*Перекладацька діяльність і видавничий
бізнес: точки зіткнення*

Гненна В.

здобувач 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

Науковий керівник ст. викл. Паненко І. О.

*Edtech-рішення vs традиційні методики у
навчанні іноземних мов майбутніх
перекладачів*

Коренева А.

здобувач 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

Науковий керівник викл. Шмакова Л. М.

*Гнучке, технологічне та адаптивне
академічне середовище в умовах кризових
явищ*

Левіна П.

здобувач 1 курсу
другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

Науковий керівник доц. Івахненко А. О.

*Виклики перекладу у добу перманентних
змін*

Мірошниченко Д.

здобувач 1 курсу
другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

Науковий керівник доц. Чемоданова М. Ф.

*Використання нейромереж у перекладі
поезії: можливості та виклики*

Пасинок Ю.

здобувач 1 курсу
другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

Науковий керівник доц. Валюкевич Т. В.

*YouTube: сучасна платформа для
спілкування, ведення бізнесу і... перекладу*

Уваров Д.

здобувач 1 курсу
другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

Науковий керівник доц. Чемоданова М. Ф.

*Перекладознавство в епоху глобальних
технологій*

Шевченко А.
здобувач 1 курсу
другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

*Перекладацька діяльність в умовах
цифрової глобалізації: виклики та
можливості*

Науковий керівник доц. *Валюкевич Т. В.*

Якуніна А.
здобувач 1 курсу
другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

*Специфіка перекладацької діяльності
в епоху глобальних змін*

Науковий керівник доц. *Молодча Н. С.*

Секція VII

Лінгвокультурні фактори впливу на освітнє середовище

Керівники секції:

Михайлова Л. В., канд. філол. наук, доц., завкафедри
германо-романської філології та перекладу Народної
української академії;

Ануфрієва І. Л., доц. кафедри германо-романської філології
та перекладу Народної української академії;

Закрінічна Н. І., ст. викладач кафедри германо-романської
філології та перекладу Народної української академії

Секретар

Мовчан О. О., викладач кафедри германо-романської
філології та перекладу Народної української академії

ДОПОВІДІ

Безрядіна О.
здобувач 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

*Університет майбутнього.
Вектори розвитку*

Науковий керівник доц. *Михайлова Л. В.*

Нощенко А.
здобувач 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

*Молодіжний сленг, як спосіб комунікації та
причини його виникнення*

Науковий керівник ст. викл. *Закрінічна Н. І.*

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ, УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ

Кіяшко С.

здобувач 1 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

*Мультилінгвальність сучасного середовища
в освітньому процесі*

Науковий керівник викл. *Мовчан О. О.*

Ляховольська Я.

здобувач 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності
«Філологія»,
Народна українська академія

*Мотивація до навчання, як головний
фактор отримання якісної освіти*

Науковий керівник доц. *Михайлова Л. В.*

Мартем'янова Ю.

здобувач 2 курсу
другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія,
менеджер французької
туристичної агенції (м. Париж),
акторка аматорського молодіжного
театру м. Париж

Роль театру в освітньому процесі

Науковий керівник доц. *Ануфрієва І. Л.*

Склярова Є.

здобувач 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

*Роль штучного інтелекту на сучасному
етапі розвитку інформаційних технологій*

Науковий керівник доц. *Яріз Є. М.*

Федорченко А.

здобувач 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

*Багатомовність, як фактор розвитку
критичного мислення та креативності*

Науковий керівник викл. *Мовчан О. О.*

Секція VIII

Інформаційні технології та математика: співпраця університетів та роботодавців для нових можливостей

Керівники секції:	<p>Панченко Д. І., канд. філол. наук, доц. кафедри інформаційних технологій та математики Народної української академії;</p> <p>Козиренко В. П., канд. техн. наук, доц., проректор з цифровізації та сучасних технологій Народної української академії;</p> <p>Свіцова Є. В., канд. фіз.-мат. наук, доц., зав. кафедри інформаційних технологій та математики Народної української академії</p>
Секретар	<p>Лешта Є. І., здобувач 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Економіка» Народної української академії</p>

ДОПОВІДІ

<p>Шевцова М. здобувач 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Економіка», Народна українська академія</p>	<p><i>Як залучити роботодавців до розробки навчальних програм з математики</i></p> <p style="text-align: right;">Науковий керівник доц. <i>Свіцова Є. В.</i></p>
<p>Гнатюк Г. здобувач 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Філологія», Народна українська академія</p>	<p><i>Інформаційні технології в навчальній діяльності перекладача: виклики і перспективи</i></p> <p style="text-align: right;">Науковий керівник доц. <i>Панченко Д. І.</i></p>

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ, УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ

<p>Бірюкова А. здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Філологія», Народна українська академія</p>	<p><i>Вплив цифрових технологій на навчальний процес: виклики та перспективи</i></p> <p style="text-align: right;">Науковий керівник доц. <i>Панченко Д. І.</i></p>
<p>Борисова Д. здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Філологія», Народна українська академія</p>	<p><i>Використання штучного інтелекту у перекладі: можливості сучасних CAT-інструментів</i></p> <p style="text-align: right;">Науковий керівник доц. <i>Панченко Д. І.</i></p>

Карабан Д.
здобувач 1 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Економіка»,
Народна українська академія

*Застосування рішень по code в
інформаційному освітньому середовищі
університету: співпраця з стейкхолдерами
та роботодавцями*

Науковий керівник доц. *Козиренко. В. П.*

Лешта Є.
здобувач 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Економіка»,
Народна українська академія

*Важливість міждисциплінарної
математичної підготовки для майбутніх
фахівців*

Науковий керівник доц. *Свіцова Є. В.*

Якушева Є.
здобувач 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності «Філологія»,
Народна українська академія

*Системи автоматичного перекладу:
сучасні виклики та необхідність
постредагування*

Науковий керівник доц. *Панченко Д. І.*

Секція I

Світ університету. Сучасні історіософські підходи

Якуніна А.

СТУДЕНТСЬКІ НАУКОВІ ОБ'ЄДНАННЯ В КОНТЕКСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ІСТОРІЇ

У сучасних реаліях Україна вкрай потребує високоякісного людського капіталу, що безпосередньо залежить від освітніх інституцій. В університетах розвиток студентської молоді здійснюється через різні форми навчальних та позанавчальних активностей. Впливовим важелем розвитку постають студентські об'єднання, які – і це історично доведено – впливають на суспільство.

Дослідження має за мету – дослідити та описати історію розвитку студентських наукових об'єднань вітчизняних університетів з XIX до початку XXI ст. За основу береться провідний виш країни – Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна та інноваційна приватна структура – Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія».

Досягти цілей можна через такі завдання: систематизувати історію розвитку СНО на території Східної України; виділити характерні риси діяльності об'єднань на різних історичних етапах; проаналізувати вплив СНО на розвиток студентів.

Зацікавленість науковців у розвідках щодо студентських наукових об'єднань прослідковується у достатній кількості джерел та літератури.

А. В. Кокоша та Н. М. Коляда досліджують загальну картину, тенденції розвитку СНО на території України у двох статтях: 1805–1920 рр. [2] та 1917–1991 рр. [3].

Грунтовні історичні розвідки надає відомий вітчизняний професор – С. І. Посохов, який багато років вивчає студентство Харківщини, його історію, різні аспекти життя. У центрі уваги – ХНУ ім. В. Н. Каразіна [4].

З історією студентського наукового товариства приватного закладу вищої освіти ХГУ «НУА» можна ознайомитись у публікаціях з нарисів історії ЗВО [1].

Відліком активного розвитку студентських об'єднань України вважають початок XIX ст., коли виникають перші університети. Особливої підтримки та розповсюдження набули саме наукові об'єднання. Здійснювалась у першому розумінні науково-дослідна робота: практичні заняття, письмові роботи, здача колоквіумів, що потребувало ретельної підготовки [2].

Першим офіційним об'єднанням у Східній Україні стало «Общество любителей отечественной словесности» у Харківському університеті, а перші студентські наукові роботи опубліковані у 1809 р. у журналі «Периодические сочинения об успехах народного просвещения» [4].

З середини 30-х–40-х рр. XIX ст. прослідковується зростання інтересу до науково-літературної діяльності, вона стає більш організованою. Головним завданням залишалось написання дослідницьких та літературних робіт [4].

Період 50–70-х рр. XIX ст. ознаменувався відокремленням наукової діяльності від літературної та збільшенням науково-дослідної роботи студентів у навчальному процесі [4].

На початку XX ст. Харківський університет, як і вся Україна, опиняється в умовах нестабільності через революції та Першу світову війну. Але мінімальні умови для існування університетів та розвитку студентів зберігались. Наступні три десятиліття наукова діяльність обмежувалася написанням та захистом дипломних робіт, підготовкою тез та виступами на конференціях, участю у семінарах з доповідями [3;4].

Студентські організації поступово повертаються до університетського життя у 30-ті рр. XX ст.. Постає необхідність виникнення координаційного центру – Студентського наукового товариства, яке було створено у Харківському університеті у вересні 1936 р. і стало першим СНТ в Україні [4].

У післявоєнний період у діяльності наукових об'єднань превальювали: політизованість, ігнорування національних особливостей. З іншого боку – зростала популяризація науково-дослідної роботи, зростання уваги до міждисциплінарних зв'язків [3].

У 1960–80-х рр. було затверджено низку нових положень про науково-дослідну роботу студентів з метою вирішення проблем їхньої соціалізації [3].

Наступною тенденцією стало встановлення особистих контактів з викладачами, з'явилися нові форми НДРС: участь у діяльності наукових шкіл, радах дослідників; студентські науково-дослідні інститути. Ідеї розбудови студентських наукових об'єднань знаходять продовження і на етапах незалежності України, сучасному періоді розвитку науки та ЗВО [3].

ХНУ ім. В. Н. Каразіна багато в чому став засновником діяльності студентських наукових об'єднань у Східній Україні, роботу яких розвивають інші ЗВО Харкова та країни. Серед них – перший приватний заклад вищої освіти в Україні – Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія».

Студентське наукове товариство (СНТ) ХГУ «НУА», створене у 1996 р., це самостійне об'єднання студентів, що координує НДРС, формує навички написання наукових робіт та вирішення наукових завдань, забезпечує зв'язок між навчальним та науковим процесами. Головною відмінністю СНТ є зв'язок з науковими школами НУА, участь студентів в їх роботі [1].

З 1994 р. ХГУ «НУА» проводить щорічні Міжнародні наукові студентські конференції, які стали ефективною формою розвитку НДРС. Окрім навичок, пов'язаних безпосередньо з підготовкою наукових робіт, студенти набувають лідерських навичок, вмінь роботи у команді [1].

Нова структура не тільки відтворює, але й ініціює нові сучасні форми залучення молоді до науки, формування наукового світогляду. Йдеться, перш за все, про послідовність залучення студентів до наукових розвідок, зростає їхня комунікація.

Є підстави для твердження про те, що СНО є вагомою складовою студентського самоврядного руху, вони мають унікальну історію і цікаві перспективи.

Бібліографічні посилання

1. Астахова, В. І., Астахова, К. В. (ред.). (2006). *Нариси історії Народної української академії*. Харків: Вид-во НУА. 520 с.

2. Кокоша, А. В., Коляда, Н. М. (2017). Генезис діяльності студентських наукових товариств в Україні (1805–1920 рр.). *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*, 80 (2), с. 22–26.

3. Кокоша, А. В., Коляда, Н. М. (2018). *Особливості розвитку та діяльності студентських наукових товариств в Україні (1917–1991 рр.)*.

4. Парфінченко, А. Ю., Посохов, С. І. (2002). *Сторінки історії студентської науки в Харківському університеті*. Харків: НМЦ «МД».

Запара М.

АСОЦІАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ НУА: ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ

Асоціація випускників Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» – важлива складова частина університету, яка має значний вплив на розвиток навчального закладу та випускників. Актуальність зумовлена необхідністю опису ролі Асоціації у розвитку університетської спільноти та підтримці впливових академічних проєктів. Дослідження історії діяльності Асоціації допоможе розглянути її вклад у професійне зростання студентів, сприятиме посиленню партнерства і надасть можливість зробити висновки щодо потенціалу Асоціації для подальшого розвитку.

Мета – дослідити історію виникнення Асоціації випускників ХГУ «НУА» та основні етапи її функціонування.

Завдання – описати основні функції та ключові напрямки діяльності Асоціації випускників ХГУ «НУА», розглянути вплив Асоціації на розвиток проєктів в університеті та поза його межами.

Познайомитись із діяльністю Асоціації можна у публікаціях ХГУ «НУА»: звітах Лабораторії планування кар'єри [5], історичних нарисах навчального закладу [2], ювілейному виданні «Диалоги со временем» [3] та періодичних публікаціях [1; 4]. Цінними для дослідження є згадки випускників.

Асоціація випускників Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» була заснована у 1998 р. Основною метою стало забезпечення зв'язку між університетом і випускниками, підтримка професійної та наукової діяльності, створення мережі підтримки для майбутніх студентів і випускників. Потреба в об'єднанні випускників виникла на тлі активного розвитку університету та бажання зміцнити спільноту, яка могла б сприяти подальшому розвитку як академії, так і суспільства [2].

Важливим поштовхом до створення Асоціації стали ініціативи університету щодо підтримки кар'єрного зростання випускників. Уже на початку 2000-х рр. Лабораторія планування кар'єри почала активну роботу зі створення програм професійної підтримки. Зокрема, було організовано консультації для випускників, допомогу у складанні резюме та влаштуванні на роботу [5].

Структура Асоціації випускників ХГУ «НУА» включає кілька комітетів, які займаються окремими напрямками діяльності – організація зустрічей, розробка спільних освітніх ініціатив, проведення заходів для студентів та випускників, сприяння міжнародній співпраці.

За роки свого існування на чолі Асоціації випускників були Каташ В'ячеслав, Бреславець Анатолій, Варганова Оксана, Маловічко Олексій. З 2016 р. і дотепер головою Асоціації є Роман Майборода. Серед впливових випускників, що входять до складу Асоціації можна назвати: Гонца Ольга, Китайгородська Вікторія, Мовчан Іван, Попов Ігор, Чернишов Олексій та інші. Завдяки спільній діяльності Асоціація випускників ХГУ «НУА» стала платформою, яка допомагає підтримувати зв'язок між поколіннями студентів, сприяє кар'єрному розвитку і активно впливає на різноманітні сфери України [6].

Серед досягнень Асоціації – запуск стипендіальної програми для обдарованих абітурієнтів (2018 р.), завдяки якій покривається сплата за навчання на бакалаврській програмі. У ювілейному виданні «Диалоги со временем» стипендії відзначені як важливий етап у формуванні соціальної відповідальності університету [3].

Крім того, Асоціація брала активну участь у створенні інформаційних ресурсів, таких як електронний варіант видання «Альманах випускників» та газета «Академія». Видання висвітлюють останні події у житті університету, досягнення випускників, поточні та перспективні плани проєктів [1; 4].

У воєнний час випускники ХГУ «НУА» активно долучаються до різноманітної волонтерської діяльності, допомагаючи Збройним силам України, навчальному закладу і цивільному населенню. Йдеться про організацію та відправку гуманітарної допомоги, підтримку постраждалих у Харкові, інших містах України та за її межами, збільшення стипендіальних програм для школярів (СЕПШ) та студентів. Така діяльність не лише свідчить про їхню громадянську свідомість, а й є важливим внеском у спільну боротьбу за майбутнє країни [6].

Асоціація випускників ХГУ «НУА» є прикладом успішної ініціативи з об'єднання колишніх студентів для подальшого розвитку освіти, культури та професійного середовища. Її діяльність сприяє зміцненню зв'язків між університетом і суспільством, підтримці нових поколінь студентів та популяризації ідей освітнього й наукового прогресу. На основі успіхів, описаних у звітах та виданнях, можна стверджувати, що Асоціація є важливим партнером у досягненні стратегічних цілей ХГУ «НУА» та сприяє її позитивному іміджу.

Бібліографічні посилання

1. *Альманах випускників*. Харків: Вид-во НУА.
2. Астахова, В. І., Астахова, К. В. (ред.). (2006). *Нариси історії Народної української академії*. Харків: Вид-во НУА, 520 с.
3. Астахова, К. В. (ред.). (2021). *Диалоги з часом (до 30-річчя Народної української академії)*. Харків: Вид-во НУА, 656 с.
4. ХГУ «НУА», (1995–2021). *Академія*. Харків: Вид-во НУА.
5. ХГУ «НУА». *Лабораторія планування кар'єри*. Харків.
6. ХГУ «НУА», (2025). *Асоціація випускників* [online]. Available at: <https://nua.kharkov.ua/uk/nua/> [Accessed 29 Jan. 2025].

Норік Д.

ВЗАЄМОДІЯ УНІВЕРСИТЕТІВ І ПІДПРИЄМСТВ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ

Історично склалося, що університети і підприємства мали різний рівень взаємодії на різних етапах історії, який змінювався залежно від політичних, соціальних та економічних умов. Вивчення теми дозволить зрозуміти історичну еволюцію відносин між наукою, освітою та виробництвом, виявити ключові фактори, що впливали на формування моделей співробітництва.

Головною метою дослідження є аналіз розвитку взаємодії між університетами та підприємствами в історичній ретроспективі. Для досягнення мети, визначено такі завдання:

- дослідити історичні етапи та умови утворення зв'язків між університетами та підприємствами (сер. ХІХ – поч. ХХІ ст.);
- проаналізувати роль ключових стейкхолдерів в регулюванні взаємодій вищої освіти і бізнесу в період ХІХ–ХХІ ст.

Відсутність ґрунтовних досліджень, присвячених темі, створює суттєві прогалини в розумінні того, як розвивалися зв'язки між освітою та ринком праці. Наукова спільнота приділяла мало уваги вивченню співпраці вищих навчальних закладів та бізнес-структур. Існують доволі змістовні публікації, наприклад, «Студенти університетів Російської імперії ХІХ – поч. ХХ ст.» С. І. Посохова, де студентство постає як спільнота з винятковим статусом [6]. Додає розуміння проблеми праця В. С. Бакірова «Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна: віхи історії», в якій, серед іншого, аналізується діяльність випускників [1]. Але перелік літератури, пов'язаної із темою дослідження, обмежений.

Відомо, що Харків вже у ХІХ ст. був важливим осередком освіти та культури [2]. Починаючи з 1830–х рр. студентів сприймають як окрему спільноту з особливим статусом, завдяки їхнім мундирам, дворянському походженню та участі в балах [6].

З одного боку, уряд розвивав «охоронницькі» тенденції в освіті, створюючи університети для підготовки чиновників. З іншого боку, університети прагнули «створити людину в найкращому сенсі». До 60–х рр. ХІХ ст. вони, як і в інших країнах, брали на себе роль вихователів студентів [5].

Випускники живописно-скульптурного відділення отримували звання «художник» із правом викладати мистецтво, архітектурного – «художник-архітектор». Офіцерів навчали в Східному інституті, військових лікарів – у Військово-медичній академії, а наукові дослідження в галузі кораблебудування та військових стратегій проводили в Морській академії. Морське інженерне училище готувало інженерів для флоту. Серед технологічних закладів провідну роль відіграв Харківський технологічний інститут, що надавав освіту в механіці та хімії [4].

Наприкінці 1860–х рр. почали з'являтися курси для жінок як альтернативні освітні заклади. Першими державними жіночими інститутами стали: медичний (1897 р.), педагогічний (1903 р.), Вищі богословсько-педагогічні курси (1914 р.). Випускниці медичного інституту мали право вести приватну практику та працювати в жіночих відділеннях лікарень, а з 1904 р. – обіймати посади в медичних установах на рівні з чоловіками та здобувати наукові ступені в медицині [3].

Вища школа у XIX–XX ст. не випускала одноманітний «інтелектуальний продукт». Кожен студент отримував те, що міг і хотів: один йшов в науку, інший на службу, а хтось відкривав власну справу. Були й ті, чия кар'єра не виправдала очікувань, і диплом не приніс бажаного результату [7].

Образи університетів Російської імперії другої половини XIX – поч. XX ст., які виникли в тогочасній публіцистиці, були обумовлені взаємозв'язком історичної свідомості та соціального контексту [5].

Формування сталих взаємозв'язків між університетами та ринком праці відбувалося досить повільно. Але перші кроки можна відстежити вже у XIX ст.

Бібліографічні посилання

1. Бакіров, В. С. (2006). *Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна: віхи історії* [online]. Available at: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/6163/19-Bakirov.pdf?sequence=1> [Accessed 10 Nov. 2024].

2. Боченко, О. В. (2019). *Розвиток освіти Слобожанщини у XVIII–XIX століттях* [online]. Available at: <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/download/12481/11882/> [Accessed 10 Nov. 2024].

3. Вдовенко, А. (2022). *Якою була жіноча освіта в Російській імперії* [online]. Available at: <http://surl.li/yifmze> [Accessed 10 Nov. 2024].

4. Іванов, А. Є. (1991). *Вища школа Росії кінця XIX – початку XX ст.*, [online]. Available at: <http://surl.li/sohqgg> [Accessed 10 Nov. 2024].

5. Посохов, І. С. (2006). *Університети Російської імперії другої половини XIX – початку XX ст. в публіцистиці та історіографії* [online]. Available at: https://shron1.chtyvo.org.ua/Posokhov_Serhii/Universytety_Rosiiskoi_imperii_druhoi_polovyny_KhKh_pochatku_KhKh_st_v_publitsystytsi_ta_istoriohr.pdf?PHPSESSID=u8f735ao2eflea2v9v7skpb7p3 [Accessed 10 Nov. 2024].

6. Посохов, С. І. (2010). *Студенти університетів Російської імперії XIX – початку XX ст. і місцеве суспільство* [online]. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/38396925.pdf> [Accessed 10 Nov. 2024].

7. Степанов, О. В. (2021). *Час студентства як етап становлення російського інтелігента рубежу XIX–XX століть* [online]. Available at: <http://surl.li/xnrqpe> [Accessed 10 Nov. 2024].

Карпукін С.

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ СТАЖУВАНЬ ТА ПРАКТИК СТУДЕНТІВ ВІТЧИЗНЯНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Історія становлення та розвитку міжнародних стажувань і практик студентів вітчизняних університетів є актуальним напрямом, оскільки дослідження дозволяє оцінити вплив академічної мобільності на формування освітньої системи України. З одного боку, міжнародні стажування створюють для студентів унікальні можливості професійного росту, інтеграції в глобальний освітній простір та обміну досвідом, з іншого – в них закладені численні протиріччя.

Мета дослідження – проаналізувати історію міжнародних стажувань вітчизняних університетів наприкінці XIX ст. – на поч. XXI ст..

Завдання – визначити причини та історичні умови виникнення міжнародних стажувань студентів університетів; описати генезу формування закордонних практик як складової освітнього процесу.

Перші згадки про міжнародні стажування в українських університетах датуються кінцем XIX ст.. Тоді студенти стали брати участь у навчальних програмах за кордоном. Серед університетів, які активно застосовували цю практику, були Київський, Харківський, Львівський. Студентів направляли для стажування у відомі університети Франції, Німеччини, де надавалися знання у галузях хімії, фізики, медицини та інших. Рушійниками цього процесу були видатні науковці – Д. Менделєєв та В. Вернадський, які активно пропагували міжнародний обмін та залучення до світової науки [4].

Відомі науковці В. А. Змеєв [4] та А. Л. Арєф'єв [1], в своїх працях досліджували історичні аспекти міжнародної академічної мобільності, зокрема вплив соціально-економічних чинників на організацію стажувань в ЗВО; А. Є. Іванов [5] аналізував внесок учасників цих програм у розвиток наукових шкіл; Б. Г. Кузнєцов [6] звертав увагу на зв'язки між університетами та науковими центрами. У XX ст. міжнародні стажування розвивалися в суперечних умовах через історичні події. Вони стали важливим інструментом у формуванні професійних навичок студентів, сприяли успіху на ринку праці та забезпечували доступ до передових наукових знань. Більше того, програми сприяли розвитку міжкультурної компетентності, яка є важливою навичкою для сучасного студента [6].

Практику міжнародних освітніх відносин та стажувань активно почав впроваджувати перший в Україні приватний заклад вищої освіти – Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія», щоб інтегрувати українську освіту в світовий простір і забезпечити студентам можливість отримати сучасну професійну підготовку.

Починаючи з 1991 р. формувалися різні напрямки міжнародних практик, які включали в себе: стажування у мовних школах Великобританії (з 1994 р.); підготовка у готельному бізнесі (Туреччина, Албанія, Греція); літні та зимові практики у дитячому таборі «Артек» (з 1994 р.) і «Yo Smart Camp»; трудова діяльність у волонтерських та будівельних загонах; навчання за обміном (DAAD, Erasmus+) [2].

Головним завданням стажувань було покращення знань з іноземних мов та набуття досвіду міжкультурної комунікації. З часом додалися нові практичні завдання – набуття навичок роботи у колективі, презентації та організації себе і людей навколо, самостійність, відповідальність, тайм-менеджмент, розширення контактів, світогляду тощо [3].

У 1996 р. був створений відділ зовнішніх зв'язків (ВЗЗ), який займається координацією міжнародного співробітництва та підтримкою іноземних студентів [2]. Основні напрями роботи ВЗЗ: налагодження партнерських відносин із закордонними навчальними закладами; організація стажувань і практик за кордоном для студентів та викладачів; співпраця з міжнародними фондами та благодійними організаціями; інформування про гранти, конкурси, конференції; допомога в оформленні документів для іноземних студентів; взаємодія із засобами масової інформації.

Сьогодні ХГУ «НУА» продовжує традиції закордонних стажувань студентів, що доводить її зацікавленість до міжнародних контактів та прагнення більшої інтеграції в міжнародний освітній простір.

Розвиток міжнародних стажувань у вітчизняних університетах має велику історію, яка довела свою ефективність у підготовці професіоналів. Аналіз допоможе сформулювати рекомендації щодо вдосконалення сучасних програм академічної мобільності, що сприятиме подальшій інтеграції української освіти у світовий освітній простір.

Бібліографічні посилання

1. Ареф'єв, А. Л. (2003). *Закордонні стажування: соціологічний аналіз* [online]. Available at: <http://surl.li/y1fmze> [Accessed 15 Feb. 2025].
2. Астахова, В. І., Астахова, К. В. (ред.). (2006). *Нариси історії Народної української академії*. Харків: Вид-во НУА, 520 с.
3. Астахова, К. В. (ред.). (2021). *Діалоги з часом (до 30-річчя Народної української академії)*. Харків: Вид-во НУА, 656 с.
4. Змеєв, В. А. (1998). *Еволюція вищої школи* [online]. Available at: <http://surl.li/xmrcp9> [Accessed 15 Feb. 2025].
5. Іванов, А. Є. (2003). *Розвиток студентських дарувань* [online], 7. Available at: <http://surl.li/so1qgg> [Accessed 15 Feb. 2025].
6. Кузнецов, Б. Г. (2000). *За заукою у далекі краї* [online], 4. Available at: <http://surl.li/xnr6pe> [Accessed 15 Feb. 2025].

Шейн Н.

ІСТОРІЯ ЛІЦЕЮ НУА: ОСНОВНІ ЕТАПИ

Кожен навчальний заклад має свою історію, яка несе на собі відбиток часу, соціально-економічних та політичних подій, вплив особистостей, що працювали, випускників. Тобто кожна історія освітньої структури унікальна і самобутня. Її вивчення, аналіз, фіксація є невід'ємною складовою функціонування будь-якого закладу.

Не є виключенням ліцей Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», який входить до складу єдиного в Україні комплексу безперервної освіти, та має цікаву змістовну історію.

Основною метою вивчення теми є описання і аналіз основних етапів історії ліцею, визначення ключових моментів, які вплинули на розвиток та становлення.

Наявні джерела дозволяють виділити основні групи:

- монографії та наукові статті, а саме роботи В. І. Астахової [2] та К. В. Астахової [1];
- інтерв'ю та спогади викладачів і випускників [3] про початкові етапи становлення закладу, робочий процес та особливості навчання становлять цінний матеріал для вивчення історії ліцею;
- фонди та архів музею історії НУА.

Наприкінці 80-х років група викладачів харківських вищих навчальних закладів, усвідомлюючи необхідність змін у системі освіти, розпочала роботу над створенням навчально-наукового комплексу безперервної освіти. 29 травня 1991 року відбулося засідання засновників, де було затверджено статут Народної української академії (НУА).

А 30 травня того ж року відбулася презентація першого в Україні приватного навчального закладу.

Перший етап: функціонування комплексу в цілому та ліцею як його складової, 1991–1992 рр.

Період характеризується початком діяльності ліцею, започаткуванням ідеї безперервної освіти та тестуванням інноваційних методик викладання. Ліцей «НУА» розпочав свою діяльність 1 вересня 1991 року, коли було відкрито три класи економіко-правової школи в невеликому будинку на вулиці Авіаційній, 24. В цей час були закладені основні принципи та традиції роботи комплексу, зокрема принципи «педагогіки партнерства», що стали основою взаємин між викладачами, учнями та студентами.

Другий етап: діяльність академії і її структурних підрозділів, 1993–1996 рр.

Саме тоді ліцей отримав на право освітньої діяльності (ліцензійний лист від Міністерства освіти України № 2-2/1-151 від 30.06.93 р.) та здійснив переїзд до нових приміщень на вулиці Лермонтовській (тепер вулиця Майка Йогансена). Водночас відкриваються нові спеціалізовані аудиторії, комп'ютерні класи, започатковуються важливі традиції: щорічний День науки у НУА та поїздка до обеліска добровольцям студентського батальйону у село Репки Богодухівського району. З 1995 року стартував традиційний конкурс «Історія моєї сім'ї», вийшов перший номер багатотиражної газети «Академія», трохи пізніше почалося видання учнівської газети «Трамплін». Поступово збільшувалася кількість класів та учнів. Ліцей отримав визнання у місті.

Третій етап: 1997–2000 рр.

Цей період характеризується розвитком академії (в т.ч. ліцею) на власній основі, інтеграційними процесами та активним виходом на новий рівень організаційної та наукової діяльності. Основним досягненням стало забезпечення ефективної роботи всіх структурних підрозділів: ДШРР, ХПЛ та ХГУ. У червні 1999 року відбувся перший випуск ліцею ХПЛ НУА, що стало важливою подією в історії закладу.

Четвертий етап: 2001–2019 рр.

Відзначається повноцінним функціонуванням НУА як навчально-наукового комплексу. Завдяки створенню інтегрованих кафедр та комплексних навчальних програм. НУА змогла реалізувати ідею безперервної освіти, що дозволило створити унікальну модель навчання, розвивати інноваційну діяльність ліцею.

Діяльність ліцею «НУА» демонструє процес його розвитку від маленької економіко-правової школи до потужного навчального комплексу, який посідає вагоме місце в освіті України.

На жаль, пандемія та повномасштабна агресія РФ проти України суттєво перекроїли функціонування ХПЛ та всієї НУА. Почався новий, досить складний період роботи ліцею.

Бібліографічні посилання

1. Астахова, К. В. (2006). Основні етапи становлення та розвитку Академії. У: *Нариси історії Народної Української Академії*. Харків: Вид-во НУА, с. 13–24.
2. Астахова, В. І. (2020). *Так нам серце наказувало... (деякі сторінки з тридцятирічної історії НУА)*. Харків: Вид-во НУА, 60 с.
3. Астахова, К. В. (2015). *Дорогу подужає той, хто йде...* Харків: Вид-во НУА, 646 с.

Кириленко В.

КОНТРОЛЬ ЗА ПОЛІТИЧНОЮ БЛАГОНАДІЙНІСТЮ ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ ВІТЧИЗНЯНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.

Університети завжди відігравали помітну роль у житті суспільства. Особливо з часів, коли вища освіта перетворилася на масову, а студенти трансформувалися у помітних агентів впливу як всередині країни, так і за її межами.

Якщо дослідити історію будь-якої цивілізованої країни у ХІХ–ХХІ ст., то завжди рано чи пізно можна відстежити зростання уваги влади, громадськості до студентської спільноти, її політичних поглядів, форм суспільної активності тощо.

Майже і сьогодні можна легко зафіксувати намагання влади контролювати студентський загал, формувати з нього надійне «завтра» держави.

Історично так склалося, що на вітчизняних територіях університети з'явилися трохи пізніше, ніж в Західній та Південній Європі. Але вже на початку ХІХ ст. перші університети, побудовані на українських територіях, що входили до складу двох імперій, починають відігравати помітну роль у житті суспільства, впливати на політичні події та настрої.

Тому не дивно, що влада шукала різні форми контролю, обмеження політичних свобод саме студентства. Так поступово сформувались різні види контролю за політичною благонадійністю студентів.

Ціль дослідження – проаналізувати основні форми і методи контролю влади за студентським життям та політичною благонадійністю студентів в період ХІХ – поч. ХХ ст.

Тема контролю за політичною благонадійністю викладачів і студентів не досить широко представлена в вітчизняній історіографії. І все ж є дослідження, в яких можна знайти матеріали саме за проблемою, що досліджується.

Йдеться, в першу чергу, про монографічні роботи А. Ю. Андрєєва [1], О. А. Вішленкової [2], А. Є. Іванова [3], С. І. Посохова [1; 4]. Ці автори досліджували різні аспекти життя університетів та студентів, але в роботах кожного з них знаходимо опис системи, конкретних форм контролю за політичною благонадійністю студентів у ХІХ – на поч. ХХ ст..

Як правило, влада доволі жорстко регламентувала життєдіяльність студентів, бо вони, по-перше, через власний вік були активні та «заважали» громадам, а, по-друге, завжди виявляли громадські позиції, політичні вподобання. Історія, в т.ч. українська, знає багато прикладів, коли саме зі студентської політичної діяльності починаються значні політичні трансформації.

Регламентація відбувалася, як правило, через Статути університетів та внутрішні локальні правила навчальних закладів. В статутах прописувалися правила поведінки, організація навчання, побуту студентів, навіть алгоритм отримання дозволу на шлюб.

Поліцейські управління, жандармерії, міська влада теж мали функції контролю за студентами.

Багато регламентних обов'язків мали ректори університетів, ради професорів. Значна частина університетів до поч. ХХ ст. мала «суди честі», різні корпоративні структури, які теж забезпечували нагляд за студентською молоддю.

Слід відзначити, що до поч. ХХ ст., в переважній більшості, нагляд забезпечувався стосовно поведінки. Пізніше на перші позиції виходить контроль за політичними поглядами, участю у заборонних організаціях.

До революцій поч. ХХ ст. існувала жорстка і чітка система державного контролю саме за політичною благонадійністю студентів.

Бібліографічні посилання

1. Андреев, А. Ю., Посохов, С. І. (2012). Університет в Російській імперії XVIII – першої половини XIX століття. 671 с.
2. Вішленкова, О. А. (2017). Біографії університетських архівів. 304 с.
3. Іванов, А. Є. (1999). Студентство Росії наприкінці XIX – початку ХХ ст.. Соціально-історична доля. 369 с.
4. Посохов, С. І. (2000). Регламентация студентського життя в університетах Російської імперії: питання історіографії. Краєзнавство, 1–2, с. 112–115.

Вергеліс В.

ХАРКІВСЬКИЙ ПРИВАТНИЙ ЛЦЕЙ «НУА»: ПІДГОТОВКА ДО ОБРАННЯ ФАХУ (на прикладі діяльності міської «Школи підприємництва»)

Україна стоїть перед викликами впровадження цілей сталого розвитку та післявоєнної відбудови держави. Для цього потрібні професійні кадри з підприємницьким духом, здатні до активної діяльності та інновацій. Програма сталого розвитку ООН в Україні вимагає людського капіталу нової якості. Це фахівці, які мають не лише знання та навички, але й критичне мислення, креативність та здатність до співпраці для вирішення складних проблем.

Освітні програми для молоді повинні бути орієнтовані на розвиток вказаних вище ключових компетенцій, необхідних для сталого розвитку та відбудови. Цій проблемі і держава, і фахівці приділяють достатню увагу, що знайшло своє відображення у нормативних документах та аналітичних статтях [1; 2]. Саме на це націлений проект «Школа підприємництва», який було започатковано у 2010 році у Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія». Проект замислювався в рамках економіко-правової практики для учнів 10-го класу, яка входить у навчальний план згідно наказу МОН України [2]. Згодом до участі у проекті було запрошено команди старшокласників зі шкіл Харкова. Цей соціально-освітній проект спрямовано на популяризацію підприємництва в молодіжному середовищі, а також формування базових знань з ведення бізнесу, мотивації до навчання та професійної орієнтації, а також ознайомлення з основами бізнесу та особливостями його розвитку в сучасних умовах: від підприємницької ідеї до її реалізації [3].

В якості експертів у проекті приймають участь представники міських молодіжних організацій та установ підприємців. Постійними партнерами Школи багато років є Молодіжна рада харківської міськради, Офіс реформ Харкова. Вони діляться з учасниками проекту регіональними проектами підтримки бізнесу. Протягом проекту підприємці (більшість з яких – випускники академії) здійснюють консультації для учнів, зустрічаються з учасниками проекту в рамках засідань «Школи підприємництва». Школярі відвідали багато

цікавих підприємств Харкова та області у довоєнний період. Останні роки зустрічі проходять в онлайн форматі. Це дозволяє молоді дізнатися про те, з чого потрібно починати свій бізнес, як розробляти стратегію розвитку підприємства, які правові основи підприємницької діяльності.

Робота над розвитком своїх бізнес-ідей дозволить учасникам школи підприємництва набути навичок роботи у команді, розвинути лідерські якості, навчитись ефективно презентувати свою ідею.

Подібні проекти є важливим етапом у формуванні сучасного підприємницького середовища та підготовки молодого покоління до успішного професійного життя. Держава повинна відігравати більш активну роль у формуванні людського капіталу, забезпечуючи якісну освіту, підтримку підприємництва та створювати можливості для розвитку кар'єри молоді. «Школа підприємництва» є ефективною формою професійної орієнтації молоді, що дозволяє школярам та студентам отримати практичні знання з ведення бізнесу, розвинути особистісні якості та визначитися з майбутньою професійною діяльністю.

Бібліографічні посилання

1. Войно-Данчишина, О. Л. (2020). Кластерний підхід у проектній діяльності школярів (досвід діяльності Школи підприємництва Народної української академії). У: *Університетсько-шкільні кластери: світовий досвід та перспективи його адаптації в Україні*. Харків: Вид-во НУА, с. 40–43.

2. Міністерство освіти і науки України (2008). *Методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу під час проведення навчальних екскурсій та навчальної практики учнів загальноосвітніх навчальних закладів* [online]. Available at: https://nua.kharkov.ua/wp-content/uploads/2025/03/metodichni-rekomendaciyi_mon.pdf [Accessed 26 Mar. 2025].

3. ХГУ «НУА» (2024). *Програма соціально-освітнього проекту «Школа підприємництва»* [online]. Available at: <https://nua.kharkov.ua/wp-content/uploads/2025/03/obnovlennaya-programmashp-2024.pdf> [Accessed 26 Mar. 2025].

Секція II

Університетська освіта та реалії ринку праці: актуальність балансу

Лісютіна В.

СУЧАСНЕ ПАРТНЕРСТВО РОБОТОДАВЦІВ ТА УНІВЕРСИТЕТІВ: ОСНОВНІ ФОРМИ ТА МОТИВИ

Сучасний ринок праці постійно еволюціонує, висуваючи нові вимоги до випускників закладів вищої освіти. Щоб відповідати цим викликам, освіта повинна бути не лише академічною, а й практичною, адаптованою до реальних потреб економіки. Саме тому компанії дедалі частіше беруть активну участь у розвитку освіти.

Співпраця між бізнесом і освітою є взаємовигідною: для здобувачів це відкриває можливості отримати якісні знання та практичні навички, фінансову підтримку у вигляді стипендій чи грантів. Університети, у свою чергу, отримують доступ до сучасного досвіду, актуальних технологій і залучення практиків в освітній процес. Компанії, інвестуючи в освіту, отримують можливість не лише підготувати майбутніх співробітників відповідно до своїх потреб, але й посилити свою конкурентну позицію на ринку.

Узагальнивши досвід взаємодії університетів України з компаніями, можна сказати, що одним із найефективніших способів співпраці є залучення практиків до освітнього процесу. Така практика надає закладу освіти наступні ключові переваги: «можливість брендингу та маркетингового позиціонування на ринку щодо надання якісних і практично орієнтованих освітніх послуг; організація системи стійких зв'язків з бізнес- і громадським середовищем, можливість формування дієвих наглядових рад, організації працевлаштування випускників або подальшого навчання їх за кошти роботодавців та ін.» [1]; осучаснення контенту освітнього процесу: працівники компаній діляться актуальною інформацією про тенденції ринку, технології та методи роботи, які реально використовуються в галузі; стійка мотивація студентів: зустрічі з професіоналами надихають студентів, допомагають їм краще зрозуміти майбутню професію та визначитися з кар'єрними цілями.

Зазначена практика доволі широко розповсюджена в Україні. Наприклад, компанія SoftServe (викладання курсів із програмування, штучного інтелекту та кібербезпеки [2]), Ощадбанк (освітні курси для студентів економічних спеціальностей [3]).

Ще однією формою співпраці є фінансова підтримка талановитих здобувачів освіти. Компанії запроваджують стипендіальні програми та гранти, які допомагають таким студентам розвиватися. Серед найрозповсюдженіших засобів такої підтримки є:

1. **Іменні стипендії** – виплати студентам із високими академічними досягненнями. Наприклад, Фонд Віктора Пінчука («Завтра.UA») (щорічна програма стипендій для студентів, які мають активну громадську позицію та займаються науковими дослідженнями [4]); Metinvest Polytechnic (стипендії студентам технічних спеціальностей); ДТЕК (фінансує навчання студентів у галузі енергетики). Стипендіальна програма може забезпечуватися і за рахунок успішних випускників (наприклад, в ХГУ «НУА»).

2. **Гранти на навчання** – фінансування навчання здобувачів, яке може покривати повну або часткову вартість освіти. Яскравими прикладами є ІТ-компанії [5].

3. **Конкурси та премії** – підтримка у вигляді одноразових грошових винагород за наукові дослідження, проекти чи інноваційні ідеї.

Розглянуті форми допомоги є частиною спектру ініціатив, які реалізують компанії та університети. Така соціальна відповідальність бізнесу у сфері освіти – це стратегічний підхід, який приносить користь усім учасникам: здобувачам, університетам і самим компаніям.

Заклади вищої освіти також є ініціаторами різних форм взаємодії з роботодавцями, експертами галузі. Досвід ХГУ «НУА» демонструє, що до форм такої взаємодії відносяться: проходження практики та стажування на підприємствах, реалізація проєктів, наприклад «Один робочий день з випускником», залучення фахівців та успішних випускників до роботи «Бізнес-клубу», «Англійського клубу» тощо. Важливим сьогодні є і розвиток soft skills. Тому спільні волонтерські, благодійні проєкти також є засобом формування сучасного конкурентного фахівця.

Подальший розвиток таких форм взаємодії є важливим для усіх соціальних суб'єктів.

Бібліографічні посилання

1. Журавель, Ю. В. (2022). Конкурентні переваги закладів освіти України у глобальному мобільному просторі. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України* [online]. с. 33–34. Available at: [https://ird.gov.ua/sep/sep20221\(153\)/sep20221\(153\)_032_ZhuravelYu,HryhorukI.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20221(153)/sep20221(153)_032_ZhuravelYu,HryhorukI.pdf) [Accessed 10 March 2025].

2. Softserve (2024). *Співпраця з університетами* [online]. Available at: <https://career.softserveinc.com/uk-ua/university-cooperation> [Accessed 12 March 2025].

3. Ощадбанк (2024). *Кар'єра-Заявка на стажування* [online]. Available at: <https://www.oschadbank.ua/internship-request> [Accessed 12 March 2025].

4. Фонд Віктора Пінчука (2025). *Завтра.UA* [online]. Available at: <https://pinchukfund.org/ua/projects/9/> [Accessed 10 March 2025].

5. Eram (2025). *Master's Program: чотири напрями та спеціальний грант* [online]. Available at: https://careers.epam.ua/company/news/2023/epam-masters-program-four-directions-and-special-grant?utm_source=chatgpt.com [Accessed 12 March 2025].

Олійник А.

ГОТОВНІСТЬ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ: ГІБРИДНІ СТРАТЕГІЇ

Звернення до проблеми професійної самореалізації здобувачів вищої освіти є достатньо закономірним і логічно пов'язано з різними аспектами фундаментальної взаємодії інститутів освіти й ринку праці. Йі цілком зрозуміло, що це актуалізує питання якості підготовки фахівця, її відповідності запитам ринку праці, суспільства, молоді людини. Готовність до професійної самореалізації, активного позиціонування в професійному середовищі, успішність «старту», проактивність на ринку праці – все це складові поведінки майбутнього молодого спеціаліста, що впливають на його успішну індивідуальну професійну стратегію. Тому важливо готувати здобувачів вищої освіти до цього процесу протягом усього періоду навчання в університеті.

Вивчення теоретичних основ готовності здобувачів освіти до професійної самореалізації дозволило нам визначити основні теоретичні підходи до дослідження цієї проблеми. З одного боку, тут артикулюється бачення здатності до особистісного зростання та самовдосконалення шляхом творчої адаптації [1, с. 155], а з іншого – готовності до професійної діяльності як результату розвитку професійних і соціальних компетенцій; соціально-психологічних аспектів самореалізації, включаючи мотивацію, самооцінку, професійне самовизначення; визначення важливих компетентностей для самореалізації (комунікативних, організаційних, креативних, технічних) [2; 3].

Друга опція, яка, на нашу думку, важлива для аналізу означеної проблеми, це розуміння того, що впливає на формування саме готовності до професійної самореалізації, що може гальмувати цей процес в умовах змінюваного ринку праці, які тут можуть спостерігатися виклики та можливості. Імовірно, що серед сучасних викликів слід зазначити невизначеність кар'єрних шляхів у нових професіях; необхідність постійного оновлення знань і навичок; роль цифрової трансформації в професійному розвитку; складнощі у розвитку професійної мережі та особистих контактів у віртуальному середовищі.

Тому логічно звернутися до конструювання гібридних стратегій професійної самореалізації як до третьої опції поставленої нами проблеми. Слід зазначити, що такі стратегії, по-перше, дозволяють поєднувати теоретичні знання з практичними навичками, новими методами навчання та професійної самореалізації, що є важливим для розвитку професійної готовності; по-друге, сприяють розвитку гнучких навичок (soft skills), таких як адаптивність, самоорганізація, комунікація; по-третє, використанню технологій, здобувачі освіти можуть отримувати доступ до різноманітних джерел інформації та набувати глобальних компетенцій.

Одночасно можна стверджувати, що вже існують ефективні, на наш погляд, практики використання гібридних стратегій, які сприяють професійній самореалізації здобувачів вищої освіти. Наприклад, у Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія» вони активно реалізуються у таких напрямках, як комбінація академічної освіти та стажувань у компаніях; онлайн-курси, сертифікаційні програми, тренінги; програма менторства, колаборації в рамках міжнародних програм.

І остання опція спрямована на осмислення можливостей розвитку гібридних стратегій для покращення готовності здобувачів освіти до професійної самореалізації. З нашої точки зору, активуватися вони можуть через розвиток адаптивних навчальних платформ, які підлаштовуються під потреби кожного здобувача; інтеграцію віртуальної та доповненої реальності для кращого засвоєння практичних навичок; розширення можливостей для міжнародного співробітництва та обміну досвідом через онлайн-платформи.

Бібліографічні посилання

1. Костенко, Д. (2024). Самореалізація особистості як особистісний чинник формування життєстійкості. *Вища освіта України*, 1 (2024), с. 149–157.
2. Артемова, О. І (2010). Професійна самореалізація особистості в сучасних умовах. *Освіта регіону*, 1, с. 97–101.
3. Ісаєва, О.С., Задорожна, О.І. (2022). Професійна самореалізація у закладах вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*, вип. 48, т. 1, с. 185–188.

Бережна К.

ЗАЛУЧЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА РИНОК ПРАЦІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Перше працевлаштування, пошук роботи під час навчання є важливим етапом у професійній самореалізації здобувача освіти. Це можливість втілення своїх інтересів і потреб, кар'єрного планування, з одного боку, а з іншого – випробування, своєрідний екзамен на готовність продемонструвати свої компетентності, включитися у професійне середовище, відкрити для себе нові можливості й перспективи.

З цієї точки зору для нас представляє інтерес вивчення зарубіжних практик залучення здобувачів вищої освіти на ринок праці. Аналіз досліджень цієї проблеми демонструє різні підходи та реальні практики. Так, німецькі дослідники А. Kottmann і Е. De Weert дійшли висновку, що деякі країни Європи мають розбіжності між пропозицією вищої освіти та попитом на ринку праці. А у Данії серед вступників значним попитом користуються навчальні програми із соціальних наук і мистецтва/гуманітарних наук, тоді як навчальні програми з природничих наук мають дефіцит нових вступників [1].

Згідно з опитуванням роботодавців та глобальним дослідженням кар'єрних очікувань серед більше ніж 150 тис. респондентів у 18 країнах світу (Student Barometer (ISB) survey, in the academic year 2018–19) та міжнародними дослідженнями, серед 15 найзатребуваніших у світі навичок кваліфікаційний розрив становить від 8 до 29 %. Ці дані доводять, що ЗВО мають орієнтуватися на формування у здобувачів таких навичок, як здатність вирішувати проблеми (розрив з очікуваннями роботодавців становить 29 %); стресостійкість (розрив–29 %); комунікаційні навички (розрив – 24 %); адаптивність (розрив– 20 %); аналіз даних (розрив–0 – 20%); лідерські якості (розрив– 19 %).

Ще одним шляхом вирішення даної проблеми є запровадження дуальної освіти та співпраці з бізнесом. Це поєднання навчання з практичною роботою на підприємствах для зменшення кваліфікаційного розриву. У багатьох країнах дуальна система освіти дозволяє здобувачам вищої освіти не лише засвоювати знання, а й формувати й розвивати ті важливі компетентності, які вже використовуються на робочому місці. Доречно зауважити, що в Україні теж є успішні практики з дуальної освіти, що сприятиме реальному працевлаштуванню за результатами навчання.

Безперечно, заслуговує на увагу запровадження зарубіжними університетами різних механізмів співпраці з бізнесом. Таким прикладом є діяльність University of Lincoln, який пропонує різноманітні варіанти навчання залежно від індивідуальних потреб – від коротких курсів і мікрокредитів до модулів професійного розвитку та повністю онлайн-ступенів магістра [2, с. 72]. Навчання за програмами здійснюється із використанням різноманітних форм, включаючи онлайн, очне, змішане та дистанційне навчання. Кар'єрному зростанню, розвитку нових навичок, удосконаленню знань у певній галузі сприяє впровадження гнучкого навчання. Це надає можливість здобувачам освіти завершити програми за власним графіком: онлайн-навчання вдома, навчання в кампусі з кількома варіантами початку протягом року, навчання на робочому місці за програмою на роботі, навчання за дуальною формою. Це можуть бути короткі курси, поєднання роботи з неповним навчанням в університеті. Така програма є альтернативою традиційним ступеням і розроблена

у співпраці з роботодавцями та професійними організаціями, щоб забезпечити відповідність конкретним потребам галузі [2, с. 73].

На нашу думку, існуючий зарубіжний досвід може бути задіяний у вітчизняній практиці із залучення здобувачів вищої освіти на ринок праці, що потребує нових візій.

Бібліографічні посилання

1. Kottmann, A., Weert, de E. (2013). Higher Education and the Labour Market: International Policy Frameworks for Regulating Graduate Employability. *Centre for Higher Education Policy*, [online] 47, Studies, 53 p. Available at: <http://www.ihem.nl/themereports/C13EW0> Thematisch rapport Higher Education and the Labour Market.pdf. [Accessed 23 Febr. 2025].

2. Скиба, Ю., Жабенко, О., Ковтунець, В. та ін. (2023). *Теоретичні основи та провідний зарубіжний досвід взаємодії вищої освіти та ринку праці в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України*. Київ: Ін-т вищої освіти НАПН України, 142 с.

Корнєєв Д.

АКТУАЛЬНІСТЬ ДРУГОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасні війни давно перестали бути лише військовими конфліктами – вони трансформують економіку, соціальні зв'язки, ринок праці та саму систему цінностей. У таких умовах питання здобуття другої вищої освіти стає не просто особистою ініціативою для кар'єрного зростання, а справжньою необхідністю для адаптації до нових реалій.

По-перше, війна призводить до масштабних змін ринку праці. Багато галузей перестають існувати, інші, навпаки, відчувають гострий дефіцит кадрів. Економіка перебудовується під потреби воєнного часу та майбутнього відновлення. Це означає, що молодим людям доводиться освоювати нові професії, зокрема, в максимально короткі терміни. Друга вища освіта стає інструментом такої швидкої перекваліфікації, особливо, якщо перша освіта вже втратила актуальність.

По-друге, за умов кризи зростає конкуренція за робочі місця. Компанії змушені скорочувати персонал або переглядати вимоги до кандидатів, наголошуючи на багатозадачності та гнучкості. Отримання другої вищої освіти стає конкурентною перевагою, демонструючи не лише нові компетенції, а й готовність людини вчитися та адаптуватися до змін.

Друга вища освіта в умовах війни – це не просто про кар'єру. Це про особисту стійкість, про адаптацію до нової реальності, про внесок у майбутнє своєї країни та про здатність будувати довгострокові плани навіть там, де майбутнє здається туманним.

Розглянемо фактори, за яких друга вища освіта може бути актуальна.

Переорієнтація кар'єри. Багато фахівців змушені змінювати сферу діяльності через зруйновані галузі або вимушену міграцію. Друга освіта – інструмент швидкої перекваліфікації.

Розвиток нових професійних компетентностей. З'являється попит на специфічні знання: психологічна допомога, міжнародне право, кібербезпека, реконструкція інфраструктури – друга освіта може надати ці компетенції.

Зміна ринку праці. Військові дії ламають звичні економічні зв'язки, підприємства закриваються чи змінюють профіль, деякі професії втрачають актуальність, а нові навпаки стають життєво важливими. Друга вища освіта допомагає швидко адаптуватися до нових реалій.

Онлайн-освіта як вікно можливостей. Війна прискорила цифровізацію, а це означає, що отримати другу вищу освіту можна дистанційно, не припиняючи роботу або навіть перебуваючи в іншій країні.

Державні програми та гранти. У багатьох країнах і в самій Україні є програми підтримки для ветеранів, переселенців та інших постраждалих – вони можуть здобути другу освіту за рахунок держави або зі знижками, що робить навчання ще доступнішим.

Таким чином, друга вища освіта в умовах війни в Україні набуває особливої актуальності. Це не просто спосіб особистого розвитку, а інструмент адаптації, психологічної підтримки та активної участі у відновленні країни.

Лебединська К.

ІНДИВІДУАЛЬНА ОСВІТНЯ ТРАЄКТОРІЯ ЯК ФАКТОР АДАПТАЦІЇ НА РИНКУ ПРАЦІ

Успішність особистості як фахівця в професійному середовищі та на ринку праці залежить від багатьох складових: затребуваності спеціальності, якості підготовки, власного досвіду тощо. Саме розуміння власної освітньої траєкторії може допомогти набути переваг відносно інших претендентів.

Індивідуальна освітня траєкторія може охоплювати весь процес навчання та включати в себе диференціацію (відповідно до якої кожен може отримати матеріал згідно з його когнітивними особливостями та індивідуальним стилем сприймання інформації) або навіть індивідуалізації в логіці засвоєння тем або дисциплін. Це можливість реалізації власних ресурсів [1].

На державному рівні для здобувачів вищої освіти питання індивідуальної освітньої траєкторії закріплені в Законі «Про вищу освіту України» [3] та Законі «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу» [2].

Індивідуальна освітня траєкторія здобувача вищої освіти [2] – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача вищої освіти, що ґрунтується на виборі здобувачем вищої освіти освітніх програм, суб'єктів освітньої діяльності, що їх реалізують, форм і строку здобуття освіти, освітніх компонентів. Може включати послідовність здобуття освітніх кваліфікацій, академічну мобільність, визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та інформальної освіти, тощо. Результати повинні бути зафіксовані в індивідуальному плані, додатку до диплома, а також у вигляді додаткових сертифікатів.

Таким чином, сучасний здобувач вищої освіти, маючи особисту професійну мету, може самотійно або за допомогою батьків, викладачів, кар'єрних консультантів набувати комплекс знань, умінь та компетенцій саме за допомогою вибудовування індивідуальної освітньої траєкторії.

Бібліографічні посилання

1. Хуторської, А. (2023). *Індивідуальна освітня траєкторія* [online]. Available at: <https://osvita.ua/school/method/2287/> [Accessed 01 March 2025].
2. Верховна Рада України, (2024.) *Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу* [online]. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/T243642?an=1> [Accessed 07 March 2025].
3. Верховна Рада України, (2014). *Про вищу освіту* [online]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [Accessed 05 March 2025].

Маршаєв В.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ: ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В УНІВЕРСИТЕТАХ

У сучасному цифровому світі, де технології стрімко змінюють ландшафт ринку праці, цифрова трансформація освіти набуває критичного значення. Це явище, що охоплює не лише впровадження технологій в освітній процес, але й фундаментальну зміну підходів до навчання та викладання. Університети, як ключові інституції підготовки майбутніх фахівців, повинні активно адаптуватися до цих змін. Це передбачає не лише оснащення аудиторій інтерактивними дошками та організацію онлайн-курсів, але й створення цілісної цифрової екосистеми, що включає розвиток цифрової інфраструктури, підвищення цифрової грамотності викладачів і студентів, а також модернізацію навчальних програм з урахуванням вимог цифрової економіки. Наприклад, Естонія, яка є лідером у сфері цифрової освіти, успішно впроваджує модель «e-Estonia», що передбачає широке використання цифрових технологій у всіх сферах життя, включаючи освіту [1].

Формування конкурентоспроможних професійних компетентностей в умовах цифрової трансформації вимагає від університетів перегляду традиційних методів навчання. У сучасному цифровому світі цифрові компетентності стають базовим набором, який має бути органічною частиною підготовленого молодого спеціаліста [2]. Недостатньо просто передавати знання; необхідно розвивати у студентів навички, необхідні для успішної кар'єри в цифрову епоху. Це включає проєктне навчання, використання симуляцій та віртуальної реальності, розвиток навичок аналізу даних та критичного мислення, а також формування навичок роботи в команді та онлайн-комунікації [2]. Наприклад, у Фінляндії, яка відома своєю інноваційною системою освіти, широко використовується проєктне навчання, що дозволяє студентам застосовувати теоретичні знання на практиці та розвивати навички вирішення проблем [1].

Однак цифрова трансформація освіти пов'язана з низкою викликів. Необхідність значних інвестицій в цифрову інфраструктуру, проблема цифрового розриву, необхідність постійного оновлення навчальних програм та підготовки викладачів до використання цифрових технологій, а також перепідготовка та системне підвищення кваліфікації викладачів – це лише деякі з них. Останній аспект вимагає значних фінансових витрат, які мають стати провідною частиною фінансових витрат університетів. Університети повинні

розробляти стратегії, що дозволять їм ефективно реагувати на ці виклики. Наприклад, для подолання цифрового розриву можна використовувати моделі відкритої освіти та онлайн-курси, які доступні для широкого кола студентів.

Перспективи розвитку цифрової освіти є надзвичайно широкими. Персоналізація освіти, використання штучного інтелекту в освіті, створення глобальних освітніх платформ – це лише деякі з напрямів, які можуть змінити ландшафт вищої освіти в майбутньому. Університети, які будуть спрямовані на ефективне використання цих можливостей, зможуть підготувати фахівців, які будуть не лише конкурентоспроможними на ринку праці, але й здатними до інновацій та творчого мислення. Особливо це важливо для України, яка переживатиме складний період повосної відбудови економіки. Формування цифрових компетенцій у молодих спеціалістів стане ключовим фактором успішного відновлення та розвитку української держави. Університети повинні стати центрами цифрової трансформації, де здобувачі вищої освіти зможуть отримати не лише теоретичні знання, але й практичні навички, необхідні для роботи в сучасній цифровій економіці. Це дозволить Україні не лише відновити зруйновану інфраструктуру, але й стати лідером у сфері цифрових технологій.

Бібліографічні посилання

1. Малицька, І. Д. (2020). *Цифрова освіта європейських країн* [online]. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720579/1/Malitska%20tezi%20zvitna%20ITLT%202020.pdf> [Accessed 04 Feb. 2025].
2. Толочко, С. В. (2021). Цифрова компетентність педагогів в умовах цифровізації закладів освіти та дистанційного навчання. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*, 13(169), с. 28–35.

Навізінська А.

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ РИНКУ ПРАЦІ ТА ОСВІТИ

Війна в Україні значно змінила економічний ландшафт країни. За даними Інституту регіональних досліджень, основні виклики включають руйнування інфраструктури, зменшення виробничих потужностей, втрату людського капіталу та скорочення інвестицій [1]. Внаслідок військових дій тисячі підприємств змушені були призупинити або припинити свою діяльність, що призвело до скорочення податкових надходжень і зростання рівня безробіття.

Проблеми відновлення економіки та необхідність швидкої адаптації регіонів до нових умов залишаються ключовими питаннями для політики розвитку [2]. Пріоритетними напрямками мають стати відновлення критичної інфраструктури, підтримка бізнесу та стимулювання реінтеграції внутрішньо переміщених осіб у виробничі процеси. Відповідно до досліджень [3], інтеграція ВПО та створення нових робочих місць є важливими завданнями. Зокрема, розробляються програми професійного перенавчання та стимулювання підприємницької діяльності серед переселенців.

Українська економіка поступово переходить до нової соціально-економічної моделі, що базується на інноваціях та технологічному розвитку. Як зазначено в дослідженнях [4],

майбутнє України залежить від успішної реалізації структурних реформ, спрямованих на підвищення продуктивності праці та розвитку малого й середнього бізнесу. Одним із ключових аспектів є автоматизація бізнес-процесів та впровадження сучасних технологій у виробництво. Крім того, розвиток соціально орієнтованої економіки передбачає створення нових робочих місць, забезпечення справедливої оплати праці, покращення умов зайнятості.

Реформа ринку праці також відіграє ключову роль у соціально-економічній трансформації. Сучасний ринок праці має бути більш гнучким та адаптивним до нових умов, що включає розвиток програм професійного навчання та перепідготовки кадрів, сприяння зайнятості молоді та створення нових можливостей для працівників старшого віку.

Ще одним важливим напрямом є покращення доступу до якісної освіти та розвитку людського капіталу. Успішна трансформація економіки можлива лише за умови підготовки кваліфікованих спеціалістів, здатних працювати у високотехнологічних сферах. Тому інвестиції в освіту, розширення програм підтримки науки та стимулювання досліджень і розробок є необхідними складовими соціально-економічного розвитку країни.

Отже, соціально-економічний розвиток України вимагає системних рішень, серед яких актуалізується спрямованість на стабілізацію ринку праці, якісну підготовку фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю.

Бібліографічні посилання

1. *Виклики економічного розвитку регіонів України в умовах війни та повоєнного відновлення* [online]. Available at: <https://ird.gov.ua/irdp/e20230002.pdf> [Accessed 05 Feb. 2025].
2. Кондратенко, Н. О., Красносова, О. М., Папп, В. В. (2022). Проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку регіонів України. *БІЗНЕСІНФОРМ*, [online] 1, с. 198–204. Available at: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2022-1_0 [Accessed 05 Feb. 2025].
3. *Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку в контексті євроінтеграції України* [online]. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2023. 160 с. Available at: https://onu.edu.ua/aktualni_problemy_sots.-ek._rozvytku [Accessed 05 Feb. 2025].
4. Козначенко, Р.П. (2014). Трансформація соціально-економічної моделі розвитку України: параметри, умови і перспективи. *Ефективна економіка*, [online] 9. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3331> [Accessed 05 Feb. 2025].

Нікуліна М.

ПРОФІЛЬНА ОСВІТА ЯК АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНИХ ШКОЛЯРІВ

Професійне самовизначення – це складний системно-динамічний процес, який є структурним елементом соціалізації людини й може продовжуватися протягом життя паралельно з іншими видами (соціальним, громадянським, сімейним, духовним тощо) [1].

Можна виділити внутрішні та зовнішні параметри, які впливають на якість його формування в підлітковому та юнацькому віці: 1. Внутрішня готовність (рівень відповідальності за вибір власного шляху або за його зміну; емоційний настрій (позитивне

бачення свого майбутнього, підтримка оточуючих, гнучке ставлення до життєвих негараздів); розуміння власних сильних та слабких сторін). 2. Фактори прийняття рішення (виявлення схильності до певної сфери діяльності або навіть її організації; отримання порад або набуття власного практичного досвіду). 3. Інформованість щодо знань, які необхідні для отримання певної професії, умови її отримання, розуміння сучасних тенденцій та ринку праці й їх можливих змін в недалекому майбутньому.

Не менш важливим є розуміння освітньої системи підготовки, яка дозволить якісно опанувати обрану професію. Саме таким фактором є реформа старшої школи, яка передбачає з 2027 року створення трьохрічної та профільної школи [2]. Пілотний варіант реформи почнеться у 2025 році. В форматі реформи 10-й клас буде адаптаційним: протягом цього навчального року учні мають визначитися із профілем навчання та завершити загальну підготовку. А вже в 11-му та 12-му класах учнівська молодь поглиблено вивчатиме профільні предмети чи інтегровані курси й дисципліни, які обиратиме самостійно. Кожен учень зможе обрати профільне навчання з одного із запропонованих кластерів (STEM, мовно-літературний, суспільно-гуманітарний), що дозволить розширити розуміння не тільки про можливі професії, але й допоможе у виборі сучасної освітньої програми під час наступного етапу – вступу до закладу передфахової та фахової вищої освіти.

Бібліографічні посилання

1. Кривобок, А. С. (2023). *Професійне самовизначення старшокласників як передумова успішної професійної самореалізації* [online]. Available at: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735728/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%BA%20%D0%90.%D0%A1.pdf> [Accessed 07 Marth 2025].

2. Фасоля, О., Сеїтосманов, А. та Мархлевські, В. (2024). *Старша профільна школа: кроки до становлення. Версія 2.0*. Київ, 76 с.

Пальваль А.

«БАРОМЕТР РИНКУ ПРАЦІ»¹ УКРАЇНИ ЯК ВИМІР ВИКЛИКІВ УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ ОСВІТІ

Сучасний стан ринку праці демонструє прискорені зміни в цій сфері, які зумовлені появою нових професій або зміною функціональності існуючих, наслідком чого є потреба у нових знаннях і навичках. І тут постає питання щодо готовності й здатності системи університетської освіти адекватно реагувати на ці зміни, долати розриви між попитом і пропозиціями підготовки фахівців з вищою освітою.

Питання неоднозначне: з одного боку – університети не можуть залишатися осторонь від запитів ринку праці, а з іншого – університет повинен надавати якісну освіту, яка передбачає сформованість знань і компетентностей, необхідних для інноваційної діяльності, бо це та «валюта», яка дозволить легко знайти своє місце на ринку праці або професійно зростати.

---

¹ «Барометр ринку праці» – щорічне дослідження компанії GRC.UA стану та прогнозу змін на ринку праці.

Це актуалізує розуміння стану та тенденцій ринку праці, що може, відповідно, надавати бачення того, як змінюються профілі професій, набір важливих для роботодавців компетентностей. Звісно, ці візії передусім широко представлені у відповідних дослідженнях.

З цієї точки зору, для нас являє інтерес системне дослідження «Барометр ринку праці», яке проводить щороку компанія GRC.UA. За результатами Всеукраїнського дослідження «Барометр ринку праці України 2023. Прогнози на 2024»². У дослідженні брали участь дві цільові аудиторії: роботодавці 377 компаній та пошукачі/працівники компаній. Однією із його цілей було отримання аналітичних даних щодо викликів ринку праці, мотивації і навчання працівників, затребуваних навичок кандидатів, що й було у фокусі нашої уваги.

За даними дослідження, серед ТОП-5 викликів у роботі з людьми у 2024 році такі: утримання та залучення молодих талантів – 44%; підвищення продуктивності працівників в умовах постійного стресу – 42%; формування інклюзивного і різноманітного робочого середовища, реінтеграція ветеранів до професійного життя (31%).

На думку роботодавців, кандидатам-пошукачам роботи не вистачає таких навичок: критичного мислення (36%), прагнення до вдосконалення і готовності навчатися (36%), навичок самоорганізації (35%), емоційного інтелекту (32%), комплексного вирішення проблем (32%), вміння формувати власну думку і приймати рішення (25%), високого рівня тайм-менеджменту (21%). Для 18% опитаних важливі також digital-навички та софт-скіли (клієнтоорієнтованість та взаємодія з людьми, вміння працювати в команді, вміння вести перемовини). Збільшується частина респондентів, які звертають увагу також на спільні цінності в команді, підтримку працівників в умовах війни та соціально відповідальну позицію бізнесу³.

Представлені дані, на нашу думку, свідчать, що що університети, по-перше, мають проводити моніторингові дослідження попиту і пропозиції підготовки фахівців з вищою освітою; по-друге, орієнтуватися на індикатор працевлаштування випускників, що демонструє рівень якісної підготовки і затребуваності випускників; по-третє, запрошувати ключових роботодавців для обговорення і коригування освітніх програм за відповідними спеціальностями, в тому числі програмних результатів навчання, програм практичної підготовки.

---

² Результати Всеукраїнського дослідження «Барометр ринку праці України 2023. Прогнози на 2024», проведеного компанією GRC.UA у серпні-жовтні 2023р. шляхом онлайн-опитування пошукачів/працівників компаній (n=2400). URL: <https://barometr.grc.ua/>

³ Результати Всеукраїнського дослідження «Барометр ринку праці України 2023. Прогнози на 2024», проведеного компанією GRC.UA у серпні-жовтні 2023р. шляхом онлайн-опитування роботодавців 377 компаній із 15 галузей. URL: <https://barometr.grc.ua/>

РИНОК ПРАЦІ ТА УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА: ДИНАМІЧНІСТЬ Й ІНТЕГРОВАНІСТЬ ЗВ'ЯЗКІВ

Характеристики сучасного ринку праці доволі неоднозначні і мають ознаки турбулентності, невизначеності, швидкозмінюваності, що є проєкцією сучасного соціального контексту. Незважаючи на такі обставини, надзвичайно важливо мати бачення тих тенденцій, які нададуть можливості спрогнозувати розвиток ринку праці й визначити лінії інтегрованості зв'язків з іншими соціальними інститутами. Перш за все, потребує такого аналізу взаємозалежність освіти й ринку праці. Тому важливо звернутися до тих досліджень, які підіймають на поверхню ці проблеми.

З такої точки зору, на наш погляд, інтерес являють дослідження з прогнозування трендів на ринку праці та освіти в 2030 році⁴. Безумовно, слід зауважити, що вони можуть трансформуватися під впливом соціальних змін, але спрогнозовані базові тенденції залишаться ключовими. Тому звернімося до результатів дослідження, метою якого було вивчення тенденцій на ринку праці та освітніх послуг для прогнозування затребуваних навичок і сфер діяльності. Аналітичні дані демонструють наявність зон розвитку, які можуть змінити основу зайнятості та професійної діяльності. Актуальними, на нашу думку, є такі з них⁵:

- автоматизація та штучний інтелект: очікується, що багато професій буде автоматизовано, що призведе до зменшення попиту на рутинні та монотонні роботи. Натомість зросте потреба у фахівцях, здатних керувати та взаємодіяти з AI та роботами;
- гнучкість та віддалена робота: роботодавці все частіше пропонуватимуть гнучкі графіки та можливість працювати з будь-якої точки світу;
- стійкий розвиток та екологія: збільшення уваги до питань сталого розвитку призведе до зростання попиту на фахівців у галузі екології, відновлюваних джерел енергії та сталого бізнесу;
- соціальні та емоційні навички: навички міжособистісного спілкування, емоційного інтелекту та креативності;
- різноманітність та інклюзивність: необхідність створення більш різноманітних та інклюзивних робочих місць, що стане важливим фактором при наймі та управлінні персоналом;
- глобалізація: ринок праці стане ще більш глобальним, що відкриє можливості для роботи на міжнародних проєктах та співпраці з колегами з різних країн.

---

⁴ Звіт за результатами Desk Search дослідження «Трендотчінг ситуації на ринку праці», проведеного Kharkiv EDU Cluster за участю Лабораторії проблем вищої школи ХГУ «НУА» (червень-липень 2020). Методологія дослідження: кабінетне дослідження /desk search/. Аналіз відкритих джерел інформації: статистичних органів інформації, публікацій ЗМІ, аналітичних звітів, трендотчінгових звітів та оглядів, сайтів з пошуку роботи, інструментів пошукових систем тощо.

⁵ Там само.

Дослідники, відповідно, звертають увагу на те, що такі тенденції на ринку праці будуть викликом для освіти. В контексті глобальних освітніх тенденцій розглядаються нами як важливі такі:

- перехід від пасивного навчання до активного, проблемноорієнтованого, проєктного;
- навчання протягом життя (що не втрачає своєї актуальності) поступово стає звичним і вже не сприйматиметься як етап, який завершується отриманням диплому;
- персоналізація навчання, популяризація індивідуальних освітніх траєкторій, моделюванням і прогнозуванням кар'єри;
- компетентнісний підхід до навчання.

Отже, трендотчінг свідчить, що зв'язок між ринком праці та закладами вищої освіти стане ще більш інтегрованим і динамічним, що дозволить забезпечити підготовку кваліфікованих кадрів, які відповідають вимогам сучасної економіки.

Чінський І.

УЯВЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПРО ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ

В останні роки все частіше звучить теза про те, що спостерігається невідповідність рівня підготовки випускників вищої школи запитам ринку праці, але є й інший бік проблеми, чи використовуються навички випускників університетів їхніми роботодавцями.

У широкому значенні ринок праці відноситься до взаємодії між роботодавцями та працівниками, де підприємства вимагають робочої сили, а окремі особи її пропонують. Це механізм, що визначає зайнятість і полегшує розподіл талантів. Значення ринку праці можна розглядати як мережу економічних обмінів, у яких працівники пропонують свої трудові послуги за заробітну плату. За суттю, це ринок, де робота купується та продається [4].

До ключових компонентів, що впливають на ринок праці, відносяться: економічні умови, технології, глобалізація та, зрозуміло, освіта та навички.

Освіта та навички мають вирішальне значення для підтримки високої продуктивності та підвищення конкурентоспроможності. Коли кадровий резерв має необхідні навички, бізнес процвітає, а можливості працевлаштування збільшуються, тоді прогалини у навичках можуть призвести до нестачі робочої сили в спеціалізованих галузях.

Слід зазначити, що «<...> значна частина випускників не отримує великої переваги від вступу до університету. Оскільки вища освіта розширювалася швидше, ніж якість пропонованих робочих місць покращувалася, вони опиняються у грі позиційної конкуренції, потребує дипломів просто для того, щоб отримати роботу, яку мали їхні батьки без диплома» [3].

Університети позиціонують себе як своєрідний амбасадор, який здатний встановлювати прямі зв'язки зі світом праці, але згідно з опитуванням Work.ua, 51% роботодавців вважають, що досвід роботи, практичні навички та реальні досягнення кандидата є важливішими, ніж наявність вищої освіти. Ще 38% впевнені, що вища освіта може бути корисною, але не завжди є вирішальною в ухваленні рішення прийняти кандидата

на посаду. Для 11% респондентів наявність вищої освіти є ключовим критерієм для вибору кандидата [1].

Вища освіта пережила безпрецедентне зростання за останні десятиліття, але значна частка випускників відзначає наявність поточного розриву практичних навичок та сформованих компетенцій.

Серед багатьох варіантів вирішення проблеми можна назвати:

– акцент на безперервному навчанні, оскільки ринок праці швидко змінюється, освіта не зупиниться на здобутті певного ступеня. Очікується, що мікродипломи, короткострокові курси та сертифікації стануть невід'ємною частиною розвитку кар'єри;

– фокус на soft-skills розвитку адаптивного інтелекту. Заклади вищої освіти, ймовірно, інтегруватимуть більше проєктного навчання та реальних додатків для розвитку цих важливих компетенцій [2].

Таким чином, слід зазначити, що сектор вищої освіти змушений перебудуватися, щоб задовольнити завтрашній попит на знання та навички.

Бібліографічні посилання

1. Кривобок, Я. (2024). *За межами диплома: чи надає вища освіта перевагу на ринку праці* [online]. Available at: <https://www.work.ua/articles/self-development/3229/> [Accessed 12 Feb. 2025].

2. Bouchrika, I. (2025). *11 Top Trends in Higher Education* [online]. Available at: <https://research.com/education/trends-in-higher-education> [Accessed 14 March 2025].

3. JobsPikr (2024). *Labor market* [online]. Available at: <https://www.jobspikr.com/blog/guide-to-labor-market-analysis> [Accessed 15 Feb. 2025].

4. Lauder, H., Mayhew, K. (2020). *Higher education and the labour market: an introduction* [online]. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03054985.2019.1699714> [Accessed 07 Feb. 2025].

Шатлигіна Д.

УНІВЕРСИТЕТ І РИНОК ПРАЦІ: ПОШУК ТОЧОК ДОТИКУ

У сучасному світі, що характеризується динамічними змінами та високою конкуренцією, питання інтеграції університетської освіти та вимог ринку праці набуває особливої актуальності. Традиційна модель, де університет виступає як ізольований осередок знань, а ринок праці – як незалежна сфера, виявляється недостатньо ефективною. Необхідно шукати нові точки дотику, що дозволять забезпечити гармонійне поєднання теоретичної підготовки та практичних навичок, необхідних для успішної кар'єри.

Одним із ключових аспектів цієї інтеграції є розвиток у здобувачів вищої освіти так званих «м'яких навичок» (soft skills), які стають все більш затребуваними на ринку праці. Лідерство, вміння працювати в команді, стресостійкість, адаптивність та креативність – це не просто модні терміни, а необхідні умови для успішної професійної діяльності. Університети повинні активно впроваджувати в освітній процес методи, що сприяють розвитку цих навичок [1]. Це може бути проєктне навчання, де студенти працюють над реальними завданнями в командах, розвиваючи лідерські якості та вміння співпрацювати. Це можуть

бути тренінги та майстер-класи, спрямовані на розвиток стресостійкості та адаптивності. І, звісно, це має бути атмосфера, що сприяє розвитку креативності та інноваційного мислення [2].

Однак розвиток soft skills не повинен відбуватися за рахунок фундаментальної теоретичної підготовки. Університет має залишатися осередком знань, де здобувачі освіти отримують глибокі знання в своїй спеціальності. Але ці знання повинні бути не статичними, а динамічними, постійно оновлюваними з урахуванням сучасних тенденцій та вимог ринку праці. Необхідно також активно залучати до освітнього процесу представників бізнесу та промисловості, які можуть поділитися своїм практичним досвідом та допомогти зрозуміти реалії ринку праці.

У цьому контексті особливу увагу слід приділити розвитку підприємницьких навичок у здобувачів вищої освіти. Університети можуть створювати стартап-інкубатори та бізнес-акселератори, де здобувачі освіти зможуть реалізовувати свої ідеї та розвивати підприємницькі проєкти. Це не лише сприятиме розвитку креативності та інноваційного мислення, але й допоможе набутти практичного досвіду в управлінні бізнесом.

Отже, пошук точок дотику між університетом і ринком праці – це складний, але необхідний процес. Він вимагає від університетів гнучкості, адаптивності та готовності до змін. Але саме цей процес дозволить забезпечити підготовку фахівців, які будуть не лише конкурентоспроможними на ринку праці, але й здатними до інновацій та творчого мислення, що є ключовим фактором успішного розвитку суспільства в цілому.

Бібліографічні посилання

1. Коваль, К. О. (2015). Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників для їх працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*, 2, с. 162–167.
2. Гарага, А. В. (2020). Формування «Soft Skills» студентів університету – перспективний напрямок підвищення якості вищої освіти. *Економічний вісник університету*, 47, с. 46–52.

Шелеп О.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ КООРДИНАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ДО НОВИХ РЕАЛІЙ РИНКУ ПРАЦІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Правові акти та регулятивна база координації соціального забезпечення ЄС мають довгу історію опрацювання, узгодження та імплементації. Втім, як показує практика, їх дотримання часом стикається з труднощами, оскільки не всі аспекти й нюанси враховуються у законодавчих актах. Беручи до уваги ситуацію, яка складається в окремих країнах, а також наявні дослідження координації соціального забезпечення в країнах ЄС [1], постає питання: яким чином зменшити проблеми координації та сповільнення повноцінної роботи у сфері соціального захисту в Європейському Союзі.

З нашої точки зору, розгляд цієї проблеми надасть бачення того, як зміцнити права молодих робітників із застосуванням заходів для забезпечення адекватних соціальних прав для всіх громадян ЄС, незалежно від їх місця проживання чи праці; як полегшити їх процес

адаптації до нових реалій ринку праці, гарантувати соціальне забезпечення для всіх працівників, у тому числі й молодих фахівців

Перш за все, необхідно розуміти причини дисбалансу в соціальному забезпеченні. Основні з них полягають у значному зростанні витрат на пенсійне страхування, існують труднощі у забезпеченні своєчасної та повної сплати страхових внесків, погіршується контроль управління фондами соціального страхування через механізм соціального партнерства [2, с. 31].

Узагальнюючи, перспективи координації соціального забезпечення в Європейському Союзі можуть бути різноманітні, оскільки це складний процес, який постійно розвивається відповідно до потреб суспільства, економічних умов та політичних пріоритетів. Ось деякі потенційні напрями розвитку:

- зміцнення прав підприємців та робітників: це включає заходи для забезпечення адекватних соціальних прав для всіх громадян ЄС, незалежно від їх місця проживання чи праці;
- покращення механізмів обміну інформацією: створення ефективних систем обміну інформацією між країнами ЄС є важливим аспектом для забезпечення прав громадян на соціальне забезпечення, які переміщуються в межах Союзу;
- адаптація до нових реалій ринку праці: врахування змін у структурі зайнятості, таких як зростання гібридних форм зайнятості та підвищення гнучкості ринку праці, щоб гарантувати соціальне забезпечення для молодих фахівців;
- боротьба зі зловживаннями та шахрайством: розвиток більш ефективних механізмів контролю за системами соціального забезпечення для запобігання зловживанням та шахрайству;
- забезпечення стабільності фінансування: збільшення уваги до фінансової стійкості систем соціального забезпечення в умовах демографічних змін та економічної нестабільності.

Ці напрями можуть варіюватися в залежності від політичних пріоритетів, економічної ситуації та потреб громадян кожної конкретної країни.

Бібліографічні посилання

1. Мульгіна, О. В. (2023). Зарубіжний досвід правового регулювання соціального захисту самозайнятих осіб та можливість його використання в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, Серія Право, [online] вип. 79, ч. 1. Available at: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/288628/282287> [Accessed 04.03.2025].

2. Чернета, С. Ю. (2012). Соціально-правовий захист країн Західної Європи: історичний аспект. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*, [online] 8 (233): Педагогічні науки. Available at: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/4345/3/Cherneta.pdf> [Accessed 04.03.2025].

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНСЬКИХ ЗВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Здобувачі вищої освіти є найважливішою частиною українського суспільства, яка потенційно в найближчому майбутньому поповнить інтелектуальну еліту України, увіллється до лав професіоналів, адже саме вона виступає найбільш активною соціальною групою у суспільстві. Тому вивчення її форм життєдіяльності в умовах воєнного стану в Україні є актуальним завданням для збереження миру та безпеки в суспільстві та його подальшого розвитку.

Дослідженням проблем молоді, яка здобуває освіту у вишах, системно займаються як закордонні, так і українські дослідники. Серед українських учених слід виділити: В. Андрющенка, В. Астахову, А. Бичко, В. Васильєву, Л. Гамаль, М. Головатого, В. Кремня, М. Лукашевича, М. Михальченко, Сокурянську Л. Г. та ін. Але робіт, які б вивчали та аналізували стан проблем саме в період війни, ще недостатньо.

Під час війни іншими стали умови буття людей, умови освітньої діяльності, змінилися і соціальні виклики, інакшим стало і громадське життя молоді. Зазнав змін і освітній процес. Більшість закладів освіти України перейшли на новий формат навчання – онлайн, який відкриває широкі можливості для освітнього процесу, але також має свої особливості у порівнянні з традиційним навчанням в аудиторії. Ось деякі з них:

- віддалений доступ, що дозволяє здобувачам освіти мати доступ до навчального матеріалу з будь-якого місця, де є інтернет. Це особливо корисно для тих, хто проживає віддалено або має обмежені можливості щодо фізичного перебування у закладах освіти;
- гнучкий графік, який надає здобувачам можливість самостійно розпланувати свій графік занять. Вони можуть навчатися в зручний для них час, що особливо корисно для тих, хто має роботу або інші зобов'язання;
- використання різних технологій та платформ для навчання, таких як відеоконференції, спеціалізоване навчальне програмне забезпечення тощо. Усе це може покращити взаємодію між здобувачами та викладачами;
- самостійність та самодисципліна, які вимагають від здобувачів освіти більшої самостійності та самодисципліни: вони повинні бути відповідальними за своє власне навчання, організувати свій час та виконувати завдання без нагляду викладача;
- взаємодія віддалено, а саме, взаємодія здобувачів та викладачів через електронні засоби комунікації – форуми, чати, електронну пошту тощо [1].

Проте такий формат навчання має і певні вади, які суттєво впливають на якість отриманої освіти і не дозволяють повною мірою зануритися в освітній процес:

- обмежена безпосередня взаємодія між здобувачами освіти та викладачами. Багатоцільова комунікація, невербальні сигнали та міжособистісні зв'язки можуть бути складнішими в онлайн-середовищі;
- відсутність особистого нагляду у порівнянні з тим, коли викладачі можуть надавати безпосередню підтримку в традиційній навчальній атмосфері; – вимога до самодисципліни, адже відсутність жорсткого графіка та фізичної присутності може призвести до відкладення навчальних обов'язків та зниження продуктивності;

- технічні проблеми, такі як відсутність стабільного інтернет-з'єднання, проблеми зі звуком або відео, можуть виникати під час дистанційного навчання;
- відсутність соціальної взаємодії, що може позбавити здобувачів можливості обмінюватися ідеями, дискутувати та взаємодіяти з однолітками.

В підсумку можна зазначити, що війна внесла корективи в освітній процес в Україні і продовжує їх вносити. Результат ми побачимо лише після завершення бойових дій, і тоді зможемо проаналізувати наслідки освітньої діяльності. Зараз ж можна сказати, що українське студентство продовжує жити і навчатися в умовах воєнного стану, вірить в перемогу України і її подальший розвиток.

Бібліографічні посилання

1. Чикалова, М., Юхно, Н. (2023). Особливості освітнього процесу в умовах повномасштабних бойових дій. *Український педагогічний журнал*, [online] 3. Available at: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/673/746> [Accessed 14.01.2025].
2. Chibisova, N.G., Karpenko, O.V. (2018). The role of the cultural and educational environment in the formation and development of the students' creative activity. In: Kateryna Mekhaylyova, ed. *To be creative and active: how modern universities develop students*. LAP LAMBER Academic Publishind.

Секція III

Прагмалінгвістичні та соціолінгвістичні чинники успішності університету в умовах перманентних змін

Грицюк Г.

ФЕМІНІТИВИ В ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ: МОВНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Сучасний ринок праці потребує не лише професійної компетентності, а й володіння культурою спілкування, що включає гендерно чутливу лексику. Використання фемінітивів у професійному середовищі є важливим аспектом мовної культури, який сприяє рівності, інклюзивності та відображає соціальні зміни. У доповіді розглянуто роль фемінітивів у діловій комунікації, їхній вплив на професійну взаємодію та перспективи закріплення в офіційно-діловому стилі.

Використання фемінітивів у професійному спілкуванні охоплює не тільки мовну царину, але й соціокультурну.

Згідно зі «Словником гендерних термінів» фемінітиви – це слова жіночого роду, що є відповідниками чоловічих форм і позначають жінок за професією або посадою. Сьогодні фемінітиви стають важливою частиною мовної практики, підтримуючи гендерну рівність.

Використання фемінітивів є показником зміни соціальних норм, коли жінки займають важливі позиції в суспільстві та професійних сферах. Це допомагає долати гендерні стереотипи. У країнах, у яких гендерна рівність є пріоритетною, фемінітиви стали обов'язковими в офіційних документах. В Україні це питання поступово набуває популярності.

Незважаючи на переваги, питання використання фемінітивів є досить суперечливим. Дехто вважає, що ці форми ускладнюють мовлення. У тих сферах, де фемінітиви не стали нормою, їхнє використання викликає негативну реакцію. Проте тенденція до їх прийняття з часом зростає. Сьогодні дуже важливо знайти баланс у застосуванні фемінітивів.

Зараз спостерігаємо активне впровадження фемінітивів у професійне середовище. Ці слова знайшли своє місце не лише в повсякденному мовленні, але й у ЗМІ, де вони поступово втрачають другорядне значення. Це свідчить про адаптацію суспільства до нових мовних норм.

Упровадження фемінітивів у професійне спілкування є важливим етапом у досягненні гендерної рівності і потребує зусиль від усіх учасників:

- від освіти: включення фемінітивів у навчальні програми сприятиме формуванню нового покоління, яке сприйматиме гендерну рівність як норму;
- від комунікантів: організації повинні активно використовувати фемінітиви у своїх комунікаціях, що продемонструє їхню підтримку гендерної рівності;
- від медіа: ЗМІ можуть змінити сприйняття жінок у професіях через використання фемінітивів, що підкреслить роль жінок у «чоловічих» професіях та сферах.

Отже, використання фемінітивів у професійному спілкуванні є важливим кроком на шляху до забезпечення гендерної рівності. Це допомагає змінювати мовні норми й соціальні уявлення про ролі жінок та чоловіків у суспільстві.

Бібліографічні посилання

1. Єрмолаєва, Т. В. (2017). Гендерні стереотипи у сучасному українському суспільстві. У: *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. Педагогічні науки*, 1 (13) с. 92–96.
2. Марчук, Л. М. (2019). Лінгвокультурологічний аспект оцінної характеристики фемінітивів у мові ЗМІ. У: *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 38, с. 118–121.
3. Шевченко, З. В. (2016). *Словник гендерних термінів*. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю., 336 с.

Нецора Д.

МОВНІ ЗАСОБИ МАНІПУЛЮВАННЯ В КОМУНІКАЦІЇ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ РИНКУ ПРАЦІ

У сучасному інформаційному суспільстві володіння мовними засобами маніпулювання стає не лише інструментом впливу, а й важливим фактором професійної комунікації. ЗМІ, реклама, політичні дискурси активно використовують мовні стратегії для формування громадської думки. Тому аналіз механізмів мовного маніпулювання є необхідним для підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних критично оцінювати інформацію та ефективно взаємодіяти на ринку праці.

Існують різні погляди на те, чим є маніпуляція. З точки зору лінгвістики мовлення (мовна) маніпуляція (ММ) – це різновид маніпулятивного впливу шляхом майстерного використання мовних засобів для прихованого впливу на когнітивну й поведінкову діяльність.

До найбільш поширених засобів ММ належать лексичні та фразеологічні, наприклад, евфемізми, дисфемізми. Сучасна суспільномовна практика демонструє випадки навмисного використання дисфемізмів з метою дискредитації явища чи особи або привернення уваги аудиторії. Ідеться про риторику популізму, епатажність, емоційність. Але варто зазначити, що вважаємо слова «дисфемізмами» лише за умови наявності певного контекстуального дискурсу. Інакше вжите слово стає просто зниженою або табуваною лексикою. Евфемізми та дисфемізми мають досить великий маніпулятивний потенціал: у сучасних інформаційних потоках їх важко розпізнати, адже реципієнт не одразу здатний осмислити та надати критичну оцінку прочитаному чи почутому. Найпоширенішою сферою використання евфемії та дисфемії є ЗМІ, у яких лексичні засоби можуть розкрити весь свій потенціал з огляду на різноманітні можливості впливу на свідомість, наприклад: *розвідник – шпигун; війна – АТО, ООС, СВО* або ж *конфлікт – війна; брехати – давати неправдиві свідчення або спотворювати істину* тощо. Серед низки інших лексичних засобів, що мають великий

маніпулятивний потенціал, варто відзначити омоніми, полісемічні слова, архаїзми, неологізми, okazіоналізми, синоніми та антоніми.

Щодо стилістичних засобів мовленнєвої маніпуляції, то насамперед необхідно вказати на перифрази – мовні звороти, що вживаються замість звичайних назв певних об'єктів і являють собою різні форми опису істотних і характерних ознак тих об'єктів. Перифраз є невід'ємним засобом маніпуляції, адже його явна або прихована оцінність, модельована в комунікації, є сильним засобом мовного впливу. У залежності від мети автора повідомлення, той самий мовний об'єкт може замінюватися різними емоційними та оцінними перифразами.

Отже, мовні засоби маніпулювання є потужним інструментом впливу, який активно використовується в медіа, політиці та бізнесі. Усвідомлення цих механізмів та вміння їх розпізнавати є важливою навичкою для сучасного фахівця. Саме тому формування критичного мислення та розвиток комунікативної компетентності стають ключовими завданнями у підготовці майбутніх спеціалістів, які прагнуть успішно інтегруватися в сучасний ринок праці.

Бібліографічні посилання

1. Труба, Г. М., Гречка, С.А. (2020). Теоретичне обґрунтування сутності поняття «мовленнєва маніпуляція» у політичному дискурсі. У: *Вісник Одеського національного університету. Філологічні науки*, №2, с. 89–96.
2. Булах, М. Б. (2015). Психолінгвістична аспектологія аналізу перифраз у медіа. У: *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*, №31, с. 57–69.

Абдула Є.

ЕВОЛЮЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВНИЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ В СУЧАСНУ ЮРИДИЧНУ ОСВІТУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЗАТРЕБУВАНИХ ФАХІВЦІВ

Еволюція української правничої термінології є невід'ємною складовою розвитку національної правової системи. Вона відображає історичний шлях становлення юридичної думки, запозичення та адаптацію міжнародного досвіду, а також трансформацію правових понять відповідно до суспільних змін. У сучасних умовах реформування юридичної освіти особливо важливо впроваджувати історичний досвід у навчальний процес, щоб сформувати компетентних та конкурентоспроможних фахівців. Розгляньмо ключові етапи розвитку правничої термінології, її вплив на сучасну освітню парадигму та перспективи імплементації історичних надбань у підготовку юристів.

Одним із перших документальних свідчень про правову систему на території Київської Русі є Руська Правда – кодекс права XI ст. Після прийняття християнства Київська Русь зазнала значного впливу Візантії в багатьох сферах, зокрема й правовій. У правничій лексиці з'явилася значна кількість запозичень із грецької та латинської мов.

У XIV–XVII ст. українські землі перебували в складі Великого князівства Литовського, а згодом стали частиною Речі Посполитої, що вплинуло на юридичну мову й також призвело до збагачення правничої термінології. Литовські князі підтримували дію давньоруського права та запроваджували нові елементи, що дозволило українській правничій

термінології зберегти автентичність і водночас продовжити свій розвиток. Після Люблінської унії 1569 р. польська мова почала витіснити староукраїнську, що призвело до гібридизації юридичної мови.

Після Визвольної війни 1648–1654 рр. українські землі стали частиною Московії в рамках Гетьманщини, а укладання Переяславської угоди 1654 р. дало початок взаємодії українських правничих термінів й понять з термінами московської правової системи.

Часи Російської та Австрійської імперій в українській історії були періодом змішування правових традицій з домінуванням термінів російських та австрійських.

За часів УНР та Української Держави (1917–1920 рр.) терміни російської, польської та ін. іноземних правових систем почали перекладати українською мовою. Прийняття Законів УНР потребувало розробки нової термінології, багато елементів якої було запозичено з європейських мов – з німецької, французької, латинської. Окрім цього, активно використовували питома українські терміни, унаслідок чого виникла синтезована правнича лексика.

З 1920-х рр. розвиток української правничої термінології зазнавав серйозних негативних змін через радянську мовну політику.

Після здобуття незалежності України у 1991 році, на перший план вийшла необхідність відновлення національної правової ідентичності, а також адаптація термінології до нових реалій, пов'язаних з євроінтеграцією, глобалізацією та необхідністю проведення правових реформ з метою адаптації до європейських стандартів.

Процес розвитку української правничої термінології триває й досі. Адаптація до нових правових стандартів, відновлення історичних термінів та створення нових, відповідних до міжнародних вимог, є необхідними кроками на шляху до вдосконалення правової системи та забезпечення ефективного правосуддя. Важливим є також збереження мовної та культурної спадщини, що є основою для розвитку правової ідентичності та підвищення рівня правової свідомості в суспільстві.

Бібліографічні посилання

1. Чулінда, Л. І. (2005). *Українська правнича термінологія*. Київ, 112 с.
2. Шеремета, Н. (2013). Правнича термінологія української мови та процеси творення. У: *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія: *Проблеми української термінології*, 765, с. 120–123.

Гаврилова М.

МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Найпоширенішою формою комунікації між людьми є мова, завжди існували певні правила її використання, правила ділового спілкування, але з приходом нових часів деякі з них стають більш спрощеними, а іноді й узагалі їх не дотримують [1–4].

Сьогодні вченим відомо про існування 7100 різних мов, але більша частина населення використовує лише одну з 23 найпоширеніших мов. У сучасному світі існують мови, носіями яких є менш ніж 1000 людей, тому велика кількість мов є під загрозою зникнення.

Історики вважають, що першими формами комунікації між людьми були жести, танці, малюнки, акторська гра та звуки, такі, як свист та бурчання. «Слова, які ми можемо простежити в часі, дають нам картину культури минулих суспільств», – каже Клер Боверн, професорка лінгвістики Єльського університету [5].

Сучасне спілкування – мова, яку більшість використовує в повсякденному житті, виникла понад 102000 років тому. Вона і тоді була дуже недосконалою, суттєво відрізнялася від сучасних. Людям було легше спілкуватись символами, результат цього – наскальні малюнки. Найстарший, що відомий нам, створено 64000 років тому.

І з того часу мови розвивались: науково-технічний прогрес сприяв розвитку лексики, формуванню нових правил граматики та мовного етикету.

Діловий етикет складається з трьох аспектів: зовнішній вигляд, поведінка та спілкування.

Коректні форми спілкування передбачають такі правила:

1. Не перебивайте співрозмовника, покажіть, що вам цікаве спілкування з цією людиною.
2. Прислуховуйтесь до деталей. Особливу увагу приділяйте деталям розмови.
3. Зовнішнім виглядом виражайте зацікавленість розмовою, поставте запитання співрозмовнику, але не забагато.
4. Установлюйте зоровий контакт, що допоможе створити комфортність у спілкуванні.
5. Пам'ятайте про особисті кордони, утримуйтеся від цікавості про особисте, уникайте тем релігії та політики.

Сьогодні порушуються традиційні етикетні норми спілкування через зміни в соціумі. Наприклад, усе більше компаній виступають проти використання пошанної множини. Пропонується, щоб колеги зверталися одне до одного за іменем та з використанням займенника «ти». Така політика виправдовується ідеєю створення більш згуртованого та дружнього колективу, де немає місця стосункам в стилі: «Я твій бос, ти гірше за мене». Але часто така форма спілкування може призвести до того, що працівники перестануть бачити різницю між звичайним та діловим спілкуванням.

З припиненням використання пошанної множини в професійному мовленні втрачається певна культура ділового етикету і культура людини.

Зі зміною правопису 2019 р. у вживання повернулись фемінітиви. Найпоширенішими сьогодні є такі, що утворились суфіксальним способом: учителька, поетка, мисткиня, президентка, директорка, лікарка тощо.

Зміни у Правописі стосовно фемінітивів викликали суперечки серед консервативних українців. Але широким використанням фемінітивів ми повертаємо оригінальність та неповторність української мови.

На кожному етапі розвитку суспільства формуються певні засоби комунікації, що віддзеркалюють зміни в соціумі. Сучасне спілкування характеризується лаконічністю, доречністю, простотою висловлення, що створює можливість взаєморозуміння в світовому просторі.

Бібліографічні посилання

1. Берест, Т. М., Купрікова, Г. В. та Шумейко, О. А. (2024). Наукова комунікація: проблема дотримання мовних норм. У: К. В. Астахова та ін., ред. *Університетські спільноти та їх роль в умовах дифузності сучасної освіти*. Харків: Вид-во НУА, с. 23–26.
2. Глуховцева, К., Глуховцева, І. (2023). *Мова – націєтворчий код народу*. Полтава, 240 с.
3. Єрмоленко, С. (2007). *Мова і українознавчий світогляд*. Київ: НДІУ, 444 с.
4. ФАКТ (2024). *Цікаві факти про мовлення, які варто знати* [online]. Available at: <https://fact-news.com.ua/tsikavi-fakti-pro-movlennya-yaki-var-to-znati> [Accessed 23 Feb. 2025].
5. Bower, C. (2013). *Language nests: a way to revive Indigenous languages at risk* [online]. Available at: <https://theconversation.com/profiles/claire-bowern-1098/articles> [Accessed 24 Feb. 2025].

Зайдова Л.

ПРАГМАТИЧНА МОДЕЛЬ БУТТЯ В РОМАНІ ВАЛЕР'ЯНА ПІДМОГИЛЬНОГО «НЕВЕЛИЧКА ДРАМА» ЯК ЗАСІБ ПРИСТОСУВАННЯ ЛЮДИНИ ДО СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Серед інтелектуальної прози початку минулого століття чільне місце посідає роман українського письменника Валер'яна Підмогильного «Невеличка драма». Український прозаїк, змальовуючи людину на тлі трагічних соціальних перетворень, звертався до вічних філософських проблем, роздумував над тим, якою має бути людина, як вона має жити, що важливіше – матеріальне чи духовне. Сьогодні ставить перед нами такі ж болючі питання, викликає розчарування, почуття самотності й безсилля людини перед світом.

Метою нашої роботи є дослідження типологічної характеристики прагматичної моделі буття персонажів в романі «Невеличка драма» як засобу пристосування людини до соціального середовища.

У роботі виокремлено та розглянуто питання співвідношення світогляду людини та моделі її буття, що дозволяє розширити розуміння особливостей інтелектуального роману В. Підмогильного.

Сутність терміну «художня модель буття» полягає в тому, що художній твір об'єктивно завжди може бути витлумачений як художня модель всезагального буття, яка відтворює його суттєві, найбільш значущі аспекти: складну взаємодію матеріального та духовного, суб'єктивність та об'єктивність у їх діалектичному взаємозв'язку.

У філософії прагматизму мислення – це засіб пристосування організму до успішної діяльності. Цінною є тільки практика, діяння первинне, істинним вважається лише те, що корисне для життя та успіху в соціальному середовищі.

У романі «Невеличка драма» головну героїню Марту Висоцьку оточують прагматики – професор біохімік Юрій Славенко, молодий інженер Дмитро Стайничий, професорська дочка Ірен Маркевич та її сім'я, кооператор Давид Іванчук, начальник Марти Безпалько.

Незважаючи на різний статус у суспільстві, усі вони мають однакову життєву філософію: діяти заради власного успіху, поступаючись нормами етики та моралі. Важливим для розуміння художніх смислів, які письменник заклав у свій роман, є те, що саме Марта

Висоцька й Льова Роттер, у чиїх образах втілено риси людяності, порядності й чесності, наприкінці роману опиняються на соціальному маргінесі.

Змальовуючи морально непривабливі образи персонажів, які досягли успіху в тогочасному суспільстві, В. Підмогильний застерігає від морального спустошення й втрати духовності.

Можна стверджувати, що прагматична модель буття спирається на установки філософії прагматизму – корисність, раціональність, успішність. Домінування таких характеристик героїв як раціоналізм, корисливість, кар'єризм, бездушність, безідейність є критерієм визначення екзистенційного вибору людини 20-х років радянської України на користь прагматичної моделі буття. Прагматична модель буття була домінантною в суспільстві того часу.

З огляду на вищезазначене, перспективним видається подальше дослідження теми прагматизму у літературних творах Валер'яна Підмогильного як типової характеристики української людини в епоху тоталітаризму і дегуманізації.

Бібліографічні посилання

1. Астрахан, Н. І. (2014). *Буття літературного твору: Аналітичне та інтерпретаційне моделювання*. Київ: Академвидав, 432 с.
2. Підмогильний, В. П. (2023). *Невеличка драма*. Харків: Віват, 332 с.
3. Хайруліна, Н. Ф. (2019). Літературознавчий аспект моделювання художнього твору. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія, 43 (4), с. 42–46.

Згонник Д.

ПОЄДНАННЯ КЛАСИЧНИХ ТА ІННОВАЦІЙНИХ МОВНИХ ФУНКЦІЙ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Мова – система знаків та правил, що забезпечує комунікацію та обмін інформацією між людьми. Її можна розподілити на такі функції: комунікативна – обмін інформацією між людьми; експресивна – засіб вираження особистості; мислетворча – формування думок; номінативна – іменування предметів; також є естетична, гносеологічна, культуроносна [1].

Мова використовується в побутовому спілкуванні, освіті та професійній діяльності. Комунікація може вербальною і невербальною, а мовлення – усним або писемним. Ускладнення мовлення може бути через психологічні, лінгвістичні та культурні бар'єри [3; 4].

Ефективне мовлення – передача інформації, яка буде точною та зрозумілою для співрозмовника. Для цього важливо використовувати доступну лексику, дотримуватись логічності та правильності висловлювань [3].

Залежно від ситуацій виділяються такі стилі мовлення: офіційно-діловий, публіцистичний, художній, розмовний, науковий.

Культура мовлення – це дотримання мовних норм і правильне використання мовних засобів відповідно до ситуації спілкування. Вона передбачає грамотність і правильність висловлення, багатство словникового запасу, етикетність, відповідність нормам літературної мови. Мовлення має значний вплив на взаєморозуміння, вирішення конфліктів, досягнення

успіху в житті. Уявлення про особистість та її роль у соціумі формується на рівні спілкування.

Сьогодні використання суржиків та жаргонів, вплив соцмереж, вульгаризація мови та ігнорування норм правопису та граматики спотворює, знижує рівень культури мовлення та призводить до труднощів у спілкуванні [6].

Етикет спілкування – це норми та правила, які підтримують та налагоджують комунікацію, взаємоповагу та допомагають уникати конфліктів. Він також сприяє створенню позитивного враження про особистість та відіграє важливу роль у діловому спілкуванні.

Сучасні тенденції намагаються спрощувати мовні норми, зокрема вживання «ти» у творчих та динамічних середовищах, наприклад, у IT-сфері. Проте в офіційних ситуаціях, особливо на перших зустрічах, у державних установах та фінансовому секторі, звернення на «ви» залишається нормою [3].

Фемінітиви [2] – це форми, що позначають рід діяльності жінок. Вони мають давню історію в Україні, але під впливом радянських соціальних і політичних змін їх використання скоротилося. У XXI ст. виникло повернення до традиційних лексем, що пов'язане з боротьбою за гендерну рівність.

Технології значно вплинули на комунікаційну поведінку, наприклад, соціальні мережі потребують лаконічного висловлення, що дозволяє швидко обмінюватися інформацією. Для вираження емоцій використовуються наліпки, емоїї, GIF, а короткі повідомлення часто містять аббревіатури, наприклад: lol, omg, idk.

У сучасному світі мова відіграє вирішальну роль у всіх сферах діяльності: від побутового спілкування до передачі культурних цінностей. Ефективне мовлення є запорукою взаєморозуміння, а культура мовлення – важливою складовою розвитку [5].

Уживання суржика і вульгаризмів [6] негативно впливають на мовну культуру, а цифровізація створює нові виклики. Підвищення мовної компетентності є важливим завданням для формування культурного суспільства.

Бібліографічні посилання

1. Борг, Дж. (2019). *Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування*. Київ: Фабула, 304 с.
2. Волощак, М. (2022). *Фемінітиви. Назви жінок*. Київ, 116 с.
3. Дудик, П. С. (2005). *Стилістика української мови*. Київ: Академія, 386 с.
4. Іванишин, В., Радевич-Винницький, Я. (1994). *Мова і нація*. Дрогобич: Відродження, 111 с.
5. Клименко, Н., Мельник-Крисаченко, П. (2016). *Українська легко!* Київ: КСД, 288 с.
6. Сербенська, О. (1994). *Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити*. Львів: Світ, 152 с.

Мірошниченко Л.

КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА ФАХІВЦЯ: ТОЧКИ ПЕРЕТИНУ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ ТА ВИМОГ РИНКУ ПРАЦІ

Культура мовлення – це система усталених у процесі людського спілкування мовленнєвих засобів, які найкращим чином передають зміст повідомлення та відповідають меті й умовам комунікації. Опанувавши високий рівень цієї культури, людина здатна гармонійно існувати в соціумі, ефективно взаємодіяти із суспільством, бути успішною на ринку праці.

У сучасному світі, де інформація поширюється миттєво, особливо важливо дбати про чистоту й виразність мовлення, адже саме через слова ми впливаємо на інших і формуємо своє суспільне й професійне середовище. Прагнення взаєморозуміння з оточенням, із колегами та роботодавцем передбачає володінням значним за обсягом активним словником, уміння використовувати різноманітні граматичні та інші виражальні мовні засоби. Інтернет, соціальні мережі та месенджери прискорили процес комунікації, але водночас спричинили недбале ставлення до мовних норм. Проте варто пам'ятати, що рівень мовлення формує сприйняття особи в оточенні, зокрема й на ринку праці, у спілкуванні із потенційним законодавцем. Наша комунікація повсякчас зазнає впливу жаргонізмів, діалектизмів, запозичень, сленгу, суржику, тавтології та лайливих слів, що значно знижує рівень мовленнєвого розвитку, але ми маємо пам'ятати про важливість збереження культури офіційного мовлення, зокрема у сфері професійної діяльності.

Необхідною умовою існування висококультурного суспільства є наявність ланки посадових осіб, зокрема державних службовців, керівників різних рівнів, які вправно володітимуть мовними нормами та стануть прикладом для наслідування. Тема значущості лінгвістичної обізнаності важлива тим, що культура фахового мовлення є невід'ємною частиною компетентності спеціаліста. Лінгвістична компетентність справжнього професіонала визначається насамперед володінням фаховою термінологією, володінням навичками усного спілкування на професійні теми з дотриманням доречності, змістовності, точності, логічності як ознак культури мовлення. Варто наголосити, що в багатьох сферах діяльності мова виступає одним із ключових показників рівня майстерності та професіоналізму. Тому, незалежно від сфери діяльності, високий рівень мовленнєвої культури є основною складовою репутації та престижу будь-якого фахівця.

Особливо це стосується спеціалістів у юридичній сфері, оскільки саме їхній рівень володіння культурою мовлення стимулює формування в суспільстві ступеня довіри громадян до правової системи. Для юристів мова – це не лише засіб комунікації, а й інструмент впливу, переконання, а також регулювання громадських відносин. Висока культура мовлення молодого фахівця-юриста – одна з головних вимог ринку праці

Уміння використовувати логічно побудовану аргументацію, уникати зайвої емоційності, застосовувати доречну правничу термінологію, навички укладання юридичних документів відповідно до мовних стандартів мають забезпечити молодому спеціалістові увагу з боку роботодавців.

Таким чином, культура мовлення – не лише професійна вимога, а й соціальна відповідальність спеціаліста, а також запорука його гарантованого працевлаштування.

Бібліографічні посилання

1. Берест, Т. М., Купрікова, Г. В. та Шумейко, О. А. (2024). Наукова комунікація: проблема дотримання мовних норм. У: К. В. Астахова та ін., ред. *Університетські спільноти та їх роль в умовах дифузності сучасної освіти*. Харків: Вид-во НУА, с. 23–26.

2. Тільняк, Н. (2023). Культура мовлення у професійному спілкуванні як важливий компонент підготовки фахівців технічної галузі. [online]. *Кафедра української мови, літератури та культури – ФЛ КПІ ім. Ігоря Сікорського*. Available at: <https://kumlk.kpi.ua/2023/01/06/культура-мовлення-у-професійному-спі/> [Accessed 6 Mar. 2025].

Осетрова В.

ДРОН ЯК ФОКАЛЬНИЙ ПЕРСОНАЖ У СОЦІАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Наразі в наратології застосовується поняття «фокалізація» в значенні перспективи, з якої представляються наратовані ситуації й події, перцептивної чи концептуальної позиції, з якої вони передаються. Таким чином, між поняттями *фокалізація* й *нарація* існують суттєві відмінності, адже фокалізація дає змогу науковцям проаналізувати художній твір із позиції того, «хто бачить», а не того, «хто розповідає». Це дає змогу виокремити в тексті персонажа, присутнього неповною присутністю. Такий підхід набуває особливого значення у зв'язку з розвитком та поширенням постмодерністських тенденцій у сучасній українській літературі, коли майстри слова вдаються до гри з реципієнтом і твором, використовуючи інтертекст; при цьому відбувається втрата сюжетом свого традиційного значення. Здебільшого фокалізацію недостатньо репрезентовано в літературних текстах, де головними або другорядними дійовими особами постають неістоти.

«Абрикоси зацвітають уночі» – це історія про хлопчика Устима, який живе разом із родиною в невеликому містечку на Донбасі, поблизу лінії розмежування та Донецька, зайнятого бойовиками. Хлопчик звикає до «нового» життя. Війна, мінні поля поблизу будинків; рідні, які залишили свої помешкання, та вибухи, що змушують усіх спускатись у підвал, – це «нова реальність» Устима. Водночас Устим має добрі відносини з батьками та друзями – безпілотником Елом та собакою Жменькою. Дрон у цьому творі персоніфікується, виступаючи як одухотворений предмет, що має велику мрію – стати справжнім охоронцем українських земель; літає над регіоном та спілкується з військовослужбовцями, допомагаючи їм.

Історія розказана «голосом» Ела, який загубився, але дрон знає, що його місія важлива. Авторка майстерно використовує різні художні засоби, завдяки чому їй вдається «оживити» цього персонажа, наділивши його людськими рисами. Роздуми Ела розчужують читача.

Стиль Олі Русіної можна охарактеризувати як легкий, емоційний і водночас глибокий. Її книги запам'ятовуються не лише цікавими сюжетами, але і яскравими образами та влучними фразами.

В аналізованій повісті багато казкового, незвичайного, але вона про справжніх людей, про безпілотників, які літають над українськими землями й охороняють їх, а ще розмірковують, філософствують та мріють.

Бібліографічні посилання

1. Астрахан, Н. І. (2014). *Буття літературного твору: Аналітичне та інтерпретаційне моделювання*: монографія. Київ: Академвидав (Серія: «Монограф»), 432 с.
2. Хайруліна, Н. Ф. (2019). Літературознавчий аспект моделювання художнього твору. У: *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, № 43 (4), с. 42–46.

Проскочило А.

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ЧИННИК УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ НА СУЧАСНОМУ РИНКУ ПРАЦІ

На сучасному ринку праці, де комунікація відіграє ключову роль, важливим аспектом є не лише вербальне спілкування, а й невербальні засоби комунікації. Жести, міміка, постава, зоровий контакт та інтонація впливають на сприйняття інформації, формування довіри та ефективність ділової взаємодії. Розвиток цих навичок під час навчання в університеті сприяє підготовці конкурентоспроможних фахівців, здатних успішно адаптуватися до вимог роботодавців. Розгляньмо роль невербальної комунікації у професійному середовищі та її значення для ефективного партнерства між університетами та ринком праці.

З найдавніших часів філософи наголошували, що людина – соціальна істота. Спілкування є важливою частиною життя: за його допомогою ми обмінюємося досвідом, інформацією, емоціями. Комунікація відбувається за допомогою вербальних і невербальних засобів. Розгляньмо види невербальних засобів, їхні характеристики та приклади застосування.

До невербальних засобів комунікації належать жести, міміка, позиція тіла, інтонація голосу, погляд тощо. Жести є важливою частиною спілкування, вони дозволяють виражати згоду/незгоду, а також передають широкий спектр емоцій.

Міміка також відіграє важливу роль: передавання емоцій, почуттів, реакцій на певні ситуації. Наприклад, усмішка – засвідчення доброзичливості й бажання комунікувати, а похмурий вираз обличчя свідчення недовіри/обурення.

Зміною тону чи гучності голосу можна підкреслити важливість певної ситуації, привернути увагу до ключових моментів дискусії. Інтонація дає можливість змінювати темп і ритм спілкування, роблячи його комфортним для співрозмовників.

Позиція тіла також може багато розповісти про характер людини та її наміри. Відкрита поза свідчить про готовність до співпраці, тоді як закрыта (наприклад, схрещені руки) – про певне незадоволення та недовіру. Положення тіла відіграє важливу роль у комунікації: розслаблена поза сприяє створенню приємної атмосфери й сигналізує, що співрозмовнику комфортно спілкуватися.

Очі – дзеркало душі людини. Завдяки їм ми можемо «читати» співрозмовника, як розгорнуту книгу. Наприклад, якщо у людини «скляний» погляд, це може свідчити про тривогу або внутрішні переживання, через які вона не відчувається в безпеці.

Цікаво зазначити, що в деяких випадках невербальні засоби комунікації можна назвати своєрідним детектором брехні. Людина не може довго підробляти власну міміку та жести, особливо коли говорить неправду. Деякі її рухи можуть здаватися співрозмовнику

неприродними. Підсвідомість під час брехні вивільняє потік нервової енергії, що впливає на жести, позицію тіла, інтонацію або навіть погляд. Наприклад, людина може відводити очі, рідше кліпати, стискати уста чи часто змінювати положення рук і ніг. Саме за цими ознаками можна зрозуміти, що співрозмовник говорить неправду.

Проте деякі люди, зокрема актори, адвокати, політики, які часто застосовують маніпуляції або свідомо приховують правду, з часом навчаються контролювати мову свого тіла настільки досконало, що багато хто починає їм вірити. Брехню представників цих професій розпізнати набагато складніше.

Отже, засоби невербальної комунікації оточують нас повсюди. Навіть не замислюючись, ми використовуємо їх щодня. Жести, міміка, позиція тіла, інтонація та погляд роблять наше спілкування живим, зрозумілим і приємним для співрозмовника. Доречне та правильне використання невербальних засобів є запорукою успішної комунікації. Пам'ятайте: проста усмішка іноді може розповісти про вас набагато більше, ніж слова.

Бібліографічні посилання

1. Піз, А., Піз, Б. (2021). *Мова рухів тіла*. Київ: КМ-БУКС, 416 с.
2. Розенберг, М. (2020). *Ненасильницьке спілкування. Мова життя*. Харків: Ранок, 256 с.

Сараф'ян Д.

МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ: ПАРТНЕРСТВО УНІВЕРСИТЕТУ ТА РОБОТОДАВЦІВ

Мовленнєва культура є важливим чинником професійної компетентності, адже вона визначає ефективність ділової комунікації та рівень взаєморозуміння у професійному середовищі. Тісна співпраця університетів із роботодавцями дозволяє сформувати в майбутніх фахівців не лише глибокі знання, а й високий рівень мовленнєвої культури, що є запорукою успішної кар'єри.

Правник – це не просто спеціаліст із вищою юридичною освітою, а передусім представник інтелектуальної верхівки суспільства, який має виконувати важливу місію з надання правової допомоги. Його мовлення стає ключовим засобом професійної діяльності – спілкування, переконання аргументування правових норм тощо. Відтак дотримання мовних норм є визначальним чинником у формуванні та вдосконаленні комунікативних компетенцій правника.

Для ефективною комунікації юристам необхідно цілеспрямовано розвивати свою мовленнєву культуру за кількома напрямками: чіткість і логічність формулювання висловлювань; доречний добір лексичних засобів у правничому контексті; дотримання офіційно-ділового стилю у професійному спілкуванні. Варто також приділяти увагу умінню впливати на аудиторію за допомогою вербальних і невербальних засобів.

Поліпшення культури мовлення юриста можливе завдяки різноманітним підходам. Самоосвіта й постійна робота над собою допомагають краще засвоювати юридичні документи та мовні правила. Практика публічних виступів через участь у дебатах, конференціях і судових засіданнях розвиває впевненість і переконливість. Робота над текстами промов і аналіз власних висловлювань дають можливість виявляти недоліки

й уникнути неточностей. Це все сприяє формуванню високої культури мовлення, яка є незамінною в професії правника.

Культура мовлення відіграє надзвичайно важливу роль у професійній діяльності юриста, оскільки вона не лише слугує основою для ефективного обміну інформацією, а й значною мірою впливає на створення атмосфери довіри. Крім того, вона формує професійний імідж фахівця, підкреслюючи його авторитетність і компетентність та сприяє успішному досягненню поставлених професійних цілей. Регулярне вдосконалення навичок культури мовлення паралельно із розвитком комунікативних компетентностей, виступає однією з ключових умов для побудови і підтримання успішної кар'єри в юридичній сфері.

Бібліографічні посилання

1. Берест, Т. М., Купрікова, Г. В. та Шумейко, О. А. (2024). Наукова комунікація: проблема дотримання мовних норм. У: К. В. Астахова та ін., ред. *Університетські спільноти та їх роль в умовах дифузності сучасної освіти*. Харків: Вид-во НУА, с. 23–26.
2. Руколянська, Н. В. (2015). Формування культури фахового мовлення майбутніх правників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 42, с. 268–275.
3. Аронов, Я. (2020) *Професійна культура юриста та її значення у юридичній практиці*. Канд. юр. наук : 12.00.01. Київ.

Скрипчук А.

ВПЛИВ ПРАГМАЛІНГВІСТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ НА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Запорукою ефективною діяльності будь-якого університету є насамперед академічна успішність здобувачів вищої освіти, яка здебільшого залежить від здатності студентів ефективно взаємодіяти в університетському просторі. Важливу роль у цьому відіграють прагмалінгвістичні чинники в якості обраної й усвідомленої мовної стратегії як комунікативної інтенції в соціокультурному контексті. Отож саме мова стає інструментом взаємодії між усіма членами університетської спільноти та її своєрідним лінгвокогнітивним осердям.

Із середини ХХ ст. у науковому дискурсі (Морріс Ч., Остін Дж., Грайс Г. П. та ін.) активно обговорюється вивчення проблем функціонування мови в різних сферах суспільного життя. Однак багато питань, пов'язаних із цією проблематикою, на жаль, є дослідженими фрагментарно, наприклад, взаємозв'язок мови й результативності університетського освітнього процесу.

Слід визнати, що успішність навчання залежить від здатності здобувача освіти ефективно сприймати інформацію, уміти розпізнавати мовленнєві сигнали, тон мовця, його інтонацію, жести, міміку й відповідно реагувати, використовуючи певні мовленнєві засоби. Студенти, які можуть точно й лаконічно формулювати свої думки, скорегувати власні висловлювання стосовно певного контексту зазвичай здатні ефективно взаємодіяти з викладачами та іншими членами університетської спільноти. Кожен здобувач вищої освіти має усвідомлювати, що будь-яке висловлювання чи реакція призводить до конкретних наслідків у комунікативному процесі.

Особливо доречним є дотримання чотирьох постулатів комунікації (максим Г. П. Грайса): кількості, якості, ясності, ревалентності. Максима кількості зводиться до усвідомлення того, що будь-яке висловлювання має містити тільки той обсяг інформації, який є необхідним для виконання поточних цілей взаємодії. «Перевантаження» часто провокує виникнення зворотного ефекту. Кількість висловленої інформації слід пов'язувати з її якістю, тобто пересвідчитися в безпомилковості своїх тверджень [1, с. 25]. Також важливо під час комунікації сконцентруватися на темі, не відхилятися від неї, уникати незрозумілих висловів, натяків чи двозначності.

Крім того, названі навички багато в чому визначають і здатність здобувача вищої освіти до вдалих публічних виступів, до участі в критичних обговореннях, самопрезентації своїх здобутків. Слід визнати, що студенти, які вміють добре комунікувати, у майбутньому матимуть більше шансів успішного проходження співбесід роботодавців.

Вибір мовної стратегії та вміння домовлятися, розподіляти обов'язки впливають і на здатність студента працювати в команді, особливо коли йдеться про колективні ініціативи та проекти. Використання вдалої мовної стратегії сприяє уникненню непорозумінь та конфліктів між членами університетської спільноти та формуванню в студента добре розвинутого емоційного інтелекту, який допомагає контролювати власні непродуктивні емоції тощо [2].

Отже, прагмалінгвістичні чинники мають часом визначальний вплив на академічну успішність та результативність навчання, а також на успішність молодого фахівця на ринку праці. Тому важливо акцентувати увагу на цій проблематиці та дбати про розвиток рівня прагмалінгвістичної компетенції студентів.

Бібліографічні посилання

1. Маленко, О. О. (2022). Комунікація як складник професійного іміджу: проблеми успішності/неуспішності. У: *Лінгвістичні дослідження*, 56, с. 219–234.
2. Шинкарук, В. І. (ред.). (2002). *Філософський енциклопедичний словник*. Київ: Абрис, с. 400.

Фокіна М.

КУЛЬТУРА ПОВЕДІНКИ ТА ЕТИКЕТ В БУТТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ ЯК ЧИННИК УСПІШНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У РИНОК ПРАЦІ

Культура поведінки та етикет відіграють ключову роль у формуванні професійних та міжособистісних навичок, необхідних для успішної інтеграції випускників у ринок праці. В умовах сучасної конкуренції на ринку праці університетська спільнота має сприяти розвитку комунікативної компетентності та етичних стандартів, що підвищують затребуваність фахівців.

Реалії розвитку університетів України в умовах трансформаційних процесів дедалі більше актуалізують проблеми культури поведінки та етичних стандартів серед здобувачів вищої освіти. Ці питання стали предметом наукових досліджень Богдана С., Красніцької Г. та ін. Виокремимо особливості, характерні для українського студентства початку XXI ст.: збільшення кількісного складу здобувачів вищої освіти; нівелювання частини вимог щодо

поведінки особи; відкритість спілкування, довірливість, демократизація відносин викладача та студента.

Культура поведінки – складова загальної культури особистості. Це сукупність форм повсякденної поведінки, у яких знаходиться відображення поєднання моральних та естетичних норм. Моральні норми визначають зміст вчинків, а культура поведінки демонструє прояви вимог моральності та в повсякденному житті особи. Культура поведінки поєднує етикет, особливості поведінки, естетичний смак. Надзвичайно важливим є й дотримання мовленнєвого етикету, тобто використання готових форм загальноприйнятої ввічливості для спілкування з різними представниками суспільства.

На сьогодні в університетах розроблено кодекси академічної доброчесності, де чітко прописано основні принципи академічної поведінки, яких повинні дотримуватися всі учасники університетської спільноти. Основною метою цих кодексів є сприяння формуванню академічного середовища, кожен член якого має право навчатися, викладати, займатися науковою діяльністю в умовах взаємної поваги, довіри, доброзичливості тощо. Таким чином, завдання, що стоїть перед представником університетської спільноти, – перш за все формування внутрішньої та зовнішньої культури, а також її всебічний розвиток. Непорушними правилами культури поведінки кожного з учасників навчального процесу є повага до традицій навчального закладу, викладачів, одногрупників та до всіх працівників та [2, с. 33].

Студенти не можуть у своїй поведінці керуватися винятково тим, що є нормою в молодіжному оточенні. Сучасний етикет регламентує поведінку особи під час навчання, під час виконання професійних повноважень, у побуті, у громадських місцях, на різних офіційних заходах тощо. Основою сучасного етикету є моральні принципи гуманізму та демократизму, оскільки етикет – це форма суспільного контролю за поведінкою кожної особи і порушення його норм викликає негативні наслідки [3, с. 165].

Отже, учасники освітнього процесу повинні не лише знати основні норми етикету та культури поведінки та дотримуватися їх, але й розуміти сутність та необхідність визначених правил та взаємин у сучасному суспільстві. В умовах сучасної конкуренції на ринку праці університетська спільнота має сприяти розвитку комунікативної компетентності та етичних стандартів, що підвищують затребуваність фахівців.

Бібліографічні посилання

1. Берест, Т. М., Купрікова, Г. В. та Шумейко, О. А. (2024). Наукова комунікація: проблема дотримання мовних норм. У: К. В. Астахова та ін., ред. *Університетські спільноти та їх роль в умовах дифузності сучасної освіти*. Харків: Вид-во НУА, с. 23–26.
2. Андрійченко, Ж. О., Близнюк, Т. П. та Майстренко, О. В. (2021). Digital етикет та комунікації: тенденції та вимоги сьогодення. *Економіка та суспільство. Менеджмент*, 34, с. 29–34.
3. Семенов, О. М. (2010) *Культура наукової української мови*. Київ: ВЦ «Академія», 216 с.

Секція IV

Підготовка конкурентоспроможних фахівців для забезпечення бізнесу в умовах полісистемної кризи

Жицький С.

ЩОДО ПРОБЛЕМ ТА СПОСОБІВ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ, СФОРМОВАНОЇ В УМОВАХ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

XXI ст. характеризується значними змінами в житті суспільства, які викликані у т.ч. так званою «четвертою технологічною революцією». З одного боку, нові, у т.ч. цифрові технології, були спрямовані на покращення якості життя, але вони, на жаль, негативно вплинули на саму людину, її психічний, інтелектуальний, моральний, фізичний стан. Зміни відбулися і в навчанні людей, з'явилися проблеми в цій сфері.

Але, якщо глибинні зміни відбулись в самій людині, виникає питання: «Яка ж насправді революція відбулась: технологічна (цифрова), чи гуманітарно-технологічна?». Відповідаючи на нього можна погодитись з думкою професора Компанієць В.В., яка зауважує, що: «Роль технологій у сучасному світі значно змінюється: якщо третя технологічна революція була спрямована на зміну економіки, то четверта – на глибинну зміну людини і тому її доцільніше називати не промисловою або технологічною, а *гуманітарно-технологічною революцією*». Вона являє собою процес глобальних і глибинних змін людини (його духовної, соціальної, біологічної природи) і відповідно всього суспільства (його культури, права, економіки) на основі новітніх конвергентних (NBICS – нано-біо-інфо-когно-соціо) і цифрових технологій з метою кардинальної перебудови існуючого соціально-економічного порядку і отримання абсолютної влади вузькою групою осіб [1].

В цій публікації ми спробуємо концептуально порівняти деякі дослідження вчених щодо змін, які відбуваються в сучасній людині під впливом гуманітарно-технологічної революції, із власними спостереженнями педагогів-практиків, а також запропонуємо власне бачення щодо деяких способів формування гармонійно розвиненої особистості в новому цифровому світі.

Під впливом цифрових технологій, а також сучасної культури, що підтверджують дослідження digital-покоління, які були здійснені західними фахівцями ще десять-п'ятнадцять років тому [2–5], з психікою людини відбуваються глибинні зміни: деградація природного інтелекту, порушення чуттєво-вольової сфери людської психіки, зміна цінностей.

Нова хвиля технологічних змін пов'язана із активним застосуванням, зокрема для навчання, технологій штучного інтелекту ШІ. І хоча ще не накопичені достатні дані для узагальнення впливу ШІ на психіку людини, можна погодитись із авторами одного із західних досліджень щодо негативних змін когнітивних здібностей людини під впливом використання ШІ [6].

У чому ж полягає негативний вплив?

По-перше, зниження розумової активності людини призводить до зниження критичного мислення, навичок розв'язання проблем та креативності.

По-друге – це втрата ємності пам'яті. Нерозвиненість когнітивних навичок через сильну залежність від штучного інтелекту для обчислень або пошуку інформації може призвести до погіршення математичних здібностей чи здатності до запам'ятовування.

По-третє, можуть виникнути проблеми з увагою та концентрацією. Постійна доступність інформації, що генерується ШІ, може знизити здатність людини до глибокого, цілеспрямованого мислення.

Зниження когнітивних здібностей і зростаюча залежність від систем ШІ можуть потенційно сприяти виникненню почуття неадекватності, зниження впевненості в собі та/або почуття безпорадності.

Але це майбутнє, хоча і недалеко. Звернемось до узагальнення власних спостережень та спостережень колег-педагогів щодо впливу цифрових технологій та змін у сучасній культурі, навчанні на розвиток дітей та підлітків.

База для спостережень – це діти та підлітки різних вікових груп – від дошкільнят до середньої та старшої школи. Досвід власної педагогічної роботи складає біля 30 років, спрямованість – творчий та фізичний розвиток (художній, спортивний, хореографічний).

Що ж відбулося з новим поколінням дітей та підлітків під впливом їх активного занурення в цифровий світ?

Щодо фізичного здоров'я, спостерігаються такі явища та процеси: атрофія м'язів, погіршення кровообігу, слабкість кісткової системи; погіршення координації фізичних рухів і орієнтації в просторі; погіршення зору, дихання, витривалості організму; перенапруження нервової системи; відсутність балансу між навантаженнями та відпочинком; хронічна втома. Фізичне тіло нібито не відчувається свідомістю, не пізнані його можливості. Загалом немає порядку для підтримки здоров'я. Людина не відчуває себе у фізичному світі, що призводить до невпевненості в собі. Ці проблеми проявляються у дітей віком від 7 до 16 років.

Щодо характеристик психіки, спостерігаються такі явища та процеси: істерія, неадекватність, пов'язана з втратою почуття реальності (характерно для віку 5–7 років); відсутність вольових якостей, нездатність будувати графік дій для досягнення цілей, нестійка концентрація уваги, відмова від досягнення бажаного через труднощі (це частіше проявляється у віці 7-12 років). У дітей віком 9–12 років проявляється постійний пошук легких шляхів до бажаної мети або відмова від неї, втома від тривалих дій. Для віку від 12 до 20 років характерні відсутність особистих досягнень у будь-яких сферах життя та відсутність внутрішнього стрижня.

Щодо комунікативних характеристик спостерігаються такі явища та процеси: підвищені потреба в увазі до себе, егоїзм; відсутність навичок, що формують особистість; прагнення до лідерства без належних якостей для цього; погано розвинене відчуття для розуміння інших, що дає хибне уявлення про людей, схильність до обману; слабка самоорганізація, невпевненість у собі, страх критики з боку інших.

Щодо творчих здібностей: велика кількість інформації в Інтернеті пригнічує та блокує творчі можливості особистості (від 6 років і старше), ця сфера психіки перевантажена зайвим, штучним, алгоритмічним.

Що можливо змінити, що необхідно для формування гармонійно розвиненої особистості в цьому новому цифровому світі?

На формування особистості впливає її найближче середовище. І саме від дорослих залежить яким воно буде – живим (людським) або штучним (цифровим). Тому найважливішим для дітей та підлітків є створення навколо них живого людського середовища. Також важливим є формування в особистості через виховання та освіту навичок для стійкості до негативних впливів, формування антикрихкості.

Перше середовище, яке впливає на особистість, – це її родина. Друге – це соціум: вчителі, тренери. Якщо розвитком дитини не займаються, то велика ймовірність, що вона стане залежною від соцмереж, Інтернету за відсутності спілкування.

Щоб вивести людину із віртуального в реальне середовище, потрібно налагодити зв'язок з живою природою. Можна організовувати походи в природні місця за умови не використовувати гаджети або обмежити їх використання. Вивчати та розпізнавати особливості тварин, рослин, мінералів, єдність природи. Вирощувати рослини, спілкуватися з тваринами, що надасть відчуття відповідальності та чутливості до живих організмів. Для дитячих колективів важливими формами активного життя є табори відпочинку, спортивні табори.

Обов'язково необхідні фізичні навантаження – спорт, танці. Це надає особистості впевненість в собі та відчуття свого тіла, уміння розрізнати реальні навантаження та бажання відпочинку, покращить дисципліну та самоконтроль. Фізичні навантаження знімають перевантаження нервової системи, сприяють доланню депресії, замкнутості, поліпшують фізичне та психічне здоров'я.

Мистецтво. Мистецтво розвиває тонкі почуття людини, естетику, сприяє розвитку глибокої та тривалої концентрації уваги. Крім того, воно розвиває творчість, формує та розширює індивідуальний внутрішній світ. У просторі мистецтва особистість може повністю розкритися психологічно, сформувати впевненість у собі, дати проявитися своїм істинним почуттям, пізнати свою природу, вибудувати свій внутрішній стрижень. Найкраще звертати дітей до мистецтва з 2-6 років і без застосування гаджетів. Надбані навички проявлятимуться й у дорослому житті, будуть рятівним простором для відновлення психіки.

Для того, щоб знизити рівень егоїзму, навчити нове покоління справжньому спілкуванню необхідно застосовувати такий інструмент як «аналіз поведінки в конфліктних ситуаціях». Для цього необхідно обговорювати поведінку, розглядати наміри учасників конфлікту, показувати можливі негативні наслідки, проводити аналогії, розширювати бачення наслідків вчинків.

Звичайно, в цій публікації ми розглянули тільки окремі способи формування гармонійної особистості в умовах нового цифрового світу, які не стосуються безпосередньо простору шкільної освіти. Але вони є такими, як доводить досвід, що «працюють».

Отже, під впливом гуманітарно-технологічної революції відбуваються значні негативні зміни психологічного, фізичного стану представників сучасних поколінь. На жаль, якщо пов'язувати ці зміни із майбутньою соціально-економічною системою посткапіталізму, можливо знайти логічні зв'язки. Адже у новій соціально-економічній системі посткапіталізму природа отримання вигід концентрується не у сфері вдосконалення техніко-економічних процесів, а у сфері управління поведінкою [1].

Для формування здорової людської особистості та здорового суспільства, здорової економіки нам необхідно глибше вивчати вплив нових технологій на людину. Необхідно, щоб особистість формувала інша особистість, а не цифровий простір. Педагоги та освітяни усіх рівнів повинні застосовувати творчий підхід у вихованні та освіті особистості, використовуючи вже перевірені часом та нові підходи, критично та збалансовано використовувати нові технології, не забуваючи про принцип «не зашкодь».

Бібліографічні посилання

1. Компаниец, В. В., Крацер, В. В. (2019). О влиянии цифровой революции на экономику и человека: эффекты цифровизации. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, вип. 68, с. 33–50.
2. Turkle, S. (1995). *Life on the screen: Identity in the age of the Internet* [online]. Available at: https://public.archive.wsu.edu/hegglund/public_html/courses/548space/Virtuality_and_its_Discontents_Turkle.pdf [Accessed 11 March 2018].
3. Dunckley, V. L. (2014). *Gray matters: too much screen time damages the brain* [online]. Available at: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/mental-wealth/201402/gray-matters-too-much-screen-time-damages-the-brain> [Accessed 18 March 2025].
4. Wolpert, S. (2014). *Are young people losing the ability to read emotions?* [online]. Available at: <https://www.universityofcalifornia.edu/news/are-young-people-losing-ability-read-emotions> [Accessed 18 March 2025].
5. Spitzer, M. (2012). *Digitale Demenz: Wie wir uns und unsere Kinder um den Verstand bringen* [online]. Available at: www.droemer.de [Accessed 18 March 2025].
6. Dergaa, I., Ben Saad, H., Glenn, J. M., Amamou, B. et al (2024). From tools to threats: a reflection on the impact of artificial-intelligence chatbots on cognitive health. *Frontiers in Psychology*, [online] 15, 1259845. Available at: [10.3389/fpsyg.2024.1259845](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1259845) [Accessed 18 March 2025].

Кошарновська А.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ФАХІВЦЯ ПОКОЛІННЯ ЗЕТ (на прикладі фахівця у галузі логістики)

Логістична сфера є однією з ключових галузей світової економіки, що забезпечує ефективний рух товарів і ресурсів. У США, Мексиці та Канаді транспортно-логістичні послуги є важливими для підтримки міжнародної торгівлі та економічного розвитку. Основні тенденції розвитку галузі включають автоматизацію процесів, використання штучного інтелекту, підвищення вимог до швидкості та точності доставки, а також посилення екологічних стандартів.

Для успішної роботи в логістиці потрібні як технічні, так і м'які навички. Серед основних компетенцій, які необхідні сучасному конкурентоспроможному фахівцю з логістики, основні:

– знання логістичних процесів (міжнародні перевезення, митне оформлення, оптимізація маршрутів);

- цифрова грамотність (робота з CRM-системами, логістичними платформами, аналіз даних);
- комунікативні навички (ведення переговорів із клієнтами, постачальниками та перевізниками);
- критичне мислення та аналітика (оптимізація логістичних рішень, управління ризиками);
- знання іноземних мов (англійська є обов'язковою, особливо при роботі на ринках США, Канади та Мексики).

Що ж необхідно для формування конкурентоспроможного фахівця в цій галузі? З власного досвіду роботи в логістичній компанії, можна стверджувати, що робота вимагає не тільки теоретичних знань, а й практичних навичок. Навчання на бакалаврській програмі «Бізнес-економіка та її правове забезпечення» дозволило отримати необхідні для роботи базові знання з економіки, міжнародної торгівлі, менеджменту, що допомогло краще розуміти структуру галузі. Навички аналітики, отримані на курсах з економіки та управління бізнесом, дозволили швидше адаптуватися до вимог роботодавця. Велику роль відіграли мовні навички – знання англійської було обов'язковим для комунікації з клієнтами та партнерами. Також важливими стали організаційні здібності та стресостійкість, адже робота у сфері логістики часто пов'язана з вирішенням нестандартних ситуацій. Таким чином, поєднання університетських знань із практичним досвідом? (де здобула) дозволило знайти роботу в міжнародній логістичній компанії та розвивати кар'єру у цій сфері.

Попри отриманні теоретичні знання, реальна робота у логістиці показала, що деяких навичок бракувало або вони потребували доопрацювання:

1. Практичне застосування міжнародного права та митних процедур.

ЗВО дав загальне уявлення про митні процедури, але в реальна робота вимагає знання деталей сертифікації, оформлення документів для перевезення через кордон, нюансів митного законодавства США, Мексики та Канади.

2. Робота з логістичними програмами та CRM-системами.

Навчання не передбачало роботу з професійними логістичними платформами (TMS, ERP, SAP), які є стандартом у міжнародних перевезеннях. Тому перші місяці роботи це довелося активно навчатися самостійно.

3. Фінансова аналітика та оптимізація витрат.

Логістика – це не лише перевезення, а й управління витратами. Було складно розраховувати маржинальність перевезень, аналізувати витрати на пальне, мито, страхування.

4. Кризовий менеджмент та швидке прийняття рішень.

У реальності часто виникають непередбачувані ситуації: затримки, проблеми з документами, форс-мажори. Навчання не давало реального досвіду вирішення таких проблем, тому довелося швидко адаптуватися.

5. Переговори та робота з клієнтами.

Комунікативні навички виявилися критично важливими, особливо під час ведення переговорів із клієнтами та перевізниками. ЗВО не готує до реальних бізнес-спілкувань, тому було складно вибудовувати довгострокові партнерські відносини.

Заповнення прогалин у знаннях і навичках є важливим кроком для професійного розвитку в сфері логістики. Один із найефективніших способів – це самостійне навчання та проходження онлайн-курсів на платформах Udemy та Coursera, а також спеціалізованих тренінгів компаній, які охоплюють митне право та фінанси. Велике значення має наставництво та практика: спілкування з досвідченими колегами, розбір реальних кейсів і стажування на суміжних позиціях допомагають краще зрозуміти робочі процеси.

Ще один ключовий аспект – вивчення спеціалізованих програм, таких як CRM-системи, TMS та фінансові інструменти, що можна освоювати самостійно через практику або корпоративні тренінги. Оскільки логістика – це міжнародна сфера, важливо також покращувати мовні навички: проходити курси з ділової англійської, переглядати вебінари та читати професійну літературу іноземною мовою.

Не менш важливим є розвиток soft skills, зокрема комунікації, тайм-менеджменту та навичок ведення переговорів, що можна покращити через участь у тренінгах та практичних заняттях. Усі ці кроки сприяють швидкій адаптації до реальної роботи та допомагають будувати успішну кар'єру в сфері логістики.

Логістика – це міжнародна сфера, де доводиться працювати з партнерами, клієнтами, перевізниками та державними органами з різних країн. Знання культурних особливостей допомагає уникати непорозумінь, покращувати комунікацію та будувати довгострокові партнерські відносини [1]. Так, у США бізнес-комунікація дуже пряма та орієнтована на результат, тому важливо чітко аргументувати свою позицію, не витрачаючи час на зайві деталі. А у Мексиці значну роль відіграють довірчі відносини, і переговори часто починаються з невимушених розмов, а рішення приймаються повільніше. В Канаді ж цінують дипломатичність, рівність та коректність у спілкуванні, що особливо важливо під час розв'язання конфліктних ситуацій.

Розуміння цих особливостей дає можливість ефективніше вести переговори, уникати конфліктів та швидше досягати потрібного результату.

Також для формування конкурентоспроможного фахівця важливо розуміти особливості різних поколінь молоді [2]. Наразі у ЗВО навчаються представники покоління Z. З власного досвіду, як представника покоління Z, можна зазначити, що відчуються як переваги, так і труднощі, пов'язані з роботою та навчанням.

Серед ключових сильних сторін покоління можна виділити цифрову грамотність, що дозволяє швидко освоювати нові програми, CRM-системи та онлайн-інструменти. Також важливими є гнучкість і адаптивність, які допомагають легко змінювати підхід до роботи та швидко переключатися між завданнями. Самостійність у навчанні є ще однією перевагою, оскільки доступ до онлайн-курсів, відеоуроків і вебінарів дозволяє швидко отримувати необхідні знання. Крім того, багатозадачність дає змогу працювати з кількома запитами одночасно, вести комунікацію в чатах і листуванні паралельно.

Однак, існують і труднощі. Наприклад, схильність до швидкого перемикання уваги через постійний потік інформації може ускладнювати зосередження на одному завданні. Також високі очікування від роботи, зокрема прагнення до швидкого кар'єрного зростання, не завжди відповідають реальності. Крім того, відсутність терпіння до рутини може робити одноманітні завдання складнішими, оскільки більше цікавості викликає динамічна та креативна робота.

Деякі з цих характеристик є типовими для покоління Z. Наприклад, прагнення до балансу між роботою та особистим життям, активне використання цифрових інструментів для вирішення завдань, а також бажання бачити конкретний сенс у своїй роботі та впливати на процеси [3].

Водночас у кожного майбутнього фахівця можуть бути й власні особливості, які не притаманні середньому представнику зетів. Так, особистими відмінностями автору цієї публікації є перевага до чіткої структури та прозорості й докладності завдань з чітким визначенням термінів їх виконання, тоді як деякі представники покоління Z віддають перевагу гнучкому графіку, крім того особистим спрямуванням є пріоритет командної роботи та обміну досвідом із колегами незважаючи на характерну для покоління Z індивідуальність. Також попри наявності швидко пристосовуватись до нових умов, важливим є планування дій на кілька кроків уперед.

Таким чином, для того щоб сприяти формуванню конкурентоспроможного фахівця, у т.ч. краще будувати програми навчання у ЗВО та сприяти адаптації до професійного середовища й будіванні кар'єри, і освітяни, і здобувачі вищої освіти повинні: знати актуальні спеціальності ринку праці, вимоги роботодавців до конкурентоспроможних фахівців, особливості певних поколінь; бути готовими до гнучких змін та постійного навчання; бути готовими до постійної співпраці з усіма зацікавленими сторонами.

Бібліографічні посилання

1. Trompenaars Hampden-Turner (2025). *Generation for business tool* [online]. Available at: <https://thtconsulting.com/tools/generation-for-business-too> [Accessed 12 March 2025].
2. Компанієць, В. В. (2020). Трансформація ціннісно-мотиваційного портрета та моделі економічної поведінки покоління Z та ризики для соціально-економічних систем. У: *Управління економікою: теорія та практика*. Київ, с. 152–169.
3. Компанієць, В. В. (2024). *Про настрої та думки міленіалів та зумерів для освітян*. [online] У: *Астахова, К. В. та ін., ред. Університетські спільноти та їх роль в умовах дифузності сучасної освіти*. Харків: Вид-во НУА, с 85–88 Available at: <http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/handle/123456789/2> [Accessed 12 March 2025].

Yakovenko V.

INTELLIGENT LOGISTICS AND DIGITAL TECHNOLOGIES IN BUSINESS MANAGEMENT AS A WAY TO FORM A COMPETITIVE GRADUATE ECONOMIST

Nowadays, businesses are faced with the need to find methods to improve the efficiency of business process management and adapt to a dynamically changing environment. Modern businesses face increasing challenges related to the growing complexity of global supply chains, market instability, and growing demands for speed and supply reliability. With the digitalisation of the global economy, smart logistics is becoming an essential tool for improving business management efficiency [1]. Intelligent logistics is based on the integration of advanced digital technologies such as artificial intelligence (AI), Big Data, the Internet of Things (IoT), blockchain and SCM (Supply Chain Management) [2]. These technologies enable companies to minimise costs, increase operational transparency and adapt to changing market conditions. Thus, the formation of

future specialists' competences corresponding to the challenges of modernity and the need for adaptation in conditions of uncertainty requires a multifaceted and complex approach.

Over recent years, digital transformation has become a strategic direction for companies as traditional logistics management methods are no longer able to keep pace with market demands. Cloud technology and the Internet of Things (IoT) can enable organisations to manage inventory levels, track goods in transit and anticipate real-time forecasts of any potential supply chain interruptions [3]. Intelligent data analysis systems based on Big Data make forecasting demand and optimising logistics processes possible, reducing storage and transportation costs.

Incorporating machine learning algorithms for automating processes in supply chain management is of vital interest. The machine learning algorithms in turn have the potential to analyse historical data on logistics flows, for example to identify potential risks related to delivery delays or fluctuations in commodity prices, for example, by means of artificial intelligence-based solutions [2]. Companies would then be able to pre-emptively act on potential risks and develop possible solutions to reduce financial setbacks to a bare minimum.

One of the key challenges of traditional logistics systems is the lack of supply chain transparency. In complex, multi-tiered supply chains, companies often face fraud, falsified documents, lost shipments and insufficient traceability of goods. Blockchain technology enables the creation of a distributed and immutable database that records all transactions and movements of goods.

Contemporary distribution logistics systems utilise pro-active use of automation solutions to practise optimisation of inventory handling and conveyance activities [3]. Through the exploitation of robotic warehouses, electronic automated transport and unmanned delivery systems, considerable savings in time and financial expenses arise.

Automated Storage and Retrieval Systems (AS/RS – Automated Storage and Retrieval Systems) increase the speed of order processing and minimise dependence on human labour. Such solutions are actively used in large logistics centres, which is especially important in growing e-commerce volumes [4].

Further developments in digital technology offer the scope to have a profound impact on utilising product delivery tactics. In an era of strong e-commerce growth, consumers expect more convenient and faster ways to receive goods. In this context, omnichannel distribution models are becoming essential to modern logistics.

The concept of omnichannel logistics involves the integration of various sales channels – online shops, retail outlets and distribution centres – into a single system that provides the most convenient customer experience. For example, Click & Collect and Dark Stores models allow customers to order goods online and pick them up at convenient pick-up points [5].

Beyond that, contemporary enterprise resource planning (ERP) can be used to centralising a facility's supply chain and financial flows [3]. This approach enables precision delivery organisation, lowers warehouse inventory and enhances business performance.

The implementation of advanced IT solutions not only helps to increase the efficiency of logistics processes but also to minimise risks, improve customer service and adapt the business to global challenges. Companies investing in the digitalisation of logistics gain a strategic advantage by creating sustainable and adaptive supply management models.

The evolution of an innovative logistics industry is not only a trend, but an imperative for

new enterprises seeking to innovate, lower costs, and enhance efficiency. Digitisation of logistics will gather traction that will create new business prospects and transform the conventional supply chain model of management through digital transformation in to the next generation of logistics services.

Bibliographic references

1. Іванова, О. А. (2020). *Економіка та організація інноваційної діяльності* [online]. Харків: Вид-во НУА, 108 с. Available at: <http://dspace.nua.kharkov.ua:8080/jspui/handle/123456789/2078> [Accessed 28 Feb. 2025].
2. Merkaš, Z., Perkov, D. and Bonin, V. (2020). The significance of blockchain technology in digital transformation of logistics and transportation. *International Journal of E-Services and Mobile Applications*, [online] 12(1). Available at: <https://doi.org/10.4018/IJESMA.2020010101> [Accessed 28 Feb. 2025].
3. Hryhorak, M., Trushkina, N., Popkowski, T. and Molchanova, K. (2020). Digital transformations of logistics customer service business models. *Electronic Scientific Journal Intellectualization of Logistics and Supply Chain Management*, [online] 1. Available at: <https://doi.org/10.46783/smart-scm/2020-1-6> [Accessed 28 Feb. 2025].
4. Yang, X., Pan, L., Song, A., Ma, X. and Yang, J. (2023). Research on the strategy of knowledge sharing among logistics enterprises under the goal of digital transformation. *Heliyon*, [online] 9 (4). Available at: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e15191> [Accessed 28 Feb. 2025].
5. Cichosz, M., Wallenburg, C. M. and Knemeyer, A. M. (2020). Digital transformation at logistics service providers: barriers, success factors and leading practices. *International Journal of Logistics Management*, [online] 31 (2). Available at: <https://doi.org/10.1108/IJLM-08-2019-0229> [Accessed 28 Feb. 2025].

Беспалов І.

МАНІПУЛЮВАННЯ У СУЧАСНОМУ БІЗНЕСІ: МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ТА ФОРМУВАННЯ СТІЙКОСТІ ДО МАНІПУЛЯТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасне бізнес-середовище характеризується високою конкуренцією та динамічністю, що змушує учасників ринку вдаватися до різноманітних методів впливу на споживачів, партнерів та конкурентів. Одним із таких методів є маніпулювання, яке стає все більш поширеним інструментом у бізнес-комунікаціях. Проблематика маніпулятивних технологій висвітлювалася в наукових працях Р. Чалдіні, П. Екмана, Е. Лурі, Д. Таннена, Е. Шострома, П. Рікера та ін. Їхні роботи присвячені аналізу феномену маніпуляції та механізмів маніпулятивного впливу з точки зору психології, соціології, політології та теорії масової комунікації. Маніпулятивні методи та тактики активно застосовуються в інформаційних війнах, політичній пропаганді та масових комунікаціях, що підкреслює їхню роль у формуванні суспільної думки та прийнятті рішень. Можна конкретизувати наступні методи маніпулювання (табл. 1).

Описані методи маніпуляції широко застосовуються в різних сферах діяльності, і їхня ефективність значною мірою залежить від особистості самого маніпулятора. Умовно маніпуляторів можна поділити на кілька типів, кожен з яких має свої характерні особливості та стиль впливу на оточення (табл. 2).

Методи маніпуляції інформацією

Методи маніпуляції	Напрямок маніпулювання	Приклади
Емоційний вплив	Використання страху, почуття провини або прагнення до статусу для досягнення цілей.	Деякі страхові компанії застосовують стратегію залякування для підвищення попиту на свої послуги.
Інформаційне маніпулювання	Навмисне приховування або спотворення інформації.	В рекламі компанії применшують недоліки товару або подають неповну інформацію про його характеристики.
Соціальний тиск	Використання авторитету, групової думки або соціальних норм для впливу на рішення.	Маркетингові кампанії створюють ефект масової популярності продукту, використовуючи «ефект натовпу».
Використання неповної, односторонньої подачі інформації	Висвітлення лише зручних для маніпулятора аспектів ситуації.	Новини, які акцентують увагу лише на позитивних або негативних аспектах події.
Фабрикація даних	Представлення вигаданої інформації як реальної.	Поширення фейкових новин або маніпулятивних статистичних даних.
Редагування інформації із додаванням вигадок і коментарів	Викривлення первинного змісту інформації через суб'єктивні доповнення.	Статті, що містять коментарі, які змінюють зміст початкової інформації.
Приховування фактів	Навмисне недоопрацювання інформації для введення в оману.	Політичні кампанії, які приховують компрометуючі факти про кандидатів.
Вибіркове представлення фактів	Висвітлення подій у вигідному світлі відповідно до певної позиції.	Телевізійні канали, що подають події з позиції певної політичної сили.
Змінений контекст цитат	Використання цитат із вихоплення окремих слів чи речень для зміни сенсу.	Вирвані з контексту висловлювання публічних осіб.

Види маніпуляторів [2]

Тип маніпулятора	Характеристика
Активні маніпулятори	Ці особи не здатні довіряти іншим і прагнуть перекласти відповідальність на оточуючих. Вони контролюють та керують іншими, використовуючи хитрість і розумові здібності.
Пасивні маніпулятори	Відчуваючи страх перед несхваленням або конфліктами, такі люди намагаються догодити всім, поступаючись власними інтересами. Якщо вони відчують нестачу ресурсів для подолання труднощів, то обирають пасивну позицію як спосіб уникнення відповідальності.
Байдужі маніпулятори	Вони свідомо демонструють байдужість та відстороненість, щоб уникнути емоційної залученості та взаємодії з оточуючими.
Маніпулятори-змагальники	Такі особи сприймають життя як безперервне суперництво. Вони розглядають своїх партнерів, навіть потенційних, як конкурентів або загрозу. Постійне прагнення до боротьби визначає їхню взаємодію з іншими.

Ілон Маск, CEO компаній Tesla та SpaceX, є яскравим прикладом впливу публічних осіб на фінансові ринки, зокрема на ринок криптовалют. Його заяви у соціальних мережах неодноразово спричинили значні коливання вартості цифрових активів, що можна розглядати як форму інформаційної маніпуляції. Одним із найпомітніших випадків став 2021 рік, коли Маск оголосив про припинення прийому біткоїнів для оплати автомобілів Tesla через екологічні міркування. Це призвело до стрімкого падіння вартості біткоїна на понад 10% лише за кілька годин. Через деякий час він зробив заяву про можливе відновлення прийому біткоїнів за умови переходу видобутку криптовалюти на більш екологічні джерела енергії, що спричинило новий стрибок вартості активу. Ще одним прикладом є його активна підтримка Dogecoin. Маск неодноразово згадував цю криптовалюту у своїх дописах, зокрема називаючи її «валютою майбутнього». Такі висловлювання сприяли значному зростанню курсу Dogecoin, хоча сама криптовалюта не мала серйозних технічних переваг перед іншими цифровими активами.

Основними заходами протидії маніпуляціям є: підвищення обізнаності через навчання співробітників та керівників розпізнаванню маніпулятивних технік; розвиток критичного мислення; фактчекінг (перевірка джерел інформації, особливо перед ухваленням важливих бізнес-рішень); впровадження етичних стандартів. Маніпулювання в бізнесі може забезпечити короткострокові переваги, але в довгостроковій перспективі воно підриває довіру та шкодить розвитку здорового бізнес-середовища. Формування стійкості до маніпуляцій є важливим кроком до створення етичного, прозорого та стабільного бізнесу.

Бібліографічні посилання

1. Мішина, К. О., Гончаренко, І. М. (2023). Маніпуляції в бізнес-комунікаціях. У: *Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості*. Київ: КНУТД, т. 2, с. 190–192.

2. *Техніки маніпулювання* [online]. Available at: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=97713> [Accessed 8 March 2025]

Достоєвська А.

ПОЛІСИСТЕМНА КРИЗА ЯК ФАКТОР НЕВИЗНАЧЕНОСТІ СУЧАСНОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА

Зростаюча невизначеність є одним із визначальних факторів впливу на сучасний бізнес, формуючи не лише ефективність поточних управлінських рішень, а й визначаючи стратегічні напрями його розвитку.

Дефініція «криза» є багатогранним і складним для однозначного трактування, оскільки охоплює широкий спектр інтерпретацій та характеристик. Визначення кризового стану традиційно викликало дискусії серед науковців і практиків, адже не кожна негативна ситуація у бізнесі призводить до кризи. Спочатку кризові явища в економіці проявлялися у вигляді криз недовиробництва, зокрема у сільськогосподарському секторі, що отримало назву криз «недоспоживання».

Залежно від контексту, у якому розглядається криза, її визначення можуть суттєво відрізнятися. У загальному розумінні криза – це різка зміна стану системи, яка

супроводжується серйозними викликами та потребує адаптаційних механізмів для подолання негативних наслідків [1]. Так, І. Ансофф характеризує кризу як різкий перелом або складний перехідний період, що супроводжується серйозними проблемами у певній сфері. Водночас Джон М. Кейнс наголошує на кризі як на раптовому переході від тенденції зростання до спаду.

Таким чином, кризові явища слід розглядати як системний феномен, що відображає складність економічних, соціальних і політичних процесів, зумовлюючи необхідність розробки ефективних стратегій адаптації та управління.

Крім того, у наукових джерелах дедалі частіше зустрічається дефініція «полісистемна криза», яка відображає комплексний характер сучасних викликів, зокрема економічних, політичних, екологічних та технологічних загроз. Полісистемна криза являє собою складний тип кризи, що охоплює декілька взаємопов'язаних сфер суспільного життя, зокрема економіку, політику, екологію, соціальну сферу та технологічний розвиток. Така криза має комплексний характер, оскільки дестабілізація в одній системі може спричинити ланцюгову реакцію в інших, посилюючи загальний рівень невизначеності та ризиків. Розглянемо напрями впливу та наслідки для бізнесу, що спричинені полісистемними кризовими явищами у сучасному бізнес-середовищі (табл.1).

Таблиця 1

Вплив полісистемних кризових явищ на бізнес: ключові виклики та наслідки
(побудовано на основі 1,2,3)

Напрямок впливу	Основні наслідки для бізнесу
Зростання невизначеності та ризиків	Висока нестабільність, зміни ринків та конкурентного середовища.
Перебудова стратегій управління	Антикризове управління, диверсифікація ризиків, сценарне планування.
Проблеми у ланцюгах постачання	Перебої у постачанні, необхідність пошуку альтернативних постачальників.
Фінансові труднощі та інвестиційні ризики	Обмежений доступ до кредитів, валютні ризики, інфляційний тиск.
Зміни в регулюванні та політичному середовищі	Нові податкові та екологічні вимоги, зміни митної політики.
Соціальні та кадрові виклики	Складнощі із залученням персоналу, підвищення ролі КСВ.
Прискорення цифрової трансформації	Впровадження автоматизації, зростання попиту на кібербезпеку.

Зазначені в табл.1 виклики, з якими стикається сучасний бізнес, мають спільне джерело – глобальні полісистемні кризи. Вони є результатом одночасної дестабілізації у кількох сферах суспільного життя, що впливає на економіку, ринки праці, міжнародні відносини, фінансові системи та екологічну безпеку. У табл. 2 наведено конкретні приклади полісистемних криз, які спричинили суттєві наслідки для бізнесу, держав та суспільства загалом. Саме аналіз їхніх проявів допомагає визначити закономірності та прогнозувати можливі ризики для підприємницької діяльності в умовах невизначеності.

Приклади полісистемних криз: основні прояви та наслідки

Приклад полісистемної кризи	Основні прояви та наслідки
Фінансова криза 2008 року	Поєднання фінансового краху, економічного спаду та соціальних потрясінь. Призвела до банкрутства банків, втрати робочих місць, змін у регулюванні фінансового сектору.
Пандемія COVID-19 (2020-2022)	Глобальна криза у сфері охорони здоров'я, економічний спад, перебої у ланцюгах постачання, масові звільнення, зміна моделей роботи (перехід на віддалений формат).
Російське вторгнення в Україну (2022 – дотепер)	Геополітична, економічна, енергетична та гуманітарна криза. Призвела до зростання інфляції, енергетичної нестабільності, глобальної продовольчої кризи.
Кліматична криза та екологічні катастрофи	Поєднання екологічних, соціальних та економічних викликів. Впливає на аграрний сектор, логістику, енергетику, викликає природні катаклізми, зміну екологічної політики.
Європейська боргова криза (2010-2015)	Поєднання фінансової, політичної та соціальної кризи в країнах євросони. Призвела до посилення економічної нерівності та змін у політиці ЄС.
Енергетична криза 2022 року	Різне зростання цін на енергоресурси через санкції, геополітичні конфлікти, порушення поставок газу та нафти. Викликало економічні труднощі та структурні зміни в енергетиці.

Полісистемні кризи формують нові типи системних ризиків, які відзначаються високим рівнем складності та слабкою прогнозованістю в межах традиційних підходів до управління ризиками. Зростання економічної, фінансової та політичної невизначеності безпосередньо впливає на інвестиційний клімат, спричиняючи зниження інвестиційної привабливості, затримки у фінансуванні та зростання фінансових втрат. Одним із ключових викликів для бізнесу є необхідність адаптації стратегій до динамічного та нестабільного середовища. Це вимагає не лише вдосконалення механізмів прогнозування, а й розробки більш гнучких моделей управління. У цьому контексті пріоритетними напрямками адаптації є:

гнучке стратегічне планування на основі прогнозування змін у кількох секторах (економіка, технології, екологія), що дозволяє бізнесу реагувати на комплексні виклики;

диверсифікація ризиків шляхом розширення асортименту продукції, виходу на нові ринки або трансформації бізнес-моделей, що сприяє зниженню вразливості до кризових явищ;

формування стійких бізнес-екосистем, здатних адаптуватися до змін у глобальному середовищі, через впровадження сталих виробничих практик та інноваційних рішень.

Технологічний розвиток стає визначальним фактором адаптації бізнесу до умов полісистемної кризи. Використання штучного інтелекту, аналітики великих даних (Big Data), блокчейну та автоматизованих систем управління дозволяє знижувати рівень ризиків, підвищувати ефективність бізнес-процесів та зміцнювати конкурентні позиції. Особливу роль відіграють:

автоматизація та цифровізація процесів, що сприяють підвищенню операційної стійкості бізнесу;

гнучкі організаційні структури, що забезпечують швидку адаптацію до змін; інноваційний розвиток, спрямований на створення нових продуктів і послуг, що враховують глобальні виклики.

Окрім технологічних та управлінських аспектів, зростає значення соціальної та екологічної відповідальності бізнесу. Сучасні кризи загострюють питання змін клімату, соціальної нерівності та екологічних катастроф, що обумовлює необхідність інтеграції принципів сталого розвитку в бізнес-стратегії. Соціально відповідальний бізнес має низку переваг, зокрема:

підвищення довіри з боку клієнтів, партнерів та інвесторів, що є важливим у кризові періоди;

зміцнення репутації компанії як стабільного та відповідального гравця ринку;

забезпечення довгострокової конкурентоспроможності через інтеграцію екологічних та соціальних стандартів.

Таким чином, полісистемна криза створює складні та багатовимірні виклики для бізнесу, проте одночасно відкриває нові можливості для компаній, що здатні швидко адаптуватися та впроваджувати інноваційні рішення. Визначальними факторами стійкості та успіху в сучасному середовищі є гнучкість, технологічні інновації та соціальна відповідальність. У контексті глобальної невизначеності підприємства мають розвивати інтегровані підходи до управління ризиками та адаптаційними стратегіями, що забезпечать їхню стабільність і конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Бібліографічні посилання

1. Шаранов, Р. С., Ватченко, О. Б. (2019). Генезис поняття «криза» у розвитку соціально-економічних систем. *Бізнес-навігатор*, 6 (56), с. 147–153.
2. Воронова, О., Марущак, С., Пугачов, М. (2023). Глобальні фінансово-економічні кризи та їх вплив на економіку держав. *Економіка та суспільство*, (51). DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-9>
3. Денисенко, Т., Борисенко, Я. (2024). Особливості ведення бізнесу в умовах економічної кризи та їхній вплив на підприємницьку діяльність. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, [online] 4 (40), с. 33–42. Available at: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-4\(40\)-33-42](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-4(40)-33-42) [Accessed 8 March 2025]

Жицький В.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХІКИ СУЧАСНИХ ДІТЕЙ ПОКОЛІННЯ АЛЬФА ТА ЗМІНИ ПІДХОДІВ ДО НАВЧАННЯ

Покоління Альфа – це діти, народжені після 2010 року, які зростають у цифровому середовищі, що впливає на їхню психіку, поведінку та освітні потреби [3]. Вони мають високий рівень цифрової грамотності, швидко адаптуються до нових технологій, але часто стикаються з труднощами у концентрації уваги та глибокому аналізі інформації. Зміни в сприйнятті інформації та комунікаційних навичках вимагають адаптації методів навчання, щоб зробити освітній процес ефективнішим і цікавим для нового покоління [2].

Діти покоління Альфа легко опановують технології, однак їхня залежність від цифрових пристроїв може призводити до зниження соціальних навичок і проблем

у традиційному навчанні. Сучасні діти звикли сприймати інформацію у вигляді коротких фрагментів, що ускладнює роботу з великими текстами та аналіз складних концепцій. Через швидкий потік інформації у дітей скорочується час концентрації, що вимагає використання інтерактивних методів викладання. Вони краще сприймають інформацію через зображення, відео та інтерактивні елементи. Розвиток емпатії відбувається через віртуальне спілкування, що впливає на реальні комунікативні навички та міжособистісні стосунки [6].

Застосування онлайн-платформ, мобільних додатків та інтерактивних дошок робить навчання більш ефективним. Використання ігрових методів сприяє підвищенню мотивації та залученості учнів до освітнього процесу. Освітні програми адаптуються до індивідуальних особливостей та інтересів дітей, що підвищує ефективність засвоєння знань. Навчання через реальні кейси, дослідження та проекти допомагає розвивати критичне мислення та навички вирішення проблем. Особлива увага приділяється формуванню комунікативних навичок, емоційного інтелекту та вмінню працювати в команді [5].

Сучасна система навчання повинна враховувати особливості покоління Альфа для підвищення її ефективності. Важливо інтегрувати цифрові технології без шкоди для класичних методів навчання. Майбутнє навчання передбачає глибшу інтеграцію інноваційних методів, персоналізацію підходів та розвиток життєво важливих навичок у дітей покоління Альфа [4; 1].

Бібліографічні посилання

1. Балим, Л. (2010). *Вікові особливості розвитку дитини*: навчальний посібник. Київ: Знання, 289 с.
2. Освіторія Медіа (2025). *Перевірте чи добре ви розумієте та навчаєте покоління зет і альфа* [online]. Available at: <https://osvitoria.media/experience/perevirte-chy-dobre-vy-rozumiyete-ta-navchayete-pokolinnya-z-i-alfa/> [Accessed 7 March 2025].
3. Вікіпедія (2025). *Покоління Альфа* [online]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Покоління_Альфа [Accessed 7 March 2025].
4. Osvita.ua (2025). *Фактори формування особистості підлітка* [online]. Available at: <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/28955/> [Accessed 7 March 2025].
5. Tettamanti, M. et al (2024). Impact des déterminants sociaux sur les troubles psychiques des adolescents et jeunes adultes. *Revue médicale suisse* [online]. Available at: <https://doi.org/10.53738/revmed.2024.20.887.1650> [Accessed 7 March 2025].
6. Scherbakova, O. O., Kondratska, L. V. and Bezhenska, A. A. (2023). Age characteristics of the psycho-emotional state of adolescents in war conditions. *Habitus*, [online]. vol. 55, pp. 67–71. Available at: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.55.11> [Accessed 7 March 2025].

Ковальчук О., Самуляк С.

ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ РАБОТОДАВЦЕМ ТА УНІВЕРСИТЕТОМ

Сучасний світ швидко змінюється під впливом технологічного прогресу, глобалізації та соціально-економічних викликів. У цих умовах тісна взаємодія між університетами та роботодавцями стає ключовим фактором у формуванні конкурентоспроможного ринку праці та забезпеченні відповідності освітніх програм сучасним вимогам економіки.

Глобальні зміни, зокрема автоматизація, цифровізація та розвиток штучного інтелекту, вимагають нових підходів до підготовки фахівців. Традиційні освітні програми часто не встигають адаптуватися до цих змін, що створює розрив між знаннями випускників і реальними потребами ринку праці. Саме тому співпраця між університетами та роботодавцями допомагає вирішити цю проблему шляхом оновлення навчальних планів, розробки спільних програм та організації практичного навчання.

Між роботодавцями та університетами можна використовувати наступні формати взаємодії:

1. Створення дуальних програм навчання – поєднання теоретичного навчання в університеті та практичного досвіду на підприємстві.

2. Стажування та практики – можливість для студентів отримати реальний досвід роботи ще під час навчання.

3. Запрошення фахівців з бізнесу до викладання – залучення експертів для проведення лекцій, майстер-класів та воркшопів.

4. Спільні дослідження та інноваційні проєкти – університети та компанії можуть об'єднувати зусилля для розробки новітніх технологій та вирішення актуальних проблем.

5. Цільове навчання та корпоративні освітні програми – підготовка фахівців під конкретні потреби компаній [1].

Для університетів така взаємодія дозволяє оновлювати навчальні програми, підвищувати рейтинг закладу та забезпечувати студентів актуальними знаннями. Для роботодавців – це можливість знайти висококваліфіковані кадри, скоротити витрати на адаптацію нових співробітників та розвивати корпоративні інновації [2].

В умовах швидкоплинних глобальних змін ефективна взаємодія між роботодавцями та університетами є запорукою формування гнучкого, адаптивного та конкурентоспроможного ринку праці. Спільна робота над розвитком освіти та підготовкою кадрів забезпечує сталий розвиток як економіки, так і суспільства загалом.

Бібліографічні посилання

1. Моспан, Н. (2020). Вища освіта та ринок праці в Україні: десятиліття взаємодії. *Освітні дискусії*, 3, с. 45–58.

2. Філіпова, М. (2020). Нові освітні програми – як покращити співпрацю роботодавців та ЗВО. [online] У: *Індустрія 4.0 в Україні*. Available at: <https://www.industry4ukraine.net/publications/yak-pokrashhyty-spivpraczyu-robotodavcziv-ta-zvo/> [Accessed 11 Sept. 2024].

Корчма Д.

АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УНІВЕРСИТЕТІВ

Сталий розвиток і циркулярна економіка є стратегічними пріоритетами сучасної економічної політики, спрямованої на зменшення екологічного впливу та підвищення ефективності використання ресурсів. В умовах зростання екологічних ризиків, виснаження природних ресурсів та глобальних економічних змін, фахівці, які мають компетенції у сфері

сталого розвитку, відіграють ключову роль у впровадженні інноваційних підходів до ведення господарської діяльності. Вищі навчальні заклади є фундаментальною ланкою у формуванні таких спеціалістів, проте стикаються з численними викликами, що вимагають модернізації освітніх процесів та методологічних підходів.

Фахівці у сфері сталого розвитку повинні володіти екологічною грамотністю та системним мисленням, що передбачає розуміння принципів сталого розвитку, оцінку впливу економічної діяльності на довкілля та усвідомлення необхідності екологічної відповідальності. Вони мають знати цикли матеріалів, вуглецевий слід, принципи екологічної модернізації підприємств та глобальні тенденції у сфері сталого розвитку. Крім цього, важливими є навички управління ресурсами та застосування інноваційних підходів, включаючи оптимізацію використання природних ресурсів, впровадження циркулярних бізнес-моделей та екодизайну. Це передбачає знання принципів повторного використання матеріалів, проведення екологічного аудиту та розробку ефективних стратегій мінімізації відходів.

У сучасних умовах фахівці повинні мати міждисциплінарні знання, що інтегрують економічні, екологічні, інженерні та соціальні аспекти для ефективного прийняття рішень. Необхідно розуміти зв'язок між науковими дослідженнями, державним регулюванням і реальним сектором економіки. Важливими є також аналітичні та прогностичні навички, які дозволяють оцінювати економічні, соціальні та екологічні наслідки впровадження рішень, а також прогнозувати майбутні виклики та можливості. Фахівці мають уміти проводити оцінку впливу підприємницької діяльності на довкілля та суспільство, використовуючи методи екологічного прогнозування.

Комунікаційні та співпраці навички також відіграють важливу роль у діяльності фахівців у сфері сталого розвитку. Ефективна взаємодія між спеціалістами різних галузей, державними установами, бізнесом та громадськими організаціями необхідна для реалізації політик сталого розвитку. Це включає вміння вести переговори, презентувати екологічні ініціативи та комунікувати з широким колом зацікавлених сторін. Окрім цього, у сучасному технологічному світі зростає потреба у цифрових навичках та управлінні даними, що включає використання інформаційних технологій для аналізу великих масивів даних, моніторингу екологічного впливу та розробки ефективних стратегій сталого розвитку. Важливими є знання у сфері геоінформаційних систем, програм екологічного моніторингу та алгоритмів штучного інтелекту для аналізу екологічних процесів.

Університети стикаються з викликами у підготовці таких фахівців. Одним із найважливіших завдань є актуалізація освітніх програм, що потребує модернізації навчальних планів відповідно до міжнародних стандартів та потреб ринку праці. Це передбачає інтеграцію концепцій сталого розвитку на всіх рівнях освіти та створення спеціалізованих курсів з циркулярної економіки, екологічного аудиту та сталого підприємництва. Важливим аспектом є також тісна співпраця з бізнесом і державними установами, що дозволяє забезпечити практико-орієнтоване навчання та спільну розробку інноваційних рішень. У цьому контексті університети можуть запроваджувати програми дуальної освіти, залучати експертів з бізнесу до викладання та створювати навчальні кейси на основі реальних проблем.

Практико-орієнтоване навчання є ще одним важливим елементом підготовки спеціалістів. Запровадження дуальної освіти, створення інкубаторів сталого розвитку та розвиток студентських стартапів у сфері циркулярної економіки сприяє набуттю реальних навичок. Університети повинні підтримувати студентські ініціативи через акселератори та грантові програми для розвитку сталих бізнес-ідей. Не менш важливим є стимулювання дослідницької діяльності та міжнародних ініціатив. Важливою складовою є залучення студентів до наукових проєктів у сфері сталого розвитку та їх інтеграція у міжнародні наукові мережі. Це дозволяє обмінюватися знаннями, розширювати науковий потенціал та сприяти впровадженню інноваційних рішень.

Окремо слід виділити необхідність інтеграції цифрових технологій у навчальний процес. Використання інноваційних методик, таких як віртуальна та доповнена реальність, дозволяє краще вивчати складні екологічні та економічні процеси. Застосування масових відкритих онлайн-курсів та симуляторів сталого розвитку сприяє підвищенню якості освіти та надає студентам доступ до сучасних освітніх ресурсів.

Формування фахівців у сфері сталого розвитку та циркулярної економіки вимагає трансформації підходів до освіти, що включає оновлення навчальних програм, впровадження міждисциплінарного навчання та активну співпрацю з усіма стейкхолдерами. Вищі навчальні заклади повинні стати платформами для інновацій, досліджень і генерації нових рішень, які сприятимуть переходу до сталих економічних моделей. Розвиток відповідних компетенцій серед студентів дозволить забезпечити їхню конкурентоспроможність на ринку праці та сприятиме досягненню цілей сталого розвитку на глобальному рівні. З огляду на сучасні виклики, університети повинні інтегрувати новітні освітні методики, тісно співпрацювати з бізнесом і державою, а також розвивати міжнародне наукове партнерство для створення інноваційних підходів у підготовці фахівців у сфері сталого розвитку.

Бібліографічні посилання

1. Іванова, О. А. (2020). *Економіка та організація інноваційної діяльності* [online]. Харків: Вид-во НУА, 108 с. Available at: <http://dspace.nua.kharkov.ua:8080/jspui/handle/123456789/2078> [Accessed 28 Feb. 2025].
2. Боголюбов, В. М., Клименко, М. О., Мельник, Л. Г. та Ракоїд, О. О. (2018). *Стратегія сталого розвитку* [online]. Київ: ВЦ НУБІПУ, 446 с. Available at: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_finan/Bogolubov_Strategij-stalogo-rozvtuku.pdf [Accessed 01 Mar. 2025].
3. Цюман, Є. С., Зюсюн, В. І. (2023). *Циркулярна економіка* [online]. Київ: НТУ, 133 с. Available at: https://www.researchgate.net/publication/371441064_CIRKULARNA_EKONOMIKA_NAVCALNIJ_POSIBNIK_Circular_Economy [Accessed 01 Mar. 2025].

Лікунова С.

ВПЛИВ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА РИНКУ ПРАЦІ

Масова міграція населення України через повномасштабне вторгнення помітно вплинула на ринок праці. Зокрема, вже на початку 2024 р. кількість вакансій перевищила довоєнні показники. Певні стандарти прийому на роботу пом'якшились, але конкуренція

залишилась високою. Як і раніше перевагу надають досвідченим спеціалістам. Молодь, яка здобуває вищу освіту, не завжди має час і можливість для формування професійних компетентностей на робочому місці. У таких випадках здобувач повинен шукати інші шляхи для їх накопичення. Наприклад, він може бути активом студентського самоврядування, що пропонує цікаві перспективи. Також нові можливості розкриваються під час поглиблення в волонтерство. Втім, не варто забувати про навички, які надає безпосередньо процес навчання.

Програма академічної мобільності пропонує своїм учасникам нові виклики в звичних процесах. Хід навчання може відрізнитись від повсякденного для здобувача. Це насамперед спричинено зміною середовища. Саме нове оточення має допомогти здобувачу освіти розвивати професійні навички. Головний виклик – це вихід із зони комфорту. Високий психологічний тиск через інший соціум, незвичну атмосферу й нові правила має стимулювати здобувача наполегливо адаптуватись. Розглянемо конкретний приклад: здобувач освіти з українського навчального закладу виїхав закордон на семестр за програмою академічної мобільності. Так як це інше мовне середовище, здобувач зможе розвинути свої навички володіння англійською та/чи мовою притаманною для цього регіону. Ефективність стрімко зросте, бо здобувач почне усвідомлювати культурний код свого оточення, що полегшить його розуміння мовних особливостей. Під час навчання він, звісно, здобуватиме *hard skills*, але ця програма насамперед передбачена для розвитку *soft skills*. Здобувач взаємодіятиме з особами за межами свого менталітету (іноді протилежними до нього), адже іноземний навчальний заклад – об'єднання не тільки громадян тієї держави, де перебуває здобувач, а й інших студентів, які прибули з різних країн в межах академічної мобільності. Здобувач ознайомиться з особливостями розмаїтих культур, що розширить його можливості в подальшій ґрунтовній комунікації. Також він розвиватиме свій емоційний інтелект, насамперед толерантність й саморегуляцію. Вся програма буде триматись на внутрішньому стимулу здобувача. Він має підтримувати високу самоорганізацію й мотивацію.

Таким чином академічна мобільність допомагає здобувачам розвинути навички, які цінують роботодавці на ринку праці. Насамперед здобувач вищої освіти вчиться самостійності, беручи на себе відповідальність. Також він навчається здійснювати свою діяльність в умовах постійного стресу й напруги, що розвиває його стресостійкість. Якщо здобувач не має попереднього професійного досвіду, але при цьому вміє ефективно комунікувати, результативно керувати своїми можливостями й стало самовдосконалюватись, то він стає цінним і затребуваним на ринку праці.

Бібліографічні посилання

1. Астахова, К. В. та ін. (ред.). (2021). *Кар'єрно-професійні уявлення й переваги студентів: тренди, парадигми, фактори* [online]. Харків: Вид-во НУА, 200 с. Available at: <http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/handle/123456789/2165> [Accessed 28 Feb. 2025].
2. Скибун, Н. Д., Трофименко, Т. В. (2022). Академічна мобільність вищої освіти: сучасний стан. *Освітній дискурс*, [online] вип. 42 (10–12), с. 16–27. Available at: <https://www.journal-discourse.com/uk/kataloh-statei/2022/2022-r-4210-12/akademichna-mobilnist-vyshchoi-osvity-suchasnyi-stan> [Accessed 28 Feb. 2025].

3. Яременко, О.Л., Тимохова, Г.Б. (ред.). (2021). *Підготовка економістів в умовах постійної невизначеності: думки професіоналів* [online]. Харків: Вид-во НУА, 138 с. Available at: <http://dspace.nua.kharkov.ua:8080/jspui/handle/123456789/2172> [Accessed 28 Feb. 2025].

Семененко В.

ВИЩА ОСВІТА ДЛЯ МОЛОДІ У СФЕРІ «AFFILIATE MARKETING» (роздуми з практичного досвіду)

У сучасному світі освіта постійно змінюється, і молодь все частіше шукає альтернативи традиційним університетам. Однією з таких альтернатив є навчання в сфері партнерського маркетингу (affiliate marketing). Це напрямок, який дозволяє заробляти онлайн через просування товарів та послуг інших компаній, отримуючи комісію за кожного залученого клієнта [1]. Якщо розглянути практичну затребуваність відповідних фахівців, то на сайті «roboota.ua» наразі побачимо 169 вакансій [3]. З огляду на це, варто розглянути, як вища освіта може адаптуватися до сучасних реалій і які можливості відкриває affiliate marketing для молоді.

Перша традиційна теза щодо освіти: «освіта повинна відповідати сучасним викликам».

Традиційна університетська система часто не встигає за швидкими змінами ринку праці. Багато спеціальностей, що викладаються у закладах освіти, вже не є актуальними або не дають практичних навичок, необхідних у цифровому світі. Молодь потребує нових підходів до навчання, де важлива не тільки теоретична база, але й практичне застосування знань у реальних умовах.

Друга теза, яка перевірена практикою: наразі існують альтернативні шляхи навчання.

Сьогодні знання можна отримати не лише в університетах, а й через онлайн-курси, вебінари, блоги, YouTube-канали та спеціалізовані освітні платформи [2]. У сфері affiliate marketing існує безліч програм навчання, які пропонують практичні кейси, аналіз успішних стратегій і доступ до інструментів, що реально працюють на ринку. Це дозволяє молоді швидко опанувати навички, необхідні для роботи, без потреби витратити кілька років на традиційну освіту.

Третя теза, яка наразі є популярною у молоді та деяких роботодавців: практичний досвід важливіший за диплом. На ринку affilitemarketing вирішальним фактором є не диплом, а реальні знання та вміння застосовувати їх на практиці. Знання основ SEO, контент-маркетингу, таргетованої реклами, аналітики та управління трафіком мають значно більше значення, ніж наявність офіційного документа про освіту. Багато успішних афіліатів починали без вищої освіти, але досягли значних результатів завдяки самонавчанню та постійній практиці.

Четверта теза, яка перевірена досвідом в сфері affiliate marketing: гнучкість та доступність навчання.

Однією з головних переваг навчання в сфері affiliate marketing є можливість самостійно обирати темпи та формат освіти. Онлайн-курси, майстер-класи та навчальні програми доступні будь-де, що дає змогу поєднувати навчання з іншими видами діяльності.

Це робить такий підхід особливо зручним для студентів, які хочуть почати заробляти ще під час навчання.

П'ята теза, яка теж перевірена досвідом, стосується навичок, які дає навчання у сфері *affiliate marketing*: воно дає розвиток підприємницького мислення.

Affiliate marketing навчає молодь не просто заробляти гроші, а й мислити як підприємці. Вміння аналізувати ринок, прогнозувати тенденції, працювати з рекламою та створювати ефективні стратегії є безцінними як у сфері маркетингу, так і для запуску власного бізнесу. Це дає можливість молоді не залежати від роботодавця та будувати власну кар'єру у сфері цифрового бізнесу.

Шоста теза полягає у грошовій вигоді від *affiliate marketing*: пасивний дохід як додатковий стимул.

Багато молодих людей цікавляться партнерським маркетингом саме через можливість отримувати пасивний дохід. Вміння будувати автоматизовані системи заробітку дозволяє мати фінансову незалежність ще під час навчання, що є величезною перевагою в порівнянні з традиційною моделлю працевлаштування після університету.

Сьома теза. Необхідність адаптації університетських програм до сучасних реалій.

Університети повинні реагувати на запити сучасного ринку та включати в навчальні програми дисципліни, пов'язані з *digital marketing*, аналітикою, SEO, контент-маркетингом та рекламою. Співпраця з бізнесом, впровадження практичних кейсів та стажування у великих маркетингових компаніях допоможуть зробити навчання більш актуальним і корисним.

І остання, восьма теза: для конкурентоспроможної освіти необхідний баланс між теорією та практикою.

Для підготовки конкурентоспроможних фахівців вища освіта повинна поєднувати фундаментальні знання з практичними навичками. Це може включати запрошення експертів з *affiliate marketing* для проведення лекцій, організацію воркшопів та реальні проекти для студентів, що дозволить їм одразу застосовувати набуті знання.

Висновок. Вища освіта має адаптуватися до сучасних реалій та надавати студентам актуальні знання, які допоможуть їм досягати успіху в цифровому світі. *Affiliate marketing* – це чудовий приклад того, як можна здобути затребувані навички без традиційного навчання в університеті. Комбінація класичної освіти та онлайн-курсів, практичного досвіду та самостійного навчання допоможе молоді бути більш конкурентоспроможною, фінансово незалежною та впевненою у своєму майбутньому.

Бібліографічні посилання

1. Si Quan Ong (2025). *Affiliate Marketing Resources by Ahrefs* [online]. Available at: <https://ahrefs.com/blog/affiliate-marketing/> [Accessed 01 March 2025].
2. *Hub Spot Marketing Blog*, (2025). [online]. Available at: <https://blog.hubspot.com/> [Accessed 01 March 2025].
3. *Robota.ua*, (2025). [online]. Available at: <https://robota.ua/ru/zapros/affiliate-marketing/ukraine> [Accessed 01 March 2025].

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Після здобуття незалежності країна зіткнулася з необхідністю створення власного освітнього законодавства, яке б відповідало сучасним викликам та міжнародним стандартам, оскільки освіта є ключовим чинником розвитку суспільства, тільки вона найбільш впливає на економіку, культуру, науку та технології. Тому важливість правового регулювання в освітній сфері зумовлена необхідністю гарантування рівного доступу до якісної освіти та забезпечення прав усіх учасників освітнього процесу.

Перший комплексний Закон України «Про освіту» було прийнято у 1996 році. Він визначав основи функціонування освітньої системи, структуру навчальних закладів, права та обов'язки учасників навчального процесу. Однак із часом його положення застаріли і у 2017 році ухвалено нову редакцію закону, яка враховувала сучасні тенденції, такі, як розширення прав викладачів і студентів, впровадження компетентнісного підходу та принципів інклюзивної освіти.

Окрему роль у реформуванні освітньої системи відігравав Закон України «Про вищу освіту». Його перша редакція 2002 року була важливим кроком у розвитку сфери, проте не враховувала європейські стандарти. У 2014 році ухвалено новий закон, який регламентував академічну доброчесність, сприяв мобільності студентів і викладачів, а також визнавав українські дипломи на міжнародному рівні.

Важливою проблемою перших років незалежності була дискримінація приватних навчальних закладів. Державне фінансування надавалося виключно державним установам, що створювало нерівні умови. Починаючи з 2010-х років, законодавство поступово адаптувалося, надаючи рівні права всім формам власності у сфері освіти.

Але, на нашу думку, попри значний прогрес, сучасне освітнє законодавство України залишається фрагментарним, оскільки різні нормативні акти часто суперечать один одному, що ускладнює їх застосування. Крім того, нормативно-правові документи дублюють окремі положення, створюючи плутанину серед учасників освітнього процесу. Проблеми викликає також недостатнє фінансування, що негативно впливає на матеріально-технічну базу навчальних закладів.

Ефективне вирішення цих проблем можливе через систематизацію освітнього законодавства. Приклади Німеччини, Франції та Польщі свідчать, що узгоджена правова база сприяє прозорості та стабільності регулювання освітнього середовища.

В Україні систематизація має включати аудит чинних актів, створення єдиної нормативної бази, залучення міжнародних експертів та розробку цифрових платформ для зручного доступу до правової інформації. Таким чином, реформування освітнього законодавства сприятиме підвищенню якості освіти, створенню рівних можливостей для всіх учасників процесу та інтеграції України до міжнародного освітнього простору.

Секція V

Employer and University Engagement: Adapting to Global Changes (Взаємодія роботодавця та університету: відповідь на глобальні зміни)

Kripak K.

DEVELOPING SOFT SKILLS AS A KEY TO BUILDING UP STUDENTS' EMPLOYABILITY

The research on main reasons why millennials get fired found are that the top five are: the need for independence, lack of confidence, anxiety, miscommunication, and the fact that millennials lack vision [2]. These are 'soft skills' which used to be seen as secondary to theoretical knowledge and specific professional 'hard' skills, but turned out to be essential for keeping a job.

The research noticed that millennials often have no respect for authority, therefore modern students have to be trained to listen empathetically and respond politely as respectful relationships work for the benefit of the company. Some millennials need a lot of freedom, they want to independently decide when and how to do tasks. If so, it is worth giving them more freedom and independence, understanding that not everyone is a team player. But even students enjoying teamwork are to be taught how this work is organized and performed in a most efficient way. At the same time many young people have low self-esteem and suffer from a lack of confidence. Not only families, but universities as well are responsible for this insecurity if they fail to create a friendly and supportive environment where students can present their ideas in front of the audience. Universities are supposed both to build up students' competence and to inspire confidence in their competence.

Anxiety and depression may be seen as mental issues rather than soft skills. However, young people have to know that turning for psychological help to professionals is a step in the right direction, and if not done, may lead to miscommunication, low motivation, or unprofessional behaviour, and eventually to losing a job.

When university treats a student as an object of teaching that has to be stuffed with all sorts of information, as a cog in a big machine, no wonder that as a graduate and an employee they lack vision, are unable to see big picture, understand why they are doing the tasks, unable to think critically and see errors and inefficiency.

To sum it up, we can say that all things listed as main obstacles young employees are faced with when onboarding and trying to accommodate in a work environment can be minimized or even eliminated if universities take the issues seriously and address them appropriately.

References

1. Лободинська, О.М., Гриджук, О.Є. (2020). Формування соціальних навичок студентів: проблеми й перспективи. *Scientific Bulletin of UNFU*, 30 (3), pp. 116–121

2. Abraham, A. J. (2004). *The Strategic Communications Process – How to Get Our Message Out More Effectively*. Washington: National Defense University, 244 p.
3. Rickheit, G. (2008). *Handbook of Communicative Competence*. Gottingen: Hubert & Co., 561 p.
4. Recruteze (2022). Why are Millennials Getting Fired: Top 10 Reasons [online]. Available at: <https://recruteze.com/why-are-millennials-getting-fired/> [Accessed 15 Febr. 2025].
5. Travers, M. (2024). 3 Reasons Gen Z is Getting Fired from the Workplace [online]. Available at: <https://www.forbes.com/sites/traversmark/2024/10/18/3-reasons-why-gen-z-is-getting-fired-from-the-workplace-by-a-psychologist/> [Accessed 15 Febr. 2025].

Zolotaryova E.

DUAL EDUCATION MODEL

Getting more and more popular in the last decades, the idea of Dual education has become a hot topic. One of the major reasons of this interest is the pace at which industries and technologies are developing nowadays making traditional education models and knowledge they provide obsolete before graduates get their first job. Dual education ensures the actual value of skills and knowledge. In addition, a competitive labour market wants specialists who get engaged in a company process from the very first moment in their jobs without months of additional training, therefore, practical skills and ‘hands-on’ experience are valued even more than ever before, and it is Dual education that allows training staff prepared to deal with ‘real-life’ tasks.

What the concept of Dual education lies in. Dual education is an official education system that combines doing a course in some educational institution and having a job position in a company. Getting theoretical knowledge and instruction in class is combined with doing practical things at a workplace. Depending on a specialty, the course may last from a year to a few years, and leads to getting a qualification or a degree. Dual education is different from a typical internship, being longer, better structured, supported with proper instruction and a substantial theoretical basis. The factors mentioned above make Dual education constituent part of sustainable development and an efficient instrument of adaptation to challenges of the modern world.

Dual education is thought to be very efficient in training skilled workers, nursing staff, and social workers, whereas it may be as efficient when it comes to Higher education. In some countries, this model successfully works for training Bachelors and even Masters. Learning in a such model is organized in modules: students take university modules alternating them with periods of doing jobs in companies. It may be a semester in class, then a semester doing a project in a real work environment. This model makes graduates highly competitive and employable. Among the specialties Dual education can benefit are Business Administration, Marketing, Accounting, Logistic, Economics and Management.

One of the leaders in implementation of Dual education is Germany. The German model is known for its strong relationships between educational institutions and employers, which lets students gain practical experience on the field. Germany has *Duale Hochschulen* (Dual universities) which offer such programmes to their students.

Is such a model realizable in Ukraine, especially in war time? It is providing universities and the government establish active collaboration with business companies. Having this collaboration,

well-structured programmes, and funding (coming from the government and businesses), dual education has a good chance to find its place in Ukrainian Higher education.

References

1. Luber, K. (2022). *Promoting Dual Vocational Training Worldwide* [online]. Available at: <https://www.deutschland.de/en/topic/business/dual-vocational-training-german-support-for-the-model-worldwide> [Accessed 2.02.2025].

2. Троян, І. (2023). *Вчитися та заробляти: що таке дуальна освіта та як вона працює в Україні та за кордоном* [online]. Available at: <https://nus.org.ua/2023/08/01/vchytysyata-zaroblyaty-shho-take-dualna-osvita-ta-yak-vona-pratsyuye-za-kordonom-i-v-ukrayini/> [Accessed 2.02.2025].

3. Хільковська, А. О. (2023). Інтернаціоналізація освіти як засіб підвищення привабливості університету. У: К. В. Астахова, ред. *Привабливість навчального закладу: складові та тренди*. Харків: Вид-во НУА, с. 197–200.

Osadchyi O.

UNIVERSITY STRATEGIES. ADDRESSING MARKET NEEDS

The modern labor market is rapidly evolving, and employers increasingly face a shortage of specialists with up-to-date knowledge and skills. To meet these challenges, universities must flexibly adapt their curricula, promptly responding to business demands and technological trends. One key solution is the active involvement of employers in the development and updating of courses, ensuring graduates are more competitive. Strengthening partnerships between universities and companies is crucial, fostering joint educational initiatives, professional development programs, and specialized courses tailored to industry needs.

In a rapidly changing world, professional knowledge quickly becomes outdated, making soft skills essential for career adaptability. Employers increasingly prioritize competencies such as communication, teamwork, creativity, emotional intelligence, and critical thinking. Universities should not only provide professional knowledge but also cultivate students' ability to analyze information, work in uncertain conditions, and find innovative solutions. This requires a shift in teaching methodologies, incorporating project-based learning, case studies, role-playing, and other interactive approaches to develop both technical and interpersonal skills.

Practical experience is a key factor in graduate employability. Many students struggle to enter the job market due to a lack of real-world experience, making professional integration challenging. Dual education programs, which include corporate internships, joint research projects, and mentorship opportunities, allow students to gain hands-on experience while enabling employers to train specialists tailored to their specific needs. These initiatives help bridge the gap between academic education and practical industry demands, reducing skill shortages and improving workforce readiness.

Digital transformation offers new opportunities to enhance education quality and accessibility. Online courses, virtual and augmented reality (VR/AR), artificial intelligence, and adaptive learning platforms allow students to engage in interactive learning, master complex subjects, and stay aligned with modern technological trends. For instance, VR simulations can be used to train medical professionals, engineers, and other hands-on specialists in realistic

environments. AI-driven learning platforms can analyze student performance and suggest personalized educational paths, improving learning efficiency. The implementation of digital tools in education not only enhances skill development but also provides employers with opportunities to collaborate in shaping future talent.

Franksmann S.

EMPOWERING FUTURE ENTREPRENEURS AT GERMAN UNIVERSITIES

Entrepreneurship and support of startups are among the priorities in Germany. It is performed through a series of initiatives, such as EXIST, aimed at supporting entrepreneurs and funded by the German government. Regions invest in all kinds of innovation hubs, clusters for startups, mostly in technologies, sustainability and artificial intelligence. Not only are national and local companies involved in this activity, universities are important players on the field, seeing this as a chance for their students to obtain access to business mentors, funding, and other resources for starting a business.

There are several ways how universities foster entrepreneurship and entrepreneurial thinking. TheoPrax methodology, practiced in Munich university, means working on real business projects while studying, this way student' business skill are developed. Many universities establish close collaboration with privately-owned companies in developing innovative technologies; working on mutually interesting projects companies receive plenty of fresh ideas, whereas students and researchers gain practical experience. There are also universities that develop supportive environment for entrepreneurship by organizing business incubators or accelerators where students' startups get access to mentoring, funding and resources.

All strategies mentioned above show synergy between academic environments and entrepreneurial success. Students' entrepreneurship is a great source of new ideas for different industries, it is motivation for students to generate innovative ideas. Successful startups built by students may become drivers of a country's economic growth, they enhance a university's reputation, attracting potential students and stakeholders. Students having experience of building and developing their startup are much more competent and prepared to challenges of the modern world. And finally, in close collaboration with businesses, universities have base and data for their research, as well as investment.

References

1. Аерер, С. (2017). *Німецький досвід: Як школи та університети долають проблеми великого бізнесу* [online]. Available at: <https://osvitoria.media/experience/nimetskyj-dosvid-yak-shkoly-ta-universytety-vyrishuyut-problemy-velykogo-biznesu/> [Accessed 14.03.25].
2. Біляєва, Я. (2018). *Німецькі університети: Співпраця з бізнесом та промисловістю* [online]. Available at: <https://www.dw.com/uk/%D1%8F%D0%BA-%D0%BD%D1%96> [Accessed 14.03.25].
3. Magrebi, A. (2025). *Freecash: 23-Jahriger Fuhrt Startup mit Rasantem Wachstum* [online]. Available at: <https://www.businessinsider.de/gruenderszene/business/> [Accessed 14.03.25].

Секція VI

Перекладознавство в епоху перманентних змін: синергія мов, технології і бізнесу

Лисенко Є.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ І НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Швидкий розвиток цифрових технологій спричинив суттєві зміни у професійній діяльності перекладачів. В умовах, коли автоматизовані технології все більше впливають на швидкість та обсяги перекладацької роботи, професія перекладача стає не менш важливою, але дещо змінює свої функції та підходи до виконання завдань, враховуючи сучасні виклики цифрової епохи. Людський внесок необхідний для забезпечення високої якості, стилістичної цілісності та адекватності тексту.

Мета дослідження – виявлення ступіню адаптації перекладацьких стратегій у роботі з новітніми технологіями та визначення основних викликів, з якими стикаються перекладачі в епоху цифрових змін.

Аналіз сучасних тенденцій у перекладі виявив, що перекладачі дедалі частіше працюють з технологічними інструментами, такими як CAT tools, системами машинного перекладу та моделями штучного інтелекту [3, с. 109]. Це дозволяє: 1) збільшити швидкість перекладу за рахунок автоматизації повторюваних завдань; 2) використовувати пам'ять перекладів для збереження стилістичної та термінологічної цілісності; 3) забезпечувати локалізацію текстів для різних цільових аудиторій [1].

Наші завдання: 1) проаналізувати вплив сучасних технологій на методи перекладу; 2) порівняти машинний та професійний переклад; 3) окреслити роль перекладача у забезпеченні якісного перекладу за умов автоматизації.

Прикладом слугують переклади уривків з роману Стівена Кінга 'It', зроблені професійними перекладачами Олександром Красюком, Сергієм Крикуном, Анастасією Рогозою та системою машинного перекладу DeepL:

The boy in the yellow slicker was George Denbrough [2, с. 1].

Хлопчиком у жовтому светрі був Джордж Денбро (DeepL).

Хлопчика в жовтому дощовику звали Джорджем Денбро (Красюк et al)

Порівняння цих двох варіантів перекладу демонструє, що перекладач застосував метод конкретизації англійського дієслова *to be*, в той час як машинний переклад буквально передає його значення. У перекладі словосполучення *yellow slicker* також можна побачити різницю: DeepL застосовує лексичну заміну – светр замість дощовика. Така заміна є помилковою та невиправданою, оскільки контекст не вимагав такої адаптації.

З цього випливає, що перекладачі стикаються з необхідністю не лише редагувати текст, але й допрацьовувати його для досягнення адекватності перекладу. Інструменти автоматизації перекладу можуть значно полегшити роботу перекладачів, але людський внесок залишається незамінним для забезпечення якості перекладених текстів, адже

автоматизовані системи часто допускають помилки у передачі стилю, контексту або культурної специфіки.

Бібліографічні посилання

1. Анендь, А. (2024). Майбутнє перекладу: як ШІ змінює гру [online]. У: *Linguise*. Available at: <http://surl.li/mmcyht> [Accessed 22 Dec. 2024].
2. Кінг, С. (2015). *Воно*, [online]. Харків: КСД. Available at: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3406> [Accessed 22 Dec. 2024].
3. Красуля, А., Турчина, М. (2020). Використання інструментів штучного інтелекту: порівняльний аналіз систем автоматизованого перекладу. *Львівський філологічний часопис* [online] № 8, с. 108–113. Available at: <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.17> [Accessed 22 Dec. 2024].

Ковалевський В.

ПРОМПТ-ІНЖИНІРИНГ В ПІДГОТОВЦІ ПЕРЕКЛАДАЧІВ: АДАПТАЦІЯ ДО ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗМІН В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ

Стрімкий розвиток систем штучного інтелекту (ШІ) створює нові виклики та можливості для професії перекладача. Актуальність формування компетенції промпт-інжинірингу зумовлена трансформацією ринку праці та необхідністю адаптації освітніх програм до технологічних змін.

За даними Kantar Ukraine (січень 2024 року), 78,7% українців обізнані про існування ШІ, проте лише 29,1% активно використовують ці технології. Серед найпопулярніших застосувань відзначаються чат-боти (57% користувачів) та технології розпізнавання обличчя (34%). Така статистика підтверджує високий потенціал для подальшої інтеграції ШІ-технологій у професійну діяльність, включаючи галузь перекладу.

Правове регулювання ШІ в Україні перебуває на етапі формування. Ключовим документом є Концепція розвитку штучного інтелекту, затверджена Кабінетом Міністрів України 2 грудня 2020 року (№1556-р). Відбувається також поступова гармонізація національного законодавства з міжнародними нормами, зокрема з вимогами GDPR та European AI Act. Ці регуляторні зміни створюють нормативне підґрунтя для ефективного впровадження ШІ-технологій у освітній та професійний контекст.

Проведений аналіз 51 закладу вищої освіти в Україні виявив, що лише близько 5% освітніх програм приділяють увагу формуванню навичок промпт-інжинірингу. Структурний розподіл виглядає наступним чином: кафедри штучного інтелекту становлять приблизно 5,9% від загальної кількості, кафедри інформаційних систем і технологій – 60,8%, а кафедри комп'ютерних наук – 33,3%. Такий розподіл свідчить про недостатню увагу до спеціалізованого навчання взаємодії з ШІ-системами, що є критичним для майбутніх перекладачів.

Промпт-інжиніринг як компетенція являє собою здатність формулювати ефективні запити до ШІ-систем з метою отримання якісних відповідей. Основні принципи створення ефективних промптів включають:

1. Чітке визначення завдання для моделі ШІ, що дозволяє сфокусувати генерацію відповіді в необхідному напрямку.

2. Додавання контексту та детальних інструкцій щодо формату, стилю та особливостей очікуваного результату.

3. Визначення ролей учасників комунікації, що дозволяє моделі краще зрозуміти контекст взаємодії.

4. Формулювання чітких комунікаційних інструкцій для запобігання двозначності та непорозумінь.

Для ефективного впровадження навичок промпт-інжинірингу у підготовку перекладачів рекомендується:

- інтеграція 10-годинних модулів з промпт-інжинірингу в навчальні програми;
- використання онлайн-платформ (Coursera, Udemy) для додаткового навчання;
- організація інтерактивних сесій із залученням фахівців у галузі ШІ;
- розробка практичних завдань з формулювання промптів для різних жанрів тексту та контекстів.

Алексєєва О.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ І ВИДАВНИЧИЙ БІЗНЕС: ТОЧКИ ЗІТКНЕННЯ

Сучасний світ переживає великі виклики глобалізації, спричинені зокрема й економічними та технологічними процесами. Відбуваються зміни в усіх сферах життя, на що реагує і видавничий бізнес. Перекладознавство як одна з ключових його складових розвиває свої вже давно існуючі й нові напрями галузі. Серед трендів, що впливають на розвиток тих чи інших напрямів перекладознавства можна виділити чинники цифрового і соціального характеру.

Розвиток штучного інтелекту все більш входить у вирішення задач різних сфер та знайшов великий попит в перекладознавстві. За допомогою машинного перекладу виконуються проекти з локалізації сайтів, освітніх платформ, комп'ютерних ігор, створення субтитрів для медіа продуктів та інше.

Відбуваються зміни і в класичних напрямках перекладознавства, серед яких науково-технічний переклад, юридичний переклад, переклад публіцистичних текстів, художній переклад і видавничий переклад, на які можуть мати вплив багато факторів, зокрема соціальні й політичні. Через повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році про Україну й українців дізнався увесь світ. Українська мова вперше набула такої широкої популярності і видання сучасних та класичних творів перекладених українською мовою стало сучасним трендом.

Видавництва реагують на такий попит, пропонуючи читачу широкий асортимент зарубіжної літератури в перекладі, виконаному українськими перекладачами. Відомі українські видання такі як «Видавництво Старого Лева», «Фоліо», «Віват», «Наш формат», «Клуб сімейного дозвілля» та інші неодноразово публікували класичні твори американських письменників. Видавництво «Фоліо», наприклад, опублікувало книгу О. Генрі «Королі і капуста» кілька разів, в тому числі останнє видання відбулося у 2024 році, що безперечно свідчить про читацький попит.

Завдяки перекладу книги, журнали, статті й інші видання отримують можливість перетинати мовні та культурні кордони, знаходячи нових читачів у всьому світі.

Результати дослідження, проведеного на замовленням Українського інституту книги свідчать, що найбільш активними читачами сучасних іноземних авторів є молоді люди у віці до 29 років [2, с. 22]. Перед перекладачами стають нові задачі і можливості, отже періоди великих змін у вітчизняній системі є, по суті, єдиними, коли перекладач готовий вийти далеко за межі можливостей вибору, що їй йому пропонує усталений вітчизняний репертуар, і він прагне спробувати інший підхід до творення тексту [1]. Якісний переклад збагачує видавничий асортимент і формує позитивний імідж видавництва на внутрішньому і світовому ринках.

Бібліографічні посилання

1. Ітамар Е-3. (1990). Місце перекладної літератури в літературній полісистемі. *Poetics Today*, 11, с. 45–51 (переклад О. Кальниченка).
2. Шуренкова А. (2024). Аналітичний звіт за результатами всеукраїнського соціологічного дослідження рівня читання дітей та дорослих у 2024 році [online]. Київ: «ІНФО САПІЄНС», 45 с. Available at: https://drive.google.com/file/d/1Jrd2OmbIQepBKiwnNy4-fQ_Q7_zt6QKz/view. [Accessed 11 Feb. 2025].

Гненна В.

ЕДТЕСН-РІШЕННЯ VS ТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИКИ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

В умовах глобалізації та цифрової трансформації освіти актуалізується потреба у впровадженні ефективних підходів до оволодіння іноземною мовою змалку. Український освітній простір стикається з низкою викликів, зокрема обмеженим фінансуванням, нерівним доступом до технологій, необхідністю перекваліфікації вчителів та адаптації до динамічних технологічних змін.

Аналіз традиційних методів навчання свідчить про їхню не лише історичну, а й зростаючу актуальність у контексті розвитку, як не дивно, штучного інтелекту, роль якого в освітньому процесі дедалі зростає. Граматико-перекладний метод, який традиційно критикували за надмірну академічність, нині набуває нового значення: глибоке розуміння граматичних структур є критично важливим для ефективної взаємодії з системами машинного перекладу та їхньої верифікації. Прямий метод сприяє формуванню мовної інтуїції, необхідної для оцінки природності AI-генерованих текстів. Аудіо-лінгвальний та комунікативний методи розвивають навички живого спілкування, які набувають особливої цінності в умовах цифровізації.

Фахівці, які викладають іноземні мови, особливо дошкільнятам, мають використовувати різні методи, що активізують дітей у навчанні. Саме інноваційні підходи значно розширюють можливості традиційного навчання. Зокрема, метод повного фізичного реагування (TPR), інтегрований із VR-технологіями, створює імерсивне мовне середовище. Методика CLIL (Content and Language Integrated Learning) трансформується завдяки адаптивним онлайн-платформам, що враховують індивідуальні особливості учнів.

Гейміфікація та AI-адаптивне навчання персоналізують освітній процес, сприяючи підвищенню мотивації.

Досвід впровадження інноваційних освітніх програм в Україні демонструє значний потенціал, водночас виявляючи системні виклики. Програма **GoCamp**, залучаючи волонтерів-носіїв мови, створює унікальне мовне середовище, однак стикається з труднощами масштабування та сезонності. **Junior Achievement Ukraine** успішно інтегрує бізнес-компонент у мовну освіту, проте її доступність переважно обмежена великими містами. **DEC school** демонструє ефективність комплексного підходу до навчання, однак висока вартість обмежує можливості його поширення. Проєкт **Школа 3.0** пропонує інноваційні рішення для державних шкіл, проте процес їхнього впровадження гальмується бюрократичними перешкодами та технічними обмеженнями.

Основними викликами залишаються:

- недостатнє технічне забезпечення шкіл, особливо в малих містах та сільській місцевості;
- потреба у систематичній підготовці вчителів до роботи з новими технологіями;
- відсутність методичних матеріалів для реалізації **blended learning**.

Запропонований **blended learning** підхід інтегрує традиційні методики з сучасними технологіями, забезпечуючи поступовий перехід до інноваційних форм навчання. Його основою є класичні методи, доповнені використанням безкоштовних онлайн-ресурсів та адаптивних платформ. Особливий акцент робиться на розвитку критичного мислення у роботі з AI-інструментами, а також на створенні реальних мовних ситуацій. Такий підхід дозволяє не лише зберегти якість традиційної освіти, а й сформувати цифрові компетенції та підприємницькі навички учнів.

Коренева А.

ГНУЧКЕ, ТЕХНОЛОГІЧНЕ ТА АДАПТИВНЕ АКАДЕМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ

Трансформація вищої освіти в сучасному світі залежить від глобальних викликів та технологічних інновацій. Це явище потребує глибокого осмислення та системного аналізу для розуміння його довгострокового впливу на академічне середовище. Метою цієї роботи є аналіз освітнього процесу в умовах неспокійних часів. Зроблено спробу виявити основні виклики і запропонувати перспективи їх позитивного вирішення.

На хвилі цифровізації та пандемії в університетах з'явилися нові форми навчання. З 2020 року викладання в університетах було переведено на змішані форми. В складних умовах воєнного часу перед студентами і викладачами постали нові виклики і змусили перейти на формат навчання виключно «онлайн».

Аналіз наукової літератури, присвяченої цій темі показав: більшість авторів вважає, що університети не повернуться до стану до «пандемії», коли очне навчання було єдиним можливим форматом. Цифрове навчання відкриває нові можливості, але має бути методично виправданим.

Для забезпечення ефективності цифрового навчання пропонується наступні положення: очне навчання має залишатися пріоритетним, розробка чітких дидактичних критеріїв для цифрового та гібридного навчання.

Важливою проблемою є дефіцити, накопичені студентами, які тривалий час навчалися дистанційно. Ідеться не лише про прогалини в знаннях, але й про втрату навичок групової роботи, самоорганізації, академічної комунікації.

Серйозним викликом є також знижена академічна активність під час онлайн-занять. Практика вимикання відеокамер руйнує групову динаміку, перетворюючи семінар на сукупність розрізнених індивідів. Необхідно розробити етичний кодекс поведінки для синхронних онлайн-семінарів.

Кризові явища назавжди змінили академічне середовище, змусивши його бути більш гнучким, технологічним та адаптивним. Виклик полягає в створенні гнучкої системи навчання, яка органічно поєднує цифрові технології та традиційні академічні комунікативні практики. Водночас пріоритетом має залишатися якість освіти, живе спілкування та індивідуальний підхід до навчання.

Левіна П.

ВИКЛИКИ ПЕРЕКЛАДУ У ДОБУ ПЕРМАНЕНТНИХ ЗМІН

Сучасна епоха характеризується перманентними змінами, які впливають на всі аспекти людського життя, зокрема й на переклад. Нові терміни, динаміка суспільного дискурсу та розширення доступу до автоматизованих систем перекладу створюють як нові можливості, так і складнощі для перекладачів. Особливо це відчутно у художньому перекладі, де необхідно не лише точно передати зміст, а й зберегти стилістику, атмосферу й авторський задум.

Жанр фентезі з його складними вигаданими світами, мовами й культурними реаліями є одним із найбільш вимогливих у перекладацькій практиці. Переклад творів цього жанру потребує творчого підходу, що балансує між точністю та адаптацією для цільової аудиторії. Розглянемо специфічні виклики, з якими стикаються перекладачі фентезійних творів, та можливі стратегії їхнього подолання.

Одним із найвідоміших творів фентезі, що став випробуванням для перекладачів, є роман «Володар Пернів» Дж. Р. Р. Толкіна. Ця трилогія – не просто літературний текст, а багаторівнева міфологічна система. Автор створив не лише детальний світ, а й повноцінні штучні мови, такі як квенія та синдарин, які мають власні граматичні правила та фонетичні норми. Перекладач мусить не лише передати зміст, а й зберегти стилістичну й культурну унікальність твору.

Основні виклики перекладу фентезійних творів

1. Вигадані мови та імена персонажів

Одним із найскладніших аспектів перекладу фентезі є передача штучних мов і власних назв. Наприклад, у «Володарі Пернів» ім'я *Frodo Baggins* перекладено українською як *Фродо Торбин* (О. Мокровольський) і *Фродо Злотник* (К. Оніщук). Ці варіанти відображають баланс між буквальним і адаптованим підходами, адже англійське *Baggins*

походить від *bag* («мішок»), що має певний гумористичний відтінок. Подібна проблема виникає і з топонімами: *Shire* у різних версіях передано як *Шир* або *Країна*.

2. Культурні реалії та міфологічні алюзії

Фентезійні світи часто містять відсилання до реальних міфологій, що потребує глибокого розуміння джерел, які використовував автор. Наприклад, Толкін черпав натхнення з англосаксонських і скандинавських міфів, тому перекладач повинен зберегти ці алюзії в тексті.

Так, фраза *All that is gold does not glitter, Not all those who wander are* Олександр Мокровольський переклав як *Не все те золото, що блищить, Не кожен блукач забукав*.

Тут збережено метафоричність і ритміку оригіналу, що важливо для передачі стилю автора.

3. Комерційний аспект перекладу

Підхід до перекладу фентезійних творів залежить і від ринкових факторів. Популярні книги часто адаптують, що може призвести до спрощення стилю чи зміни термінології. Наприклад, у деяких перекладах Толкіна спрощено опис магічних артефактів, аби зробити їх зрозумілішими для широкої аудиторії. Водночас, зростаючий інтерес до фентезі в Україні стимулює розвиток якісного перекладу, що відповідає як художнім, так і ринковим вимогам.

Отже, переклад фентезі – це складний, але захопливий процес, що вимагає не лише мовної майстерності, а й глибокого розуміння джерельної культури. «Володар Пернів» є прикладом того, як перекладач здатен впливати на сприйняття твору в іншомовному середовищі. Основне завдання перекладача – передати автентичність тексту, водночас роблячи його доступним і зрозумілим для читачів різних культур, зберігаючи баланс між семантичною точністю та стилістичною вірністю.

Мірошниченко Д.

ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОМЕРЕЖ У ПЕРЕКЛАДІ ПОЕЗІЇ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Переклад поезії завжди вважався мистецтвом через її складність, багатшаровість і залежність від культурного контексту. Зокрема, англійська поезія, з її багатою традицією від Шекспіра до сучасних авторів, додає ще більше викликів через історичні нашарування лексики, ритмічну різноманітність і тонкощі стилю. Останніми роками, штучний інтелект, зокрема нейромережі, почав активно застосовуватися в лінгвістичних дослідженнях і перекладацькій практиці. Це відкриває нові горизонти для автоматизації перекладу, але водночас ставить запитання: чи здатні машини передати душу поетичного твору? Метою цього дослідження є аналіз можливостей та обмежень нейромереж у перекладі поезії, а також оцінка їхнього практичного потенціалу.

Сучасні нейромережі, такі як моделі на основі архітектури трансформерів (наприклад, ChatGPT або Grok), демонструють приголомшливі здібності в обробці природної мови. Вони здатні враховувати контекст, аналізувати семантичні зв'язки та навіть імітувати стилістичні особливості тексту. У контексті поезії це означає можливість часткового збереження ритму, рими та образності. Наприклад, під час перекладів сонетів Шекспіра нейромережа може запропонувати варіанти, що відповідають ямбічному пентаметру, хоч і не завжди ідеально

передають емоційну глибину оригіналу. Такі технології спираються на величезні масиви даних, що дозволяють їм «навчатися» на прикладах поетичних творів і їхніх перекладах, створених людьми.

Серед переваг застосування нейромереж у поетичному перекладі можна виокремити економію часу. Також неймережа може запропонувати альтернативні варіанти перекладу складних метафор, ідіом чи архаїзмів, які часто трапляються в англійській поезії. Наприклад, під час перекладів творів Джона Донна неймережа здатна адаптувати релігійну символіку до сучасної мови, зберігаючи базовий зміст. Крім того, такі системи доступні широкому колу користувачів, що демократизує перекладацьку практику.

Проте є й суттєві недоліки. Поезія – це не лише слова, а й емоції, культурні алюзії та авторська інтенція, які важко формалізувати. Неймережі часто спрощують текст, втрачають нюанси або неправильно інтерпретують тон. Наприклад, у перекладі віршів Вільяма Вордсворта, де природа виступає центральним образом, алгоритм неймережі може передати опис пейзажу, але проігнорувати його філософський підтекст. Іншою проблемою є складність збереження музикальності мови – рими й метрики, які є основою поетичної форми.

Наприклад, у нашому дослідженні ми порівняли переклади англійської класичної поезії XVI–XIX століть, що були створені людьми з перекладами, здійсненими неймережею ChatGPT. Результати показали, що в перекладі збережено структуру і зміст, але було втрачено емоційну забарвленість. Це підтверджує думку, що на сьогодні неймережі не можуть повністю замінити перекладача, а лише доповнити його роботу.

Отже, штучний інтелект відкриває нові можливості для перекладачів, але застосування таких технологій має бути комбінованим з людською креативністю. Найкращий результат досягається завдяки синергії технологій та людської креативності. У майбутньому вдосконалення алгоритмів, зокрема шляхом навчання на спеціалізованих поетичних корпусах, може підвищити якість автоматизованих перекладів.

Пасинок Ю.

YOUTUBE: СУЧАСНА ПЛАТФОРМА ДЛЯ СПІЛКУВАННЯ, ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ І ... ПЕРЕКЛАДУ

У сучасному світі YouTube давно перетворився з простого відеохостингу на потужний інструмент міжкультурної комунікації. Розмаїття контенту об'єднує мільярди користувачів з усього світу, які використовують платформу для особистого спілкування, розваг, ведення бізнесу та навчання.

Звичайні користувачі приходять на YouTube для розваг та спілкування, шукаючи спосіб відпочити та розслабитися. Творці контенту та відеоблогери використовують його як майданчик для самовираження, будуючи спільноту та знаходячи свою аудиторію. Бізнесмени та маркетологи бачать у YouTube потужний інструмент для просування своїх товарів та послуг, залучення клієнтів та формування бренду, створюючи рекламні ролики та відеоогляди. І, звісно ж, перекладачі знаходять на YouTube безмежні можливості для своєї діяльності, адже кожен з цих видів контенту потребує якісного перекладу для досягнення глобальної аудиторії.

Щодня на платформі з'являється різноманітний контент з усього світу від різних користувачів, що відображає їхні національні особливості, традиції та гумор.

Гумор, як універсальна форма людського спілкування, відіграє ключову роль у YouTube-культурі, проте його переклад становить значні труднощі. Глобалізація стирає кордони, але культурні відмінності залишаються. Переклад гумору на YouTube – це не лише лінгвістична, але й культурна адаптація. Недостатність досліджень у цій галузі робить цю тему особливо важливою.

Метою та завданням дослідження є виявлення та аналіз лінгвістичних, культурних та практичних аспектів перекладу гумору на YouTube. Також необхідно розробити практичні рекомендації для перекладачів, що працюють з гумористичним контентом.

Гумор часто базується на лінгвістичних засобах, таких як: гра слів, каламбури, іронія тощо – кожен з цих засобів вимагає особливого підходу до перекладу. Переклад таких засобів вимагає від перекладача не лише глибокого знання мови, але й розуміння культурного контексту. Крім того, інтернет-сленг – специфічні лінгвістичні явища, що потребують не лише перекладу, але й культурної адаптації.

Гумор тісно пов'язаний з культурою, і те, що смішно в одній культурі, може бути незрозумілим або навіть образливим в іншій. Культурні відмінності у сприйнятті гумору вимагають від перекладача глибокого розуміння культурних особливостей цільової аудиторії. Крім того, табу та культурні норми також впливають на гумористичний контент, і перекладач повинен враховувати ці фактори при перекладі. Для чого і потрібна адаптація гумористичного контенту.

Локалізація гумору – це не лише переклад слів, але й адаптація культурного контексту. Перекладач повинен враховувати культурні норми, табу та стереотипи цільової аудиторії.

Переклад гумористичного контенту YouTube вимагає від перекладача не лише лінгвістичних та культурних знань, але й практичних навичок. Перекладач повинен вміти використовувати різні стратегії та техніки перекладу, такі як адаптація, компенсація та генералізація. Між тим, створення субтитрів та дублювання гумористичного контенту вимагає від перекладача не лише лінгвістичних, але й технічних навичок.

Підводячи підсумки, можна сказати, що переклад гумору на YouTube – це складний та багатогранний процес, що вимагає від перекладача не лише високого рівня володіння мовою, але й глибокого розуміння культурних особливостей та контексту. Успішний переклад гумору потребує використання різноманітних стратегій та технік перекладу, а також врахування особливостей цифрового середовища. Подальші дослідження у цій галузі можуть сприяти розвитку міжкультурної комунікації та зробити гумористичний контент YouTube доступним для широкої аудиторії.

Уваров Д.

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Перекладознавство зазнає значних змін через розвиток технологій, що спрощують та прискорюють процес перекладу. Сучасна мова постійно змінюється, а перекладачі отримують нові інструменти, зокрема електронні словники, засоби машинного та

автоматизованого перекладу. Ці зміни впливають як на перекладачів, так і на замовників перекладів.

Автоматизовані системи перекладу, такі як Google Translate і DeepL, набули великої популярності, оскільки дозволяють швидко отримати текст іншою мовою. Крім того, спеціальні програми для автоматизованого перекладу (CAT tools: OmegaT, Wordfast) допомагають перекладачам підвищувати ефективність роботи, зберігаючи узгодженість термінології та стилю. Поєднання технологій та людського інтелекту дозволяє оптимізувати процес перекладу, що сприяє розвитку перекладацької галузі та суміжних сфер.

Основні підходи до перекладу

У перекладознавстві розрізняють два основні підходи:

Вільний переклад – орієнтований на передачу змісту та стилю оригіналу, допускає відхід від буквальної відповідності.

Буквальний переклад – спрямований на максимально точне відтворення лексичної та граматичної структури вихідного тексту.

Обидва підходи мають свої переваги та використовуються залежно від контексту та мети перекладу.

Технології та виклики перекладу

Розвиток технологій значно впливає на перекладацьку діяльність, але якість машинного перекладу досі залишається недосконалою. Наприклад, термін *institutional reform* може бути автоматично перекладений як інституційна реформа, хоча правильний варіант українською – реформа установ.

Однією з ключових проблем машинного перекладу є передача багатозначних слів та стійких виразів. Технології часто не враховують контекст, що призводить до помилок у перекладі. Наприклад:

Give me a hand може бути дослівно перекладено як *Дай мені руку*, хоча правильний варіант – *Допоможи мені*.

Break the news не означає *зламати новини*, а перекладається як *повідомити новину*.

Run out of time – це не *вибігти з часу*, а *не встигати*.

Hit the books означає *сісти за навчання*, а не *вдарити книги*.

Ці приклади демонструють необхідність людського контролю над перекладом, особливо при роботі з фразеологізмами, термінами та багатозначними словами.

Роль перекладача в умовах технологічного прогресу

Попри активне використання штучного інтелекту у перекладацькому процесі, роль людини залишається незамінною. Перекладач не лише передає зміст тексту, а й враховує міжмовні та міжкультурні особливості, що відіграють ключову роль у комунікації.

Подальші дослідження у галузі перекладознавства мають враховувати такі аспекти:

- типологію невідповідностей між мовами;
- відмінності мовних норм та систем у мові оригіналу й перекладу;
- правильний вибір словникових відповідників багатозначних слів;
- етичні аспекти перекладацької діяльності.

Варто також звернути увагу на проблеми перекладацької галузі, зокрема недостатнє фінансування, низький статус професії та відсутність належної критики перекладів.

Шевченко А.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

У сучасному світі, де цифрові технології значно прискорюють обмін інформацією, перекладацька діяльність набуває нових форм та викликів. Глобалізація сприяє розширенню міжкультурної комунікації, а цифрові інструменти відкривають нові можливості для перекладачів. Проте разом із цим зростає складність передачі автентичних мовних особливостей, зокрема діалектизмів. Переклад текстів, що містять регіональні мовні варіанти, вимагає особливого підходу, адже важливо не лише передати зміст, а й зберегти культурну специфіку. У цьому контексті постає питання: як цифрові технології можуть допомогти чи, навпаки, ускладнити переклад діалектизмів?

Переклад текстів з діалектизмами є однією з найскладніших проблем сучасного перекладознавства. Діалекти містять унікальні лексичні, граматичні та фонетичні особливості, що не завжди мають прямі відповідники у стандартній мові. Їхня адаптація у перекладі потребує спеціальних підходів, які дозволяють зберегти зміст, стилістику та культурну ідентичність тексту.

У сучасних умовах розвитку технологій з'являються нові можливості для перекладу текстів з діалектизмами, проте автоматизовані системи ще не можуть повною мірою передати всі нюанси діалектної мови. Дослідження цієї теми дозволяє виявити основні проблеми перекладу діалектів, оцінити роль технологій у цьому процесі та визначити ефективні підходи до адаптації текстів.

Діалектні особливості проявляються на різних мовних рівнях. На лексичному рівні: в австрійському варіанті німецької мови використовуються слова, що не зустрічаються у стандартній німецькій, наприклад *Paradeiser* («помідор») або *Erdapfel* («картопля»).

На граматичному рівні деякі діалекти зберігають архаїчні граматичні конструкції або мають унікальні мовні форми, які можуть відрізнятися від стандартних правил. На фонетичному рівні вимова та інтонація можуть значно відрізнятися, що впливає на розпізнавання та розуміння текстів.

Через ці особливості буквальний переклад може спричинити втрату змісту, стилістичних особливостей або навіть змінити загальний тон тексту.

З розвитком цифрових технологій автоматизовані перекладацькі системи, такі як Google Translate та DeepL, стають популярними засобами для обробки текстів. Проте їхня ефективність у перекладі діалектних варіантів мови залишається обмеженою. Основні проблеми машинного перекладу діалектів – це обмежена база даних, що не охоплює діалектні форми та регіональну лексику, втрата стилістичних особливостей при буквальному перекладі та неможливість адекватного відображення регіональних граматичних конструкцій.

Для подолання цих проблем найефективнішим є комбінований підхід, що включає автоматизоване опрацювання тексту та подальше редагування професійним перекладачем.

Переклад текстів з діалектами має особливе значення в таких сферах, як **література** – відтворення регіонального колориту та збереження стилістики тексту є важливим для передачі соціального підтексту чи іронії та сатири, наприклад, у п'єсі "Мина Мазайло"

Миколи Куліша, **кінематограф і субтитрування** – адаптація мови персонажів для міжнародної аудиторії. Дуже часто перекладачі змушені вибирати між буквральним перекладом, де втрачається атмосфера, але зберігається зміст, передачею діалекту через локальні аналоги (наприклад, сільська або регіональна мова в перекладах) та використанням стандартної мови, що робить фільм доступнішим, але втрачає його колорит, **маркетинг і локалізація** – використання діалектних елементів для підвищення довіри до бренду, адже люди краще сприймають компанію, яка “говорить їхньою мовою”.

Переклад текстів з діалектизмами є складним процесом, що потребує не лише лінгвістичної компетенції, а й розуміння культурних особливостей. Сучасні технології можуть значно допомогти у цьому процесі, але вони ще не здатні повністю замінити перекладача. Оптимальним рішенням є поєднання традиційних підходів до перекладу з цифровими інструментами для збереження автентичності тексту.

Якуніна А.

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН

Сучасний світ характеризується безперервними змінами, які охоплюють усі сфери життя, зокрема й перекладознавство. Глобалізація, цифровізація та розвиток штучного інтелекту докорінно змінюють підходи до перекладу, відкриваючи нові можливості та виклики. Новітнє програмне забезпечення САТ-інструментів (Computer-Assisted Translation tools, таких як DeepL, Reverso), а також ШІ (chatGPT) допомагають перекладачам у процесі переведення текстів, автоматизуючи певні етапи перекладу і підвищуючи ефективність роботи. Однак постає питання про точність і якість перекладу [1, с. 179]. Згенеровані варіанти перекладач має проаналізувати, визначаючи їх відповідність контексту, враховуючи жанрово-стилістичні особливості та культурні нюанси (асоціації), пропонуючи рішення для складних моментів, що виникають під час перекладу. Для прийняття фінального рішення варіант узгоджується з термінологічними базами та/або експертом-фахівцем.

На прикладі наукових звітів провідних британських університетів, зокрема Оксфорда та Кембриджу, для яких типовим є використання риторичної аргументації, лексико-стилістичних та структурно-стилістичних засобів, що дозволяє розширити їх аудиторію через образність та експресивність виразів, можна простежити, як використання інноваційних перекладацьких технологій дозволяє вирішувати труднощі при перекладі цих одиниць українською мовою в контексті критичного аналізу до автоматичних рішень.

Так, для нового терміну *climate mobility*, зареєстрованого в звіті Кембриджського університету, надається пояснення *переміщення з зони, що постраждала від зміни клімату, для життя в іншому місці* [2, с. 27]. ШІ пропонує переклад *кліматична мобільність* за допомогою прийомів транскрипції та калькування для збереження термінологічної точності. Терміни *екологічна міграція* через генералізацію та *переміщення через зміну клімату* (описовий переклад) пояснюють складне явище для ширшої аудиторії. Ці варіанти відповідають критерію адекватності перекладу, враховуючи точність, зрозумілість і відповідність стилю та жанру.

Отже, технологічний прогрес у сфері перекладу не лише розширює можливості фахівців, а й ставить перед ними нові виклики, вимагаючи критичного осмислення результатів автоматизованих систем.

Бібліографічні посилання

1. Колесник, А. О., Белікова, О. Ф. (2010). Перекладацькі прийоми під час перекладу термінології наукових текстів. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*, [online] вип. 1, с. 719–727. Available at: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/esprstp_2010_1_103.pdf [Accessed 22 Dec. 2024].

2. Cambridge University, (2024). *Annual-report 2023–2024* [online]. Available at: <https://www.cambridge.org/sites/default/files/media/documents/Annual%20Report%202023-24.pdf> [Accessed 22 Dec. 2024].

Секція VII

Лінгвокультурні фактори впливу на освітнє середовище

Безрядіна О.

УНІВЕРСИТЕТ МАЙБУТНЬОГО. ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ

Сучасна система вищої освіти перебуває у процесі трансформації, спричиненої швидким розвитком технологій, змінами в потребах ринку праці та новими підходами до навчання. Університет майбутнього має відповідати викликам часу, впроваджуючи інноваційні освітні моделі, що сприяють розвитку критичного мислення, креативності та практичних навичок студентів.

Гейміфікація навчального процесу, використання інтерактивних платформ, застосування сучасних методик (методика Хакнесса), дуальна освіта та VR/AR-технології є ключовими напрямками модернізації вищої освіти. Досвід провідних університетів світу демонструє ефективність цих підходів у покращенні якості навчання, підвищенні мотивації студентів та забезпеченні конкурентоспроможності випускників на ринку праці.

Гейміфікація допомагає навчатися завдяки використанню ігрових механік, які підвищують мотивацію, залученість та ефективність засвоєння матеріалу. Вона вже активно використовується в освітніх закладах і доводить свою ефективність у підвищенні результативності навчання та зацікавленості студентів.

Методика Хакнесса є ефективною завдяки своїй орієнтації на активне навчання, критичне мислення та комунікацію. Методика Хакнесса робить навчання цікавим, продуктивним і практично орієнтованим. Вона готує студентів не лише до складання іспитів, а й до успішної кар'єри, де важливі аналітичні здібності, комунікація та вміння працювати в команді.

Віртуальна (VR) та доповнена реальність (AR) кардинально змінюють підхід до освіти, роблячи навчання більш інтерактивним, візуальним і практично орієнтованим. Завдяки цим технологіям студенти можуть занурюватися у віртуальні середовища, виконувати складні симуляції та взаємодіяти з навчальним матеріалом у реальному часі.

Дуальна освіта – це ефективна модель підготовки фахівців, яка дає змогу студентам отримати цінний практичний досвід ще під час навчання. Вона є перспективною для багатьох країн, оскільки забезпечує швидку адаптацію випускників до ринку праці та високий рівень працевлаштування.

Бібліографічні посилання

1. Антонюк, Д.С., Бойчук, І.Д., Болотіна, В.В. (ред.), 2019. *Інформаційні технології у вищій школі: колективна монографія*. Житомир: Державний університет "Житомирська політехніка", Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. [online] Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/718804/1/%D0%BC1.pdf> [Accessed 2 Mar. 2025].
2. Euler, D., 2013. The dual system of vocational education and training in Germany – What can be learnt about education for other professions. *ResearchGate*. [online] Available at: https://www.researchgate.net/publication/280702844_The_Dual_System_of_Vocational_Education

and Training in Germany - What Can Be Learnt About Education for Other Professions
[Accessed 2 Mar. 2025].

3. Becker, K., Gopinathan, S. & Wong, B., 2017. Game-Based Learning in Singapore Higher Education – A Pilot Study. *ResearchGate*. [online] Available at: [https://www.researchgate.net/publication/317255144_GAME-](https://www.researchgate.net/publication/317255144_GAME-BASED_LEARNING_IN_SINGAPORE_HIGHER_EDUCATION_-_A_PILOT_STUDY)

BASED LEARNING IN SINGAPORE HIGHER EDUCATION - A PILOT STUDY

[Accessed 2 Mar. 2025].

4. Kay, J. and LeSage, A., 2009. Examining the benefits and challenges of using audience response systems: A review of the literature. *ResearchGate*. [online] Available at: https://www.researchgate.net/publication/223338704_Examining_the_Benefits_and_Challenges_of_Using_Audience_Response_Systems_A_Review_of_the_Literature [Accessed 2 Mar. 2025].

Ноценко А.

МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ ЯК СПОСІБ КОМУНІКАЦІЇ ТА ПРИЧИНИ ЙОГО ВИНИКНЕННЯ

У сучасному суспільстві молодь є найбільш прогресивною ланкою суспільства, що на відміну від людей старшого покоління, достатньо швидко реагує на зміни та інновації у житті, та яка для зручності спілкування віднайшла молодіжний сленг. Використовуючи сленгізми молодь намагається показати гостроту ума, креативність та творчість, та таким чином реалізовує потребу у самоідентифікації і самоствердженні у певних групах. Сленгом прийнято вважати мовлення не усіх молодих людей, а лише окремі слова та вирази певних груп, що охоплює шари професійного спілкування та емоційно-експресивну лексику.

Характерна особливість німецького молодіжного сленгу – актуальні назви та поняття, які часто бувають відсутні у літературній мові.

Молодіжний сленг формується з кількох основних причин:

Соціальні фактори. Молодь прагне до самовираження та створення власної ідентичності, що часто відображається у мові. Використання подібних слів допомагає відокремитися від старших поколінь і створює почуття спільності серед однолітків.

Культурний вплив. Популярна культура, зокрема музика, фільми, серіали та соціальні мережі, суттєво впливають на формування сленгу. Наприклад, багато виразів походять із реп- та геймерської культури.

Мультилінгвізм та імміграція. Багато молодіжних слів запозичені з інших мов, зокрема англійської, турецької та арабської, через значну кількість мігрантів у Німеччині. Наприклад, слово "Babo" (шеф, головний) походить з турецької мови.

Технологічний розвиток. Інтернет, соціальні мережі та месенджери створюють нові форми спілкування. Скорочення та меми стають основою для нових слів, таких як "lol" (сміх), "cringe" (незручний момент) або "sus" (підозрілий, запозичене з англійської).

Молодіжний сленг у Німеччині є відображенням сучасних тенденцій у суспільстві. Його виникнення зумовлене соціальними, культурними та технологічними змінами, а також впливом мультилінгвізму. Оскільки мова постійно розвивається, сленгові вирази швидко змінюються, відображаючи актуальні події та настрої молоді. Дослідження молодіжного

сленгу допомагає краще розуміти мовну динаміку та комунікаційні особливості нового покоління.

Кіяшко С.

МУЛЬТИЛІНГВАЛЬНІСТЬ СУЧАСНОГО СЕРЕДОВИЩА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

У сучасному глобалізованому світі освіта відіграє ключову роль у формуванні особистості та розвитку суспільства. Одним із важливих аспектів освітнього процесу є взаємозв'язок мови і культури, що визначає особливості навчального середовища [1]. Лінгвокультурні фактори впливають на формування світогляду, комунікативних навичок та міжкультурної компетентності учнів і студентів. Дослідження цих факторів дозволяє краще зрозуміти, як освітній процес може сприяти культурному збагаченню і розвитку особистості.

Лінгвокультурне явище представляє собою феномен взаємопроникнення та взаємовпливу мови і культури, воно визначає стиль мислення, сприйняття інформації та способи взаємодії між учасниками освітнього процесу. В освітньому середовищі такий вплив набуває особливого значення, оскільки безпосередньо формує світогляд та ідентичність учнів, а також визначає ефективність навчального процесу [2].

Сучасний освітній простір характеризується інтенсивною міжкультурною взаємодією, що зумовлено глобалізаційними процесами та розвитком інформаційних технологій. Мова як носій культурних кодів та цінностей стає не лише засобом комунікації, але й інструментом формування освітнього середовища. Лінгвокультурний вплив проявляється через використання певної термінології, комунікативних стратегій, мовних конструкцій, що несуть в собі культурні смисли та ціннісні орієнтації. Наприклад, викладання англійською мовою у багатонаціональних навчальних закладах сприяє інтеграції студентів у міжнародне освітнє середовище.

Важливим аспектом лінгвокультурного впливу на освітнє середовище є формування академічного дискурсу. Кожна культура має свої традиції наукової комунікації, способи аргументації та презентації знань. Вчителі та викладачі повинні володіти знаннями про культурні особливості учнів, щоб ефективно організовувати навчальний процес, бо ці особливості впливають на педагогічну комунікацію, формуючи специфічні моделі взаємодії між викладачами та студентами. Це включає знання про різні стилі навчання, методи викладання та комунікативні особливості. Дослідження показують, що викладачі, які враховують культурні аспекти у своїй роботі, підвищують рівень залученості студентів до навчального процесу.

Мультилінгвальність сучасного освітнього середовища створює унікальні можливості для обміну знаннями та досвідом. Однак, поряд з цим, виникають проблеми культурної асиметрії та домінування окремих лінгвокультурних моделей [3]. Особливо це стосується впливу англійської мови як глобальної мови науки та освіти. Англійський дискурс часто визначає не лише термінологію, але й способи організації навчальних матеріалів, методичні підходи та критерії оцінювання.

У контексті цифровізації освіти лінгвокультурний вплив набуває нових форм. Використання мовних технологій, таких як автоматичний переклад, розпізнавання мовлення,

платформи дистанційного навчання, створює нові можливості для міжкультурної взаємодії, але також підносить питання збереження культурної ідентичності в глобальному освітньому просторі.

Отже, лінгвокультурне явище впливу на освітнє середовище є багатоаспектним процесом, що відіграє важливу роль у формуванні освітнього середовища, впливаючи на комунікацію, міжкультурну взаємодію та ефективність навчального процесу. Врахування цих аспектів дозволяє створювати сприятливе середовище для навчання, що сприяє розвитку міжкультурної компетентності та толерантності, а також розуміння цього феномену є необхідною умовою для розробки ефективних освітніх стратегій в умовах культурного різноманіття та глобалізації.

Бібліографічні посилання

1. Porter, R. E., & Samovar, L. A. (1997). *Intercultural communication: A reader*. Cengage Learning. 50-75 p.
2. Петрова, Н., & Васильєва, Т. (2010). *Міжкультурна комунікація: психологічні та мовні аспекти*. Київ: Вид-во "Київський університет". [online]. Available at: <https://eprints.cdu.edu.ua/4248/1/konfl9.pdf> [Accessed 28 Feb. 2024].
3. Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge University Press. [online]. Available at: https://www.academia.edu/26395652/Politeness_Some_universals_in_language_usage [Accessed 28 Feb. 2024].

Ляховольська Я.

МОТИВАЦІЯ ДО НАВЧАННЯ ЯК ГОЛОВНИЙ ФАКТОР ОТРИМАННЯ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ

Якісна освіта у сучасному світі є важливою передумовою для особистісного та професійного розвитку.

Проте успішне засвоєння знань залежить не лише від методів викладання чи матеріальної бази, а й від внутрішньої зацікавленості студента. Саме мотивація до навчання виступає рушійною силою, що стимулює пізнавальну активність, допомагає долати труднощі та досягати високих результатів.

Розглянемо статистику за 2024 рік та порівняємо її з 2007 роком.

За даними Міністерства освіти та науки, влітку 2024 р. кількість українських випускників шкіл склала 300 тис. Осіб [1]. З них до закладів вищої освіти на бакалаврат вступили 197 тис. студентів, що є найнижчим показником за останні дев'ять років [2].

У той час, коли у 2007 році зі шкіл випустили 485 тис. осіб, а до ЗВО вступило 507,7 тис., оскільки багато абітурієнтів подавали документи кількома роками пізніше після закінчення школи [3].

Звісно, варто брати до уваги, що кількість людей в Україні значно зменшилася з початку повномасштабної війни, проте це не єдиний фактор впливу на молодь. З кожним роком люди все більше та частіше обирають альтернативи: курси, ІТ-освіта, стартапи, навчання за кордоном або ж одразу вихід на ринок праці. Причиною цього вибору пояснити просто – економічна нестабільність, низький рівень оплати праці після закінчення

університету, вимоги мати досвід мінімум від 1 року майже у 90% вакансій та дефіцит робочих місць у певних сферах.

Не варто й оминати якість освіти, тому що частина випускників може вважати вищу освіту не настільки важливою, враховуючи застарілі методики викладання, низьку доступність новітніх знань та загальну цінність.

Щоб покращити статистику, потрібно впроваджувати серйозні та масштабні реформи. Одним із засобів може стати практична орієнтація, тобто додання практичних занять, стажувань, проєктної роботи, а не просто вивчення “сухої” теорії.

Важливо завжди пам'ятати про психологічний стан студентів. Психологічна підтримка обов'язково допоможе впоратися із навантаженням та стресом та підвищити рівень мотивації.

Цей список ще можна доповнити професійним менторством, де студенти матимуть змогу комунікувати з реальними фахівцями, які зможуть їх зорієнтувати в кар'єрних перспективах.

Отже, попри те, що вищу освіту в Україні все ще можна вважати важливою складовою для кар'єрного росту, зниження зацікавленості молоді в університетах та низький рівень вступу можуть свідчити про кризу у системі вищої освіти та відсутність мотивації у майбутніх студентів. Це є сигналом для реформування освітніх програм та адаптації навчання до нових економічних і соціальних реалій.

Бібліографічні посилання

1. Кух О., *При найоптимістичніших прогнозах: у МОН припустили, скільки випускників шкіль буде за 15 років*, 2024. [online] Available at: https://24tv.ua/education/skilki-vipusknikiv-shkolah-bude-za-15-rokiv-yak-tse-vpline-universiteti_n2709834 [Accessed 4 Mar. 2025].
2. Коваленко А., *Найменше за останні дев'ять років: скільки абітурієнтів вступили до українських вишів у 2024 році*, 2024. [online] Available at: <https://life.pravda.com.ua/society/u-2024-roci-v-ukrajini-z-navchannya-vidrahuvalasya-rekordna-kilkist-studentiv-statistichni-dani-306140/> [Accessed 4 Mar. 2025].
3. Стайворот О.В., *Як з роками змінювалася кількість вступників у ЗВО: статистика*, 2021. [online] Available at: <https://vseosvita.ua/c/news/post/41671> [Accessed 4 Mar. 2025].

Склярова Є.

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Яскравою ознакою сьогодення наукової спільноти у світі інформаційних технологій стало обговорення теми штучного інтелекту (ШІ) Дослідження бурхливого розвитку цього феномена підтверджують обґрунтованість обіцянки кардинально змінити на краще багато аспектів діяльності людства в осяжному майбутньому. Ми розглядаємо ШІ як галузь комп'ютерних наук, що займається створенням систем, здатних замінити інтелект людини під час розв'язання завдань, що вимагають від неї енергії та часу. ШІ успішно вирішує

роботизацію численних рутинних завдань, проникаючи в усі сфери нашого життя. Нині його широко застосовують в освіті взагалі та у вивченні іноземних мов зокрема.

Дослідники цього феномена розрізняють кілька типів і видів ШІ, класифікуючи їх залежно від їхніх можливостей та ефективності їхнього використання.

Ми зупинимо нашу увагу на трьох основних типах ШІ:

а) ANI (Artificial Narrow Intelligence), вузький штучний інтелект, що представляє поточний рівень ШІ, який виконує конкретні завдання (наприклад, голосові помічники, системи рекомендацій). Вузький ШІ є найпоширенішим типом ШІ на сьогоднішній день і використовується в різних додатках, від медичних діагностичних систем до ігрових ботів. Прикладами вузького ШІ є програми розпізнавання та інтерпретації людської мови (Google Assistant), вони можуть розпізнавати та інтерпретувати людську мову. Однак їхні можливості обмежені і не можуть виконувати завдання, що виходять за рамки їхнього програмування. Слід зазначити те, що він не має здатності до самонавчання або загального розуміння світу. Це означає, що такі системи не можуть адаптуватися до нових ситуацій без додаткового програмування та налаштування.

б) AGI (Artificial General Intelligence) загальний штучний інтелект, також відомий як сильний ШІ, що володіє можливостями мислити і навчатися, як людина. Цей тип вважається однією з головних цілей досліджень у сфері ШІ. Перебуваючи на стадії розроблення, він, на думку багатьох експертів, вимагає значних зусиль і ресурсів, і це може зайняти десятиліття.

в) ASI (Artificial Superintelligence) супер інтелект, що перевершує людський інтелект у всіх аспектах. Це поки що розглядається як гіпотетичний вид ШІ, який буде перевершувати людський інтелект у всіх аспектах. Будучи предметом багатьох дискусій, він викликає в експертів суперечливі почуття оскільки може призвести як до позитивних, так і негативних наслідків. Безперечною перевагою цього типу ШІ є здатність розв'язувати проблеми, які перебувають за межами людського розуміння.

Супер інтелект може прискорити наукові та технологічні відкриття в галузі створення нових матеріалів, ліків, вирішення глобальних проблем енергетичної незалежності. Це може призвести до значного прогресу в різних галузях науки і техніки. ASI може допомогти в розробці більш ефективної системи освіти.

Однак поява супер інтелекту також викликає серйозні побоювання. Деякі експерти попереджають про можливі ризики, пов'язані з його неконтрольованим розвитком, який може стати потенційною загрозою для людства.

Виходячи з вищезазначеного можна зробити висновки, що ШІ розвивається швидкими темпами, і його вплив на наше життя з кожним днем стає дедалі відчутнішим. Важливо продовжувати дослідження і розробки в цій галузі, щоб забезпечити його безпечне та ефективне використання в майбутньому.

Федорченко А.

БАГАТОМОВНІСТЬ, ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА КРЕАТИВНОСТІ

Сучасний світ стає все більш глобалізованим, і люди повинні вільно володіти більш ніж однією мовою. Багатомовність є не лише засобом спілкування, але й потужним інструментом когнітивного розвитку.

Люди, які володіють кількома мовами, швидко адаптуються до нового середовища і можуть легко переключатися між різними точками зору. Багатомовні люди схильні аналізувати інформацію з різних джерел різними мовами, розширюючи таким чином свій світогляд. Це сприяє глибшому аналізу фактів, більш об'єктивному оцінюванню ситуацій та ефективному вирішенню проблем.

Порівняння граматичних структур різних мов призводить до кращого розуміння логіки та абстрактного мислення. Наприклад, вивчення мов з різними граматичними правилами (наприклад, англійської та німецької) допоможе учням мислити більш структурно і краще розуміти різні структури речень. Це заохочує гнучкість мислення і допомагає знаходити логічні зв'язки між різними явищами.

Багатомовність допомагає виявляти дезінформацію, пропаганду та методи маніпуляції в інформаційному полі. Мовне розмаїття допомагає зрозуміти вплив культури на формування мислення. Люди, які володіють кількома мовами, більш схильні мислити нестандартно. Крім того, можливість порівнювати новини, тексти та інші джерела інформації різними мовами допомагає їм розвивати критичне ставлення до медійних повідомлень.

У кожній мові є свої метафори, ідіоми та концепції, які допомагають людям бачити проблеми нестандартними способами. Японська мова, наприклад, має унікальну мову для складних емоційних ситуацій, яка не має аналогів у європейських мовах. Знання таких понять може допомогти краще розуміти людські емоції та розвивати нові творчі підходи.

Багатомовні люди можуть покращити свою здатність до інновацій, об'єднуючи ідеї з різних культур. Наприклад, візуальне мистецтво та дизайн часто використовують символіку, натхненну різними культурними традиціями. Здатність працювати кількома мовами дозволяє митцям глибше занурюватися в культурний контекст і знаходити інноваційні рішення. Знання кількох мов дозволяє митцям досліджувати неочевидні рішення, використовуючи широкий набір когнітивних стратегій. У творчих професіях запозичені поняття часто використовуються для генерування нових ідей. Наприклад, у літературі багатомовні письменники можуть використовувати вирази та стилі письма з різних мов, що робить їхні твори унікальними.

Дослідження показують, що багато відомих художників, письменників і науковців є двомовними. У сфері науки володіння кількома мовами дозволяє працювати з різними джерелами інформації та адаптувати знання з різних дисциплін.

Використання проблемно-орієнтованого навчання різними мовами та вивчення літературних і наукових творів різними мовами для розширення кругозору – це багатомовність. Наприклад, читання книг мовою оригіналу допомагає краще зрозуміти наміри автора та його культурне походження. Багатомовна освіта сприяє кращому

розумінню предметів і розвитку когнітивних навичок. Вивчення науки різними мовами допомагає розширити кругозір і краще зрозуміти складні поняття.

Використання двомовних навчальних програм в освіті ефективніше розвиває аналітичні та творчі навички вирішення проблем. Досвід європейських країн у впровадженні двомовної освіти є яскравим прикладом того, як багатомовність може працювати на користь навчального процесу. У багатьох країнах, таких як Фінляндія та Швейцарія, освітні програми активно впроваджують двомовну освіту, що позитивно впливає на освітній рівень та професійну підготовку студентів.

Багатомовність позитивно впливає на розвиток критичного мислення та креативності. Вона спонукає до більш глибокого аналізу інформації та допомагає формувати нестандартні погляди на проблеми. Крім того, знання кількох мов розширює можливості для творчої самореалізації. Освітні системи повинні активно сприяти розвитку багатомовної освіти з метою підготовки конкурентоспроможних фахівців.

Використання багатомовних програм у школах та університетах допоможе підготувати майбутніх фахівців, здатних працювати в міжнародному середовищі. Майбутнє належить тим, хто вміє мислити нестандартно і має ширшу перспективу, а багатомовність є ключем до цього.

Багатомовність – це не лише засіб комунікації, але й важливий компонент когнітивного розвитку та креативності, що допомагає людям краще адаптуватися до світу, який швидко змінюється.

Бібліографічні посилання

1. Національна академія педагогічних наук України (2024). *Всеукраїнська газета: Освіта і суспільство* [online]. Київ, Україна. Available at: https://naps.gov.ua/uploads/files/press/ois/2024/ois9-10_2024.pdf [Accessed 04 March 2025].

2. Національна академія педагогічних наук України (2021). *Педагогічна газета України: Місія іноземної мови в сучасному полікультурному і мультилінгвальному світі. Компетентнісно орієнтоване навчання іномовного спілкування* [online]. Київ, Україна. Available at: https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/2563/ [Accessed 04 March 2025].

3. МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ (2021). *Формування багатомовності дітей та учнів: прогресивні європейські ідеї в українському контексті* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zavershennya-doslidno-eksperimentalnoyi-roboti-za-temoyu-formuvannya-bagatomovnosti-ditej-ta-uchniv-progresivni-yevropejski-ideyi-v-ukrayinskomu-konteksti> [Accessed 05 March 2025].

4. ВІСНИК ЛЬВІВ. УН-ТУ, Серія педагогічна, Вип. 23 (2008). *ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ БІЛІНГВІЗМУ В ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДВОМОВНОГО НАВЧАННЯ* [online]. Львів, с. 63-73. Available at: https://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/periodic/visnyk/23/09_bodnarchuk.pdf [Accessed 05 March 2025].

5. Adrian Lundberg (2018). *E-Journals: Multilingual educational language policies in Switzerland and Sweden*. [online]. Available at: <https://www.jbe-platform.com/content/journals/10.1075/lplp.00005.lun> [Accessed 05 March 2025].

Секція VIII

Інформаційні технології та математика: співпраця університетів та роботодавців для нових можливостей

Шевцова М.

ЯК ЗАЛУЧИТИ РОБОТОДАВЦІВ ДО РОЗРОБКИ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ З МАТЕМАТИКИ

Залучення роботодавців до розробки навчальних програм з математики є важливим аспектом адаптації освітнього процесу до сучасних вимог ринку праці. Це дозволяє випускникам бути конкурентоспроможними у сферах ІТ, інженерії, економіки та фінансів. Однак існуючі освітні програми не завжди відповідають практичним запитам бізнесу, що створює дисбаланс між теоретичними знаннями та реальними професійними навичками.

Досвід європейських країн свідчить про ефективність дуальної освіти, яка поєднує академічне навчання з практичною підготовкою на підприємствах. Така модель допомагає студентам адаптуватися до професійної діяльності ще під час навчання [4]. В Україні ця практика лише починає розвиватися, але вже є приклади успішної співпраці університетів із бізнесом, особливо у технічних та економічних спеціальностях. Одним із найбільш ефективних способів інтеграції бізнесу в освітній процес є створення рад роботодавців при університетах. Такі ради беруть участь у розробці навчальних програм, оцінюють рівень підготовки студентів, організовують стажування та консультують викладачів [6].

Роботодавці також відіграють важливу роль у формуванні сучасних освітніх стандартів. Вони допомагають оновлювати програми відповідно до змін на ринку праці, впроваджуючи новітні технології та практичні кейси у навчальний процес [5].

Попри переваги такої взаємодії, існують перешкоди, що ускладнюють ефективну співпрацю. Основними проблемами залишаються низька зацікавленість бізнесу, оскільки компанії не завжди бачать економічну вигоду у співпраці з університетами, адже освітні проекти є довгостроковими і не приносять миттєвого прибутку [3]. Додатково, значною перешкодою є бюрократичні труднощі, адже процес оновлення навчальних програм залишається складним і тривалим, що ускладнює їхню адаптацію до швидко змінюваних потреб ринку. Важливим чинником, що стримує активну участь бізнесу, є відсутність фінансових стимулів, оскільки підприємства не зацікавлені у фінансуванні освітніх ініціатив без належної державної підтримки.

Для подолання зазначених проблем необхідно впровадити комплекс заходів, що сприятимуть ефективній взаємодії між освітніми закладами та роботодавцями. Одним із ключових рішень є фінансові стимули, зокрема податкові пільги та гранти, що заохочуватимуть компанії інвестувати у навчальні програми та брати активну участь у їхньому вдосконаленні. Важливим кроком також є спрощення адміністративних процедур, що дозволить пришвидшити процес оновлення освітніх програм і зробить їх більш гнучкими та адаптивними до змін ринку. Крім того, необхідно розвивати партнерські платформи, які забезпечать ефективний обмін інформацією між університетами та бізнесом, сприятимуть

узгодженню освітніх стандартів із реальними потребами роботодавців та створенню спільних проєктів [2].

Залучення роботодавців до розробки навчальних програм з математики є важливим кроком до модернізації освіти та підготовки висококваліфікованих фахівців. Однак цей процес потребує створення сприятливих умов для бізнесу, зокрема фінансових стимулів, спрощення бюрократичних процедур та активного впровадження цифрових технологій. Впровадження цих заходів сприятиме ефективній співпраці між університетами та ринком праці, що позитивно позначиться на якості освіти та економічному розвитку країни.

Бібліографічні посилання

1. Барановська, О. В. (2013). Залучення роботодавців до правовідносин у сфері професійної освіти. *Науковий вісник Національного університету «Одеська юридична академія»* 2, с. 45–50.

2. Бахрушин, В. (2016). *Компетентності і результати навчання у нових стандартах вищої освіти* [online]. Available at: <http://education-ua.org/ua/articles/702-kompetentnosti-i-rezultati-navchannya-u-novikh-standartakh-vishchoji-osviti> [Accessed 10 March 2025].

3. Національний інститут стратегічних досліджень, (2014) *Перспективи розширення участі роботодавців у розвитку професійної освіти* [online]. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/perspektivi-rozshirennya-uchasti-robotodavciv-u-rozvitku> [Accessed 5 March 2025].

4. Савченко, І. М., Волкова, Т. В. (2011). *Зарубіжний досвід інноватики в сфері взаємодії професійно-технічних навчальних закладів з роботодавцями та науковими установами*. Київ: ІПТО НАПН України, 60 с.

5. Рашкевич, Ю. М. (2015). *Розроблення освітніх стандартів та освітніх програм* [online]. Available at: https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2015/10/Kyiv_Oct21_2015_RashkevychEduStand.pdf [Accessed 7 March 2025].

6. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, (2022). *Ухвали Ради роботодавців* [online]. Available at: <https://proforient.kpnu.edu.ua/ukhvaly-rady-robotodavtsiv/> [Accessed 5 March 2025].

Гнатюк Г.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Інформаційні технології стають важливим елементом сучасної освіти, впливаючи на всі аспекти навчального процесу. Зокрема, в галузі підготовки перекладачів технології мають величезний потенціал, адже вони сприяють підвищенню ефективності навчання та покращенню якості перекладу. Використання таких інструментів, як CAT-системи, програмне забезпечення для машинного перекладу та постредагування, дозволяє значно зменшити час, що витрачається на виконання перекладацьких завдань, а також підвищити точність перекладів.

Проте разом із перевагами виникають і нові виклики, зокрема потреба в адаптації традиційних методів навчання до нових технологій. Одним із головних викликів є

технологічний бар'єр, який полягає в недостатній кваліфікації викладачів та студентів щодо сучасних інструментів. Багато викладачів все ще не володіють необхідними навичками для викладання новітніх технологій, а студенти не завжди мають доступ до необхідного програмного забезпечення. Це створює проблему для навчальних закладів, які не можуть забезпечити належні умови для вивчення сучасних інструментів перекладу через високі витрати на ліцензії програм.

Ще одним важливим викликом є проблема автоматизації перекладу. Машинний переклад може значно полегшити роботу перекладача, однак цей процес вимагає ретельного постредагування. Студенти повинні навчитися правильно працювати з автоматизованими перекладами, виявляючи та виправляючи помилки, що виникають через неправильне трактування контексту. Це вимагає не тільки технічних навичок, але й глибоких лінгвістичних знань, що створює додаткову складність у навчальному процесі.

Незважаючи на виклики, існують значні перспективи для розвитку інформаційних технологій у підготовці перекладачів. Одним із таких напрямків є інтеграція CAT-інструментів у навчальний процес. Програмне забезпечення для комп'ютерного перекладу, таке як Trados, MemoQ, Smartcat, активно використовується на практичних курсах і дозволяє студентам працювати з великими обсягами тексту. Це важливий крок у підготовці студентів до реальної практики в галузі перекладу, де ці інструменти є стандартом.

Використання технологій машинного перекладу також відкриває нові можливості для підвищення швидкості перекладу. Програми, як Google Translate або DeepL, дозволяють перекладати текст швидше, ніж традиційними методами, проте вони потребують постредагування. Студенти повинні розвивати навички редагування машинних перекладів, щоб забезпечити точність і відповідність контексту.

Також важливою перспективою є розвиток дистанційного навчання. Платформи на кшталт Moodle, Coursera або Udemy дозволяють студентам здобувати знання в галузі перекладу та лінгвістичних технологій без необхідності бути присутніми в аудиторії. Це дозволяє забезпечити гнучкість у навчальному процесі та доступ до курсів з перекладу з будь-якої точки світу.

Ще одним перспективним напрямком є використання віртуальної реальності для створення навчальних ситуацій, які наближають студентів до реальних умов перекладу. Такі інструменти дозволяють студентам тренуватися в реальному часі, здійснюючи переклади у віртуальному середовищі, що дозволяє їм краще адаптуватися до реальних умов професійної діяльності.

В підсумку, інновації в інформаційних технологіях дають можливість покращити навчальний процес підготовки перекладачів, але вимагають інтеграції нових підходів у навчальні програми, підвищення кваліфікації викладачів і забезпечення студентів необхідними інструментами. З правильним підходом до впровадження новітніх технологій у навчання перекладачів можна значно підвищити рівень підготовки студентів та їхню готовність до роботи в умовах сучасного перекладацького ринка.

Бібліографічні посилання

1. Bowker, L. (2020). *Computer-Aided Translation Technology: A Practical Introduction*. University of Ottawa Press, 220 p.
2. Chan, S.-W. (2017). *The Human Factor in Machine Translation*. Routledge, 256 p.

3. Kenny, D. (2017). *Machine Translation and the Post-Editing Process*. Routledge, 145 p.
4. Pym, A., Orrego-Carmona, D. (2020). *Translation Technology and Translator Training: Bridging the Gap*. Routledge, 197 p.

Бірюкова А.

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Цифрові технології стають невід'ємною частиною освіти, змінюючи методи навчання, взаємодію між учасниками освітнього процесу та вимоги до компетенцій учнів і викладачів. Вони значно сприяють покращенню якості навчального процесу та надають доступ до необмежених навчальних ресурсів, дозволяють використовувати інтерактивні методи навчання. Завдяки цифровим інструментам можливе персоналізоване навчання, яке відповідає потребам кожного учня.

Онлайн-платформи стали ключовими інструментами для організації навчального процесу. Такі платформи, як Moodle, Google Classroom, Coursera, edX та Khan Academy забезпечують доступ до освітніх матеріалів, організацію дистанційного навчання та взаємодію між студентами та викладачами. Вони сприяють створенню єдиного цифрового середовища, надають можливість отримати знання від провідних університетів світу та підвищують ефективність освітнього процесу.

Віртуальна та доповнена реальність, гейміфікація та адаптивне навчання змінюють традиційний підхід до освіти. Вони роблять навчання більш цікавим, залучаючим та ефективним. Завдяки цим методам студенти можуть краще засвоювати матеріал через практичний досвід та інтерактивну взаємодію.

Штучний інтелект (ШІ) дозволяє автоматизувати рутинні завдання, такі як перевірка завдань, оцінювання знань та індивідуалізація навчального процесу. Використання ШІ сприяє підвищенню ефективності навчання, економії часу викладачів та покращенню взаємодії між студентами та освітніми платформами. Інтелектуальні платформи аналізують рівень знань студента, адаптують навчальні матеріали відповідно до його потреб і пропонують індивідуальні рекомендації. Це допомагає підвищити ефективність навчання, зменшити навантаження на викладачів і зробити освітній процес більш гнучким.

Цифрове навчання стрімко розвивається, надаючи нові можливості для викладачів і студентів. Його перспективи охоплюють різні напрями, зокрема інтеграцію технологій, персоналізацію навчального процесу, розвиток відкритих освітніх ресурсів і підвищення цифрової грамотності.

Змішане навчання (blended learning) поєднує традиційні методи викладання з цифровими технологіями. Це дозволяє гнучко адаптувати навчальний процес до потреб студентів, використовуючи онлайн-ресурси, віртуальні лабораторії, інтерактивні платформи та інші цифрові інструменти. Такий підхід сприяє активному залученню студентів у навчальний процес і покращенню їхніх академічних результатів.

З одного боку, онлайн-освіта відкриває нові можливості для доступу до знань, однак важливо враховувати, що особисте спілкування та соціальна взаємодія під час офлайн-навчання сприяють розвитку комунікативних і критичних навичок. Тому важливо знайти

баланс між обома форматами, щоб забезпечити як інноваційність, так і ефективність традиційного навчання.

Також розвиток цифрових технологій потребує підвищеної уваги до кібербезпеки. Захист персональних даних студентів та викладачів, безпека онлайн-платформ і попередження кіберзагроз є важливими викликами цифрової освіти.

Постійне використання цифрових пристроїв і велика кількість онлайн-ресурсів можуть викликати перевантаження інформацією та цифрову втому. Це може знижувати концентрацію, ефективність навчання і загальний добробут студентів та викладачів.

Однак, цифрове навчання має значний потенціал для трансформації освіти, роблячи її більш доступною, персоналізованою та ефективною. Інтеграція технологій, розвиток ШІ, відкриті освітні ресурси та підвищення цифрової грамотності є основними напрямками розвитку, що сприятимуть покращенню навчального процесу в майбутньому.

Бібліографічні посилання

1. Anderson, T., Dron, J. (2014). *Teaching Crowds: Learning and Social Media*. AU Press, 370 p.
2. Selwyn, N. (2016). *Education and Technology: Key Issues and Debates*. Bloomsbury Publishing, 304 p.
3. UNESCO (2022). *Digital Learning and Education in the 21st Century* [online]. Available at: https://unesdoc.unesco.org/ark%3A/48223/pf0000386981_eng [Accessed 09.03.2025].

Борисова Д.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПЕРЕКЛАДІ: МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНИХ САТ-ІНСТРУМЕНТІВ

У сучасному світі, що стрімко глобалізується, зростає потреба у швидкому та якісному перекладі текстів різного спрямування. Технології штучного інтелекту відіграють усе більшу роль у розвитку інструментів комп'ютерного перекладу, полегшуючи роботу перекладачів та підвищуючи ефективність процесу. Одним із найважливіших напрямів у цій сфері є використання САТ-інструментів (Computer-Assisted Translation), які дозволяють значно оптимізувати процес перекладу, зменшуючи витрати часу та зусиль.

Однією з ключових функцій сучасних САТ-інструментів є пам'ять перекладів (Translation Memory, TM). Ця технологія дозволяє автоматично зберігати раніше перекладені фрагменти тексту, що сприяє узгодженості перекладу та прискорює роботу, особливо у випадках роботи з великими текстовими масивами або повторюваними фразами. Завдяки цьому зменшується потреба у повторному перекладі однакових сегментів, що економить ресурси та підвищує якість кінцевого результату.

Ще однією важливою складовою САТ-інструментів є інтеграція з системами машинного перекладу (Machine Translation, MT), такими як Google Translate, DeepL або Microsoft Translator. Використання нейромережевих моделей дозволяє швидко отримувати чорнові переклади, які можуть слугувати основою для подальшої редакторської роботи. Поєднання машинного перекладу з професійною людською редакцією забезпечує баланс між швидкістю та якістю, роблячи процес більш ефективним.

Крім того, CAT-інструменти включають системи управління термінологією, що дозволяють перекладачам працювати з узгодженими словниками та термінологічними базами. Це особливо важливо у спеціалізованих галузях, де точність перекладу відіграє ключову роль. Системи автоматично визначають і пропонують відповідники термінів, зменшуючи ризик помилок та неточностей у тексті.

Для забезпечення якості перекладу сучасні CAT-інструменти оснащені функціями контролю якості. Вони автоматично перевіряють узгодженість термінології, граматику та стилістику тексту, виявляючи можливі помилки або невідповідності. Це дозволяє значно покращити кінцевий результат та зменшити необхідність у додатковому редагуванні.

Не менш важливим є впровадження автоматизації робочого процесу. Сучасні інструменти перекладу інтегруються із системами управління проектами, що дозволяє організувати командну роботу перекладачів та редакторів у режимі реального часу. Хмарні технології сприяють зручному обміну файлами, що особливо корисно для великих команд та міжнародних проєктів.

Використання CAT-інструментів має безліч переваг. Вони значно прискорюють процес перекладу, зменшують витрати та трудомісткість роботи, а також покращують точність і узгодженість тексту. Крім того, такі інструменти допомагають ефективно управляти великими перекладацькими проектами, що є особливо важливим для компаній та організацій, які працюють з великими обсягами контенту.

Проте існують і певні виклики та обмеження. Наприклад, машинний переклад не завжди точно передає контекст та стилістичні нюанси, що потребує людської перевірки та коригування. Також важливим аспектом є постійне оновлення термінологічних баз, адже зміни у спеціалізованій лексиці можуть впливати на якість перекладу. Крім того, питання захисту конфіденційної інформації залишається актуальним, оскільки використання хмарних сервісів потребує відповідних заходів безпеки.

Таким чином, штучний інтелект і CAT-інструменти відіграють ключову роль у сучасному перекладацькому процесі. Оптимальним підходом є поєднання машинного перекладу та людської редактури, що дозволяє досягти високої якості результату. Подальший розвиток технологій у цій сфері сприятиме ще більшій автоматизації та вдосконаленню перекладацьких процесів, роблячи їх ефективнішими та доступнішими.

Бібліографічні посилання

1. Bowker, L. (2019). *Computer-Aided Translation: Theory and Practice*. Routledge, 220 p.
2. Kenny, D. (2017). *Machine Translation and the Post-Editing Process*. Routledge, 145 p.
3. Munday, J. (2022). *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. Routledge, 384 p.

Карабан Д.

ЗАСТОСУВАННЯ РІШЕНЬ NO-CODE В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ: СПІВПРАЦЯ З СТЕЙКХОЛДЕРАМИ ТА РОБОТОДАВЦЯМИ

Однією з функцій освіти є інформаційне забезпечення ефективної співпраці з стейкхолдерами та роботодавцями [1].

Важливим етапом забезпечення ефективної співпраці з стейкхолдерами та роботодавцями може стати No-code програмування.

No-code програмування – це підхід, який дозволяє користувачам створювати програми за допомогою візуального моделювання та налаштування готових процесів чи шаблонів. Використання No-code прискорює розробку додатків та задовольняє потребу в автоматизації робочих процесів та створення спеціалізованого програмного забезпечення швидше, ніж при звичайному написанні коду. No-code дозволяє кожному користувачеві створювати програми без професійних навичок програмування.

No-code – це візуальний посередник між платформою для програмування та кінцевими користувачами, за допомогою якого вони можуть створювати та налаштовувати зовнішній вигляд програмного забезпечення без безпосереднього програмування.

За оцінками Forrester, платформи No-code прискорюють розробку програмного забезпечення у 5–10 разів у порівнянні з традиційними методами.

Платформи No-code з'явилися як незалежні інструменти, дозволяючи створювати прості програми тим фахівцям, які не мають професійної програмістської підготовки.

Сучасні No-code платформи мають можливість обробки досить великої кількості інформаційних рішень - сайтів, електронних таблиць, баз даних.

Для навчальних закладів, використовуючи поширену підготовку з Excel і Sheet, найбільш сприятливою стає рішення AppSheet, що реалізує технологію No-code для таблиць. Як вихідні дані використовуються електронні таблиці з подальшою фільтрацією даних, використанням розширеної логіки, створенням динамічного інтерфейсу, налаштуванням автоматизованих робочих процесів. Використовуючи різні облікові записи, можна створювати командні проекти у межах навчальних груп.

Програма AppSheet підтримує як настільні комп'ютери, так і мобільні пристрої, може використовуватися для бізнес-аналізу, маркетингу, соціологічних досліджень, управління проектами. AppSheet – онлайн-конструктор для створення мобільних додатків на Android та iOS.

Сервіс працює наступним чином: користувач підключає електронні таблиці або бази даних, за допомогою конструктора створює дизайн та функціональність майбутньої програми, запускає та розповсюджує його. У програмі можна створювати дизайн, вставляти зображення та інші медіафайли. AppSheet дозволяє розміщувати у додатку GPS-карти, графіки та діаграми, інші елементи.

Використання AppSheet набагато простіше і легше, ніж використання традиційного програмування з використанням кодів при інформаційному забезпеченні комунікацій. Програма без коду дає можливість швидкого підключення та оперативної сумісної роботи з стейкхолдерами та роботодавцями.

Бібліографічні посилання

1. Козиренко, В. П., Козиренко, С. І. (2022). Актуальні питання розвитку інформаційного середовища учбового закладу в умовах віддаленого навчання. *Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»*, т. 28, с. 68–73.

Лешта Є.

ВАЖЛИВІСТЬ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У сучасному світі математика є фундаментальною основою багатьох наукових дисциплін і сфер діяльності. Від інженерії до економіки, від біології до інформаційних технологій – математичні методи відіграють ключову роль у вирішенні складних завдань. Міждисциплінарна математична підготовка забезпечує майбутніх фахівців необхідними знаннями та навичками для ефективного використання математичних методів у своїй професійній діяльності.

Міждисциплінарна математична підготовка формує вміння аналізувати складні проблеми та знаходити ефективні рішення, використовуючи методи математичного моделювання, статистики, алгоритмічного мислення тощо. Вона сприяє розвитку аналітичних здібностей та критичного мислення, що є необхідними навичками у сучасному динамічному середовищі.

Міждисциплінарний підхід до математичної підготовки забезпечує фахівців різних галузей необхідними інструментами для аналітичної та прогностичної діяльності. Наприклад, економісти активно використовують математичне моделювання для аналізу ринкових процесів, прогнозування фінансових показників та оптимізації бізнес-стратегій. У навчальному посібнику «Математика для економістів» Ластівки І. О. та Шевченко І. В. детально розглядаються математичні методи, що застосовуються в економічному аналізі, включаючи диференціальні рівняння та статистичні моделі для прогнозування [1].

У природничих науках математичні методи відіграють ключову роль у створенні моделей складних біологічних та фізичних процесів. Наприклад, у біофізиці математичне моделювання дозволяє описувати динаміку популяцій та поширення захворювань. У посібнику «Математичне моделювання систем і процесів» Павленка П. М. та його співавторів висвітлюються основи математичного моделювання та його застосування у природничих дисциплінах, включаючи використання сучасних інформаційних технологій для аналізу та оптимізації процесів [2].

У сфері інформаційних технологій математичні алгоритми є основою для розробки програмного забезпечення та штучного інтелекту. Дискретна математика, математична логіка та алгоритмічні структури відіграють важливу роль у створенні ефективних програмних рішень. У збірнику статей «Комп'ютерне моделювання та інформаційні технології в природничих науках» під редакцією Соловйова В. М. розглядається вплив математичного моделювання на розвиток інформаційних технологій та їхнє використання у природничих науках [3].

Таким чином, математична підготовка є важливим елементом у формуванні професійних компетенцій майбутніх фахівців, зокрема в економіці, природничих науках та інформаційних технологіях.

В економіці математичні методи використовуються для прогнозування ринкових тенденцій, оптимізації виробництва та аналізу фінансових ризиків. В інженерії вони допомагають у розробці конструкцій та технологічних процесів. У сфері інформаційних

технологій математична підготовка є основою для розробки алгоритмів та програмного забезпечення.

Розвиток міждисциплінарного підходу до вивчення математики у вищих навчальних закладах дозволяє майбутнім фахівцям адаптувати отримані знання до специфіки їхньої професії. Використання сучасних інформаційних технологій, спеціалізованих програм та інтерактивних методів навчання сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу та розвитку практичних навичок.

Міждисциплінарна математична підготовка є невід'ємною складовою сучасної освіти та професійного розвитку фахівців. Вона забезпечує необхідні навички для аналізу, моделювання та вирішення складних завдань у різних сферах діяльності. Використання відповідних навчальних матеріалів та сучасних методів викладання сприяє ефективному засвоєнню математичних знань і їх практичному застосуванню.

Бібліографічні посилання

1. Ластівка, І. О., Шевченко, І. В. (2018). *Математика для економістів*. Київ: НАУ, 96 с.
2. Павленко, П. М., Філоненко, С. Ф., Чередніков, О. М. та ін. (2017). *Математичне моделювання систем і процесів*. Київ: НАУ, 392 с.
3. Соловйов, В. М. (2000). *Комп'ютерне моделювання та інформаційні технології в природничих науках*. Кривий Ріг: Видавничий відділ КДПУ, 464 с.

Якушева Є.

СИСТЕМИ АВТОМАТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ПОСТРЕДАГУВАННЯ

Сучасні технології суттєво змінили сферу перекладу, зробивши автоматичний переклад (АП) доступним і широко розповсюдженим. Завдяки штучному інтелекту та машинному навчанню якість автоматичного перекладу значно покращилася, що сприяє його популярності у бізнесі, науці, медіа та повсякденному житті.

АП розвивався протягом кількох десятиліть, і сьогодні існують три основні типи систем:

- 1) *статистичний переклад* – базується на аналізі великих корпусів текстів та статистичних ймовірностях відповідності слів і фраз у різних мовах;
- 2) *нейромережевий переклад* – використовує глибокі нейронні мережі, що дозволяють краще розпізнавати контекст і структуру мови.
- 3) *гібридний переклад* – поєднує методи статистичного та нейромережевого перекладу для досягнення оптимальної якості.

Найпопулярніші платформи АП – Google Translate, DeepL, Microsoft Translator – використовуються у бізнесі, науковій діяльності, медіа, локалізації програмного забезпечення та багатьох інших сферах.

Попри значний прогрес у розвитку АП, існує низка проблем, які ускладнюють його використання:

- 1) лексичні та граматичні помилки – АП не завжди відтворює коректним чином граматичні конструкції, особливо в складних реченнях;

2) втрата контексту – машинний переклад часто ігнорує значення слів у конкретному контексті, що може призводити до неправильного тлумачення;

3) проблеми з термінологічною точністю – спеціалізовані тексти (юридичні, медичні, технічні) вимагають чіткої термінології, що може бути спотворена системами АП;

4) відсутність культурної адаптації – багато виразів, фразеологізмів або стилістичних особливостей певної мови не мають прямих еквівалентів в іншій мові, що створює труднощі для автоматичного перекладу.

Однак, незважаючи на досягнення, АП все ще не може повністю замінити професійний людський переклад, оскільки йому властиві певні недоліки. З огляду на зазначені виклики, постредагування є необхідним для покращення якості автоматичного перекладу.

Роль перекладача-постредактора надзвичайно важлива, оскільки він не лише виправляє помилки, але й адаптує текст до норм цільової мови. Використання САТ-інструментів (computer-assisted translation) допомагає підвищити ефективність роботи, забезпечуючи узгодженість термінології та стилю.

Технології автоматичного перекладу продовжують розвиватися, і майбутнє цієї сфери включає:

1) покращення алгоритмів штучного інтелекту – розробка більш точних моделей нейронного перекладу;

2) глибшу інтеграцію АП у професійну перекладацьку діяльність – поєднання машинного перекладу з людським постредагуванням;

3) навчальні програми з постредагування – впровадження спеціалізованих курсів у закладах вищої освіти;

4) співпрацю між розробниками АП та перекладацькою спільнотою – обмін досвідом для покращення якості перекладу.

Зазначимо, що автоматичний переклад є ефективним інструментом, що значно спрощує міжмовну комунікацію. Однак він не є безпомилковим і потребує постредагування для досягнення високої якості. Людський фактор залишається вирішальним у перекладі, оскільки саме перекладач може врахувати нюанси контексту, стилю та термінології. У майбутньому автоматичний переклад та постредагування стануть невід'ємною частиною перекладацької діяльності, що дозволить поєднувати швидкість машинного перекладу з якістю людського редагування.

Бібліографічні посилання

1. Hutchins, W. J., Somers, H. L. (1992). *An Introduction to Machine Translation*. Academic Press, 362 p.

2. Kenny, D. (2017). *Machine Translation and the Post-Editing Process*. Routledge, 145 p.

3. Koehn, P. (2020). *Neural Machine Translation*. Cambridge University Press, 448 p.

**АКАДЕМІЧНА КАР'ЄРА МОЛОДОГО
ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ ПЕРМАНЕНТНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ**

ПРОГРАМА ТА МАТЕРІАЛИ
XXXI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
МОЛОДИХ УЧЕНИХ

Керівники секції:

Гога Н. П., канд. психол. наук, доц. кафедри соціології та гуманітарних дисциплін, голова АМУ Народної української академії;

Калюжна Ю. І., канд. політ. наук, доц., доц. кафедри політології, соціології та культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

Панасенко Л. О., Senior Director People Poland, Czech Republic, Slovakia, Hungary & Ukraine People DP World

Секретар

Ткаченко Д. І., здобувач 3 курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності «Соціологія», Народної української академії

ДОПОВІДІ

Берест К. В.

здобувач 3 курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність «Економіка», Народна українська академія

Підприємницькі стратегії для молодих науковців: уроки IT компаній у вищій освіті

Науковий керівник доц. *Іванова О. А.*

Гога Н. П.

канд. психол. наук, доц. кафедри соціології та гуманітарних дисциплін, Народна українська академія

Форми та напрямки психологічної підтримки молодого фахівця у вищій освіті

Думченко Б. В.

здобувач 2 курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність «Філологія», Народна українська академія

Шлях молодого фахівця: адаптація, розвиток, цифровізація

Науковий керівник проф. *Змійова І. В.*

Калюжна Ю. І.

канд. політ. наук, доц., доц. кафедри політології, соціології та культурології, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Міждисциплінарність як інструмент формування нового знання та професійного зростання науковців

Кузьміна М. О.

д-р філософії з соціальної роботи, доц., доц. кафедри соціальної роботи, Національний університет «Запорізька політехніка»

Моделювання розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи в закладах вищої освіти

Шаповал О. В.

здобувач 3 курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність «Менеджмент», Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України

Молодий викладач як агент змін у моделі трансформацій вищого навчального закладу

Науковий керівник доц. Решетняк О. І.

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ, УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ**Акімова О. М.**

канд. пед. наук, доц., доц. кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Педагогічний коучинг як інструмент індивідуальної стратегії формування професійного іміджу науково-педагогічних працівників.

Бєляєва Н. Є.

канд. екон. наук, доц. кафедри психології і соціології, Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця;

Ляшенко Б. Ю.

здобувач 3 курсу третього (освітнього-наукового рівня) вищої освіти, спеціальність «Психологія» Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Сформованість ціннісних орієнтацій у молодих учених у мінливих умовах

Науковий керівник доц. Штученко І. Є.

Ботштейн І. І.

здобувач 2 курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність «Економіка», Народна українська академія

Взаємодія бізнесу та університетів як стейкхолдерів при формуванні конкурентоспроможності сучасного фахівця

Науковий керівник доц. Іванова О. А.

Блудова Ю. О.

канд. пед. наук, доц., доц. кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Індивідуальна траєкторія розвитку молодого науковця як засіб формування професійної компетентності

Вершиніна Д. М.

канд. екон. наук, асистент кафедри підприємства та бізнес-адміністрування, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

Індивідуальні освітні траєкторії під час підготовки викладача економічних дисциплін

Давиденко Д. О.

канд. екон. наук, старший дослідник, завідувач відділу аспірантури та докторантури, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз імені засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України

Проблеми підготовки кадрів вищої кваліфікації в Україні

Дрокіна А. С.

канд. пед. наук, викл. кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Місце методичних ідей реалізації STEM-навчання в НУШ у структурі підготовки майбутніх педагогічних працівників

Івахненко А. О.

канд. філол. наук, доц., доц. кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна; доц. кафедри германо-романської філології та перекладу, Народна українська академія

Розвиток перекладацьких компетенцій як фактор кар'єрного росту викладача перекладу

Ільїна О. О.

канд. пед. наук, доц., ст. викл. кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Молодий викладач: академічний розвиток та гарантування безпечного освітнього середовища

Корсікова К. Г.

канд. пед. наук, доц., доц. кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Використання дискусійних форм роботи на лекційних заняттях зі здобувачами вищої освіти

Ларін А. О.

здобувач 3 курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність «Соціологія», Народна українська академія;

Шумик О. П.

здобувач 2 курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність «Соціологія», Народна українська академія

Науковий керівник доц. Зверко Т. В.

Готовність аспірантів до реалізації академічної кар'єри: соціально-психологічні чинники

Лісовол А. С.

здобувач 2 курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність «Економіка», Народна українська академія

Науковий керівник доц. Іванова О. А.

Траєкторії розвитку професійних компетентностей викладачів під час їх кар'єрного зростання

Макасеєв О. В.

здобувач 2 курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність «Економіка», Народна українська академія

Науковий керівник проф. Компанієць В. В.

Щодо актуальних проблем розвитку наукових досліджень в умовах трансформації соціально-економічних систем

Одарченко В. І.

канд. пед. наук, доц., проф. кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Управління кар'єрним розвитком науково-педагогічних працівників у закладах вищої освіти

Нємцев А. Л.

здобувач 2 курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність «Соціологія», Народна українська академія

Науковий керівник проф. Михайльова К. Г.

Особливості роботи молодого викладача-практика в сучасних умовах

Павлова О. Г.

канд. пед. наук, доц., доц. кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Психолого-педагогічні виклики академічного викладання: адаптація до змін у сучасному студентському середовищі

Панасенко Л. О.
Senior Director People Poland, Czech
Republic, Slovakia, Hungary & Ukraine
People DP World

*Потенціал практик покращення гендерної
рівності в міжнародних компаніях для освіти
та бізнесу в сучасній Україні*

Науковий керівник проф. Михайльова К. Г.

Полупан Д. О.
здобувач 3 курсу третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність «Економіка»,
Народна українська академія

*Маркери взаємодії підприємств та
університетів: роль викладача при формуванні
компетентних фахівців*

Науковий керівник доц. Іванова О. А.

Прокопенко А. О.
доктор. пед. наук, доц.,
зав. кафедри математики та фізики,
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» Харківської обласної ради

*Адаптація молодого викладача до змін
в освіті: стратегія професійного зростання*

Прокопішина О. В.
канд. екон. наук, доц., доц. кафедри
економіки та права,
Народна українська академія

*Моделі імплементації цифрових технологій
у професійній підготовці магістрів
з економіки*

Путятін О. О.
здобувач 2 курсу третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність «Економіка»,
Народна українська академія

*Вплив держави на формування наукових
кадрів під час соціально-економічних
потрясінь*

Науковий керівник доц. Іванова О. А.

Сааков С. О.
здобувач 3 курсу третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність «Політологія»,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

*Цифрова етика та її вплив на академічну
кар'єру сучасного викладача*

Науковий керівник доц. Калюжна Ю. І.

Ткаченко Д. І.
здобувач 2 курсу третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність «Соціологія»,
Народна українська академія

*Розвиток міжкультурної компетентності як
ключовий елемент професійного зростання
молодого викладача в глобалізованому
освітньому просторі*

Науковий керівник доц. Зверко Т. В.

Тюріна Д. М.
канд. пед. наук, доц., доц. кафедри
менеджменту, Національний університет
цивільного захисту України

*Гендерна рівність у науковій сфері: роль
державної політики в підтримці молодих
викладачів*

Умріхін Д. А.

здобувач 2 курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність «Економіка», Народна українська академія

Науковий керівник доц. Іванова О. А.

Інноваційний капітал викладача в сучасних умовах

Чемоданова М. Ф.

канд. філол. наук, доц. кафедри германороманської філології та перекладу, Народна українська академія

Інноваційна компетентність учителя іноземної мови як критерій ефективності освіти в умовах війни

Шуртигіна В. А.

д-р філософії, доц., доц. кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Академічна доброчесність та штучний інтелект у роботі молодого викладача: як створити якісне освітнє середовище.

Юрченко О. К.

здобувач 2 курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність «Менеджмент», Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України

Науковий керівник проф. Хаустова В. Є.

Цифрова компетентність як фактор академічної кар'єри молодого викладача

Яценко Д. М.

здобувач 2 курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність «Соціологія», Народна українська академія

Науковий керівник доц. Зверко Т. В.

Формування цифрової культури молодого викладача: виклики та перспективи

Берест К. В.

ПІДПРИЄМНИЦЬКІ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ: УРОКИ ІТ КОМПАНІЙ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

Молоді науковці стикаються з численними викликами в сучасному академічному середовищі. Оскільки заклади освіти зазнають постійних трансформацій, викладачі та дослідники мають знаходити та використовувати нові стратегії, щоб залишатися конкурентоспроможними в своїй галузі (це однаково важливо для збереження конкурентоспроможності викладача особисто, та класичних освітніх закладів порівняно із новітніми онлайн альтернативами). Цікаво, що багато таких стратегій можна знайти у світі ІТ-стартапів. Принципи інновацій, гнучкості та зростання, що працюють у технологічній сфері, можуть стати корисними для побудови академічної кар'єри. У цих тезах ми розглянемо, як підприємницькі підходи, такі як мінімально життєздатний продукт (MVP), методологія Agile, first-mover advantage та професійний нетворкінг, можуть стати у нагоді молодим науковцям, та дати їм змогу краще адаптуватися та розвиватися у своїй сфері.

Ми обрали саме такий перелік стратегій «для запозичення», передусім, через те, що саме ці стратегії визнані у світовій підприємницькій спільноті, і саме вони є одними з найбільш популярних стратегій впровадження інновацій за мінімальний кошт та з мінімальними ризиками.

Один із підходів, який варто розглянути у викладанні та дослідженнях, це концепція мінімально життєздатного продукту (MVP). У сфері ІТ-стартапів ця стратегія передбачає створення базової версії продукту для перевірки його життєздатності перед подальшим розширенням. Аналогічно, в академічному середовищі MVP можна застосовувати до розробки навчальних курсів і дослідницьких проєктів. Дослідження підтверджують, що ітеративне вдосконалення на основі зворотного зв'язку сприяє підвищенню ефективності ідей [1]. Крім того, співпраця між університетами та індустрією демонструє, що використання MVP може сприяти спільному створенню інноваційних продуктів [2]. Тестуючи початкові версії курсів або дослідницьких концепцій, науковці отримують можливість адаптувати та вдосконалювати свої напрацювання, орієнтуючись на відгуки студентів і колег, що підвищує їхню актуальність.

Оскільки зміни в навчальному процесі – це постійний процес (жодна реформа освіти не може бути останньою чи фінальною, якщо суспільство продовжує жити та розвиватись), молодим науковцям не менш важливо уміти адаптуватись до змін. В цьому може допомогти Agile-методологія. Цей підхід широко застосовується в розробці програмного забезпечення, робить акцент на гнучкості, поетапному вдосконаленні та зворотному зв'язку із зацікавленими сторонами. Фактично, аджайл методологію можна вважати логічним продовженням до концепції мінімально життєздатного продукту. Ці принципи особливо цінні для академічних проєктів, де важливо швидко адаптуватися до змін. Дослідження методів управління проєктами на основі Agile підтверджують, що ітеративний підхід сприяє підвищенню ефективності та швидкості реалізації ініціатив [3]. Молоді науковці можуть інтегрувати Agile у свою діяльність, застосовуючи його до планування досліджень, підготовки грантових заявок і створення навчальних програм. Розбиваючи роботу на

невеликі, керовані етапи та коригуючи свої дії на основі поточного зворотного зв'язку, вони можуть досягати більшої продуктивності та кращих результатів.

Ще одним важливим аспектом адаптивного підходу в академічному середовищі є *first-mover advantage* (перевага першого кроку) – конкурентна перевага, яку отримують ті, хто впроваджує інновації раніше за інших. Використання нових технологій та методів навчання дозволяє викладачам і дослідникам зміцнити свою позицію як лідерів у своїй галузі та отримати більше додаткової уваги від спільноти. Дослідження показують, що раннє застосування інновацій, зокрема в цифровому середовищі, сприяє підвищенню видимості та створенню персонального бренду [2]. Крім того, концепція інноваційного лідерства підкреслює, що інтеграція новітніх педагогічних підходів і технологій сприяє професійному зростанню [4; 5].

Окрім впровадження інновацій, важливим чинником успіху в академічній діяльності є ефективне спілкування та стратегічна співпраця – нетворкінг. Як і в стартап – екосистемі, де міцні професійні зв'язки сприяють розвитку бізнесу, створення надійної академічної мережі відкриває доступ до нових дослідницьких можливостей, фінансування та кар'єрного зростання. Дослідження доводять, що нетворкінг відіграє ключову роль у досягненні успіху в бізнесі, і ці принципи є не менш актуальними для академічної спільноти. Співпраця з міждисциплінарними командами, взаємодія з представниками індустрії та активна участь в академічних конференціях не лише розширюють наукові горизонти, а й зміцнюють репутацію дослідника, що сприяє його чи її професійному розвитку.

Таким чином, інтеграція підприємницьких підходів у сферу вищої освіти відкриває перед молодими науковцями нові можливості для професійного зростання. Стратегія MVP сприяє ітеративному вдосконаленню викладання та досліджень, методологія Agile забезпечує необхідну гнучкість, перевага першого кроку дає конкурентні можливості тим, хто впроваджує інновації раніше за інших, а ефективний нетворкінг підсилює академічний вплив. Використання цих принципів дозволяє молодим викладачам і дослідникам адаптуватися до змін, більш ефективно розвивати свої ідеї та розширювати професійні горизонти. У динамічному освітньому середовищі запозичення стратегій зі світу стартапів може сприяти підвищенню конкурентоспроможності як окремих науковців, так і академічних установ загалом. Таким чином, переосмислення академічної діяльності крізь призму підприємницького підходу дозволяє не лише ефективніше будувати кар'єру, а й робити вагомий внесок у розвиток сучасної освіти та науки.

Бібліографічні посилання

1. Stevenson, R., Burnell, D. and Fisher, G. (2024). The Minimum Viable Product (MVP). *Theory and Practice. Journal of Management*, [online] 50(8), pp. 3202–3231. Available at: <https://doi.org/10.1177/01492063241227154> [Accessed 26 Feb. 2025].
2. Uzorka, A., Namara, S. and Olaniyan, A.O. (2023). Modern technology adoption and professional development of lecturers. *Educ Inf Technol*, 28, pp. 14693–14719. Available at: <https://doi.org/10.1007/s10639-023-11790-w> [Accessed 26 Feb. 2025].
3. ResearchGate (2024). *Implementing an Agile Project Management Methodology on a Minimum Viable Product Development* [online]. Available at: https://www.researchgate.net/publication/378174899_Implementing_an_Agile_Project_Management_Methodology_on_a_Minimum_Viable_Product_Development[Accessed 26 Feb. 2025].

4. Varadarajan, R., Yadav, M.S. and Shankar, V. (2008). First-mover advantage in an Internet-enabled market environment: conceptual framework and propositions. *Academy of Marketing Science*, [online] 36, pp. 293–308. Available at: <https://doi.org/10.1007/s11747-007-0080-y> [Accessed 26 Feb. 2025].

5. Mooncamp (2024). *First Mover Strategy* [online]. Available at: <https://mooncamp.com/glossary/first-mover-strategy> [Accessed 26 Feb. 2025].

Гога Н. П.

ФОРМИ ТА НАПРЯМКИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ МОЛОДОГО ФАХІВЦЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

Всесвітня організація охорони здоров'я провела черговий переклад вікової класифікації, яка враховує вікові групи для оцінки стану здоров'я, соціальних, економічних і демографічних аспектів. Оновлена класифікація включає в себе наступні етапи [3]: діти (0–17 років); молодь (18–44 роки); середній вік (45–59 років); похилий вік (60–74 роки); старший похилий вік (75–89 років); довгожителі (старші за 90 років), таким чином формально молодий вік стає продовжений, що може впливати на періодизацію й в інших галузях.

Згідно Закону України про наукову та наукову технічну діяльність, молодими вченими можуть вважатися «...особа віком до 35 років включно, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, або вчений віком до 40 років включно, який має науковий ступінь доктора наук [1], тобто вже виникає питання про необхідність внесення змін до чинного законодавства.

Аналіз літератури показує, що до основних проблем молодих вчених в довоєнний період, які мають прямий вплив на вибір наукової сфери діяльності, відносили [2]: – низький рівень стипендії та заробітної плати; – житлові проблеми та низький рівень соціальної захищеності і забезпеченості; – недостатнє фінансування наукових досліджень, купівлі нового обладнання, розвитку відповідної інфраструктури; – низький соціальний статус престижності наукової діяльності серед молоді; – обмеження мобільності; – відсутність «соціальних ліфтів», можливостей для кар'єрного зростання; – низький рівень соціальної ролі молодого вченого тощо. Ситуація військово стану посилила негативні тенденції реального професійного вибору. Формальні кількісні показники більш ніж 90 тис поданих заяв в магістратуру в 2024 році, нажаль, не є ознакою зростання популярності наукової кар'єри.

Однак, незважаючи на складну ситуацію продовжується реалізація та впровадження різноманітних форм підтримки молодих вчених на різних рівнях. Так, на державному рівні консультативно-дорадчим органом, створеним з метою сприяння реалізації конституційних прав молодих учених щодо їх участі у формуванні та реалізації державної політики у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності здійснює Рада молодих учених при МОН ; Рада молодих вчених при НАН; Ради молодих вчених при ХОБА кожної області, закладу вищої освіти та наукової установи.

Можна виділи: матеріальні (премія Президента України; стипендії Президента України, Кабінету Міністрів, НАН України; гранти Президента України; премія та іменні

стипендії Верховної Ради України; стипендії та премії обласного, міського рівнів тощо); нематеріальні (відзнаки, грамоти та подяки різних рівнів). Ще одним напрямком, який впливає на підвищення привабливості наукової сфери для молодих вчених, є психологічна підтримка, особлива актуальна під час високого рівня суспільної невизначеності.

Прикладом може бути один з напрямків діяльності Офісу підтримки вченого, який пропонує кваліфіковані психологічні консультації, спрямовані на збереження ментального здоров'я, функціонування Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?», тренінгових груп підтримки в соціальних мережах, мобільних додатків «Svitlo», «Vos», «Calm Harm». Набуття навичок психологічної допомоги може позитивно сприяти в довгостроковій перспективі формуванню проактивної особистісної та професійної поведінки, активізації наукового пошуку. Напрямок, пов'язаний зі збереженням ментального здоров'я та психологічної підтримки має перспективу для досліджень на методичному та прикладних рівнях.

Бібліографічні посилання

1. Верховна Рада України, (2015.) *Про наукову та науково-технічну діяльність* [online]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> [Accessed 15 March 2025].
2. Кирилюк, В.В. (2021). Проблеми молодих вчених України в сучасних умовах. [online] У: *Управління соціально-економічними трансформаціями господарських процесів: реалії та чинники*. Мукачево: МДУ, с. 215–216. Available at: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/41866> [Accessed 20 March 2025].
3. Itmed, (2025). *ВООЗ представила нову вікову класифікацію* [online]. Available at: https://itmed.org/news/vooz_predstavila_novu_vikovu_klasifikatsiyu_60099/ [Accessed 10 March 2025].

Думченко Б. В.

ШЛЯХ МОЛОДОГО ВИКЛАДАЧА: АДАПТАЦІЯ, РОЗВИТОК, ЦИФРОВІЗАЦІЯ

Сучасний освітній простір характеризується швидкими змінами, що зумовлені технологічним прогресом, глобалізацією та реформуванням освітніх систем. Для молодого викладача академічна кар'єра стає складним, але перспективним шляхом, що вимагає постійного розвитку, адаптації до нових викликів і вдосконалення професійних компетентностей. Сучасна академічна кар'єра молодого викладача відзначається динамічністю та необхідністю постійного професійного розвитку

Основними викликами є швидкі зміни в освітньому середовищі, цифровізація навчального процесу та зростаючі вимоги до наукової діяльності

Для досягнення успіху молодому викладачу необхідно безперервно навчатися – здобувати нові знання через курси підвищення кваліфікації, тренінги та конференції; розвивати наукову діяльність – брати участь у грантових програмах, міжнародних стажуваннях та активно публікуватися у наукових журналах; адаптуватися до цифрового середовища – використовувати сучасні освітні платформи, інструменти дистанційного навчання та цифрові методи оцінювання; формувати мережу професійних контактів –

співпрацювати з колегами, науковими спільнотами та освітніми установами для обміну досвідом.

Цифрова трансформація освіти є одним із ключових напрямів сучасної професійної педагогіки, що впливає на освітні процеси та передбачає їх модернізацію шляхом впровадження інформаційних технологій і розвитку інформаційної компетентності педагогів. Особливо актуальним це питання є для сфери професійної освіти, що привертає увагу багатьох українських науковців і практиків.

Цифрові технології відкривають нові можливості для викладачів закладів професійної освіти, проте водночас вимагають пошуку нових підходів до реалізації освітніх завдань. Досягнення цих цілей неможливе без високого рівня володіння цифровими інструментами, а також розвитку цифрової компетентності та культури самих педагогів [1].

У процесі переходу до цифрової епохи відбуваються глибокі зміни не лише у сфері соціальних відносин, а й на рівні кожної особистості, включаючи навіть фізіологічну адаптацію. Тому важливо правильно усвідомлювати сутність і структуру цифрової культури в контексті професійної освіти. Цифрову культуру педагогічного працівника закладу професійної освіти слід розглядати як динамічну систему, що об'єднує аксіологічно-правовий, інформаційно-технологічний, комунікативно-етичний, пізнавально-інтелектуальний та особистісно-творчий компоненти. Вона визначає професійні та особистісні якості педагога, а також його здатність ефективно взаємодіяти з суб'єктами та об'єктами цифрового середовища, спрямовуючи цю взаємодію на пізнання й творче перетворення.

Цифрова культура виступає простором для творчої реалізації педагогічного працівника, що передбачає свободу суджень, ініціативність та відповідальність за власні дії. Впливаючи на інших, особистість не лише змінює навколишнє середовище, а й формує та вдосконалює себе, розвиваючись у процесі цифрової педагогічної діяльності [6].

У системі вищої професійної освіти особливу роль відіграє забезпечення навчального процесу сучасними інформаційними засобами, методиками та навчальними програмами. Це необхідно для того, щоб освітні заклади, викладачі та система підвищення їхньої кваліфікації відповідали сучасним глобальним і національним викликам, сприяли розвитку цифрових компетентностей і надавали якісну підтримку в сфері цифрових технологій.

Цифрові ресурси вимагають від викладачів не лише вміння їх правильно обирати, створювати та адаптувати, а й обмінюватися ними відповідно до навчальних завдань. Викладання передбачає здатність викладача ефективно використовувати цифрові технології на всіх етапах освітнього процесу, при цьому ключова увага має приділятися студенту, а педагог виступає переважно як наставник і тьютор.

Оцінювання студентів здійснюється із застосуванням цифрових інструментів, що дозволяє реалізовувати сучасні методики перевірки знань, надавати зворотний зв'язок і аналізувати їхню активність у цифровому середовищі [3].

Широкі застосування наукових знань та інформації, а також інтеграція цифрових технологій у різні сфери життя вимагають не лише володіння інформаційними навичками, але й усвідомленого та відповідального підходу до їх використання. Тому підготовка майбутніх фахівців у закладах вищої освіти має включати не тільки освоєння роботи в цифровому середовищі, а й розвиток цифрових компетентностей та формування цифрової культури [4].

Результативність інформаційних технологій залежить від використання електронних освітніх ресурсів, що є основою для розробки та впровадження професійних навчальних курсів. У сучасних умовах цифровізації освіти окремі технології можна розглядати як самостійну форму навчання, оскільки вони мають унікальні можливості, які неможливо реалізувати в межах традиційного освітнього підходу [5].

Якість цифрової освіти залежить від оновлення змістового компонента освітніх програм у напрямі їх цифровізації, формування культури сприйняття сучасного цифрового контенту, розвитку навичок цифрової діяльності, а також обміну досвідом між освітніми закладами та установами щодо використання цифрових технологій у навчальному процесі та управлінні. Важливим аспектом є також мотивація освітніх кадрів до адаптації змін, спричинених цифровізацією економіки країни.

Цифрові технології сприяють підвищенню цифрової компетентності педагогів, допомагаючи їм розвивати навички впевненого, критичного та відповідального використання цифрових інструментів у навчальному процесі. Вони також сприяють формуванню цифрової грамотності, інтеграції в сучасне інформаційне суспільство та створенню індивідуальної траєкторії розвитку цифрових компетентностей педагогічних працівників [6].

Ключову роль відіграє впровадження інтелектуального капіталу в управлінські процеси, що сприяє підвищенню ефективності інноваційного лідерства у закладах професійно-технічної освіти

Цифровізація освіти – це крок у майбутнє, що змінює не лише зміст навчальних курсів, а й способи подання інформації. Розвиток цифрових технологій у сфері освіти є актуальним і підтримується як на державному рівні, так і суспільством. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій є основою для подальшого розвитку цифрової педагогіки.

Сьогодні українські заклади вищої освіти використовують двокомпонентне інформаційно-освітнє середовище, яке поєднує міжнародні освітні платформи та власні розробки, що сприяє зміцненню інформаційного потенціалу.

На мою думку, щоб забезпечити здобувачам освіти необхідні компетентності, система освіти повинна зазнати комплексних змін, що охоплюватимуть усі рівні – від дошкільної до вищої освіти. Для підготовки майбутніх фахівців необхідно впроваджувати освітню модель, орієнтовану на формування гармонійної особистості, використовувати методики, які розвивають як м'які, так і технічні навички, а також створювати освітнє середовище, що сприятиме практичному застосуванню знань, розвитку комунікаційних навичок і співпраці.

Академічна кар'єра молодого викладача в умовах постійних трансформацій потребує високої гнучкості, мотивації та готовності до змін. Інвестуючи у власний професійний розвиток, викладач не лише зміцнює свої позиції у сфері освіти, а й сприяє підвищенню якості навчального процесу та формуванню майбутніх фахівців.

Бібліографічні посилання

1. Базелюк, О. (2019). Вибір і використання цифрових засобів в освітньому процесі закладів професійної (професійно-технічної) освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, [online] вип. 2 (16). Available at: <http://adult-education-journal.com.ua/index.php/aej/article/view/106> [Accessed 05.03.2025].

2. Базелюк, О. (2018). Зміст і структура цифрової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти. *Професійна педагогіка*, [online] 16. Available at: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/197> [Accessed 05.03.2025].
3. Біляковська, О. О. (2023). Професійна підготовка майбутніх учителів в умовах цифровізації освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, [online] вип. 210. Available at: <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1581> [Accessed 05.03.2025].
4. Вербівський, Д. С., Карплюк, С. О. та Фонарюк, О. В. (2021). Цифрова компетентність майбутніх педагогів професійного навчання. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, [online] вип. 198, с. 78–82. Available at: <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1022> [Accessed 05.03.2025].
5. Гермак, О. Л. (2022). Сучасний стан цифровізації у підготовці робітничих кадрів в закладах професійної освіти України. *Імідж сучасного педагога*, [online] 2 (203). Available at: <https://isp.pano.pl.ua/article/view/253911/253133> [Accessed 05.03.2025].
6. Грядуща, В. В., Денисова, А. В. Цифровізація як структурний складник інноваційних моделей підвищення кваліфікації педагогів професійної освіти. *Інноваційна педагогіка*, [online] вип. 34 (1). Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/719148/> [Accessed 05.03.2025].

Калюжна Ю. І.

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ НОВОГО ЗНАННЯ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ НАУКОВЦІВ

На початку 2000-х років команда дослідників, що працювала в напрямку синтетичної біології під керівництвом Т. Найта, запропонувала революційний підхід, який став результатом сміливої та успішної колаборації біології, комп'ютерних технологій та інженерії, саме тоді Найт проголосив: «Усе найцікавіше відбувається, коли одна галузь науки взаємодіє з іншою» [3]. Останнім часом ми спостерігаємо активне «взаємопроникнення», або міждисциплінарність, гуманітарних та природничих наук, що радикально трансформує наше розуміння світу. Згідно з Я. Шмідтом, семантичне ядро міждисциплінарності тісно пов'язане з межами. Це створює діалектичний зв'язок між встановленням, збереженням і подоланням меж. Визнання цього діалектичного зв'язку розкриває сутність подвійної вимоги, що поєднує в собі нередукціонізм та інтеграцію (або синтез). Міждисциплінарні об'єкти, теорії, методи та проблеми вважаються такими, що не відповідають дисциплінарним вимогам. Онтологічні, гносеологічні та методологічні межі, а також межі академічних систем розглядаються як бар'єри для різних видів редукціонізму. З іншого боку, перетин меж є невід'ємним аспектом міждисциплінарності. Фактично, межі можна розглядати як спосіб інтеграції, синтезу або трансформації знання [6]. В умовах зростаючої складності сучасних проблем, від глобальних викликів, спричинених гібридними війнами та кліматичною кризою, до локальних питань соціальної нерівності та розриву між цифровим і аналоговим розумінням реальності, міждисциплінарний підхід стає не просто бажаним, а критично необхідним інструментом для науковців ХХІ століття [1; 3; 4; 6].

У лабіринтах сучасного світу, де знання розширюються з неймовірною швидкістю, а проблеми стають дедалі складнішими [5], межі між науковими дисциплінами стають дедалі

більш умовними й розмитими – і найбільш революційні відкриття та проривні технологічні рішення знаходяться саме на перетині різних галузей науки. Таким чином, міждисциплінарний підхід виступає не просто методологічним інструментом, а філософією міждисциплінарного пізнання, що відкриває нові горизонти наукових досліджень. Завдяки міждисциплінарності не просто зводяться мости між дисциплінами, а створюються нові архітектурні асамблеї знання, де кожна галузь відіграє свою унікальну роль у конструюванні цілісного розуміння конвергентного світу. Ця тенденція не лише збагачує наше розуміння складних явищ і процесів, але й формує нове покоління науковців – прогресивних дослідників, які не бояться виходити за межі традиційних парадигм та формувати унікальні траєкторії академічної кар'єри. Здатність до синтезу знань з різних галузей, вміння ефективно комунікувати з колегами з різноманітним науковим бекграундом, а також розвинене критичне та дизайн-мислення є ключовими компетенціями, що високо цінуються в сучасній академічній спільноті. Міждисциплінарний підхід є необхідною умовою для успішної наукової діяльності та фактором академічного кар'єрного зростання сучасного дослідника.

Дж. Моран, автор авторитетної праці «Міждисциплінарність», зазначає: «Міждисциплінарність сприяє розвитку творчого та інноваційного мислення» [5]. Вважається, що міждисциплінарні дослідники, здатні долати традиційні бар'єри між науками, стають не лише авторами проривних досліджень, але й успішними здобувачами грантів, публікаторами в престижних журналах, активними учасниками міжнародних проєктів та мають гарні показники у викладацькій діяльності. Крім того, в умовах постійних змін та зростаючої конкуренції, на академічному ринку праці все більшого значення набувають *soft skills*, такі як лідерство, вміння працювати в команді та адаптивність, що є невід'ємною частиною міждисциплінарного підходу. Отже, в умовах зростаючої складності та турбулентності сучасного світу, перманентних трансформацій та новітніх викликів, міждисциплінарні навички стають ключовими для науковців-викладачів університетів, які прагнуть ефективно працювати в академічному середовищі.

Сучасні дослідники, використовуючи міждисциплінарний підхід, можуть суттєво розширити свої кар'єрні перспективи, завдяки набуттю універсальних навичок та можливості працювати на стику різних галузей знань [2]. Міждисциплінарність, на сьогодні, є ключовою характеристикою прогресивних дослідників, які прагнуть до розширення меж знання і вирішення актуальних проблем. Прогресивні дослідники, усвідомлюючи обмеженість монодисциплінарного підходу, прагнуть до міждисциплінарного співробітництва, оскільки сучасні виклики та ризики майбутнього, як правило, не можуть бути вирішені в рамках однієї дисципліни. В умовах зростаючої складності сучасних проблем, міждисциплінарні навички стають дедалі більш цінними та затребуваними на академічному ринку праці, що вимагає від науковців постійного розвитку, адаптації та креативності. Науковці, що володіють міждисциплінарними навичками та здійснюють проривні відкриття, сприяють підвищенню репутації та промоції своїх наукових установ.

У цифрову епоху, коли знання стають головним активом, сучасні університети опиняються в епіцентрі жорсткої глобальної конкуренції за талановитих студентів, перспективні наукові кадри та стабільне фінансування. У цьому динамічному ландшафті одним із ключових критеріїв, що визначають конкурентоспроможність та репутацію

університету, є не лише кількість, але і якість наукових публікацій, патентів та інших форм інтелектуальної власності. Ці показники стають своєрідним «індексом успіху» університету, демонструючи його внесок у світову науку та інновації. Університети, що здатні генерувати проривні міждисциплінарні дослідження та трансформувати їх у практичні технології, отримують не лише високі позиції в міжнародних рейтингах, але й залучають до співпраці провідних науковців, інвесторів та партнерів з усього світу. Таким чином, наукова продуктивність стає не просто показником успішності університету, а й стратегічним інструментом для розвитку країни та її визнання на глобальному рівні.

Отже, науковці, що обирають міждисциплінарні дослідницькі кейси, такі як політика та космос, біологія та соціальні науки, філософія та квантова фізика, генетика та штучний інтелект, та інші нестандартні рішення на перетині різних галузей науки, сприяють формуванню нового наукового ландшафту та визначають напрями розвитку дослідницьких трендів. Кар'єра таких науковців – це не лише шлях до академічних вершин, але й можливість розкрити зв'язки між різними сферами знання, створити інноваційні рішення для глобальних викликів та переосмислити роль науки в суспільстві. В епоху прискореної конвергенції знань та системної турбулентності, міждисциплінарність постає не лише як епістемологічна необхідність, але і як фундаментальний принцип операціоналізації наукового прогресу. Вона є не просто рушієм академічної мобільності для прогресивних дослідників, а й архітектором комплексних рішень, здатних нівелювати виклики сучасних криз. Отже, міждисциплінарність – це рушій індивідуальної кар'єри дослідника та складова стратегічного розвитку наукового потенціалу держави, що спрямована на забезпечення сталого та інноваційного глобального розвитку.

Бібліографічні посилання

1. Frodeman, R., Klein, J. T. and Pacheco, R. C. D. S. (eds.). (2017). *The Oxford handbook of interdisciplinarity*. Oxford University Press.
2. Jacobs, J. A., Frickel, S. (2009). Interdisciplinarity: A critical assessment. *Annual review of Sociology*, 35(1), pp. 43–65.
3. Knight, T. (2003). *Idempotent vector design for standard assembly of biobricks*.
4. Laursen, B. K., Motzer, N. and Anderson, K. J. (2022). Pathways for assessing interdisciplinarity: A systematic review. *Research Evaluation*, 31(3), pp. 326–343.
5. Moran, J. (2010). *Interdisciplinarity*. Routledge.
6. Schmidt, J. C. (2021). *Philosophy of interdisciplinarity: studies in science, society and sustainability*. Routledge.

Кузьміна М. О.

МОДЕЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У ЗВО

Сучасне суспільство стикається з низкою соціальних викликів, які вимагають підготовки компетентних фахівців соціальної роботи. Заклади вищої освіти відіграють ключову роль у забезпеченні їх професійної компетентності, яка включає інтегральні, загальні та спеціальні (фахові) компетенції. Актуальність дослідження полягає

у необхідності розробки сучасних програм і підходів, що забезпечать високу якість підготовки випускників.

Формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи у закладах вищої освіти є складним багаторівневим процесом, що вимагає інтеграції теоретичних знань, практичних навичок, етичних стандартів та міждисциплінарного підходу. Основними компонентами професійної компетентності є інтегральні, загальні та фахові компетенції, які необхідно формувати через інноваційні методології, спрямовані на вирішення складних завдань у соціальній сфері [1].

У дослідженні апробовано авторський курс «Професійна компетентність фахівця із соціальної роботи», який включає комплекс теоретичних і практичних занять, спрямованих на розвиток інтегральних компетенцій. Окрему увагу приділено оцінюванню результатів навчання через такі інструменти, як анкетування, опитування та аналіз практичних кейсів. Після впровадження курсу 85% студентів показали підвищення рівня сформованості фахових навичок [2].

Для підвищення ефективності формування професійної компетентності у закладах вищої освіти пропонується:

1. Впровадження практико-орієнтованих методів навчання (кейс-метод, моделювання ситуацій).
2. Розширення співпраці з соціальними установами для проходження стажування.
3. Інтеграція елементів цифрових технологій у процес підготовки фахівців.
4. Розробка індивідуальних навчальних планів, що враховують потреби студентів.

Загалом, формування професійної компетентності у сучасних умовах є основою для створення конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно реагувати на виклики соціальної сфери та сприяти розвитку суспільства.

Формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи є важливим завданням системи вищої освіти. Для досягнення цієї мети було розроблено інтегровану модель, яка враховує сучасні виклики соціальної сфери та відповідає вимогам ринку праці.

Розроблена модель базується на поєднанні трьох ключових компонентів:

1. Інтегральна компетентність – здатність виконувати складні професійні завдання, використовуючи міждисциплінарні знання, практичні навички та ціннісні орієнтири. Цей компонент є основою професійної діяльності соціального працівника, забезпечуючи його здатність адаптуватися до змінних умов.

2. Загальні компетентності – включають уміння вирішувати загальні професійні завдання, розв'язувати конфлікти, здійснювати ефективну комунікацію та співпрацювати з різними соціальними групами. До них належать також лідерські якості, критичне мислення, емоційний інтелект і навички саморегуляції.

3. Фахові (спеціальні) компетентності – специфічні знання, навички та вміння, необхідні для роботи в конкретній галузі соціальної роботи. Вони охоплюють:

- методи соціальної діагностики;
- підходи до організації соціальної допомоги;
- технології психологічної підтримки;

- роботу з різними категоріями клієнтів (особи з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, діти та сім'ї у кризових ситуаціях).

Професійна компетентність майбутніх соціальних працівників є багатогранною категорією, яка охоплює інтелектуальні, професійно-технічні, соціально-емоційні й ціннісно-орієнтаційні аспекти. Для її дослідження було використано системний, структурно-функціональний та порівняльний аналізи. Вивчено досвід зарубіжних країн, зокрема принципи практичної освіти та етичних стандартів, які є основою навчального процесу.

Результати дослідження:

1. Модель формування компетентності. Запропонована модель охоплює взаємопов'язані компоненти: інтегральну, загальну та фахову компетентності. Вона дозволяє формувати спеціалістів, здатних до ефективної взаємодії на особистісному, груповому та суспільному рівнях.

2. Критерії оцінювання. Розроблено критерії оцінювання компетентностей за рівнями (низький, середній, високий), що базуються на показниках знань, навичок, цінностей та емоційного інтелекту.

3. Експериментальна перевірка. В межах дослідження проведено опитування 545 студентів. Впроваджено авторський курс «Професійна компетентність фахівця із соціальної роботи», що показав ефективність у підвищенні рівня компетентностей.

Формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи є багатогранним процесом, що включає розвиток знань, навичок та цінностей для виконання складних професійних завдань. Професійна компетентність є інтегрованою характеристикою, яка охоплює інтелектуальні, професійно-технічні, соціально-емоційні та ціннісно-орієнтаційні аспекти діяльності фахівця етичних стандартів і культурної компетентності [1].

Одним із важливих підходів до формування компетентності є поєднання теоретичних знань і практичної підготовки. Це дає можливість студентам здобути реальний досвід роботи, розвиваючи свої навички в умовах, наближених до реальних професійних ситуацій. Досвід провідних закладів освіти, таких як Національний університет «Запорізька політехніка», свідчить про ефективність інтеграції аудиторного навчання з практичними завданнями, зокрема у формі стажувань та польового навчання [3].

Перспективи вдосконалення. Для подальшого розвитку підготовки майбутніх соціальних працівників рекомендується: підсилення практичної складової у навчальних програмах; розробка спеціалізованих курсів, які відповідають сучасним викликам у соціальній сфері; використання міжнародного досвіду для розробки індивідуально-орієнтованих освітніх програм. Загалом, формування професійної компетентності вимагає не лише від методів, але й забезпечення безперервного зв'язку між навчальним процесом та реальними потребами ринку праці.

Бібліографічні посилання

1. Кузьміна, М. О. (2021). Наукові рефлексії спектра професійних компетенцій випускників спеціальності 231 «Соціальна робота». *Науковий журнал Хортицької національної академії. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*, [online] вип. 1 (4), с. 166–176. Available at: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-4-15> [Accessed 12 Jan. 2025].

2. Kuzmina, M. O. et al. (2020). Formation of students' competence of tertiary educational institutions by practical training aids. *International Journal of Higher Education*, [online] vol. 9 (7), pp. 279–288. Available at: <https://doi.org/10.5430/ijhe.v9n7p279> [Accessed 12 Jan. 2025].

3. Kuzmin, V., Kuzmina, M. and Stadnyk, A. (2023). Społeczna technologizacja konkurencyjnego doboru personelu jako kryterium pomyślnego kształtowania strategii kariery. [online] In: *Aktualne problemy społeczne Polski i Ukrainy. Aspekty partnerstwa w edukacji i pomocy społecznej*. Chełm : Państwowa Akademia Nauk Społecznych w Chełmie; Chełmskie Towarzystwo Naukowe, pp. 49–58. Available at: <http://eir.zntu.edu.ua/handle/123456789/10336> [Accessed 12 Jan. 2025].

Шаповал О. В.

МОЛОДИЙ ВИКЛАДАЧ ЯК АГЕНТ ЗМІН У МОДЕЛІ ТРАНСФОРМАЦІЙ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Як центри створення і розповсюдження знань, вищі навчальні заклади несуть відповідальність за розвиток навичок і компетенцій, необхідних для студентів, щоб орієнтуватися і вносити свій внесок в економіку. Однак, самі заклади стикаються з викликами, які виникають в результаті перманентного протікання трансформаційних процесів як всередині, так і в зовнішньому середовищі. У цьому контексті молоді викладачі мають унікальну роль «агентів змін» (change agents), виступаючи каталізаторами інноваційних трансформацій вищої освіти. Під агентом змін розуміється суб'єкт, який цілеспрямовано ініціює та підтримує процеси трансформації, долаючи інерцію існуючих організаційних структур та встановлених підходів [1]. Молоді викладачі природньо набувають цієї ролі завдяки їхньому унікальному позиціонуванню на перетині традиційної академічної культури та новітніх тенденцій, що формують майбутнє освіти.

Розглядаючи вищий навчальний заклад через призму трансформаційних процесів, формується модель, як показано на Рисунку 1. У цій моделі заклад знаходиться на спектрі між стагнацією – станом, в якому відсутні якісні зміни, а трансформаційні процеси не протікають, та прогресом – станом, в якому формуються якісно позитивні зміни, результатом яких є поліпшення існуючих процесів або формування нових та загальне підвищення конкурентоспроможності закладу. Чим ближче заклад до кінців спектру, тим більшим є темп стагнації чи прогресу. У свою чергу, метою трансформації є досягнення стану прогресу, спираючись на рушійні фактори, масштаб впливу яких посилюється чи послаблюється завдяки допоміжним та перешкоджаючим факторам, відповідно.

На положення закладу між стагнацією та прогресом впливають три сили: рушійні фактори, допоміжні фактори, перешкоджаючі фактори. Під *рушійними факторами* пропонуємо розуміти внутрішні або зовнішні сили, що стимулюють протікання трансформаційних процесів у навчальному закладі шляхом створення позитивного тиску або заохочення змін. Під *допоміжними факторами* пропонуємо розуміти ресурси, процеси та умови, що підтримують, спрощують або пришвидшують впровадження. Під *перешкоджаючими факторами* пропонуємо розуміти будь-які технологічні, середовищні або організаційні елементи, що створюють перешкоди для впровадження, уповільнюють або перешкоджають отриманню повного спектру переваг від трансформацій.

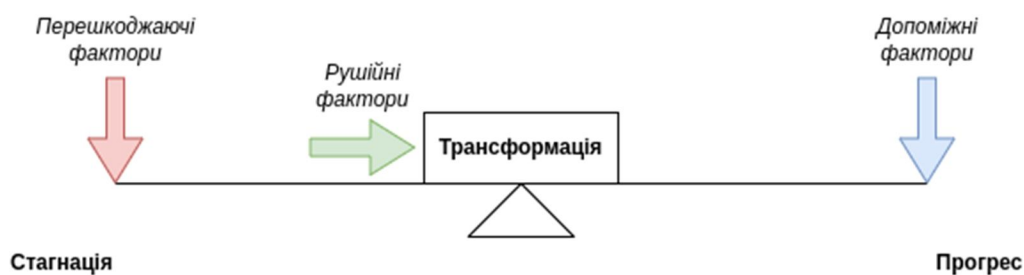

Рис. 1. Модель «прогрес-стагнація» закладу вищої освіти

Джерело: Створено автором

Молоді викладачі мають ряд характерних особливостей, що підкреслюють їх роль як агентів змін, а саме: перебування одночасно «всередині» та «ззовні» усталених академічних структур, що дозволяє критично оцінювати існуючі практики, у той самий час маючи достатньо важелів для ініціювання змін; сформованість професійної ідентичності в період активного розвитку технологій Індустрії 4.0, що створює природну схильність до інтеграції цих технологій у освітній процес; часто більш розвинені горизонтальні зв'язки з колегами з інших інституцій та галузей, що сприяє дифузії інноваційних практик; більш тривала перспектива перебування в системі вищої освіти, що мотивує інвестувати у довгострокові трансформаційні процеси.

Молоді викладачі як агенти змін можуть впливати на впровадження трансформацій на різних рівнях: мікрорівень (індивідуальні практики), мезорівень (кафедра/факультет), макрорівень (заклад).

На мікрорівні до стратегій впливу можуть відноситись такі: використання власних курсів як експериментальних майданчиків для апробації інноваційних методик та технологій, які за концепцією мікро інновацій [2] стають прототипами для ширших інституційних змін; демонстрація колегам і студентам моделі поведінки, орієнтованої на «соціальне навчання» [3], що має значний вплив на інституційну культуру; впровадження практик, які радикально змінюють усталені підходи до навчання та оцінювання.

На мезорівні до стратегій впливу можуть відноситись такі: формування неформальних об'єднань однодумців для просування інноваційних ініціатив та подолання інституційного опору [4]; виступ в ролі «інформаційних брокерів» [5], систематично інформуючи колег про новітні галузеві тенденції.

На макрорівні до стратегій впливу можуть відноситись такі: за концепцією «стратегічного активізму» [6], активна участь у комітетах та робочих групах, що дозволяє впливати на формальні структури та процеси закладу; участь у професійних асоціаціях та конференціях згідно з моделлю «відкритих інновацій» [7], що дозволяє впливати на формування галузевих стандартів та практик.

Роль молодих викладачів як агентів змін у моделі інноваційного розвитку вищої освіти є багатовимірною та стратегічно важливою. Їхня здатність каталізувати трансформаційні процеси, балансує між факторами трансформаційного розвитку закладу, значною мірою визначає успішність переходу закладу від стагнації до прогресу в контексті вимог сучасного індустріального суспільства.

Бібліографічні посилання

1. Singer-Brodowski, M., Henkel, G.-M., Reith, A., Frank, P. and Rieckmann, M. (2025). *What is needed to act as a professional change agent for sustainability?* [online]. Available at: <https://doi.org/10.1007/s11159-024-10092-8> [Accessed 12 Feb. 2025].
2. Chi, J. (2021). Informatization, Micro-Innovation and Dynamic Competitive Advantage. *AJIBM*, [online] 11, pp. 846–858. Available at: <https://doi.org/10.4236/ajibm.2021.117052> [Accessed 12 Feb. 2025].
3. Rumjaun, A., Narod, F. (2020). Social Learning Theory—Albert Bandura. [online] In: Akpan, B., Kennedy, T.J., eds. *Science Education in Theory and Practice, Springer Texts in Education*. Springer International Publishing, pp. 85–99. Available at: https://doi.org/10.1007/978-3-030-43620-9_7 [Accessed 12 Feb. 2025].
4. Variyan, G., Edwards-Groves, C. (2025). The theory of practice architectures and its discontents: disturbing received wisdom to make it dangerous again. *Critical Studies in Education*, [online] 66, pp. 20–37. Available at: <https://doi.org/10.1080/17508487.2024.2334779> [Accessed 12 Feb. 2025].
5. Gratton, L., Erickson, T.J. *Eight Ways to Build Collaborative Teams* [online]. Available at: <https://hbr.org/2007/11/eight-ways-to-build-collaborative-teams> [Accessed 12 Feb. 2025].
6. Diermeier, D. (2023). Chapter eleven. The Rise of Strategic Activism. [online] In: *Reputation Analytics: Public Opinion for Companies*. Chicago: University of Chicago Press, pp. 237–241. Available at: <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226029764-012> [Accessed 12 Feb. 2025].
7. Zhang, X., Chu, Z., Ren, L. and Xing, J. (2023). Open innovation and sustainable competitive advantage: The role of organizational learning. *Technological Forecasting and Social Change*, 186, p.122114.

Беляєва Н. Є., Ляшенко Б. Ю.

СФОРМОВАНІСТЬ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У МОЛОДИХ ВЧЕНИХ В МІНЛИВИХ УМОВАХ

Сучасний світ перебуває в стані постійних трансформацій, які охоплюють технологічні, економічні, соціальні та політичні сфери. Ці зміни створюють нові виклики для молодих вчених, які лише розпочинають свою кар'єру в науковій діяльності. Ціннісні орієнтації, як основа мотивації та професійної ідентичності, відіграють ключову роль у їхній здатності адаптуватися до мінливого середовища та визначати пріоритети своєї роботи. Актуальність теми зумовлена тим, що молоді вчені є рушійною силою інноваційного розвитку, а їхні цінності впливають на напрями наукових досліджень і суспільний прогрес загалом.

Ціннісні орієнтації є складною психологічною категорією, яка відображає систему пріоритетів, переконань і мотивів, що визначають поведінку людини в різних сферах життя, зокрема професійній. У контексті молодих вчених цінності набувають особливого значення, оскільки наукова діяльність вимагає не лише інтелектуальних здібностей, а й високого рівня внутрішньої мотивації, етичних принципів і стійкості до зовнішніх викликів. За визначенням

дослідників, ціннісні орієнтації формуються під впливом соціального середовища, освіти, культури та особистих досвідів, що робить їх динамічною системою, чутливою до змін [4].

У науковій літературі цінності молодих вчених часто пов'язують із такими категоріями, як прагнення до самореалізації, пошук істини, соціальна відповідальність і професійне визнання. Наприклад, у дослідженні Яценої К., зазначається, що молоді вчені в Україні дедалі більше орієнтуються на інноваційність і практичну значущість своїх досліджень, що відображає вплив сучасних суспільних потреб [3]. Водночас етичні аспекти, такі як академічна доброчесність, залишаються важливим компонентом їхньої ціннісної системи, особливо в умовах зростання конкуренції та глобалізації науки.

Цінності не є статичними; вони еволюціонують під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. У цьому контексті молоді вчені виступають як суб'єкти, що одночасно формують і зазнають впливу соціального та професійного середовища. Теоретичний аналіз показує, що ціннісні орієнтації є основою для прийняття рішень у науковій діяльності, від вибору теми дослідження до способів її реалізації.

Сформованість ціннісних орієнтацій у молодих вчених відбувається на тлі значних трансформацій, які впливають на наукову сферу. Серед ключових факторів можна виділити глобалізацію, технологічний прогрес, економічні кризи та соціально-політичну нестабільність. Глобалізація відкриває нові можливості для міжнародної співпраці, але водночас підвищує конкуренцію між дослідниками, змушуючи молодих вчених адаптувати свої цінності до вимог світового наукового співтовариства [1]. Наприклад, орієнтація на публікації в міжнародних журналах із високим імпакт-фактором стає не лише професійною необхідністю, а й ціннісним маркером успішності.

Технологічний прогрес, зокрема розвиток штучного інтелекту та цифрових платформ, також змінює умови роботи молодих вчених. З одного боку, це полегшує доступ до інформації та прискорює дослідницькі процеси, з іншого – створює тиск на традиційні цінності, такі як глибина аналізу чи оригінальність мислення [5]. У цьому контексті молоді вчені змушені переосмислювати свої пріоритети, балансувати між швидкістю результатів і якістю наукової роботи.

Економічні та соціально-політичні фактори додають ще один вимір до мінливого середовища. Війна та пов'язані з нею кризи суттєво вплинули на фінансування науки, що змушує молодих дослідників шукати альтернативні джерела підтримки, зокрема через гранти чи еміграцію. Такі умови можуть послаблювати орієнтацію на національні наукові традиції, натомість посилюючи прагматичні цінності, як-от кар'єрний успіх чи матеріальна стабільність. Наприклад нестабільність змушує молодих вчених переглядати свої довгострокові плани, надаючи перевагу короткостроковим результатам.

Ці фактори створюють складне середовище, у якому ціннісні орієнтації молодих вчених зазнають постійного перегляду. Мінливість умов вимагає від них не лише професійних навичок, а й здатності швидко адаптувати свої пріоритети до нових реалій.

Ціннісні орієнтації молодих вчених формуються в процесі їхньої соціалізації в науковому середовищі та відображають як індивідуальні пріоритети, так і зовнішні впливи. Аналіз літератури показує, що серед ключових цінностей, які визначають поведінку молодих дослідників, домінують прагнення до знань, професійного розвитку та суспільної користі.

Водночас ці цінності зазнають трансформацій під тиском мінливих умов, що вимагає від вчених гнучкості та адаптивності [1].

Зокрема, у дослідженні, опублікованому в журналі «Наукові праці», зазначається, що молоді вчені в Україні дедалі частіше орієнтуються на інтеграцію своїх досліджень у міжнародний контекст, що відображає зміну пріоритетів від локального до глобального [5]. Ця тенденція пов'язана з доступністю цифрових ресурсів і необхідністю відповідати стандартам світової науки. Орієнтація на публікації в Scopus чи Web of Science стає ціннісним орієнтиром, який асоціюється з престижем і визнанням.

Порівняльний аналіз джерел показує, що ціннісні орієнтації молодих вчених є неоднорідними та залежать від індивідуальних обставин. Наприклад, у роботі, опублікованій у збірнику «Сучасна наука: інновації та перспективи», зазначається, що молоді вчені з технічних дисциплін частіше орієнтуються на інновації, тоді як гуманітарії зберігають прихильність до фундаментальних досліджень [2]. Ця різноманітність підкреслює складність процесу формування цінностей у мінливому світі.

Сформованість ціннісних орієнтацій у молодих вчених є складним і багатограним процесом, який залежить від теоретичних основ, мінливих умов і особистих характеристик дослідників. Аналіз показує, що ключовими цінностями для молодих вчених є прагнення до знань, професійного розвитку, суспільної користі та етичних принципів. Проте ці цінності зазнають трансформацій під впливом глобалізації, технологічного прогресу, економічних криз і соціально-політичної нестабільності.

У мінливому світі молоді вчені змушені балансувати між традиційними академічними цінностями, такими як глибина аналізу чи академічна доброчесність, і прагматичними пріоритетами, як-от кар'єрний успіх чи практична значущість. В Україні специфіка умов, зокрема війна та обмежене фінансування, додає унікальні виклики, що впливають на ціннісні орієнтації, посилюючи патріотизм у одних і прагнення до еміграції в інших.

Бібліографічні посилання

1. Лапаєнко, С. (2024). Духовно-моральне виховання дітей та молоді: творчий доробок вчених НАПН України. *Науково-педагогічні студії*, [online] 5 (5), с. 31–42. Available at: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2021-5-31-42> [Accessed 24 Feb. 2025].

2. Горіна, О.Т. (2022). Ціннісні орієнтації – важливі чинники соціально-психологічного формування особистості молоді. [online] У: *Сучасна наука: інновації та перспективи*. Available at: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/5999/1/MODERN-SCIENCE-INNOVATIONS-AND-PROSPECTS-3-5.04.22.pdf#page=166> [Accessed 14 Feb. 2025].

3. Яцина, К. (2024). *Практична значущість досліджень молодих вчених* [online]. Available at: http://www.tsatu.edu.ua/vmf/wp-content/uploads/sites/17/zbirnyk-2024-29-31.05_tdatu-1.pdf#page=536 [Accessed 23 Feb. 2025].

4. Колбін, О. (2022). *Зміна ціннісних орієнтацій у сучасній молоді* [online]. Available at: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/17351/1/Kolbin.pdf> [Accessed 14 Feb. 2025].

5. Кругляченко, А. Ю., Мазурок, І. В. та Ябковська, С. П. (2024). Зміст та структура професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів музичного мистецтва. *Академічні*

Ботштейн І. І.

ВЗАЄМОДІЯ БІЗНЕСУ ТА УНІВЕРСИТЕТІВ ЯК СТЕЙКХОЛДЕРІВ ПРИ ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

У сучасних умовах глобалізації та цифровізації ринку праці виникає необхідність перегляду традиційних моделей підготовки фахівців. Взаємодія бізнесу та університетів як ключових стейкхолдерів освіти стає визначальним фактором у формуванні конкурентоспроможності випускників вищих навчальних закладів. Співпраця між цими інституціями сприяє розвитку професійних компетентностей, адаптації освітніх програм до потреб ринку праці та створенню сприятливих умов для реалізації інноваційних підходів у підготовці спеціалістів. Метою даного дослідження є обґрунтування сучасних форм взаємодії закладів вищої освіти та стейкхолдерів-роботодавців в частині забезпечення інтересів усіх учасників освітнього процесу.

Концепція стейкхолдерів розглядає університети як центри знань, а бізнес – як кінцевого споживача цих знань, що ставить перед освітньою системою виклик інтеграції ринкових запитів у навчальні процеси. В Україні правове регулювання співпраці між вищими навчальними закладами та бізнесом здійснюється на основі Закону України «Про вищу освіту» [1], який передбачає механізми інтеграції науки, освіти та практики. Також, відповідно до Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 року [2], передбачено посилення ролі бізнесу у формуванні освітніх програм, спрямованих на підготовку висококваліфікованих фахівців.

З позицій економічної теорії, співпраця між бізнесом і освітніми установами дозволяє забезпечити баланс між попитом і пропозицією на ринку праці, знижуючи структурне безробіття та підвищуючи продуктивність праці. Інвестування в людський капітал є ключовою умовою економічного зростання, що підтверджено теорією людського капіталу. В Україні цей підхід реалізується через програми дуальної освіти, які передбачають обов'язкове стажування студентів у компаніях-партнерах.

Отже, співпраця між університетами та бізнесом може реалізовуватися через дуальну освіту, партнерські освітні програми, науково-дослідницькі проекти, а також створення інкубаторів та стартап-центрів. Дуальна освіта, яка поєднує навчання у закладах вищої освіти з практичним досвідом у компаніях, активно впроваджується в Україні, що передбачає розширення програм співпраці між бізнесом та вищими навчальними закладами. Науково-дослідницькі проекти залучають студентів і викладачів до розв'язання актуальних проблем бізнесу, що сприяє їхній практичній підготовці та інтеграції в професійну діяльність. Одним із прикладів такої співпраці є програма «Інноваційний кампус» [3], яка реалізується в Україні у співпраці з IT-кластером та провідними технологічними компаніями.

Важливу роль у забезпеченні ефективної взаємодії між закладами вищої освіти та стейкхолдерами відіграє Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО). На основі рішень НАЗЯВО вищі навчальні заклади зобов'язані враховувати думку стейкхолдерів при формуванні навчальних програм, що сприяє більш тісному зв'язку

між освітою та ринком праці. Також агентство аналізує ефективність впроваджених програм дуальної освіти та видає рекомендації щодо їх вдосконалення. Таким чином, діяльність НАЗЯВО сприяє підвищенню конкурентоспроможності випускників через відповідність їхніх компетентностей вимогам сучасних роботодавців.

Попри численні переваги, процес взаємодії бізнесу та університетів стикається з низкою викликів, серед яких невідповідність між академічними програмами та реальними потребами ринку, недостатнє фінансування наукових досліджень і стартапів з боку бізнесу, що свідчить про необхідність розширення механізмів взаємодії та впровадження стимулюючих заходів для залучення бізнесу до освітнього процесу.

Для покращення взаємодії університетів та бізнесу в підготовці конкурентоспроможних фахівців необхідно запроваджувати цифрові платформи на основі штучного інтелекту, які б аналізували потреби ринку праці в режимі реального часу та адаптували навчальні програми. Наприклад, університети можуть використовувати EdTech-рішення з персоналізованими траєкторіями навчання, що дозволить студентам отримувати актуальні знання та навички відповідно до тенденцій ринку. Бізнес, своєю чергою, може впроваджувати NFT-сертифікати та блокчейн-технології для підтвердження навичок і досягнень студентів, спрощуючи процес працевлаштування. Іншою інновацією може стати використання метавсесвітів для навчання, де студенти отримуватимуть практичний досвід у віртуальних лабораторіях або цифрових двійниках підприємств. Також варто створювати інкубатори стартапів на базі університетів із залученням інвестицій від бізнесу, що дозволить студентам розробляти власні інноваційні проекти з реальними перспективами комерціалізації. Такий підхід допоможе не лише інтегрувати освіту та бізнес, а й сформує нову культуру навчання, де студенти ставатимуть частиною реальних бізнес-процесів ще під час навчання.

Ефективна взаємодія бізнесу та університетів відіграє ключову роль у формуванні конкурентоспроможності сучасного фахівця. Поєднання академічної освіти з практичними навичками, розвиток підприємницьких ініціатив і впровадження інноваційних навчальних моделей сприяють підготовці висококваліфікованих кадрів, здатних адаптуватися до динамічних умов ринку праці. Подальше посилення співпраці між цими інституціями є важливою умовою стійкого економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Бібліографічні посилання

1. Верховна Рада України, (2014). *Про вищу освіту* [online]. Київ, Україна. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [Accessed 29 Jan. 2025]
2. Верховна Рада України, (2014). *Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> [Accessed 29 Jan. 2025].
3. НТУ «ХП», (2018–2025). *Інноваційний кампус* [online]. Available at: <https://campus.kpi.kharkov.ua/ua/> [Accessed 29 Jan. 2025].

Давиденко Д. О.

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ

Сучасна вища освіта в Україні наслідуює усі негаразди розвитку науки в умовах воєнного стану. Здобувачі вищої освіти на усіх рівнях вимушено проходять освітню підготовку в он-лайн режимі, що негативно впливає на формування знань та навичок відповідно до Національної рамки кваліфікації [1]. Крім того, не можна залишити без уваги зміни, що постійно провадяться на законодавчому рівні, як наслідок – умови вступу до закладу вищої освіти стають більш вибагливими.

Також складним для сприйняття є і освітянські трансформації, що з одного боку, спрямовані на міжнародні інтеграційні процеси, а з іншого – є не на часі для закладів вищої освіти, що намагаються втримати контингент студентів. Так, Постановою Кабінету Міністрів України № 1021 від 30 серпня 2024 р. «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти» [2] внесено зміни до переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка, в тому числі, кадрів вищої кваліфікації. Відтепер, окрім процесів загальної адаптації кодів спеціальностей до європейських вимог, виникла проблема об'єднання галузей, або, навпаки, розподіл однієї спеціальності на декілька. Такі події визвали резонанс в науковій спільноті, але, безперечно, вони не вплинули на якість освітньої послуги в закладах вищої освіти.

Натомість, вищезазначений щорічно оновлений порядок вступу до закладів вищої освіти та наукових установ будь-якої підпорядкованості, прийнятий на 2025 рік викликає певне занепокоєння у майбутніх абітурієнтів. Фактично на деякі спеціальності, наприклад, що підлягають додатковому регулюванню, вступ можливий лише при умови проходження порогової межі по балах національного мультипредметного тесту (150–160 балів) [3]. У свою чергу, для вступу на третій освітньо-науковий рівень «доктор філософії» необхідно не лише скласти єдиний вступний іспит (ЄВІ), а й успішно пройти тестування з методології наукових досліджень. За таких вимог закладам вищої освіти з кожним роком все важче заповнити власні ліцензійні обсяги, а вступникам складніше відповідати заявленими Міністерством освіти і науки України критеріям.

В умовах воєнного стану виходом із ситуації щодо завищення вимог до вступу може стати прояв автономності закладами вищої освіти згідно із Законом України «Про вищу освіту» [4] та пошук компромісів шляхом проведення Українським центром оцінювання якості освіти пробного тестування, в тому числі, для пошукувачів наукового ступеня доктора філософії.

Бібліографічні посилання

1. Міністерство освіти та науки України, (2021). *Національна рамка кваліфікацій* [online]. Available at: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nrk/2021/11.10/Zvit.pro.samosertyfikatsiyu.NRK-dodatok.1-10.11.pdf> [Accessed 10 Mar. 2025].
2. Верховна Рада України, (2024). *Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти* [online]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#n11> [Accessed 10 Mar. 2025].

3. Верховна Рада України, (2025). *Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2025 році* [online]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0312-25#Text> [Accessed 10 Mar. 2025].

4. Верховна Рада України, (2014). *Про вищу освіту* [online]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [Accessed 10 Mar. 2025].

Івахненко А. О.

РОЗВИТОК ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЯК ФАКТОР КАР'ЄРНОГО РОСТУ ВИКЛАДАЧА ПЕРЕКЛАДУ

Перш за все, слід відокремити поняття «перекладацька компетенція» і «перекладацька компетентність», адже вони, як зазначають науковці, є поняттями різного порядку: перекладацька компетентність є цілим комплексом компетенцій перекладача, а саме: мовної, мовленнєвої, інтерпретативної, міжкультурної тощо, – які надають фахівцю можливість виконувати свої професійні функції (Берестецька, 2011).

Позиції, що перекладацька компетентність є сукупністю більш конкретних компетенцій, дотримується також Р. Белл. Науковець виділяє такі компоненти перекладацької компетентності: знання двох мов; знання предметної галузі джерельної та цільової культури; специфічні знання і вміння перенесення інформації з однієї мови на іншу (Bell, 1997).

Як зазначає А. С. Ольховська, фахова компетентність викладача перекладу містить у собі п'ять компетенцій, а саме: галузеву, міжособистісну, організаційну, навчальну, оцінювальну (Ольховська, 2016). Перша і остання, на наш погляд, тісно пов'язані між собою, адже неможливо оцінити якість перекладу тексту певного жанру чи теми, якщо викладач і сам не (дуже) в них розбирається.

Таким чином, викладач перекладу, в ідеалі, має поєднувати в собі компетентність двох професій: перекладача і викладача. Тому цілком логічно припустити, що розвиток окремих компетенцій однієї з названих професій має призвести до покращення якості викладання, а отже, стимулюватиме кар'єрне зростання викладача перекладу.

Які ж саме перекладацькі компетенції, що входять до галузевої компетентності викладача, може/має розвивати викладач перекладу? Розглянемо питання докладніше.

Як зазначає А. С. Ольховська, галузева компетенція викладача перекладу включає: 1) здатність виконувати будь-яке завдання, яке викладач пропонує своїм студентам під час навчання; 2) загальне знання галузі: професії, пов'язані з різними видами перекладу; умови здійснення перекладу та їхній вплив на швидкість і якість виконання робочих завдань; вимоги ринку; програми автоматичного й автоматизованого перекладу; 3) знання особливостей надання послуг у сфері перекладу: знання стандартів і вміння їх застосовувати; вміння працювати з документами та термінологією (Ольховська, 2016).

Зупинимося на здатності викладача виконувати будь-яке завдання, яке він/вона дає своїм студентам. Як відомо, переклад можна розділити на два великі види: письмовий і усний. В рамках кожного аспекту предмету «Практика перекладу» використовуються обидва види. Тому тут не можна казати, що одним викладачам слід приділити увагу розвитку

у себе навичок усного перекладу, а іншим – письмового. Навпаки, слід уміти виконувати обидва види: як усний, так і письмовий.

Особисто я в НУА веду такі аспекти практики перекладу, як суспільно-політичний, військовий і юридичний – вони читаються у магістратурі. У ХНУ імені В. Н. Каразіна я веду ще й медичний і науково-технічний переклад. Окрім усього іншого, там у мене ще є курс «Переклад конференцій» – я його веду разом із колегою, ми з нею проходили стажування в Європейській комісії: я оффлайн, а вона онлайн. Я також працюю перекладачем – здебільшого, це зараз переклад художньої літератури, дуже зрідка – усний переклад для мерії Харкова та ОВА. Практичний досвід у мене є також у сферах юридичного і науково-технічного перекладу: у 2008-2014 роках я перекладала контракти й договори для бюро перекладів, а упродовж двох років перед широкомасштабним вторгненням я працювала позаштатним перекладачем наукового вісника, що спеціалізувався на економіці. Таким чином, галузева компетенція у мене добре розвинена у сферах юридичного, економічного, суспільно-політичного, наукового та художнього перекладу. І я можу цілком спокійно вести практичні курси перекладу текстів цих галузей. Відповідно, курси військового чи медичного перекладу, тим більше – переклад конференцій (синхрон) я вести не могла, оскільки не мала практичного досвіду у даних сферах.

Що робити викладачу, коли він/вона не мають практичного досвіду перекладача у певній галузі, але хоче будувати свою кар'єру шляхом горизонтального розвитку, тобто збільшувати варіативність курсів? Тут я бачу кілька варіантів, причому найкраще використовувати їх усі.

Найочевидніший – самостійно виконати всі вправи підручника і, за наявності підручника для викладача, скористатися ним з метою перевірки правильності виконання. Уточнити незрозумілі моменти в колег, які вже викладали даний курс, та/або в автора підручника.

Можна спробувати свої сили в перекладі інших текстів даної тематики, звертаючись по консультації до перекладачів, і запропонувати потім ці ж тести своїм студентам.

Пройти спеціалізовані курси для перекладачів – наприклад, спеціалізовані курси з письмового перекладу від Litosvita; чи базовий / просунутий вишкіл із військового перекладу, який пропонує військовий перекладач Іван Невмержицький. Або (за можливості) – якщо ви збираєтесь викладати усний переклад – навчання чи стажування у Департаменті усного перекладу при Європейській комісії. Особисто мені це стажування «відкрило очі» на безліч проблемних моментів у викладанні усного перекладу, зокрема й синхрону. Тепер на кафедрі перекладознавства імені Миколи Лукаша відкривається спеціалізована освітня програма для другого освітнього рівня «Усний переклад і міжкультурна комунікація», і я беру в ній участь як викладач.

Тож, може, підвищення рівня перекладацьких компетенцій і не означатиме класичної, вертикальної кар'єри – але воно відкриває безліч можливостей для викладачів у створенні кар'єри горизонтальної.

Бібліографічні посилання

1. Берестецька, Н. В. (2011). Формування перекладацької компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. У: *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 5(2), pp. 37–41.

2. Ольховська, А. С. (2020). Проблеми змісту компетентності викладача перекладу. У: *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, (2), pp. 256–263.

3. Bell, S. T. (1997). The challenges of setting and monitoring the standards of community interpreting: An Australian perspective', In *S.A. Carr, R. Roberts, A. Dufour, & D. Steyn (Eds.), The critical link: interpreters in the community*. Amsterdam: Benjamins, pp. 93–108.

Ларін А. О., Шумик О. П.

ГОТОВНІСТЬ АСПІРАНТІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ АКАДЕМІЧНОЇ КАР'ЄРИ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ

Академічна кар'єра є важливим етапом професійного розвитку для тих, хто обрав науковий шлях. Вона включає в себе дослідження, публікації, участь у конференціях і викладання. Готовність аспірантів до реалізації академічної кар'єри визначається не лише їхніми професійними знаннями, але й соціально-психологічними чинниками, які впливають на їхню мотивацію, самопочуття та здатність досягати успіху в науковій сфері.

Теоретичний аналіз означеної нами проблеми [1; 2; 3] надає бачення підходів до її дослідження. По-перше, це вивчення особистісних характеристик аспірантів та особливостей їх соціально-психологічної взаємодії в колективі; по-друге, аналіз становлення професіоналізму аспірантів та їх зростання в рамках виконання різних видів науково-професійної діяльності на кафедрах ЗВО та вибору різних типів професійної кар'єри; по-третє, розкриття їхнього інтелектуального потенціалу.

На нашу думку, важливо визначити ті соціально-психологічні чинники, які впливають на готовність аспірантів до академічної кар'єри. Передусім, це мотивація, соціальна підтримка, самовизначення та психологічні бар'єри.

Розглянемо детальніше перелічені чинники. Вважаємо, що надважливим з них для розвитку академічної кар'єри є мотивація. Аспіранти, які мають високий рівень внутрішньої мотивації (інтерес до науки, бажання здійснити науковий внесок), з більшою ймовірністю досягатимуть успіху в академічній сфері. Водночас зовнішні чинники (підтримка наукового керівника, можливості для публікацій та кар'єрні перспективи) можуть як стимулювати, так і гальмувати розвиток.

Не менш важливою є соціальна підтримка – підтримка з боку колег, наукового керівника, родини та друзів, що має значення для досягнення успіху. Психологічна підтримка, допомога в організації наукової діяльності, а також професійні поради можуть стати вирішальними в подоланні труднощів, з якими стикаються аспіранти під час навчання.

На думку дослідника Карамушки Т. В. [4; 5], свою роль у формуванні готовності аспірантів до здійснення професійної кар'єри відіграє діяльність кафедр закладів вищої освіти на рівні рольової взаємодії та професійно-ділового спілкування (особливості розподілу професійних ролей на кафедрі, їх виконання та оцінювання; переважання відповідного виду професійно-ділового спілкування і реалізація того чи іншого стилю управління та ін.); організаційної культури (певна ієрархія цінностей, правил, норм, традицій, церемоній та ритуалів, які прийняті на кафедрі та дотримуються її членами, і реалізується в різних типах організаційної культури – «ролі», «завдання», «влади»,

«особистості»); креативності професійного середовища (здатність кафедри генерувати та впроваджувати нові, оригінальні підходи і технології до організації освітньої та наукової діяльності, стимулювати до цього науково-педагогічний склад кафедри, аспірантів, здобувачів вищої освіти).

Також впливовим чинником виступає самооцінка, яка орієнтована на здатність долати труднощі та ставити високі цілі. Низька самооцінка може бути перешкодою для самореалізації, розкриття особистісного потенціалу, оскільки аспірант може піддаватися сумнівам щодо здатності стати успішним науковцем. Звісно, у цьому напрямку важливо формувати позитивну самооцінку.

З нашої точки зору, в цьому сенсі на увагу заслуговує дослідження особливостей підготовки аспірантів до професійної кар'єри, проведене Карамушкою Т.В.⁶, у ході якого було виявлено ряд актуальних проблем:

- більше половини опитаних аспірантів мають труднощі у процесі їхньої підготовки до професійної кар'єри;
- спостерігається значний розрив між реальними формами підготовки аспірантів до здійснення професійної кар'єри (участь у конференціях, написання статей, обговорення на кафедрі розділів дисертації, проведення навчальних занять) та бажаними (участь у підготовці грантових заявок, у виконанні проєктів, стажування за кордоном, участь у роботі «бізнес-інкубаторів», проведення тренінгів та конкурсів з проблеми професійної кар'єри та ін.);
- значна частина аспірантів мають потребу в різних формах соціально-психологічної допомоги у процесі підготовки їх до професійної кар'єри, пріоритетне місце серед яких займає соціально-психологічний тренінг.

Безперечно, для покращення готовності аспірантів до академічної кар'єри важливо формувати у них позитивну мотивацію через створення атмосфери підтримки та натхнення, підвищення самооцінки через досягнення маленьких, але значущих наукових результатів. Важливо, щоб аспіранти мали можливість спілкуватися з іншими науковцями, знаходити підтримку серед колег та отримувати допомогу від наставників. Це може забезпечити не тільки професійну підтримку, але й психологічну допомогу у разі труднощів.

Отже, готовність аспірантів до академічної кар'єри є важливим фактором, що визначає їхній подальший успіх. Соціально-психологічні чинники, такі як мотивація, соціальна підтримка, самооцінка, значно впливають на здатність молодих учених реалізувати себе в академічному середовищі. Відповідно, слід створювати необхідні умови для розвитку їхньої мотивації, підтримки та психологічного комфорту, що сприятиме їхньому професійному зростанню.

Бібліографічні посилання

1. Блохіна, І. О. (2011). Розвиток креативності як складової когнітивного компонента професійно-етичних настановлень майбутніх керівників підрозділів ВНЗ. У: *Етичні та духовні засади розвитку людини і суспільства*. Київ: Арктур-А, с. 57–60.

⁶ За результатами авторського дослідження «Особливості підготовки аспірантів до професійної кар'єри», проведеного Карамушкою Т. В. Опитано 336 аспірантів гуманітарних і технічних спеціальностей ЗВО України (Запорізький національний університет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Університет менеджменту освіти НАПН України).

2. Карамушка, Т. В. (2014). Комплекс методик для дослідження соціально психологічних чинників формування готовності аспірантів до здійснення професійної кар'єри. *Актуальні проблеми психології*, т. 1, вип. 40, с. 139–136.

3. Мяленко, В. В. (2015). Концепція професійної самореалізації молоді. *Проблеми політичної психології*, вип. 2 (16), с. 326–336.

4. Карамушка, Т. В. (2014). Уявлення аспірантів про сутність майбутньої професійної кар'єри, можливі напрямки і типи її здійснення. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, 2 (23), с. 92–98.

5. Карамушка, Т. В. (2015). Професійна кар'єра аспірантів: зміст, основні функції, можливі етапи і типи здійснення. *Fundamental and Applied Researches in Practice of Leading Scientific Schools*, 4 (10), с. 50–67.

Лісовол А. С.

ТРАЄКТОРІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИКЛАДАЧІВ В ХОДІ ЇХ КАР'ЄРНОГО РОСТУ

У сучасному світі стрімких змін, цифровізації освіти та глобалізації знань викладачі повинні постійно вдосконалювати свої навички, щоб залишатися конкурентоспроможними та відповідати сучасним освітнім викликам.

Розвиток професійних компетентностей викладачів є надзвичайно важливим фактором успішної педагогічної діяльності та ефективного кар'єрного зростання. Українські дослідники активно досліджують траєкторії цього розвитку. «Розвиток цифрової компетентності педагогів є необхідною умовою для їхньої професійної діяльності в сучасному інформаційному суспільстві» [1].

Кохан Н. В. підкреслює, що інтеграція штучного інтелекту у вищу освіту відкриває нові можливості для професійного розвитку викладачів [2]. Ці дослідження підкреслюють важливість постійного розвитку професійних компетентностей викладачів для їхнього кар'єрного зростання та адаптації до сучасних викликів освіти.

Дослідники виділяють кілька основних аспектів актуальності розвитку професійних компетентностей викладачів [3–5]:

– зміна освітніх стандартів і технологій. Сучасна освіта активно інтегрує цифрові технології, нові методики навчання та дистанційні форми освіти. Викладачі повинні освоювати інноваційні підходи, щоб забезпечувати якісний освітній процес;

– підвищення якості викладання. Розвиток професійних компетентностей сприяє ефективнішій комунікації з учнями, впровадженню інтерактивних методів навчання та створенню мотивуючого середовища;

– кар'єрне зростання та професійний розвиток. Професійне вдосконалення допомагає викладачам отримувати вищі посади, брати участь у науково-дослідницькій діяльності, міжнародних програмах та проєктах;

– адаптація до змін у суспільстві. Викладачі повинні бути готовими до змін у соціальних, економічних та політичних умовах, що впливають на освітній процес;

– формування іміджу викладача. Професійно компетентний викладач викликає довіру та повагу серед студентів, колег і роботодавців.

Українські дослідники виділяють кілька шляхів розвитку професійних компетентностей викладачів [6–8]:

- підвищення кваліфікації через курси, тренінги, семінари;
- самоосвіта та обмін досвідом із колегами;
- використання новітніх технологій у навчальному процесі;
- участь у конференціях, наукових дослідженнях та міжнародних проєктах;
- співпраця з бізнесом і громадськими організаціями для практичного вдосконалення знань.

Слід відзначити значення використання новітніх технологій у навчальному процесі в розвитку професійних компетентностей викладачів. Сучасний освітній процес зазнає значних трансформацій завдяки активному впровадженню новітніх технологій. Це не лише покращує якість викладання, а й сприяє розвитку професійних компетентностей викладачів.

Основні аспекти значення новітніх технологій у навчальному процесі:

1) підвищення ефективності навчання. Використання мультимедійних засобів, інтерактивних платформ та віртуальної реальності допомагає зробити освітній процес більш наочним, динамічним і доступним;

2) розвиток цифрових компетентностей викладачів. Освоєння сучасних технологій змушує педагогів підвищувати рівень цифрової грамотності, що є важливою складовою їхньої професійної компетентності;

3) персоналізація освітнього процесу. Використання адаптивних платформ дозволяє враховувати індивідуальні особливості студентів і підлаштовувати навчальний матеріал відповідно до їхніх потреб;

4) покращення комунікації та взаємодії. Завдяки онлайн-платформам, таким як Moodle, Google Classroom та Zoom, викладачі можуть ефективніше комунікувати зі студентами, забезпечуючи зворотний зв'язок у режимі реального часу;

5) доступ до великої кількості інформаційних ресурсів. Цифрові бібліотеки, відкриті онлайн-курси (МООС), наукові бази даних дозволяють викладачам безперервно вдосконалювати свої знання та інтегрувати нові наукові відкриття у свої дисципліни;

6) мотивація студентів. Використання ігрових технологій (гейміфікація), інтерактивних завдань та віртуального моделювання підвищує зацікавленість студентів у навчальному процесі;

7) розвиток методичної гнучкості. Викладачі, які використовують новітні технології, швидше адаптуються до змін у навчальній програмі та освітньому середовищі.

Приклади новітніх технологій у навчальному процесі:

- штучний інтелект (AI) – автоматизація оцінювання, персоналізація навчання;
- доповнена та віртуальна реальність (AR/VR) – імітація реальних умов, наприклад, у медичній або технічній освіті;
- Big Data та аналітика навчання – аналіз успішності студентів та адаптація навчальних програм;
- онлайн-курси та навчальні платформи (Coursera, EdX, Prometheus) – доступ до якісної освіти.

Використання новітніх технологій у навчальному процесі сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу, розвитку цифрових та методичних компетентностей

викладачів, а також дозволяє створювати гнучке, адаптивне та персоналізоване навчальне середовище. Це є невід’ємною умовою професійного розвитку педагогів у сучасному світі.

Таким чином, результати наведених досліджень підкреслюють різноманітні підходи до розвитку професійних компетентностей викладачів в Україні, включаючи самовдосконалення, фізичну підготовку, інноваційні методи навчання та інші аспекти професійного розвитку. Отже, розвиток професійних компетентностей є невід’ємною складовою успішної кар’єри викладача. Постійне навчання та самовдосконалення сприяють не лише кар’єрному зростанню, а й підвищенню якості освіти загалом.

Проведені дослідження дозволяють зробити наступні висновки. Розвиток професійних компетентностей викладачів є безперервним процесом, який безпосередньо впливає на їхнє кар’єрне зростання та якість освітнього процесу. Формування індивідуальної траєкторії професійного розвитку дозволяє викладачам адаптуватися до змін у системі освіти, впроваджувати інноваційні методики навчання та ефективно взаємодіяти зі студентами.

Основними шляхами розвитку професійних компетентностей є підвищення кваліфікації, участь у науково-дослідницькій діяльності, впровадження цифрових технологій, міжнародна співпраця та методичне вдосконалення. Інтеграція новітніх технологій, використання дистанційного навчання та активна участь у педагогічних спільнотах сприяють розширенню професійного потенціалу викладачів.

Таким чином, побудова ефективної траєкторії розвитку професійних компетентностей є запорукою успішної кар’єри викладача та підвищення конкурентоспроможності закладу освіти в умовах сучасних освітніх викликів. Постійне вдосконалення та навчання протягом життя є ключовими факторами професійного зростання педагогів.

Бібліографічні посилання

1. Павленко, О.І. (2023) Цифрова компетентність здобувачів освіти. У: *Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика*. Суми: Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, с. 45–53.
2. Кохан, Н. В. (2024). Поняття та напрямки використання штучного інтелекту в юриспруденції. У: *Штучний інтелект у вищій освіті: ризики та перспективи інтеграції*. Львів–Торунь: Liha-Pres, с. 149–152.
3. Олешко, П.С. (2018). Формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики засобами проєктної діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 8 (82), с. 123–133.
4. Маріонда, І.І., Сивохоп, Е.М. та Товт, В.А. (2016). *Формування професійно-особистісних компетентностей фахівця фізичної культури у процесі занять фізичною підготовкою і спортом*. Ужгород: Вид-во ПП «АУТДОР-ШАРК», 280 с.
5. Тітова, Г.В., Гуменюк, Т.В., Кравченко та ін. (2023). *Самовдосконалення педагогічних працівників*. Київ: Ін-т професійно-технічної освіти НАПН України, 154 с.
6. Тітова, Г.В., Гуменюк, Т.В., Кравченко, О.В. та ін. (2023). *Самовдосконалення педагогічних працівників: методичні рекомендації*. Київ: Ін-т професійно-технічної освіти НАПН України, 280 с.

7. Маріонда, І.І., Сивохоп, Е.М. та Товт, В.А. (2016). *Формування професійно-особистісних компетентностей фахівця фізичної культури у процесі занять фізичною підготовкою і спортом*. Ужгород: Вид-во ПП «АУТДОР-ШАРК», 246 с.

8. Пащенко, О.М., Альохін, А.О. та Вергелес, О.І. (2024). *Професійна компетентність сучасного викладача: методичні аспекти розвитку*. Київ: Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 236 с.

Макасеєв О. В.

ЩОДО АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Успішна кар'єра в сучасній освіті вимагає активної участі викладачів та здобувачів наукових ступенів не тільки в освітньому процесі, а й в актуальних наукових дослідженнях, у т.ч. міжнародних проектах, відповідно до обраного напрямку. Що ж для цього необхідно?

Відповідь на це питання вимагає: по-перше, розуміння тих складних процесів, які відбуваються у сучасному світі взагалі, в економіці та науці, зокрема; по-друге, усвідомлення особливостей стану та проблем, що склались у вітчизняній науці; по-третє, розкриття тих проблем, перспектив та моделей розвитку наукових досліджень, які сформувались в європейському просторі.

Сучасний період розвитку суспільства у всіх його складових (культура, в т. ч. наука та освіта, економіка, політика) характеризується стрімкими та глибинними змінами, невизначеністю, кризою.

Тому державні діячі та керівники бізнесу, науковці й освітяни стикнулись з досить широким колом проблем, рішення яких вимагає спільних зусиль, великої праці, нестандартних, творчих підходів та залучення ресурсів. Актуальними для держав й бізнесу питаннями є зокрема: розробка національних та галузевих, корпоративних стратегій соціально-економічного розвитку, стратегій забезпечення економічної безпеки держави та бізнесу в умовах глибинних трансформацій; забезпечення розвитку інтелектуального потенціалу суспільства; забезпечення культури доброчесності в суспільстві та бізнесі тощо. Причому означена нами пріоритетна тематика входить у т.ч. до кола дослідження поведінкових наук, а також пов'язана із застосуванням не тільки міждисциплінарних, а й трансдисциплінарних підходів.

Необхідно зазначити, що ковід-криза та війна в Україні значно прискорили процес інтеграції українських вчених у міжнародну спільноту науковців, що змінило вимоги до підготовки та розвитку майбутніх освітян та науковців. З іншого боку в самій сучасній науці, у першу чергу, поведінковій, відбуваються значні зміни, пов'язані, як із кризою існуючої наукової парадигми, в якій працюють західні вчені, так і з стрімким зростанням складності сучасного світу та інформаційним й технологічним потоком, якій нагадує дев'ятий вал.

То ж необхідно адекватне реагування науки (науковців) та наукової політики на стрімкі зміни. В цьому сенсі можливо погодитись з ключовими положеннями, на основі яких необхідно розвивати сучасну науку, що сформульовані Організацією європейського співробітництва та розвитку (ОЕСР) [1]:

Науковий прогрес залежить від академічної свободи, міжнародного співробітництва та обміну.

1. Довгострокові державні інвестиції в науку лежать в основі інновацій та соціально-економічного розвитку.

2. Для оптимізації індивідуального та колективного прийняття рішень необхідні наукові знання з широкого спектру дисциплін.

3. Ефективна готовність та реагування на кризи, включаючи складні проблеми екологічної стійкості, посилюються завдяки добре функціонуючим науковим системам. Різні суб'єкти в наукових системах повинні бути пов'язані через національні та міжнародні мережі.

Зупинимось більш докладно на третьому положенні адже він пов'язаний із спектром знань та підходів, якими повинен володіти сучасний науковець. Це, відповідно, повинно відображатись на складенні програм підготовки наукових кадрів (докторів філософії).

Існує багато різних наукових дисциплін, які окремо та разом генерують ідеї, які можуть інформувати про державні рішення та розробку політики. Як STEM (наука, технології, інженерія та математика), так і SSH (Соціальні та гуманітарні науки) необхідні для вирішення складних суспільних проблем. Отже, наукова політика повинна підтримувати широкі портфелі досліджень, які охоплюють цілий ряд дисциплін та методів дослідження. Трансдисциплінарні дослідження, які інтегрують різні дисципліни з ідеями поза наукою, важливі для пошуку рішень складних проблем [1].

Для підтримки цього підходу необхідні конкретні політичні заходи та стимули.

Необхідно зазначити одну із позитивних рис політики європейських держав у галузі науки, яка сформувалась історично – це активна фінансова підтримка наукових досліджень та використання їх для рішення складних практичних завдань, які виникають у галузі державного регулювання.

Так, у багатьох країнах ОЕСР, що лідирують у галузі досліджень, витрати університетів на дослідження та розробки (НДДКР) зберігалися або збільшувалися по відношенню до ВВП протягом останніх двох десятиліть, незважаючи на зростаючий тиск на державні фінанси. Збільшення державних інвестицій відображає очікування того, що університетські дослідження можуть виступати в якості двигуна інновацій та соціально-економічного розвитку [1].

Також важливим для актуальних проривних досліджень є залучення у наукові проекти широкого кола учасників. Тому логічно, що в останні десятиліття сформована своєрідна міжнародна дослідницька екосистема до учасників якої входять національні уряди, агентства з фінансування досліджень, науково-дослідні інститути, університети, академічні асоціації та міжурядові організації.

Участь міжнародної дослідницької екосистеми у рішенні актуальних проблем розвитку сучасної Європи ми розглянемо на прикладі створення нової стратегії економічної безпеки Європи.

20 червня 2023 року Європейська комісія та Верховний представник опублікували «Спільний меморандум про Європейську стратегію економічної безпеки» [2]. Цей документ став певною основою для широкого обговорення нової стратегії в тому числі у середовищі науковців, які входять у відомі європейські дослідницькі аналітичні центри.

Так, вже в травні 2024 року Центр дослідження економічної політики та (CEPR) та Європейський аналітичний центр, що спеціалізується на економічних дослідженнях, Bruegel представили для обговорення звіт «Економічна безпека Європи: подолання безпрецедентних викликів у мінливому світі» [3]. В звіті представлено погляди фахівців цих інституцій та інших провідних європейських та американських економістів.

Королівський інститут об'єднаних оборонних досліджень (RUSI) – найстаріший у світі та провідний у Великій Британії аналітичний центр з питань оборони та безпеки створив Європейську цільову групу з економічної безпеки. До складу групи залучають міжнародних політиків, приватний сектор та академічні кола [4]. Перше засідання групи відбулось 9 вересня 2024 року.

Свій проект Економічної безпеки Європи створив Європейський політичний центр (EPC) – незалежний некомерційний аналітичний центр. 7 лютого 2024 року був опублікований рамковий документ, розроблений під керівництвом науковця Павла Свободи, який містить 18 рекомендацій щодо порядку денного економічної безпеки ЄС на 2024-2029 рр. та визначає умови для нового стратегічного проекту Економічної безпеки Європи [5].

У січні 2024 року Європейська комісія прийняла «пакет заходів економічної безпеки», який включає дві ініціативи, пов'язані з дослідженнями та інноваціями: «Білу книгу про посилення підтримки НДДКР за участю технологій з потенціалом подвійного призначення» і «Пропозицію про рекомендацію Ради з безпеки досліджень». Комісія запросила державні органи, громадянське суспільство, промисловість та академічні кола до всебічного діалогу.

Безпека досліджень відноситься до ризиків, пов'язаних з міжнародним характером наукових досліджень. Ці ризики виникають через обмін конфіденційними знаннями та технологіями, які можуть поставити під загрозу європейську та національну безпеку, якщо вони будуть спрямовані на військові цілі іноземним дослідницьким партнером. Інший ризик полягає в тому, що академічна освіта та дослідження ЄС можуть зазнати неналежного впливу з боку або з інших держав. Третій ризик безпеки досліджень виникає, коли технології використовуються для придушення або підриву фундаментальних цінностей як в ЄС, так і в інших місцях [6].

Отже, наведені нами факти доводять, що західні науковці приймають участь в розробці найважливіших стратегій розвитку країн Європи. Політики розуміють важливість наукових досліджень, що відображається на фінансуванні наукових досліджень. Формується тенденція не тільки для об'єднання зусиль вчених різних напрямів та країн, формування відкритої науки, але й тенденція до захисту наукової інформації.

І для будування успішної академічної кар'єри молоді вчені України, ті, хто наразі вивчається в аспірантурі, повинні принаймні розуміти особливості та тенденції розвитку сучасної європейської науки.

Бібліографічні посилання

1. OECD Science policy (2024). *OECD Economic Outlook, Volume 2024 Issue 2*, [online]. Available at: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-outlook-volume-2024-issue-2_d8814e8b-en.html [Accessed 6 Feb. 2025].
2. European commission (2023). *Joint communication to the European parliament, the European council and the council on «European economic security strategy»* [online]. Available at:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52023JC0020> [Accessed 6 Feb. 2025].

3. CEPR, (2024). *Europe's economic security: Navigating Unprecedented Challenges in a Shifting World* [online]. Available at: <https://cepr.org/about/news/europes-economic-security-navigating-unprecedented-challenges-shifting-world> [Accessed 6 Feb. 2025].

4. European Policy Center, (2024). *Europe's Economic Security Project* [online]. Available at: <https://www.epc.eu/en/projects/Europes-Economic-Security-project~5720b0> [Accessed 6 Feb. 2025].

5. Riekeles, G., Świeboda, P. (2024). *Europe's Make-or-Break Moment* [online]. Available at: https://www.epc.eu/content/PDF/2024/Economic_Security_Discussion_Paper.pdf [Accessed 6 Feb. 2025].

6. European Commission, (2024). *Memo on European Economic Security* [online]. Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_24_364 [Accessed 6 Feb. 2025].

Нємцев А. Л.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ МОЛОДОГО ВИКЛАДАЧА-ПРАКТИКА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасному освітньому процесі дедалі більшу роль відіграє зв'язок Теорії з практикою. Навчання студентів неможливо уявити без реальної взаємодії з виробничими процесами, що робить інтеграцію освіти і промисловості особливо актуальною [1]. Однією з ключових фігур у цьому процесі стає молодий викладач-практик. Фахівець, який, володіючи актуальними знаннями та досвідом роботи на виробництві, стає сполучною ланкою між академічним світом і реальним сектором економіки.

Сучасний ринок праці висуває високі вимоги до випускників закладів освіти. Роботодавці очікують від них не тільки міцних теоретичних знань, а й сформованих професійних компетенцій, які дають змогу ефективно включатися в робочий процес з перших днів роботи. У зв'язку з цим, освітні програми мають адаптуватися під потреби ринку, а процес навчання ставати більш прикладним і орієнтованим на практичне застосування знань. Молоді викладачі, які мають досвід роботи на виробництві, можуть стати каталізатором цих змін, впроваджуючи нові методики та принципи навчання, які враховують реальні виробничі умови та вимоги роботодавців.

Крім того, молоді викладачі-практики ближчі за віком до студентів, що сприяє кращому взаєморозумінню та зниженню бар'єрів у комунікації. Вони можуть використовувати інноваційні підходи до викладання, як-от інтерактивні технології, проєктне навчання та кейс-методи, що робить освітній процес цікавішим і продуктивнішим для студентів. Водночас молоді викладачі-практики стикаються з низкою труднощів, пов'язаних з необхідністю поєднання викладацької діяльності з професійною роботою, браком педагогічного досвіду та необхідністю постійного самовдосконалення.

Тож, на нашу думку, молодий викладач, який має практичний досвід роботи на виробництві, відіграє важливу роль в освітньому процесі. Ми вважаємо, що основними завданнями для нього є:

- передача студентам не тільки теоретичних знань, а й реального досвіду роботи;
- формування у студентів практичних навичок і компетентностей, необхідних для успішної професійної діяльності;
- мотивація здобувачів вищої освіти до освоєння професії через демонстрацію реальних кейсів і прикладів;
- допомога в адаптації до умов реального виробництва.

Треба зазначити, що завдяки своєму досвіду на підприємстві, молодий викладач може ефективно інтегрувати актуальні виробничі технології у зміст навчального процесу, тим самим готуючи студентів до реалій сучасної практичної діяльності.

Молодий викладач-практик може сприяти розвитку у здобувачів вищої освіти навичок критичного мислення та самостійності. Наприклад, проводячи практичні заняття, він може спонукати студентів аналізувати складні виробничі ситуації та пропонувати рішення, що базуються на реальних виробничих даних. Такий підхід допомагає не лише закріплювати теоретичний матеріал, а й навчає студентів застосовувати знання в реальному середовищі.

Крім того, молоді викладачі-практики можуть брати участь у розробці та реалізації програм дуальної освіти, які поєднують теоретичну підготовку з реальною роботою на підприємстві. Це створює додаткові можливості для студентів у плані здобуття реального досвіду та покращення їхніх перспектив працевлаштування.

Одним із ключових завдань молодого викладача-практика є створення освітнього середовища, максимально наближеного до умов виробництва. Це може включати проведення лабораторних робіт на основі реальних виробничих процесів, запрошення представників підприємств на лекції та семінари, а також активну участь студентів у науково-дослідних проєктах, спрямованих на вирішення практичних виробничих завдань.

Роль молодого викладача-практика також полягає у формуванні у студентів професійної відповідальності та розуміння етичних аспектів професії. Він може ділитися своїми практичними спостереженнями щодо значущості командної роботи, дотримання техніки безпеки, а також необхідності постійного професійного розвитку та адаптації до мінливих умов виробництва.

Таким чином, молодий викладач-практик виконує не лише освітню функцію, а й слугує важливим містком між академічним середовищем і реальним виробництвом. Його діяльність сприяє не тільки підготовці кваліфікованих фахівців, а й розвитку сучасних освітніх технологій, орієнтованих на практику та інновації.

Взагалі, на нашу думку, такий фахівець володіє певними при залучені до освітнього процесу, але й має певні труднощі.

Однією з ключових переваг молодого викладача-практика є його близькість до сучасного виробничого середовища. Він володіє актуальними знаннями про технологічні процеси, інновації та вимоги ринку праці. Крім того, його вікова близькість до студентів сприяє кращому взаєморозумінню, що робить освітній процес ефективнішим.

Іншою важливою перевагою є можливість інтеграції освіти та реального виробництва. Молоді викладачі можуть організовувати екскурсії, практики та стажування на підприємствах, а також сприяти працевлаштуванню студентів. Вони допомагають студентам адаптуватися до вимог ринку праці, надаючи їм актуальні відомості про професію, перспективи кар'єрного зростання та реальні трудові умови.

Поряд з цим, на шляху молодого викладача-практика існує низка складнощів, серед яких, перш за все, потрібно зазначити наступні:

- брак педагогічного досвіду, що може призвести до труднощів в організації навчального процесу та мотивації студентів;
- високе навантаження, пов'язане із суміщенням роботи на виробництві та викладацькою діяльністю;
- складнощі у сприйнятті його як авторитетної фігури серед студентів і колег;
- необхідність постійного професійного розвитку та оновлення знань, як у педагогічній, так і у виробничій сфері;
- необхідність балансувати між академічними вимогами та реальними умовами роботи на виробництві. Часто викладачам доводиться адаптувати навчальні плани, щоб зробити їх більш практикоорієнтованими, що вимагає значних часових та інтелектуальних витрат.

Поряд з цим, молодим викладачам може бути складно завоювати повагу серед студентів і колег, особливо якщо вони не мають педагогічного стажу. Для цього необхідно демонструвати компетентність, упевненість і професіоналізм, що потребує постійного самовдосконалення та роботи над собою.

Для успішного подолання складнощів, з якими стикається молодий викладач-практик, необхідно застосовувати комплексний підхід, що включає кілька напрямів.

По-перше, необхідне постійне підвищення кваліфікації. Молоді викладачі можуть брати участь у спеціалізованих курсах, педагогічних семінарах і тренінгах, спрямованих на розвиток методичних і комунікативних навичок. Взаємодія з досвідченими колегами та обмін досвідом також допомагають у вирішенні професійних завдань.

По-друге, важливим інструментом є наставництво. Досвідчені педагоги можуть допомагати молодим викладачам опанувати методику викладання, ділитися напрацюваннями та стратегіями роботи зі студентами. Це не лише полегшує адаптацію, а й сприяє професійному зростанню.

По-третє, використання сучасних освітніх технологій допомагає зробити навчальний процес більш захопливим і доступним. Молоді викладачі можуть застосовувати онлайн-курси, мультимедійні матеріали, симуляційні моделі та інтерактивні платформи, що дає змогу покращити засвоєння матеріалу студентами.

Очевидно, що для закладів освіти важливо розвивати партнерські зв'язки з промисловими підприємствами. Це допоможе організувати виробничі практики, стажування та спільні проекти, що підвищитиме рівень підготовки студентів.

Нарешті, балансування навантаження між викладацькою та виробничою діяльністю потребує чіткого планування. Оптимальний розподіл робочого часу, застосування тайм-менеджменту та розставлення пріоритетів допомагають уникнути професійного вигорання та успішно справлятися з обов'язками.

Таким чином, подолання складнощів у роботі молодих викладачів-практиків потребує активного навчання, наставництва, впровадження нових технологій та встановлення професійних зв'язків. Це дасть змогу молодим практикам ефективно поєднувати викладацьку та практичну діяльність, роблячи значущий внесок у підготовку кваліфікованих фахівців.

Бібліографічні посилання

1. Mykhaylyova, K. , Zverko, T., Maiboroda, R., Bubela, A. And Lutsenko, I. (2023). Sociological Model of Social Partnership in Higher Education Institutions Management. Khazar journal of humanities and social sciences (special issue), [online] vol. 26, 3. Available at: <https://doi.org/10.5782/.kjhss.2023.65.77>

Панасенко Л. О.

ПОТЕНЦІАЛ ПРАКТИК ПОКРАЩЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЯХ ДЛЯ ОСВІТИ ТА БІЗНЕСУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Витрати на персонал – це завжди найбільш вагомими постійними витратами для будь-якої компанії. Можна впроваджувати різноманітні технології, системи, методи автоматизації, але успіх компанії завжди буде залежати від достатньої кількості кваліфікованого персоналу. На сьогодні наявність та пошук такого персоналу стає все більш гострим питанням не тільки в Україні, де вже три роки триває війна, а й в інших країнах Європи. Саме тому врахування його різноманітності та створення умов для використання потенціалу є важливим завданням сучасного бізнесу.

Спираючись на офіційні дані, можна позначити основні загальні тенденції щодо людських ресурсів в Європі: жінок майже на 5% більше, ніж чоловіків та живуть жінки на 5,7 років довше, ніж чоловіки; зростання населення, яке відбувалося до 2020, з 2020 до 2022 року мало тенденцію до скорочення; населення старіє: частка молодого населення до 19 років скоротилася, рівень народжуваності теж, а смертність збільшилась; міграція має тенденцію до зростання [1].

Для України актуальними є наступні тенденції:

- на 31 серпня 2024 4,2 мільйонів Українців перебували зі статусом тимчасового захисту [2]; більше трьох мільйонів Українців за три роки так і не повернулися в Україну [3].
- у 2024 році кількість народжених в три рази менше, ніж померлих [4]; з 2010 по 2023 р. народжуваність скоротилася у чотири рази [5];
- на 01.01.2022 в Україні було майже на 3 мільйони жінок більше, ніж чоловіків [6] (53,6% населення).

Ми бачимо, що сучасні тенденції щодо робочої сили в Європі та Україні є дуже подібними, що визначає їхню подібність і на найближче майбутнє.

Наслідками цих тенденцій є нестача персоналу, що впливає на ефективність діяльності організацій та економік в цілому.

Згідно щомісячного опитування Інституту економічних досліджень та політичних консультацій у лютому 2025 серед 466 підприємств в Україні, «нестача працівників визначається основною з перешкод для зростання бізнесу сьогодні. Про це повідомили 64% підприємств» [7]. Тому питання максимального використання потенціалу жінок через надання рівних можливостей доступу до традиційно чоловічих професій, розвиток та кар'єрне зростання, стає особливо гостро. І не тільки в Україні.

У той самий час тенденції щодо гендерної рівності в професійній сфері залишаються без кардинальних змін. Наприклад, спостерігається різниця між жінками та чоловіками в

оплаті праці. У ЄС вона в середньому складає 12-13% в оплаті праці та близько 30% у пенсійних виплатах на користь чоловіків [8; 9]. В Україні ця різниця ще більше – у 2023 році вона складала 18,6% згідно інформації Тетяни Бережної, заступниці міністра економіки України [10]. Але цікаво, що жінки самі очікують зарплату на 25% нижче за чоловіків, згідно дослідження компанії Robota.ua [11].

Щодо доступу до кар'єрного зростання, то згідно дослідження McKinsey Global Institute (MGI) у вересні 2024, з 2015 по 2024 роки кількість жінок на вищих керівних посадах (C-suite) виросла тільки на 12 пунктів з 17% до 29%. Підвищення жінки отримують рідше ніж чоловіки: на 100 чоловіків лише 81 жінка. З такою тенденцією рівності з чоловіками жінкам можливо досягнути тільки через 48 років [12]. Спостерігати таку саму ситуацію можна і в Україні. Дані дослідження компанії KPMG демонструють, що у 2022 році серед 100 найбільших компаній, представлених в Україні, 68 не мали жінок серед керівництва [13]. І хоча, згідно даних MGI, кількість жінок взагалі в компаніях складає 48% [12], особливо актуальне досягнення рівності на робочому місці в компаніях, що працюють, як вважається, в традиційно чоловічій сфері бізнесу. Однією з них є логістика. Приклад компанії DP World демонструє, що на кінець 2024-го року жінки-працівники в Європі склали близько 26%. Тому впровадження програм Wellbeing&Diversity&Inclusion особливо є актуальними не тільки з точки зору залучення жінок, та й їх утримання.

Аналіз досвіду компаній для більшого залучення та ефективного розвитку жінок демонструє наявність наступних ефективних практик:

- Система внутрішнього навчання жінок традиційно чоловічим професіям, наприклад водій навантажувача на складі. В компанії в різних країнах є такі сертифіковані тренінг-центри.
- Впровадження політик щодо гнучкої роботи в офісі та з дому, гнучкого виходу з декретної відпустки. Декретні відпустки для чоловіків та сумісна декретна відпустка чоловіка та жінки.
- Додаткові вихідні дні, так звані wellbeing days, а також оплачувані дні для волонтерської роботи.
- Політики щодо покращення добробуту (wellbeing) працівників дома та на роботі, покращення сімейного буття та здоров'я жінок зокрема шляхом впровадження нових політик щодо всиновлення дітей, підтримка сурогатного материнства, додаткові лікарняні на лікування від безпліддя, підтримка жінок в період періодичних днів та менопаузи.
- Оцінка талантів, фокус на розвиток жінок; лани кар'єри та розвитку для жінок; програми менторства для співробітників.
- Аналіз причин звільнення працівників, зокрема жінок.
- Забезпечення рівних можливостей для чоловіків та жінок під час пошуку персоналу.
- Навчання щодо планування та управління своїм розвитком та кар'єрою, уміння нести відповідальність за свою кар'єру.
- Формування обізнаності щодо неусвідомлених упереджень серед працівників та керівників компанії [14].

Можна сказати, що нові навички та гнучкість в отриманні знань та професій сьогодні особливо актуальні не лише для жінок, але й для чоловіків. Саме тому заклад освіти може

відігравати важливу роль у формуванні нових компетентностей не тільки для студентів та кандидатів на роботу, але й допомагати бізнесу в будіванні та впровадженні нових програм для розвитку жінок, формуванню обізнаності щодо неусвідомлених упереджень взагалі та в отриманні нових навичок в професійній сфері, отриманні нової професії тощо. Створення атмосфери гендерної рівності в цих питаннях за допомогою успішного досвіду міжнародних компаній сприятиме узвичаєнню недискримінаційних практик вже на студентській лаві і подальшій трансляції такого підходу у професійній діяльності.

Бібліографічні посилання

1. Demography of Europe – 2023 edition [online] Режим доступу: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/demography-2023> (дата звернення 16.03.2025)
2. Nearly 4.2 million people under temporary protection in August. [online] 10 October 2024. Режим доступу: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20241010-1?ettrans=uk> (дата звернення 16.03.2025)
3. 3,3 рази зросла кількість українців, що виїхали та не повернулись додому торік. [online] 15 січня 2025. Режим доступу: <https://opendatabot.ua/analytics/ukrainians-emigration-trend-2024> (дата звернення 16.03.2025)
4. Смертність в Україні утричі перевищує народжуваність у 2024 році https://opendatabot.ua/analytics/birth-death-2024-6?fbclid=IwY2xjawEdWIVleHRuA2F1bQIxMAABVHZio0fk12QZTx2DTMryunHZnp1M8xWoEqwLf6pe0G3raabObUK2bQ0T9hQ_aem_jZUHI1P7zgWvvdAQC-Ba1Qg (дата звернення 16.03.2025)
5. На 28% скоротилась народжуваність в Україні від початку великої війни. [online]. 31 липня 2023. Режим доступу: <https://opendatabot.ua/analytics/birth-crisis-2023> (дата звернення 16.03.2025)
6. Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня 2022 року. [online]. Режим доступу: ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/m_w/arh_rozpod_nasel.htm (дата звернення 16.03.2025)
7. Нове щомісячне опитування підприємств, #34, (02/2025) [online] Режим доступу: http://www.ier.com.ua/ua/proekt_dilova_dumka/NRES_Presentations? (дата звернення 16.03.2025)
8. Pay transparency in the EU. [online] Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/pay-transparency/> (дата звернення 16.03.2025)
9. Gender pay gap statistics. [online] March, 2025. Режим доступу: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Gender_pay_gap_statistics (дата звернення 16.03.2024)
10. Горчинська, О. (2023). Жінки в Україні отримують меншу зарплатню. Тетяна Бережна - про гендерний розрив в оплаті праці, відтік кадрів та освіти для дорослих. [online] 18 листопада 2023 Режим доступу: <https://life.nv.ua/ukr/socium/zastupnicya-ministra-ekonomiki-tetyana-berezhna-pro-rozriv-u-oplati-praci-dlya-cholovikiv-ta-zhinok-50369006.html> (дата звернення 16.03.2025)
11. Масенко, В. (2025). Зарплатні очікування жінок на 25% нижчі, ніж у чоловіків. Чому так і що з цим робити? П'ять висновків і шість графіків з дослідження Robota.ua. [online] 25 лютого. Режим доступу: <https://forbes.ua/lifestyle/zarplatni-ochikuvannya-zhinok-na->

25-nizhchi-nizh-u-cholovikiv-chomu-tak-i-shcho-z-tsim-robiti-pyat-visnovkiv-i-shist-grafikiv-z-doslidzhennya-robotaua-25022025-27497 (дата звернення 16.03.2025)

12. McKinsey Global Institute (2024). Women in the Workplace 2024: The 10th-anniversary report. [online] September 17, 2024. Режим доступу: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/diversity-and-inclusion/women-in-the-workplace#/> (дата звернення 16.03.2025)

13. Чи є гендерний розрив? KPMG Review Magazine #14. [online] Режим доступу: <https://kpmg.com/ua/uk/home/insights/2024/01/chy-ye-hendernyy-rozryv.html> (дата звернення 16.03.2025)

14. Panasenko, L. (2023). The deep concept of second-class as a cause of gender inequality: methodological framework, *Journal of Humanities and Social Sciences Academy*, 3/1 (June 2023), 18-31.

Полупан Д. О.

МАРКЕРИ ВЗАЄМОДІЇ ПІДПРИЄМСТВ ТА УНІВЕРСИТЕТІВ: РОЛЬ ВИКЛАДАЧА ПРИ ФОРМУВАННІ КОМПЕТЕНТНИХ ФАХІВЦІВ

Продовжують активізуватися проблеми професійної підготовки майбутніх компетентних фахівців в умовах військового стану.

У зв'язку з цим значно актуалізується проблема фахової підготовки спеціалістів професійно-педагогічної сфери. Виникає необхідність у формуванні цілеспрямованого відповідального компетентного фахівця, від якого залежить майбутнє української держави і суспільства в цілому. Сучасною тенденцією в освіті є цифровізації освітнього середовища, постійне зростання інформації, піднесення ролі інтелектуальної діяльності. Науковці розробляють різні підходи до побудови концептуальних засад такої системи освіти, яка б реалізовувала суспільне замовлення та найбільшою мірою відповідала матеріальним та духовним потребам нашого часу, упроваджувала інноваційні технології науки, що спрямовані на формування всебічно розвиненої особистості [2].

Нині в Україні у ситуації воєнного стану постають нові завдання професійної діяльності, та працевлаштування, пов'язані з міграцією великої кількості різних категорій дітей, молоді та дорослих людей, забезпеченням їх необхідним рівнем життя, безробітних, військовослужбовців, непрацевлаштованих випускників закладів освіти тощо; Останнє потребує неперервної освіти, оволодіння інноваційними знаннями, вміннями, новими спеціальностями.

Тому роль викладача та пошуку інтеграції між бізнесом та університетами очевидна. Модернізація системи освіти в українському суспільстві потребує творчих креативних особистостей, які неординарно мислять, самостійно набувають нові знання, уміють використовувати їх у нестандартних умовах [3]. Складність, багатомірність педагогічної практики, рівень розвитку теорії та методики професійно-педагогічної освіти дає змогу науковцям і практикам спиратися на різноманітні методологічні підходи, які пройшли широку апробацію. До таких – віднесено і діяльнісний підхід. Майбутньому педагогу важливо засвоїти важливе положення: діяльність є провідним чинником вирішення проблеми професійної підготовки майбутнього педагога.

Університети можуть відігравати ключову роль у підтримці бізнесу під час війни, використовуючи інноваційні рішення, освітні програми та платформу для співпраці. Ось кілька способів, як вони можуть допомогти підприємствам в умовах кризи: підготовка кадрів та перепідготовка фахівців., швидке навчання та перекваліфікація, гнучкі освітні форми, стажування та практика. Перед університетським середовищем стоїть задача розробки стратегії такої взаємодії та допомоги бізнесу [3].

Прикладами такої реалізації є дослідження та інновації, технологічні розробки; стартап-інкубатори та бізнес-акселератори; наукові дослідження для бізнесу; консультаційна підтримка бізнесу; юридична підтримка; ІТ-консалтинг та кібербезпека та інші.

Освіта постає як стратегічно важлива сфера соціального життя, саме вона формує інтелектуальний потенціал, закладає основи самостійності та здатності до виживання в умовах міжнародної конкуренції, в умовах невизначеності у зв'язку з воєнною агресією РФ. Освіта сприяє розвитку всіх видів соціально-значущої діяльності, вона має взяти на себе провідну роль у забезпеченні, своїми специфічними засобами, умов для виходу світового соціуму із системної кризи, в якій він опинився.

З метою підвищення конкурентоспроможності навчальних закладів та їх сучасних випускників необхідно багатоаспектне оцінювання шляхів формування цих конкурентних переваг на ринку праці. У зв'язку з цим взаємодія бізнесу і університетів може стати істотним способом формування затребуваного фахівця на ринку праці [1].

В сучасних умовах господарювання спостерігається швидке старіння набутих знань. Тому з'являється необхідність перенесення акценту в підготовці кадрів на використання методики освоєння культури саморозвитку та методів і підходів нарощування актуальних знань і умінь, тобто інструментів безперервного навчання [4].

Співпраця університетів та бізнесу особливо важлива в умовах війни. Воно допомагає підприємствам вижити, рости та адаптуватися до нових викликів. Університети можуть стати центрами знань, інновацій та кадрового резерву, що забезпечить стійкість економіки навіть у кризові часи.

Бібліографічні посилання

1. Бирченко, Е. В., Зверко, Т. В. и др. (2017). *Профессиональные практики выпускников современных вузов* [online]. Харьков: Изд-во НУА, 110 с. Available at: <http://dspace.nua.kharkov.ua:8080/jspui/handle/123456789/1730> [Access 04. Jan. 2025].
2. Решетняк, О. І., Сахненко, О. І. (2020). Особливості управління науково-інноваційними системами в умовах економіки знань. *Бізнес Інформ*, 2, с. 225–235.
3. Решетняк, О. І., Іванова, О. А., Данько, А. Т. та Юрченко, О. К. (2020). Організаційна амбідекстрія та інновації: теоретичний підхід. *Бізнес Інформ*, [online] 1, с. 13–25. Available at: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-1-13-25> [Access 12. Feb. 2025].
4. Яременко, О. Л., Тимохова, Г. Б. (ред.). (2021). *Підготовка економістів в умовах постійної невизначеності: думки професіоналів* [online]. Харків: Вид-во НУА, 138 с. Available at: <http://dspace.nua.kharkov.ua:8080/jspui/handle/123456789/2172> [Access 04. Jan. 2025].

Прокопішина О. В.

МОДЕЛІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ З ЕКОНОМІКИ

Екстремальні умови функціонування закладів вищої освіти України обумовлюють актуальність преадаптивних стратегій розвитку, пріоритетність застосування інноваційних систем та моделей навчання, які дозволяють зберігати та розширювати інтелектуальний потенціал університету. Цифрові технології набувають особливої цінності та практичної значущості в умовах дистанційної форми організації навчального процесу, оскільки створюють платформу для передачі і опанування здобувачами професійних компетенцій.

Як зазначає проф. К. В. Астахова [1], «саме професорсько-викладацький склад є основним носієм професійних знань, традицій, охоронцем культурно-освітнього середовища», отже формування ефективних моделей комунікацій між донорами та реципієнтами знань має визначальний вплив на здобуття освітньо-кваліфікаційних рівнів і становлення високопрофесійних фахівців.

Гнучкість, масовість, висока рентабельність, модульність, асинхронність та інші риси забезпечують цифровим технологіям привабливість застосування в освіті, проте «відсутність звичних форм професійної комунікації, викладання без емоційного спілкування, діалогу зі студентами знижує рівень соціалізації, соціальної активності, відчутно роз'єднує освітянську спільноту» [2] і обумовлює практичну необхідність застосування оптимальних моделей організації навчального процесу.

В умовах стрімкого розвитку та активного застосування генеративних моделей штучного інтелекту заклади вищої освіти зіткнулися з необхідністю інтеграції цих технологій, разом з цим виникають проблеми, пов'язані із захистом особистих даних, порушенням авторських прав та потенційною алгоритмічною чи політичною упередженістю у нейромережових моделях. Застосування цифрових технологій дозволяє трансформувати традиційні лекції в інтерактивні онлайн-сесії, підвищуючи доступність навчального контенту, проте відсутність сталих норм поведінки в цифровому просторі породжує ряд протиріч, оскільки здобувачі освіти схильні сприймати такий формат взаємодії з викладачами як більш вільний, що дозволяє, на їх погляд, спілкуватися менш формально. Такі тенденції викликають суперечності серед викладацького складу і підкреслюють нагальну потребу у встановленні чітких правил поведінки для онлайн-занять та впровадження у суспільну свідомість стандартів цифрового етикету.

Серед основних факторів, що визначають привабливість цифрових технологій в освітньому процесі, студенти та викладачі [4] насамперед відзначають можливість працювати у зручному для них темпі та комфортній обстановці, наочність та інтерактивність викладеного матеріалу. Однак, оскільки будь-яка візуальна інформація з використанням цифрових технологій супроводжується феноменом «психологічних плям» і, як наслідок, перевагою реципієнтів знань і зниження швидкості засвоєння навчальної інформації, особливу увагу при впровадженні цифрових технологій необхідно приділити забезпеченню можливості швидкого пошуку необхідного матеріалу, відсутності зайвої інформації та повторів, наявності емоційно забарвлених елементів, виділенню ключових позицій.

В умовах цифрової трансформації освіти у навчальному процесі візуальна, аудіальна та кінестетична сенсорні системи виходять на перший план, тому дії учасників освітнього процесу доцільно супроводжуються мультимедійними технологіями з урахуванням грамотного супроводу розміщення візуальної інформації (розташування інформації, кольорова гама, чіткість зображення, швидкість відтворення тощо). Модель імплементації цифрових технологій у процес навчання повинна надавати можливості врахування індивідуальних особливостей мислення, сприйняття та запам'ятовування інформації, і головне – розвитку здатності здобувачів освіти використовувати набутий досвід для генерування нових знань, прийняття професійних рішень в умовах трансформації соціально-економічного середовища, самореалізації та самоактуалізації.

Самоактуалізація особистості, як постійний процес розвитку талантів, креативних здібностей і можливостей, є не лише вищою потребою, а й важливою метою функціонування закладів вищої освіти, як мають прерогативу зрушувати поведінку здобувачів освіти у напрямку усвідомлення високих цінностей. Піднесення здобувачів освіти від задоволення фізіологічних потреб до усвідомлення потреб у особистісному зростанні: потреб пізнання, естетики та самоактуалізації, - є дієвою мотивацією для професійних викладачів, донорів інтелектуального капіталу. Розвиваючись шляхом об'єднання у середовищі донорів та здобувачів освіти особистостей, які здатні до самоактуалізації, українські університети зможуть стати проривними локомотивами соціально-економічного розвитку навіть в екстремальних зовнішніх умовах.

Бібліографічні посилання

1. Астахова, К. В. (2024). Зміни векторів трансформації викладацького корпусу університету в умовах екстремальних обставин: спроба історизації проблеми. *Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»*, [online] XXX, с. 11–23. Available at: <https://zenodo.org/records/11199987> [Accessed 3 Feb. 2025].
2. Астахова, К. В. (2024). Шляхи збереження й розвитку лідерських позицій Харкова як центра освіти і науки. *Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»*, [online] XXX, с. 321–323. Available at: <https://zenodo.org/records/11203060> [Accessed 7 Feb. 2025].
3. Григорчук, Т. В. (2023). Основні та допоміжні засоби дистанційного навчання та способи їх використання. *Вісник науки та освіти*, [online] 10. Available at: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/7132/7173> [Accessed 18 Feb. 2025].
4. Руденко, М.В. (2025). Особливості застосування емпіричних методів педагогічної діагностики в умовах дистанційної форми навчання. [online] У: *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України*. Available at: https://www.knuba.edu.ua/wp-content/uploads/2024/12/zbirnyk-materialiv_7_mizhnarodnoyi-konferentsiyi-knuba-14.11.2024.pdf [Accessed 22 Feb. 2025].

Путятін О. О.

ВПЛИВ ДЕРЖАВИ НА ФОРМУВАННЯ НАУКОВИХ КАДРІВ ПІД ЧАС СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПОТРАСІНЬ

Сучасне українське суспільство потребує самодостатньої, інтелектуально і технологічно здатної підтримувати і розвивати свій освітній рівень упродовж життя для забезпечення належного рівня професійної діяльності й особистісної самореалізації [1 с. 200].

У зв'язку з початком війни в Україні безліч різноманітних соціально економічних сфер зазнали змін і реформ, у тому числі і підхід до підготовки докторів філософії. До 2024 року ставлення держави до аспірантури було однаковим як до контрактної, так і до бюджетної основи, різниця полягала в тому, хто оплачує освіту. На даний момент ситуація змінилася у зв'язку з війною в Україні та великою кількістю людей, які використовують аспірантуру як захист від мобілізації, а не для розвитку своєї наукової кар'єри [3].

На даний момент держава змінила підстави для відстрочки молодих вчених. Наразі отримати її можна лише перебуваючи на бюджетній основі, але кількість місць під кожен спеціальність та навчальні заклади розподіляє міністерство освіти України. Також, кількість місць на бюджеті з 3109 місць в 2023 мали збільшитися до 7000 в 2024 році, але за фактом кількість місць збільшилося до 6011 місць [2].

Таблиця 1

Кількість бюджетних місць у 2024 [2].

№ галузі	назва галузі	кількість місць
Галузь 01	Освіта/Педагогіка	470
Галузь 02	Культура і мистецтво	74
Галузь 03	Гуманітарні науки	406
Галузь 05	Соціальні та поведінкові науки	525
Галузь 06	Журналістика	57
Галузь 07	Управління та адміністрування	436
Галузь 08	Право	191
Галузь 09	Біологія	150
Галузь 10	Природничі науки	440
Галузь 11	Математика та статистика	142
Галузь 12	Інформаційні технології	682
Галузь 13	Механічна інженерія	498
Галузь 14	Електрична інженерія	272
Галузь 16	Хімічна інженерія та біоінженерія	158
Галузь 17	Електроніка, автоматизація та електронні комунікації	316
Галузь 18	Виробництво та технології	184
Галузь 19	Архітектура та будівництво	262
Галузь 20	Аграрні науки та продовольство	238

Продовження таблиці 1

Галузь 21	Ветеринарія	70
Галузь 22	Охорона здоров'я	108
Галузь 23	Соціальна робота	34
Галузь 24	Сфера обслуговування	16
Галузь 26	Цивільна безпека	11
Галузь 27	Транспорт	129
Галузь 28	Публічне управління та адміністрування	76
Галузь 29	Міжнародні відносини	66

Розподіл місць показує, що на даний момент державі найбільше необхідні фахівці з технічним, педагогічним ухилом та соціально-поведінковим та природничим ухилом. Про це говорять перші 5 галузей за кількістю місць. Велика увага приділена аграрному сектору та будівництву, що логічно через соціально-політичну ситуацію та територіальне розташування України.

Таблиця 2

«5 галузей з найбільшою кількістю місць» [2].

№ галузі	назва галузі	кількість місць
Галузь 12	Інформаційні технології	682
Галузь 05	Соціальні та поведінкові науки	525
Галузь 13	Механічна інженерія	498
Галузь 01	Освіта/Педагогіка	470
Галузь 10	Природничі науки	440

Серед непопулярних галузей можна побачити такі галузі як «Міжнародні відносини», «Журналістика», «Соціальна робота», «Сфера обслуговування», та «Цивільна безпека».

Таблиця 3

«5 галузей з найменшою кількістю місць» [2].

№ галузі	назва галузі	кількість місць
Галузь 29	Міжнародні відносини	66
Галузь 06	Журналістика	57
Галузь 23	Соціальна робота	34
Галузь 24	Сфера обслуговування	16
Галузь 26	Цивільна безпека	11

Дуже дивно, що під час війни в країні кількість місць на такі сфери як «міжнародні відносини» та «Соціальна робота» є такими низькими. Зараз дуже велика кількість організацій виконує свої місії, що дуже допомагає витримати удар по нашій соціальній

політиці, але вже зараз маємо прецедент коли USAID припинила свою допомогу по всьому світу, тобто і в Україні. Тоді як допомога за 2024 рік сягала 522 мільйонів доларів на програму відновлення зруйнованої обстрілами інфраструктури в Україні та на підтримку надання державних послуг. USAID фінансував не лише безпосередньо у своїх проектах, а й був системним донором для багатьох міжнародних програм – ПРООН, ЮНІСЕФ. Щодо журналістики деякі видання також виконують свою роботу завдяки міжнародній допомозі. Серед десятків проектів та напрямів, фінансованих USAID в Україні, були побудовані залізничні колії та укриття в школах, підтримка бізнесу, культурні проекти та медіа - фінансувалися проекти "Суспільного", "Громадського", "Ukrainer", "По той бік новин" [4].

Бібліографічні посилання

1. Астахова, К. В. та ін. (ред.). (2022). *Освіта дорослих в умовах невизначеності: залучення, мотивація, тенденції* [online]. Харків: Вид-во НУА, 264 с. Available at: http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/bitstream/123456789/2326/5/Feb-22_16.pdf [Accessed 09 March 2025].
2. МОНУ, (2024). *Обсяги державного замовлення на підготовку докторів філософії у 2024 році* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/vstup-2024/obsyahy-derzhavnoho-zamovlennya-na-pidhotovku-doktoriv-filosofiyi-2024.pdf> [Accessed 09 March 2025].
3. Верховна Рада України (2025). *Про деякі особливості набуття та поновлення статусу здобувача освіти* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0945-24#Text> [Accessed 09 march 2025].
4. Курилко, Д. (2025). *«Люди не усвідомлюють масштабів». Як USAID допомагала Україні* [online]. Available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cx2yd09zz5qo> [Accessed 09 March 2025].

Сааков С. О.

ЦИФРОВА ЕТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА АКАДЕМІЧНУ КАР'ЄРУ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА

В епоху цифрової трансформації, коли інформаційні технології стають невід'ємною складовою освітнього процесу, питання формування цифрової етики у сучасних педагогів набуває особливої актуальності. Здобувачі педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти та молоді викладачі повинні не лише опанувати технічні аспекти використання цифрових інструментів, але й усвідомити етичні імперативи, що супроводжують їх застосування в професійній діяльності. У цифрову епоху, в якій штучний інтелект (ШІ) виступає архітектором нових освітніх парадигм, а навчання за допомогою дистанційних освітніх платформ стає все більш поширеною практикою, постать викладача набуває особливої ваги, оскільки його освітня діяльність «має ґрунтуватись на засадах безпеки, прозорості, етики, рівності та неупередженості щодо інтеграції знань» [1]. Він – не лише носій знань, а й провідник у цифровий світ, де кожен крок вимагає не лише технічної та педагогічної майстерності, але й глибокого етичного усвідомлення. Отже, цифрова етика є не лише необхідною умовою професійної компетентності викладача, але й ключовим фактором формування етичного та інклюзивного цифрового суспільства.

Цифрова етика – це не лише система моральних принципів і норм, що регулюють поведінку та взаємодію в цифровому середовищі, але й динамічна сфера, що активно формується в контексті глобальної цифровізації. Вона охоплює широкий спектр питань, включаючи конфіденційність, інтелектуальну власність, безпеку, відповідальність та справедливість у контексті використання цифрових технологій. Однак, на відміну від традиційної етики, цифрова етика має особливість – її активне впровадження в нормативно-правове поле. Більшість демократичних країн світу усвідомлюють необхідність створення безпечного та справедливого цифрового середовища, тому активно розробляють та впроваджують законодавчі акти, що регулюють цифрову поведінку [3; 4; 5; 6].

Саме педагог відіграє ключову роль у поширенні знань про цифрову етику та формуванні відповідальної поведінки суспільства в цифровому просторі. Він не лише передає знання про цифрові технології, але й виховує цифрову етичну культуру, навчаючи студентів: критично оцінювати інформацію; дотримуватися академічної доброчесності; захищати свої особисті дані; відповідально використовувати цифрові інструменти тощо. Викладач є прикладом для студентів у питанні цифрової етики, демонструючи відповідальну поведінку в онлайн-середовищі та сприяючи формуванню цифрового громадянства. Отже, педагог є не лише носієм знань, але й провідником до відповідального цифрового суспільства, де кожен громадянин усвідомлює свою роль у формуванні безпечного та справедливого цифрового простору.

Формування високих стандартів цифрової етики передбачає:

1. *Усвідомлення відповідальності за поширення достовірної інформації.* Це включає в себе здатність критично оцінювати джерела інформації, розрізняти факти від думок та уникати поширення фейкових новин або дезінформації. Викладач повинен бути прикладом для студентів у питанні фактчекінгу та перевірки інформації, використовуючи надійні джерела та інструменти для оцінки достовірності. Важливо також усвідомлювати потенційні наслідки поширення неправдивої інформації, яка може завдати шкоди окремим особам або суспільству в цілому.

2. *Дотримання принципів академічної доброчесності.* Що передбачає беззаперечну повагу до інтелектуальної власності, запобігання плагіату та забезпечення чесності в академічній діяльності. Викладач повинен навчати студентів правильному цитуванню джерел, використанню ліцензійних матеріалів та усвідомленню наслідків плагіату. Вкрай важливо також використовувати інструменти для виявлення плагіату та забезпечувати прозорість в оцінюванні студентських робіт.

3. *Забезпечення безпеки та конфіденційності даних.* Це включає в себе захист особистих даних студентів та колег, дотримання правил конфіденційності та використання безпечних цифрових інструментів. Викладач повинен усвідомлювати ризики, пов'язані з кібербезпекою та вживати заходів для захисту від кібератак та витоку даних. Необхідно навчати студентів правилам безпечної поведінки в Інтернеті та захисту своїх особистих даних.

4. *Формування критичного мислення щодо цифрового контенту.* Тобто сприяти формуванню у студентів здатності аналізувати та оцінювати цифровий контент, розрізняти маніпуляції та пропаганду, а також формувати власну думку на основі об'єктивних даних. Викладач повинен навчати студентів критично ставитися до інформації, яку вони отримують

з Інтернету, соціальних мереж та інших цифрових джерел. Важливо також використовувати цифрові інструменти для аналізу та візуалізації даних, що сприяє розвитку критичного мислення [2].

Пріоритетність цифрової етики для сучасного викладача зумовлена низкою факторів. По-перше, вона є необхідною умовою для формування довіри та авторитету в цифровому середовищі, де будь-яка неетична поведінка може швидко стати публічною. По-друге, цифрова етика забезпечує якість освіти, створюючи безпечне та комфортне онлайн-середовище для навчання, запобігаючи плагіату та забезпечуючи рівний доступ до інформації. По-третє, педагог, який володіє цифровою етикою, готує студентів до життя та роботи в цифровому суспільстві, де відповідальність та доброчесність є ключовими цінностями.

В умовах стрімкої цифровізації освіти, коли вимоги до володіння та поширення цифрової етики в освітньому середовищі вочевидь стають все більш затребуваними, цифрова етика перестає бути лише складовою професійної компетентності сучасного педагога, а перетворюється на ключовий фактор кар'єрного зростання. Саме ті педагоги, які готові активно впроваджувати принципи цифрової етики у свою щоденну освітянську діяльність, не лише забезпечують формування етичного цифрового суспільства, але й відкривають для себе нові можливості для професійного розвитку та визнання.

Бібліографічні посилання

1. Калюжна, Ю. І. (2024). «ШІ-грамотність для всіх»: концептуальний проєкт прогресивної освітньої політики в умовах цифрового світу. У: *Штучний інтелект у вищій освіті: ризики та перспективи інтеграції*. Liha-Pres, с. 118–122.
2. Тітова, Л.О. (2022). Онлайн-засоби формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх педагогів в умовах дистанційного навчання. *Věda a perspektivy*, [online] 5 (12), с. 132–143. Available at: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-5\(12\)-132-143](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-5(12)-132-143) [Accessed 04 Feb. 2025].
3. Beever, J., McDaniel, R. and Stanlick, N. A. (2019). *Understanding digital ethics: Cases and contexts*. Routledge.
4. Reyman, J. (2019). *Digital ethics*. Taylor & Francis.
5. Véliz, C. (2023). *Oxford handbook of digital ethics*. Oxford University Press.
6. Whiting, R., Pritchard, K. (2017). *Digital ethics*.

Ткаченко Д. І.

РОЗВИТОК МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МОЛОДОГО ВИКЛАДАЧА В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Сучасний етап розвитку вищої освіти характеризується інтенсифікацією міжнародної взаємодії, активізацією академічної мобільності та інтернаціоналізацією освітнього процесу. В таких умовах особливої актуальності набуває здатність молодих викладачів ефективно здійснювати професійну діяльність у багатокультурному середовищі, що зумовлює необхідність формування та розвитку їх міжкультурної компетентності. Міжкультурна компетентність постає не просто як додаткова навичка, а як фундаментальний компонент

професійного профілю сучасного викладача, що детермінує успішність його академічної кар'єри. [1]

Глобалізаційні процеси у вищій освіті суттєво трансформують вимоги до професійної діяльності науково-педагогічних працівників. Академічне середовище стає все більш різноманітним з точки зору етнічного, культурного та мовного складу як студентів, так і колег. Крім того, сучасні інформаційно-комунікаційні технології розширюють можливості міжнародної співпраці, створюючи умови для віртуальної взаємодії представників різних культур. У цьому контексті міжкультурна компетентність стає невід'ємною складовою професіоналізму викладача.

Аналіз наукових досліджень з проблематики міжкультурної комунікації та міжкультурної компетентності свідчить про багатоаспектність цього феномену. Зокрема, Е. Холл розглядає міжкультурну комунікацію як процес взаємодії між представниками різних культур, що супроводжується обміном соціокультурною інформацією та безпосередньо впливає на характер взаємовідносин комунікантів. У свою чергу, Д. Мацумото та Л. Джуанг акцентують увагу на психологічних аспектах міжкультурної взаємодії, виділяючи культурну сенситивність як ключовий чинник ефективного міжкультурного діалогу. [2]

Вітчизняні дослідники, зокрема О. Пришляк, розглядають міжкультурну компетентність як інтегративну особистісно-професійну якість, що характеризується сукупністю знань про цінності, норми, стандарти поведінки представників різних народів; сформованістю позитивного ставлення до різноманітних культур; умінь і навичок міжкультурної взаємодії; умінь долати міжкультурні комунікативні бар'єри. [3]

О. Коваленко наголошує на важливості культурологічного підходу у формуванні міжкультурної компетентності, що передбачає врахування культурного контексту в процесі професійної підготовки. І. Сафонова, досліджуючи аксіологічні засади формування міжкультурної компетентності, акцентує увагу на ціннісному аспекті міжкультурної взаємодії, що є особливо актуальним для молодих викладачів, які формують власну систему професійних цінностей. [4]

Структура міжкультурної компетентності молодого викладача включає кілька взаємопов'язаних компонентів: когнітивний (знання про культурні особливості різних народів, розуміння специфіки міжкультурної комунікації); афективний (толерантність, емпатія, відкритість до культурного різноманіття); поведінковий (уміння адаптувати власну педагогічну діяльність до міжкультурного контексту); аксіологічний (система цінностей, що сприяє міжкультурному діалогу).

Розвиток міжкультурної компетентності молодого викладача має розглядатися як цілеспрямований процес, що інтегрований у систему його професійного зростання. Цей процес передбачає реалізацію кількох взаємопов'язаних етапів. На першому етапі відбувається формування базових знань про культурне різноманіття та особливості міжкультурної комунікації. Другий етап характеризується розвитком міжкультурної сенситивності та емпатії. На третьому етапі акцент зміщується на формування практичних навичок міжкультурної взаємодії в академічному середовищі. Четвертий етап передбачає інтеграцію принципів міжкультурної комунікації в професійну діяльність викладача. [5]

Стратегії розвитку міжкультурної компетентності молодого викладача мають базуватися на принципах системності, неперервності, контекстуальності та рефлексивності. Зокрема, системність передбачає комплексний підхід до формування всіх компонентів міжкультурної компетентності. Принцип неперервності реалізується через постійне оновлення та розширення міжкультурного досвіду викладача. Контекстуальність забезпечує врахування специфіки конкретного культурного середовища. Рефлексивність сприяє осмисленню власного досвіду міжкультурної взаємодії та його інтеграції в професійну діяльність.

Серед ефективних інструментів розвитку міжкультурної компетентності молодого викладача можна виділити: участь у міжнародних наукових та освітніх проєктах; стажування в закордонних закладах вищої освіти; участь у міжкультурних тренінгах та семінарах; взаємодія з іноземними студентами та колегами; вивчення іноземних мов; аналіз міжкультурних ситуацій та інцидентів; рефлексивний аналіз власного досвіду міжкультурної комунікації.

Особливе значення для розвитку міжкультурної компетентності має формування професійних спільнот молодих викладачів, які створюють умови для обміну досвідом міжкультурної взаємодії та колективного пошуку рішень проблемних ситуацій, що виникають у міжкультурному академічному середовищі. Такі спільноти можуть функціонувати як на інституційному, так і на міжінституційному рівнях, забезпечуючи професійну підтримку та супровід молодих викладачів у процесі їх міжкультурної адаптації.

Таким чином, розвиток міжкультурної компетентності є невід'ємним елементом професійного зростання молодого викладача в глобалізованому освітньому просторі. Ця компетентність не лише забезпечує ефективну взаємодію з представниками різних культур, але й сприяє інтеграції викладача в міжнародну академічну спільноту, розширює можливості його професійної самореалізації та кар'єрного зростання. Водночас, міжкультурна компетентність виступає чинником трансформації освітнього процесу, надаючи йому глобального виміру та сприяючи формуванню у студентів навичок, необхідних для успішної діяльності в міжкультурному середовищі.

У перспективі важливим напрямом досліджень є розробка методик діагностики рівня розвитку міжкультурної компетентності молодих викладачів та створення інституційних механізмів підтримки їх міжкультурного розвитку в умовах трансформаційних процесів у вищій освіті.

Бібліографічні посилання

1. Бойчук, В. С. (2023). Формування мовної особистості підлітка в контексті загальноєвропейської інтеграції. У: *Мова й література у проєкції різних наукових парадигм*. Полтава, с. 278–282.
2. Вішнікіна, Л. П. (2018). *Методична система формування предметної компетентності з географії в учнів основної школи*. Д-р пед. наук. Київ.
3. Коваленко, О. Ю. (2015). Культурологічний підхід при формуванні міжкультурної компетентності в процесі вивчення іноземних мов студентами-економістами. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія*, 15 (1), с. 170–172.

4. Кокнова, Т. А. (2021). *Теорія і практика формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки*. Д-р пед. наук. Старобільськ.

5. Локшина, О. І. (2011). *Тенденції розвитку змісту шкільної освіти в країнах Європейського Союзу* Д-р пед. наук. Київ.

6. Пришляк, О. Ю. (2021). *Теорія і методика формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій*. Д-р пед. наук. Тернопіль.

Тюріна Д. М.

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У НАУКОВІЙ СФЕРІ: РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В ПІДТРИМЦІ МОЛОДИХ ВИКЛАДАЧІВ

Гендерна рівність є важливою складовою сучасного академічного середовища та державної політики у сфері освіти. В умовах глобальних трансформацій особливої уваги набуває питання підтримки молодих викладачів, які стикаються з різними бар'єрами на шляху професійного розвитку. Попри проголошені принципи рівності, жінки у науці продовжують зазнавати структурних обмежень, що впливають на їхні кар'єрні перспективи.

Гендерна рівність у науковій сфері передбачає рівний доступ до можливостей кар'єрного зростання, фінансування досліджень, академічних посад і керівних позицій. Однак, як свідчать дослідження Європейської комісії, у більшості країн, незважаючи на значну кількість жінок-науковців, їхня присутність на управлінських посадах залишається недостатньою [1]. В Україні також спостерігається дисбаланс у представленні жінок у вищих наукових званнях, що свідчить про існування прихованих механізмів дискримінації.

Гендерна нерівність на ранніх етапах наукової кар'єри може мати довгострокові наслідки не лише для окремих дослідниць, а й для всієї академічної спільноти. Обмежений доступ жінок до керівних позицій і фінансування наукових проєктів спричиняє нерівномірний розподіл впливу у сфері досліджень, що у свою чергу зменшує різноманітність ідей та підходів у науковому дискурсі.

У подоланні цих бар'єрів ключову роль відіграє державна політика, яка може забезпечити необхідні умови для досягнення гендерного паритету в науковій сфері. У країнах із розвиненими системами підтримки, таких як Швеція та Норвегія, активно впроваджуються програми, спрямовані на забезпечення рівних можливостей для всіх дослідників. В Україні подібні ініціативи перебувають на стадії становлення. Попри наявність законодавчих норм, що декларують рівні права, їхня практична реалізація залишається недостатньою. Дієві механізми державної підтримки потребують подальшого розвитку для створення сприятливого академічного середовища, в якому кожен викладач та дослідник матиме рівні можливості для професійного зростання. Державна політика у сфері гендерної рівності спрямована на усунення бар'єрів, що перешкоджають кар'єрному розвитку молодих викладачів. Її реалізація відбувається через комплекс заходів, спрямованих на правове регулювання, фінансову підтримку, кадрову політику, освітні ініціативи та моніторинг ефективності впроваджених механізмів.

Першочерговим кроком є законодавче забезпечення, яке передбачає прийняття нормативно-правових актів, що гарантують рівні права в освітній і науковій сферах. Також

важливим є впровадження антикорупційних і антисексистських норм у вищих навчальних закладах, що сприятиме формуванню справедливого академічного середовища без дискримінаційних обмежень.

Не менш значущим механізмом є фінансова підтримка, яка забезпечує молодим науковцям доступ до гендерно-орієнтованих грантів, стипендій та інших фінансових програм. Такі ініціативи стимулюють участь жінок у дослідженнях та сприяють їхній активній інтеграції в наукову спільноту.

Розвиток кадрової політики відіграє ключову роль у подоланні дисбалансу у представленні жінок у керівних органах університетів. Для цього можуть бути запроваджені квоти, що сприятимуть рівномірному розподілу посад між чоловіками та жінками, а також механізми підтримки жінок у процесі професійного зростання.

Важливою складовою державної політики є освітні ініціативи, які сприяють популяризації STEM-освіти серед дівчат та створюють умови для розширення можливостей їхнього професійного розвитку. Запровадження менторських програм та стажувань допоможе молодим викладачам отримати необхідний досвід і підвищити свою конкурентоспроможність у науковій сфері.

Останнім, але не менш важливим компонентом є моніторинг і оцінка ефективності заходів із забезпечення гендерної рівності. Аналіз дотримання гендерного балансу у наукових установах, публікація статистичних даних та звітів дозволяють оцінити досягнення у сфері рівності та коригувати політику відповідно до реальних потреб молодих викладачів.

Попри значний прогрес у досягненні гендерної рівності, у науковій сфері залишаються певні виклики, які ускладнюють професійний розвиток молодих викладачів. Одним із ключових бар'єрів є стереотипне сприйняття ролі жінок у науці. Традиційні уявлення про «чоловічі» та «жіночі» професії призводять до того, що жінки стикаються з упередженнями щодо їхньої компетентності та професійного потенціалу.

Ще однією серйозною проблемою є нерівномірний розподіл обов'язків, що спричиняє подвійне навантаження на жінок. Багато викладачок змушені поєднувати наукову діяльність із педагогічною роботою та сімейними обов'язками, що обмежує їхні можливості для кар'єрного зростання та участі у наукових дослідженнях.

Окрім цього, залишається актуальним явище «скляної стелі», що проявляється у прихованих механізмах обмеження кар'єрного зростання жінок. Незважаючи на високу кваліфікацію та професійні досягнення, жінки часто мають менше шансів обійняти керівні посади або отримати фінансування для наукових проєктів.

Ще одним викликом є недостатня підтримка на рівні університетів. Відсутність ефективних програм сприяння кар'єрному розвитку жінок-науковців, а також гендерно-орієнтованих ініціатив, спрямованих на подолання вищезазначених бар'єрів, ускладнює створення рівних умов для всіх викладачів.

Для підвищення ефективності державної політики щодо гендерної рівності у науковій сфері необхідно вжити низку заходів. Перш за все, слід посилити нормативно-правове регулювання, забезпечивши імплементацію європейських стандартів гендерної рівності в українське законодавство. Це дозволить створити чітку правову основу для захисту прав жінок-науковців та сприяти їхньому професійному розвитку.

Не менш важливим є розвиток програм наставництва, які сприятимуть підтримці молодих викладачів та жінок-науковців. Запровадження менторських ініціатив дозволить їм отримати необхідні навички та досвід, що сприятиме їхній інтеграції в академічне середовище. Формування інклюзивного академічного середовища також є критичним аспектом. Для цього необхідно створювати умови, що сприятимуть поєднанню кар'єри та сімейних обов'язків, зокрема через гнучкі графіки роботи та розширення доступу до дитячих центрів при університетах. Це дозволить жінкам-науковцям ефективніше поєднувати особисте життя та професійний розвиток.

Популяризація наукової кар'єри серед жінок є ще одним важливим напрямом. Проведення інформаційних кампаній, спрямованих на залучення жінок до наукової діяльності, допоможе подолати стереотипи та стимулюватиме їхню активну участь у науковій сфері.

Останнім, але не менш значущим кроком є розширення міжнародної співпраці. Залучення України до міжнародних програм підтримки жінок у науці сприятиме обміну досвідом, впровадженню кращих практик та розширенню можливостей для жінок-науковців у глобальному науковому просторі.

Отже, виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що гендерна рівність у науковій кар'єрі є важливим фактором розвитку сучасної освіти та науки. Державна політика відіграє ключову роль у забезпеченні рівних можливостей для молодих викладачів шляхом законодавчих ініціатив, фінансової підтримки та кадрових змін. Проте для досягнення реальної рівності необхідно не лише ухвалювати закони, а й змінювати суспільні установки, сприяти формуванню інклюзивного академічного середовища та підтримувати молодих викладачів на всіх етапах їхньої кар'єри.

Бібліографічні посилання

1. European Commission. *Gender equality in research and innovation* [online] Available at: <https://surl.li/ufmjqw> [Accessed 19 Mar. 2025].

Умріхін Д. А.

ІННОВАЦІЙНИЙ КАПІТАЛ ВИКЛАДАЧА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Освіта є однією з найважливіших складових соціально-економічного розвитку, засобом розв'язання глобальних проблем і забезпечення існування людства [1]. Інвестиції в освіту мають до 500% рентабельності, а розвиток soft skills стане джерелом більшої частини прибутків в економіці майбутнього [2]. Тому будь яка країна в конкурентній боротьбі повинна приділяти велику увагу розвитку всіх форм освіти, в тому числі і вищої як фундаменту для розвитку особистості, суспільства та економіки. «Сучасний вищий навчальний заклад потребує перегляду ролей викладачів та визначає напрями змін, які мають відбуватися в університеті задля забезпечення його конкурентоспроможності» [3, с. 161]. Велике значення в освітньому процесі належить викладачу. Його роль в освіті є ключовою, оскільки викладач не лише передає знання, а й формує компетентності, навички критичного мислення та сприяє особистісному розвитку студентів.

В цифровій економіці вища освіта стикається з глобальними викликами, такими як діджиталізація, персоналізація навчання, інтеграція технологій та зміна потреб ринку праці,

тому вона в обличчі університетів, повинна адаптуватися до викликів зовнішнього середовища. Розвиток цифрових технологій, цифрових платформ, аналітичних додатків, інших сучасних тенденцій формують умови для трансформації університету до моделі 4.0 (цифровий університет, біоцифровий університет), орієнтованої на зовнішній світ. Університет моделі 4.0 побудований на засадах цифровізації всіх процесів [3, с. 162].

Інноваційний капітал викладачів – це сукупність знань, навичок, творчого потенціалу та здатності впроваджувати нові технології та підходи в освітній процес. Викладач, що володіє високим рівнем інноваційного капіталу, виконує такі функції як:

- адаптація освітнього процесу до цифрової трансформації – використання e-learning платформ, штучного інтелекту, VR/AR у навчанні;
- розвиток компетенцій студентів, що відповідають вимогам цифрової економіки – впровадження гейміфікації, кейс-методів, проблемно-орієнтованого навчання; забезпечення безперервного навчання (lifelong learning) – створення персоналізованих траєкторій навчання, інтеграція мікрокваліфікацій та онлайн-курсів;
- формування інноваційної культури – мотивація студентів до креативності, критичного мислення та підприємницької діяльності.

Інноваційний капітал викладача складається з трьох складових: когнітивного, технологічного та креативного капіталу [4]. Розглянемо складові інноваційного капіталу викладача більш детально.

Когнітивний капітал викладача – це сукупність глибоких знань, експертності у своїй галузі, навичок, когнітивних здібностей, професійної інтуїції та критичного мислення, які сприяють ефективному навчанню студентів та впровадженню інновацій у освітній процес [5]:

Таким чином, когнітивний капітал викладача є ключовим ресурсом для забезпечення високоякісного освітнього процесу. Його розвиток вимагає постійного навчання, вдосконалення навичок та впровадження інновацій у педагогічну діяльність.

Технологічний капітал викладача – це сукупність знань, навичок і ресурсів, які дозволяють ефективно використовувати сучасні технології у викладанні, науковій діяльності та управлінні освітнім процесом. Він є частиною інтелектуального капіталу викладача та сприяє підвищенню якості освіти через інтеграцію інноваційних методів навчання [6].

Технологічний капітал викладача є критично важливим елементом сучасної освіти. Його розвиток сприяє підвищенню якості викладання, розширює можливості навчального процесу та створює умови для ефективного використання інноваційних технологій у вищій школі.

Третьою складовою інноваційного капіталу викладача виступає креативний капітал – це сукупність творчих здібностей, інноваційних підходів і нестандартних рішень, які педагог застосовує у викладацькій діяльності, наукових дослідженнях та освітньому менеджменті [7]. Це важлива складова інтелектуального капіталу, що сприяє розвитку освіти, формуванню нових методик навчання та створенню унікального освітнього середовища [8].

Креативний капітал викладача є важливим елементом сучасної освіти, що забезпечує її розвиток та адаптацію до викликів часу. Його формування потребує постійного саморозвитку, впровадження інновацій та активної взаємодії з освітнім та науковим середовищем.

На розвиток інноваційного капіталу викладачів впливає ряд чинників: професійний розвиток – постійне навчання, участь у тренінгах, міжнародних проектах; доступ до цифрових ресурсів – платформи Coursera, Moodle, Google Classroom; інституційна підтримка – політика університету щодо стимулювання інноваційної діяльності; колаборація та обмін досвідом – міжуніверситетські програми, конференції, стажування.

Розвиток інноваційного капіталу викладача є ключовим фактором підвищення якості освіти, але на цьому шляху існує ряд бар'єрів, які ускладнюють інтеграцію інновацій у навчальний процес. Це інституційні, технологічні, психологічні та культурні, економічні бар'єри.

Інституційні бар'єри проявляються в застарілих освітніх програмах та бюрократії (жорстка регламентація навчального процесу не дозволяє викладачам експериментувати з новими методиками, відсутність автономії у прийнятті рішень щодо впровадження інновацій); низькому рівні підтримки з боку керівництва (недостатнє стимулювання ініціатив викладачів, відсутність стратегій з розвитку інноваційної діяльності в університетах); обмеженому доступі до фінансування (недостатнє фінансування наукових досліджень та розробок, відсутність грантової підтримки інноваційних проєктів викладачів).

До технологічних бар'єрів відносяться: застаріла матеріально-технічна база (брак сучасного обладнання для впровадження цифрових технологій у викладанні, відсутність доступу до високоякісного програмного забезпечення); низький рівень цифрової грамотності (недостатнє володіння інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ), опір змінам та використанню онлайн-інструментів у навчанні).

Велику перешкоду розвитку інноваційного капіталу викладача представляють психологічні та культурні бар'єри: страх перед змінами (відсутність мотивації до освоєння нових технологій, перевага традиційних методів викладання над інноваційними); високе навантаження та брак часу (велика кількість адміністративної роботи, що обмежує можливості для професійного розвитку, відсутність часу на впровадження нових освітніх технологій та методик); консервативне академічне середовище (опір змінам з боку колег та студентів, недостатня підтримка викладачів, які ініціюють нововведення).

Але саму велику перешкоду розвитку інноваційного капіталу викладачів в Україні складають економічні бар'єри. Серед них слід відмітити низький рівень фінансового стимулювання (відсутність матеріальної винагороди за інноваційну діяльність, обмежені можливості професійного зростання через низьку оплату праці); недостатнє інвестування в підвищення кваліфікації (відсутність доступних програм навчання для розвитку інноваційних навичок; нестача можливостей для міжнародного обміну досвідом).

Проведене дослідження інноваційного капіталу викладача в сучасних умовах дозволяє зробити такі висновки. Інноваційність у викладанні – це необхідність у сучасному освітньому середовищі, а інноваційний капітал викладачів – ключовий ресурс у цифровій економіці. Його розвиток сприяє підвищенню якості освіти, конкурентоспроможності випускників та формуванню гнучкої та адаптивної системи навчання. Високий рівень інноваційного капіталу викладачів підвищує престиж вищого навчального закладу. Але розвиток інноваційного капіталу викладача в Україні гальмується низкою бар'єрів, що потребують комплексного вирішення. Зокрема, важливо покращити фінансування,

впровадити ефективні освітні стратегії, розвивати цифрову грамотність викладачів та створювати сприятливе інноваційне середовище в закладах освіти.

Бібліографічні посилання

1. Матюк, Т. В. (2013). Роль освіти в економічному розвитку суспільства. *Економічний вісник*, 3, с. 21–30.
2. Сидорченко, Т.Ф. (2023). Вплив освіти на розвиток економіки та суспільства. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 3, с. 25–34.
3. Решетняк, О. І., Губарева, О. І. (2025). Трансформація ролі викладача в умовах цифровізації: університет 4.0. У: К. В. Астахова, ред. *Навчальний заклад та викладач: зміни векторів взаємозалежності*. Харків: Вид-во НУА, с. 161–164.
4. Бубенко, П. Т., Димченко, О. В. (2022). *Теоретико-методичні складові розвитку інноваційної економіки та інвестицій*. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 232 с.
5. Кузьмін, О. Є., Мельник, О. Г. та Григор'єва, О. Л. (2020). Формування когнітивного капіталу в умовах сучасного ризикового середовища. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, 1 (2), с. 7–12.
6. Череп, А. В., Череп, О. Г. та Будько, Д. З. (2023). Освітній чинник розвитку інтелектуального капіталу підприємства. *Економічні науки*, 9 (23), с. 100–106.
7. Поснова, Т. В. (2021). Креативний людський капітал як основа функціонування креативних організацій. *Механізми регулювання економіки*, 3, с. 38–45.
8. Довгань, Л. Е., Ситник, Н. Г. (2016). *Креативний менеджмент*. Київ: НТУУ «КПІ», 248 с.

Чемоданова М. Ф.

ІННОВАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК КРИТЕРІЙ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасна освіта вимагає від вчителя іноземної мови не лише ґрунтового знання предмета, а й здатності до впровадження інноваційних підходів у навчальний процес. Інноваційна компетентність є важливим критерієм ефективності освіти, оскільки вона визначає рівень адаптації педагога до змін, його креативність та готовність використовувати сучасні технології.

Інноваційна компетентність учителя іноземної мови охоплює такі складові: Методична гнучкість – здатність використовувати різні методи та підходи для підвищення ефективності навчання. Технологічна грамотність – вміння застосовувати цифрові ресурси, платформи дистанційного навчання та інтерактивні інструменти. Критичне мислення та креативність – здатність адаптувати навчальні матеріали, створювати нові завдання та стимулювати учнів до самостійного мислення. Міжкультурна комунікація – розуміння особливостей різних культур, що сприяє кращій інтеграції учнів у глобалізований світ [1].

В умовах війни, коли традиційні методи навчання можуть бути ускладнені через фізичну ізоляцію, обмежений доступ до ресурсів та змінений соціально-політичний контекст, інноваційна компетентність учителів стає ще більш важливою. Освітній процес не повинен зупинятися, і важливою умовою його успішного продовження є здатність викладачів швидко

адаптуватися до нових умов і знайти ефективні методи викладання, які відповідають новим викликам.

Дистанційне навчання стає незамінним інструментом. Використання онлайн-платформ (Zoom, Google Classroom) дозволяє підтримувати зв'язок між викладачами та студентами, а також організувати взаємодію через інтерактивні ресурси. Інноваційна компетентність передбачає здатність не тільки використовувати ці платформи, але й створювати на їх базі інтерактивні завдання, які стимулюють активну участь студентів [2; 7].

Є запит на постійне оновлення навчальних програм, зокрема, впроваджувати теми, пов'язані з критичним мисленням, виживанням у кризових ситуаціях та етичними аспектами сучасних технологій. Інноваційний підхід до навчання включає також інтеграцію нових знань і навичок, пов'язаних з адаптацією до змінного середовища, що особливо важливо для молодого покоління в період постійних змін.

Ситуація військового стану створює додаткові стресові фактори для студентів, і роль викладачів у цьому контексті полягає не тільки в передачі знань, а й у створенні підтримуючого середовища, яке допомагає зберегти мотивацію до навчання. Інноваційні методи, зокрема, гейміфікація навчального процесу, можуть стати потужним інструментом для заохочення студентів до навчання навіть в умовах невизначеності [3].

В умовах глобалізованого світу важливо підтримувати міжнародні зв'язки і сприяти культурному обміну, навіть через цифрові канали. Викладачі з інноваційною компетентністю можуть організувати спільні проекти з університетами за кордоном, що дозволить студентам отримати досвід міжнародної співпраці, а також підтримати їх інтерес до навчання [8; 9].

Інноваційний вчитель має також важливу роль у підтримці психологічного здоров'я студентів, використовуючи методи навчання, що допомагають подолати стрес, тривогу та інші емоційні труднощі, з якими стикаються студенти під час війни. Використання технологій для створення підтримуючих платформ або онлайн-спільнот є важливим аспектом інноваційного підходу. Він здатен створити мотивуюче навчальне середовище, що сприяє розвитку мовленнєвих навичок, критичного мислення та творчого підходу до навчання. Використання сучасних методик, таких як змішане навчання, метод проектів та гейміфікація, робить освітній процес більш захопливим і результативним [4].

Інноваційна компетентність вчителя є особливо важливою в умовах війни, коли традиційні методи навчання можуть виявитися неефективними або неможливими. Використання новітніх технологій, адаптація до нових умов і створення підтримуючого середовища для студентів дозволяють зберігати ефективність вищої освіти, незважаючи на складні соціально-політичні умови.

Бібліографічні посилання

1. Бар-Гіль, Р. (2013). *Педагогіка інновацій: теорія і практика*. – К.: Вища школа.
2. Болтер, Дж. (2012). *Інтерактивне навчання: як нові технології змінюють освіту*. – Нью-Йорк: Routledge.
3. Гудков, В. Л. (2021). *Війна і освіта: нові парадигми навчання в умовах кризи*. – Київ: КНУ.
4. Даниленко, В. І. (2019). *Інноваційні технології в освіті*. – К.: Педагогічна думка.

5. Короткова, Т. Ю. (2016). *Педагогічна компетентність у контексті інноваційної освіти*. – Харків: ХНУ.
6. Мірошниченко, І. С. (2018). *Моделювання освітніх процесів в умовах глобалізації: сучасні виклики та інновації*. – Київ: Літера ЛТД.
7. Сидоренко, І. М. (2014). *Використання цифрових технологій в освіті*. – К.: Нова школа.
8. European Commission. (2019). *Digital Education Action Plan 2021-2027*. – Brussels: EU.
9. Harrison, M. & McDonald, L. (2021). *Education for the Digital Age: How to Prepare for the Future of Learning*. – London: Wiley.
10. OECD (2020). *Education in the Age of Artificial Intelligence*. – Paris: OECD Publishing.

Юрченко О. К.

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ФАКТОР АКАДЕМІЧНОЇ КАР'ЄРИ МОЛОДОГО ВИКЛАДАЧА

У 21 ст. відомо, що освіта та процес навчання швидко змінюються завдяки впливу технологій, і ці зміни впливають на вимоги до викладачів вищих навчальних закладів. Сучасні процеси цифровізації вимагають, щоб розширення навичок молодих викладачів – для підготовки конкурентоспроможного фахівця, який може бути адаптованим до цифрового світу, викладачам недостатньо бути компетентним в тій предметній сфері, яку від викладає студентам, а також педагогічних навичок; їм також потрібні технологічні навички високого рівня. Іншими словами, очікується, що науково-педагогічний персонал має ефективно використовувати інформаційні та комунікаційні технології, маючи навички 21-го ст. Для молодих викладачів цифрова грамотність означає краще розуміння контенту та прискорення технологічних процесів навчання за допомогою інструментів аналізу даних, технологій штучного інтелекту та ін.

На сучасних висококонкурентних ринках цифрова грамотність є життєвою навичкою, яку повинен мати кожен. Цифрова грамотність означає, що людина може створювати, керувати та збирати інформацію в цифровому середовищі та перетворювати цю інформацію у зручну для використання форму [1]. Саме тому, студенти, викладачі та адміністративний персонал університетів мають володіти цифровою грамотністю у вищих навчальних закладах, які сьогодні є основним джерелом виробництва нових знань. Науково-педагогічний персонал, зокрема молоді викладачі, які не можуть розвинути навички цифрової грамотності відповідно до очікувань цифрової ери та не можуть перенести ці навички у викладацьке середовище, не зможуть забезпечити освіту, яка відповідає вимогам епохи, і не досягнуть задоволення від кар'єри, відчуваючи почуття невідповідності.

Люди, які володіють цифровою грамотністю, демонструють розвинені здібності до критичного мислення, включаючи дослідження, спекуляції, вирішення проблем і прийняття рішень [1]. Цифрова грамотність – це здатність людей ефективно використовувати цифрові інструменти та ресурси, оцінювати, аналізувати, створювати знання та спілкуватися з іншими. Ця здатність базується на використанні цифрових інструментів і розумінні того,

як оцінювати цифрові дані [2]. Для того, щоб мати цифрову грамотність, потрібні навички критичного мислення високого рівня, такі як дослідження, опитування та вирішення проблем. Цифрова грамотність є більш комплексною концепцією, окрім використання таких пристроїв, як комп'ютери та планшети, опанування програмного забезпечення на цих пристроях та практичне їх використання [2]. Також, цифрова грамотність включає осмислення цифрової діяльності шляхом включення соціальних, культурних і політичних контекстів. У цьому напрямку концепція цифрової грамотності складається з трьох рівнів [3]: цифрова компетентність (навички, концепції, підходи, ставлення); цифрове використання (технології/додатки дисципліни); цифрова трансформація (інновації, креативність).

«Цифрова компетентність» на першому рівні представляє лише одну з нових форм сучасної грамотності в 21 ст. – це здатність читати та розуміти цифрові, гіпертекстові та мультимедійні тексти та використовувати інформаційні технології [3]. Другий рівень, «цифрове використання», пов'язаний із застосуванням цифрових навичок у технологічному контексті. На третьому рівні «цифрова трансформація» передбачає розвиток та зміни робочих процесів і культури шляхом пошуку рішень для соціальних і галузевих вимог за допомогою додавання цифрових технологій. Інновації та креативність знаходяться в центрі цифрової трансформації [3].

У документі Європейської комісії «Рамки цифрової компетенції та нові моделі» цифрова грамотність організована за різними вимірами, які охоплюють різні знання, навички та атрибути. Ці параметри включають такі компоненти: «цифрова компетентність», «інформаційна грамотність та обробка даних», «комунікація та співпраця», «створення цифрового контенту» та «безпека та вирішення проблем» [3].

Враховуючи те, що науково-педагогічний персонал сучасного навчального закладу, зокрема молоді викладачі, повинні мати цифрову грамотність і навчати своїх студентів цим навичкам як формально, так і неформально. Викладачі та науковці повинні бути здатними інструктувати студентів про те, чому і як використовувати технології у професійній діяльності, використовуючи технології в класі [2].

Пандемія Covid-19 в останні роки разом із можливостями, які надають інформаційно-комунікаційні технології та система дистанційного навчання, змінили повсякденний навчальний процес, трансформували його в он-лайн формат, зробивши цифровізацію освіти неминучою [1]. Крім того, способи викладання та навчання в традиційних освітніх установах змінилися, і сучасна освіта вимагає зосередитися на розвитку соціальних навичок, комунікації, творчого мислення та здатності до адаптації, а не просто на «знанні» [1].

Перехід до сучасного навчального середовища у вищих навчальних закладах характеризується наступними змінами в освітній системі навчання, викладання та управління [2]: від викладача, який є транслятором, до викладача, який є фасилітатором; від єдиного викладання до персоналізованого навчання; від жорстких навчальних планів до будівництва власної траєкторії навчання; від обмеженого терміну навчання до навчання протягом усього життя; від примусового навчання до навчання як розваги.

Щоб університети могли виконувати свої обов'язки в нову епоху, очікується, що викладачі та науковці будуть йти в ногу з цими змінами і, навіть більше, передбачати майбутнє [3]. Саме такий принцип має бути покладений в розвиток кар'єри молодого викладача. Оскільки перехід до навчання, орієнтованого на студента, вимагає, щоб викладачі

виступали в ролі фасилітаторів, відбувається «еволюція навчання» через розвиток освіти, заснованої на компетенціях, яка пристосовує академічний досвід до потреб студентів. Кожна зацікавлена сторона, включно зі студентами, академічними установами та галузевими діячами, має бути готова до роботи з технологіями та способами, що постійно розвиваються.

З переходом до цифрової економіки, зрозуміло, наскільки необхідно, щоб усі викладачі та вчені, мали навички цифрової грамотності та впроваджували цифрові технології в навчальний процес. У процесах дистанційної освіти та періодах очного навчання цифрова грамотність створює майже необмежені можливості для альтернативних освітніх підходів і ресурсів, які можна використовувати для досягнення освітніх цілей, спрямованих на студентів [2].

Наявність креативного мислення, здатного адаптуватися до нових вимог із постійними змінами технологій, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення, може допомогти набутти необхідних навичок цифрової грамотності. Наявність такого менталітету, в сучасних умовах, є важливим для науковців та викладачів, які прагнуть виховати кваліфікованих фахівців, мати цифрову грамотність і мати можливість використовувати цю кваліфікацію як для навчання, так і для викладання. Іншими словами, як зразки для наслідування у розвитку цифрової грамотності, викладачі повинні мати можливість навчати своїх студентів таким навичкам і здобувати базову грамотність, необхідну для доступу, критичного управління та оцінки інформації, створення та обміну цифровим контентом [3]. Сьогодні лише викладачі з цифровою грамотністю можуть діяти як успішні лідери, звільняючи свій освітній процес від обмеженого простору та мотивуючи студентів до навчання [1].

Отже, успішність академічної кар'єри сучасного молодого викладача залежить від його рівня компетентності, яка обумовлюється, в тому числі, його цифровою грамотністю, здібностями навчатися та навчати цифровим компетентностям, використовувати цифрові технології як в навчальному процесі, так й професійній діяльності.

Бібліографічні посилання

1. Berber, Ş., Taksi Deveciyan, M. and Alay, H. K. (2023). Akademisyenlerin Dijital Okuryazarlık Düzeyi ve Kariyer Tatmini. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, [online] 12 (4), pp. 2363–2387. Available at: <https://doi.org/10.15869/itobiad.1343893> [Accessed 23 Dec. 2024].
2. Esteve-Mon, F., Llopis, M. and Adell-Segura, J. (2020). Digital Competence And Computational Thinking of student teachers. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, [online] 15 (2), pp. 29–41. Available at: <https://doi.org/10.3991/ijet.v15i02.11588> [Accessed 23 Dec. 2024].
3. Yildiz, E. P. (2020). Opinions of academicians on digital literacy: A phenomenology study. *Cypriot Journal of Educational Sciences*, [online] 15(3), pp. 469–478. Available at: <https://orcid.org/0000-0002-9987-9857>[Accessed 23 Dec. 2024].

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДОГО ВИКЛАДАЧА: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Формування цифрової культури молодого викладача – це комплексний процес набуття знань, умінь та навичок, необхідних для ефективної професійної діяльності в умовах цифровізації освіти. Сучасні технології змінюють підходи до навчання, спілкування та управління освітнім процесом, що робить цифрову культуру викладача ключовим фактором його професійної успішності. Дослідження цієї теми дозволяє глибше зрозуміти виклики та можливості цифрової трансформації освіти, а також сприяє розробці ефективних стратегій для адаптації молодих викладачів до цифрового середовища.

З 2020 року у зв'язку з глобальною пандемією відбувся різкий перехід до дистанційного навчання в усьому світі, що спричинило значні зміни в освітньому процесі. Цей перехід стимулював розвиток цифрових технологій у навчанні, що, своєю чергою, поставило перед викладачами нові виклики та вимоги. У зв'язку з цим формування цифрової культури молодого викладача стало важливим аспектом його професійної діяльності. Це не лише володіння цифровими інструментами, але й усвідомлення принципів медіаграмотності, кібербезпеки, цифрової етики та критичного мислення.

На середину 2024 року дистанційне навчання залишилося необхідним для багатьох учнів, зокрема в східних та південних регіонах України. 24% дітей в Україні навчаються онлайн, найбільше в Запорізькій, Луганській, Херсонській та Харківській областях⁷. Ситуація з дистанційним навчанням наразі не змінюється, можливо, стає навіть гіршою на 2025 рік. Це свідчить про необхідність адаптації освітнього процесу до нових умов і активного впровадження дистанційних форм навчання. У перспективі розвиток цифрової культури серед викладачів сприятиме інтеграції інноваційних технологій, що зробить навчання більш ефективним і доступним для здобувачів вищої освіти, відповідаючи на виклики цифрової ери.

Спостерігається процес зростання обізнаності здобувачів вищої освіти у світі цифрових технологій, що, відповідно, вимагає від викладачів інтеграції цифрових методів у навчання. Володіння цифровою культурою дозволяє робити освітній процес більш інтерактивним та ефективним, підвищувати залученість здобувачів вищої освіти через знайомі їм цифрові платформи, підтримувати академічну доброчесність та навчати їх критично оцінювати інформацію, а також формувати безпечне та етичне цифрове середовище для навчання та спілкування.

Соціальні мережі та різні цифрові платформи відкривають нові можливості для викладання, змінюючи традиційні підходи до навчання. Згідно з дослідженням, у жовтні 2024 року 90% опитаних українців використовували Telegram як джерело новин⁸, що

---

⁷ Результати дослідження медіаспоживання серед українців, проведене дослідницькою компанією Gradus Research у жовтні 2024 року в регіонах України серед населення віком 18–60 років. Розмір вибірки: 1050 респондентів. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/changes-media-consumption-ukraine-2024>.

⁸ Результати пілотного дослідження «Індекс майбутнього», проведене Київською школою економіки за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні в 2024 році, опитано понад

свідчить про його популярність та потенціал для освітніх цілей. Викладачі можуть створювати тематичні канали для обміну лекціями, презентаціями та іншими матеріалами, доступними у будь-який час. Також це можливість проводити опитування, тестування або голосування, що сприяє більш активному залученню здобувачів вищої освіти до процесу навчання.

Онлайн-лекції, відеоуроки та вебінари дозволяють навчатися з будь-якої точки світу. Короткі відеоформати в TikTok та Instagram допомагають легко пояснювати складні концепції. Соціальні мережі також сприяють неформальному навчанню через YouTube, де доступні лекції та курси від провідних фахівців, підкасти для навчання в зручному форматі та онлайн-курси. Цей комплекс не лише змінює стиль викладання, а й допомагає викладачам ефективно взаємодіяти зі здобувачами вищої освіти, формуючи сучасне освітнє середовище.

Водночас цифрова трансформація освіти в період перманентних змін породжує виклики, серед яких – збереження балансу між особистим і професійним життям викладача. Виникає питання: чи повинен викладач у соцмережах виступати виключно як професійний блогер, чи може він залишатися приватною особою? Актуальним також є питання академічної доброчесності в цифровому середовищі, оскільки використання цифрових технологій має відповідати етичним стандартам освіти. Крім того, важливо зберігати баланс між професійними та особистими межами у цифровому просторі, одночасно дотримуючись принципів академічної доброчесності та етики.

**ВИКЛАДАЧ ЗЗСО ТА ЙОГО ІННОВАЦІЙНИЙ
КАПІТАЛ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

ПРОГРАМА ТА МАТЕРІАЛИ
XXXI РЕГІОНАЛЬНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ ВЧИТЕЛІВ

Секція І

Побудова соціальних зв'язків ЗЗСО в умовах невизначеності

Керівники секції:	Снурніков І. С. , заступник директора з навчально-виховної роботи, учитель історії і правознавства, спеціаліст І категорії ХПЛ Народної української академії; Лимаренко В. А. , учитель фізики та математики, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист ХПЛ Народної української академії, Заслужений учитель України
Секретар	Колісниченко Ж. О. учителька фізичної культури, спеціалістка вищої категорії ХПЛ Народної української академії

ДОПОВІДІ

Снурніков І. С. учитель історії і правознавства, спеціаліст І категорії, ХПЛ Народної української академії	<i>Соціалізація як запит батьків до закладів загальної середньої освіти в умовах невизначеності. Пошук ефективних стратегій</i>
--	---

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ, УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ

Бельчікова Л. Я. учителька зарубіжної літератури, спеціалістка вищої категорії, учителька-методистка, ХПЛ Народної української академії	<i>Побудова взаємовідносин викладачів з батьками в умовах дистанційного навчання у школі</i>
Венгрин А. В. учителька української мови та літератури, спеціалістка вищої категорії, ХПЛ Народної української академії	<i>Освіта в умовах війни: виклики, адаптація та шляхи відновлення</i>
Галака В. І. учителька української мови та літератури, спеціалістка вищої категорії, старша вчителька, ХПЛ Народної української академії	<i>Виховний потенціал на уроках мови та літератури</i>
Колісниченко Ж. О. учителька фізичної культури, спеціалістка вищої категорії, ХПЛ Народної української академії	<i>Шляхи оптимізації процесу фізичного виховання учнів в умовах невизначеності</i>

Корсак Г.І.

учитель історії, ХПЛ Народної української академії

*Можливості спрямування дозвілля дітей
зادля соціалізації та формування цінностей*

Лимаренко В. А.

учитель фізики та математики, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист, Заслужений учитель України, ХПЛ Народної української академії,

*Формування здорових відношень
у шкільному середовищі в сучасних умовах*

Литвин Н. І.

учителька української мови та літератури, спеціалістка вищої категорії, учителька-методистка, ХПЛ Народної української академії

*Класичні та інноваційні форми мовного
спілкування в сучасних реаліях*

Ніколаєва С. В.

учителька фізичної культури, спеціалістка вищої категорії, ХПЛ Народної української академії

*Формування соціальних та інших ключових
компетентностей на уроках фізичної
культури в сучасних умовах*

Распопов А. М.

учитель географії, спеціаліст вищої категорії, ХПЛ Народної української академії

*Соціальні зв'язки школи та позашкільних
навчальних закладів*

Секція II

Драйвери розвитку педагогічного потенціалу сучасної початкової школи

Керівники секції:

Шилкунова З. І., канд. пед. наук, зав. кафедри початкової освіти, учителька початкових класів, спеціалістка вищої категорії, учителька-методистка ХПЛ Народної української академії;

Ємець А. А., канд. пед. наук, доц. кафедри теорії і методики викладання філологічних дисциплін у дошкільній, початковій і спеціальній освіті Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, завідувач Науково-консультативного центру читання та дитячої книги

Секретар

Литовченко А. А., учителька початкових класів, спеціалістка вищої категорії, учителька-методистка ХПЛ Народної української академії

ДОПОВІДІ

Шилкунова З. І.

учителька початкових класів,
учителька-методистка, ХПЛ Народної
української академії

*Розвиток педагогічного потенціалу вчителя
як відповідь на сучасні виклики освіти*

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ, УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ

Бекетова О. Г.

здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти факультету початкового
навчання, Харківський національний
педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

*Розмаїття навчальних текстів у сучасних
підручниках з літературного читання
в початковій школі*

Кобзар О.Г.

учителька початкових класів,
спеціалістка вищої категорії,
учителька-методистка, ХПЛ Народної
української академії

*Діяльнісний підхід у навчанні:
ідеї та практики*

Литовченко А. В.

учителька початкових класів,
спеціалістка вищої категорії,
учитель-методистка, ХПЛ Народної
української академії

*Компетентнісний підхід до навчання
як чинник розвитку педагогічного потенціалу*

Назаренко А. А.

учителька початкових класів,
спеціалістка вищої категорії,
учителька-методистка, ХПЛ Народної
української академії

Стратегії інтерактивного навчання

Приходько С. О.

здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти факультету початкового
навчання, Харківський національний
педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

*Дослідження навчальних втрат учнів
початкових класів (аспект читання)*

Стаханова Є. О.

здобувач 4 курсу першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти факультету початкового
навчання,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

Перспективи збагачення мовлення вчителя

Секція III

Інноваційна компетентність учителя іноземної мови як критерій ефективності освіти

Керівники секції:	Зобова Г. М. , проректор з роботи ХПЛ Народної української академії, учителька англійської мови, спеціалістка вищої категорії, учителька-методистка ХПЛ Народної української академії;
	Батманова С. М. , учителька англійської мови, спеціалістка вищої категорії ХПЛ Народної української академії
Секретар	Новикова А. Р. , учителька англійської мови ХПЛ Народної української академії

ДОПОВІДІ

Батманова С. М. учителька англійської мови, спеціалістка вищої категорії, ХПЛ Народної української академії	<i>Інноваційні компетенції вчителя іноземних мов як критерій ефективності освіти</i>
---	--

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ, УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ

Бражнік Л. І. учителька німецької мови, спеціалістка II категорії, ХПЛ Народної української академії	<i>Ефективні інноваційні підходи при формуванні комунікативної компетенції здобувачів освіти на уроках німецької мови</i>
Бреславська А. Р. учителька іспанської мови, ХПЛ Народної української академії	<i>Шляхи формування мотивації на уроках іспанської мови</i>
Дмитренко А. А. учителька англійської мови, ХПЛ Народної української академії	<i>Інноваційні процеси у створенні сучасного уроку іноземної мови</i>
Зобова Г. М. учителька англійської мови, спеціалістка вищої категорії, учителька-методистка, ХПЛ Народної української академії	<i>Інноваційність у професійній діяльності вчителя іноземної мови</i>
Новикова А. Р. учителька англійської мови, ХПЛ Народної української академії	<i>Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроці англійської мови</i>

Циганок О. І.

учителька англійської мови, спеціалістка
вищої категорії, старша вчителька,
ХПЛ Народної української академії

*Розвиток інноваційної компетентності
учителя англійської мови та її вплив на
ефективність процесу навчання*

Шаульська К. Е.

учителька англійської мови, спеціалістка
II категорії, Харківський ліцей №73
Харківської міської ради

*Інноваційні технології на уроках іноземної
мови як засіб оптимізації навчального
процесу та активізації пізнавальної
діяльності учнів*

Секція І

Побудова соціальних зв'язків ЗЗСО в умовах невизначеності

Снурніков І. С.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ЗАПИТ БАТЬКІВ ДО ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ. ПОШУК ЕФЕКТИВНИХ СТРАТЕГІЙ

Закон України «Про освіту» визначає якість освіти як «відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг», а якість освітньої діяльності – як «рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг» (пункти 29, 30 частини 1 статті 1). Складники освітнього процесу – освітнє середовище, педагогічна діяльність, система оцінювання учнів, управлінська діяльність – безпосередньо впливають на якість результатів навчання учнів. На якість освітньої діяльності, а отже, і на якість освіти, впливають також особливості закладу освіти: тип, умови діяльності, фінансування, місцезнаходження, контингент учнів тощо. Для того, щоб забезпечити якість освіти та освітньої діяльності у школі, необхідно системно впливати на всі їхні компоненти і чинники.

Оскільки з початку воєнних дій заклади освіти області навчалися дистанційно, то проаналізуємо основні проблеми, що постали перед школами. За результатами опитування, проведеного Державною службою якості освіти України <https://new.sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/Analitichna-dovidka-lyutiy-2021.pdf>, ефективність дистанційного навчання респондентами оцінюється так:

- 67% керівників закладів освіти, які взяли участь в опитуванні, висловили думку, що дистанційне навчання менш ефективне, ніж навчання в закладі освіти; близько 30% вважають, що елементи дистанційного навчання мають бути одним із постійно вживаних інструментів взаємодії вчителів і учнів; 1% керівників оцінюють дистанційне навчання як більш ефективне; 4% респондентів притримуються думки, що дистанційне та очне навчання є однаково ефективними.

- 43% учнів цілком сподобалося навчатися вдома; 22,4% учнів вважають, що дистанційне навчання позитивно впливає на рівень їхніх знань, а 37% частково з цим погоджуються; 31% учнів не виникало бажання повертатися до звичайних занять у школі.

- 2,1% батьків та 1% вчителів вважають дистанційне навчання більш ефективним, ніж навчання безпосередньо у школі; 7% батьків та 8% вчителів вважають дистанційне навчання однаково ефективним як і очне, тоді як 82,2% батьків та 74% педагогів мають протилежну думку; на думку 9% батьків та 18% вчителів, елементи дистанційного навчання мають бути одним із постійно вживаних інструментів взаємодії вчителів і учнів. Основними проблемами дистанційного навчання, що негативно впливали на якість знань, набутих споживачами освітніх послуг, були:

- налагодження ефективної взаємодії з учасниками освітнього процесу. 72% керівників шкіл вказали, що не всі учні виходять на зв'язок, виконують домашні завдання, беруть участь в онлайн-уроках;
- технічне забезпечення. 62% директорів ЗЗСО вказали на відсутність необхідної техніки вдома у значної частини вчителів та/або учнів, а 47% – вказують на низьку швидкість інтернет-зв'язку;
- методична підготовка. 47% директорів вказують на брак попереднього досвіду реалізації дистанційного навчання, а 25,5% підтверджують, що частина учителів не володіють необхідними навичками роботи;
- брак досвіду щодо використання спеціальних навчальних програм та електронних платформ (71%), 25% бракує досвіду щодо організації дистанційного навчання, 12% вбачають труднощі в організації дистанційного навчання через низьку цифрову компетентність учителів;
- неефективні способи організації дистанційного навчання у школах (поєднання у різних, часто неефективних, пропорціях синхронного та асинхронного режимів навчання);
- недостатнє використання матеріалів «Всеукраїнської школи онлайн» або інших освітніх платформ;

Люди сьогодні починають розуміти, що школа, велика гуманістична ідея початку двадцятого століття, на початку двадцять першого перетворилася з дбайливо оберігається заповідника науки і культури в нав'язливий розсадник гарантованого відторгнення до впізнавання чогось нового. Світ змінюється на наших очах. Знання сьогодні видобуваються тривіальним шляхом, ми гуглимо, нам більше не потрібні ерудити. Те, що дійсно потрібно людству, це вільні, яскраво і неординарно мислячі люди, що володіють навичками швидкого придбання нових навичок. Щоб допустити для сучасної школи усвідомлення цих своїх нових завдань, потрібно розуміти наскільки радикальна потрібно трансформація всіх підходів для системи, яка тримається традицій вже сто років. Особисто я не бачу в освітній системі ні усвідомлення цих нових завдань, ні, звичайно ж, руху до трансформації. А ви бачите?

Але є думка, що навіть у цій звичайній і звичній нам школі начебто як залишається один неофіційний і дуже потрібний предмет до обов'язкового проходження-це т. зв. соціалізація. І нібито без школи її отримати ніяк не можна. Мається на увазі, що соціалізація-це така важлива життєва наука, яку проходить школяр без впливу дорослих вчителів, лише взаємодіючи зі своїми однолітками. Згадуються такі навички, як здатність постояти за себе, об'єднуватися в групи для вирішення загальної задачі, здатність спілкуватися із собі подібними, перша любов і т. п. Це все дуже важливо і цінно, але я серйозно вважаю, що люди, турбуючись про можливе нестачі нашої соціалізованості, мають на увазі щось інше. Тому що, коли я відповідаю, що у нас є курси і гуртки, цього немов би не вистачає... Там повинно бути щось інше, щось таке, що нібито може дати тільки школа. Освіта, формування більш якісних форм мислення, дій, почуття, можливо в дійсності тільки тоді, коли ви вчіться у тих, хто вже вміє робити те, чому ви прагнете оволодіти. погодьтеся? Абсурдно намагатися навчитися, наприклад, читати у того, хто читати не може; писати у того, хто пише «як курка лапою»; танцювати, у того, хто не є Майстром танців, і т. п. Діти вчать у дорослих саме тому, що це дорослі вже вміють. Діти читають книги, які написані тими, хто визнано

вважається майстром своєї справи. Але чому таку дитину можуть навчити інші діти, чому її не можуть навчити дорослі?

Еріх Фромм писав, що до любові має сенс ставитися не як до яке завмерло нерухомості іменника, а як до розгортається в своїй красі і складності дієслова, процесу, що триває все життя, що відкривається перед нами новими гранями стільки років, скільки живе людина. Якщо ви усвідомлюєте себе сьогоднішнього, свою здатність любити, піклуватися, співпереживати, і зіставите ці якості з такими ж початківцями формуватися якостями, властивими вам в шкільні роки, ви відчуєте явну відмінність. Зараз ви відчуваєте тонше, думаєте глибше, дієте мудріше – ваш досвід багатше.

Для дитини інші діти в школі – це можливість відігравати свої зароджуються соціальні сценарії в умовах штучної ізоляції від самих значущих і авторитетних фігур – від батьків. Розірвана природна психологічна прив'язаність шукає заміну і знаходить її в однолітках, думка яких раптом стає їм неадекватно важливо. А думка це часто поверхове, егоїстичне, споживче у зв'язку з тим, що ще не пройдені значущі етапи дорослішання, привносять мудрість і здатність дійсно любити, а не вимагати любові до себе. молодіжні субкультури часто показово жорстокі і хитромудро протестні – у них лідерами стають ті діти, кому вдалося вселити іншим дітям, що у них є чому повчитися в житті, хоча вчитися там нічому і не у кого. Що стосується першої любові, то вона має в школі досить високі шанси залишитися у вашому житті не прекрасним романтичним переживанням, а незаживаючою раною, сумною могилою, прикрашеної миленькими квіточками, тому що ваші найщиріші почуття розбилися про боягузливе бажання не виділятися з різношерстої натовпу однолітків, зовсім не вміють поки не тільки любити, але й поважати.

І, повторюся, все це відбувається в замкнутому середовищі далекою від добровільності, що накладає свій відбиток і на емоції з приводу подій, і на їх буквальный зміст. Несправедливість дорослих педагогів по відношенню до себе ми проектуємо на інших дітей, таких же беззахисних, як і ми самі. У підсумку приниження в глузливій формі, боягузтво під маскою жорстокості, виправдане зрада і багато іншого – стають «нормою», що спотворює подальше сприйняття життя.

Чи можна подумати такий розклад в психологічному середовищі, в якому росли діти освічених дворянських сімей в XIX столітті і раніше? Дітей тоді часто навчали їх власні батьки. Багато з цих виростили на домашньому освіті людей сформували колір людства, виходячи зі своєї граничної чесності, впевненого гідності, тонкої душевної конституції, яка зберіглася і багаторазово розвилася допитливості. Що за соціалізація їм була потрібна, яку вони не отримали, не навчаючись у школі?

Міф про соціалізації трохи нагадує мені стокгольмський синдром, коли свідомість заручників, відмовляючись вважати себе в приниженому становищі, робить своєрідний компенсуючий кульбіт і вибирає захищати тих, хто позбавляв заручників свободи і погрожував позбавити життя, тобто терористів. Нам не подобається бути рабами, тому ми спотворюємо свою реальність, звеличуючи тирана і перетворюючи своє рабство в подвиг великого служіння.

Ще одна схожа метафора – це армія, а точніше розчулення дорослих чоловіків від фотографій з їх дембельського альбому. Рана зажила, але лікування її взяв свою ціну

спотвореним сприйняттям, і ось вже пекельна дідівщина не здається злочином проти людяності, а навпаки – отакої потрібної і важливої «школою життя».

Точно так само ми, ветерани шкільних війн, з сльозами на очах згадуємо ці «роки чудові», не помічаючи викривлення внутрішнього простору-часу під вагою пережитих принижень, страху, образи, несправедливості. І нам вже тепер хочеться, щоб наші діти пройшли це горнило соціалізації, а інакше як же вони зрозуміють, як жити в цьому жорстокому і страшному світі?

А світ зовсім не жорстокий і не страшний – він любить нас, піклується про нас, рухає нас, навчаче, якщо дитина росте, зберігаючи цілющі властивості прямого формує, освітнього контакту з батьками, які усвідомили своє батьківство як спосіб відчутти причетність до становлення нової і переосмислення власної розумності, як духовну практику, якщо хоче. Спілкування з іншими дітьми можна організувати для своєї дитини легко і вільно – спілкування невимушене, засноване на творчості, дослідженні, загальній проектній діяльності. Саме так він чи вона житимуть дорослим життям.

Ні одне заняття дорослої людини не нагадує сидіння за партами разом з іншими підневільними людьми, вислуховуючи нудні лекції втомленого оповідача. навчання має нагадувати те, чого воно навчаче. І єдине, що нагадує шкільна соціалізація, це жорстокий світ жадібних недодорослих людей, які навчилися виживати в середовищі насильно зігнаних до купи собі подібних. чого ми хочемо навчити дітей на побічному предметі «соціалізація»? Наносити рани собі подібним і захищатися від таких ран? Чи Не цим ми, власне, і створюємо світ, до якого у нас стільки багато не самих приємних питань?

Самий сильний і неймовірно трансформуючий навик, якому ми вчимося разом з дітьми, коли наше життя більш не відокремлена від навчання, називається так – розшколювання. Про це потрібно писати окрему статтю. Вона може бути не тільки про те, як не клонувати школу вдома з її заборами, оцінками і нудьгою. Розшколювання дорослих це про те, як розпрямити своє внутрішнє скуйовжене простір-час, як вийняти з себе деформації, внесені шкільним поглядом на речі.

Найприродніша соціалізація відбувається тоді, коли ми обговорюємо з сином переглянуті фільми, коли він розповідає нам про зустрічі з людьми, коли він з глибокою впевненістю і дуже швидко розпізнає в своїх однолітках тих, у кого не вкоренилася руйнівна хвороба глузливою жорстокості, і коли йому вдається побудувати з ними добрий контакт навколо спільних інтересів.

Якщо вам всерйоз здається, що шкільна соціалізація потрібна, то придивіться, прислухайтеся до себе. Я розумію, що це непросто, але, може бути, ви зможете припустити, що могли б стати собою, отримати значний досвід без такої кількості перенесених ран? Може бути ваша доброта змогла б пройти становлення не всупереч оточувала вас тоді хаотичною і байдужою середовищі, а завдяки чомусь іншому, більш турботливого і співчутливого?

Термін соціалізація позначає процес, за допомогою якого дитина набуває соціальних навичок, необхідних для ефективного орієнтування у соціальних нормах та поведінці широкого суспільства. Діти, які навчаються вдома, повинні вибудовувати «соціальну плавність», яка дасть їм змогу вести переговори з різних соціальних ситуацій, розвивати та підтримувати міцні стосунки та добре працювати з іншими людьми у різних контекстах.

Домашнє навчання – це не моноліт. Одна дитина, що навчається на дому, може бути залучена до футбольного клубу, музичного кооперативу домашньої школи та курсу письма, а крім того, регулярно відвідувати своїх друзів, тоді як інша дитина, що навчається на дому, може не мати ніякої зовнішньої діяльності та мало спілкуватися з друзями.

Виходячи із цього, необхідно змінювати підходи до організації освітнього процесу у закладах освіти, враховуючи сучасні умови, вікові та індивідуальні особливості учнів. Здатність ефективно здійснювати професійну діяльність в умовах війни передбачає можливість налагоджувати взаємовідносини з учасниками освітнього процесу, якісно спілкуватися, справлятися із стресами. Психолого-педагогічна підтримка учасників освітнього процесу базується на гуманістичному, особистісно зорієнтованому підході, тісно пов'язана з реалізацією права дитини на повноцінний розвиток і, як наслідок, якісною модернізацією системи освіти. Особливістю психолого-педагогічної підтримки є необхідність вирішення завдань особистісного розвитку і виховання в умовах війни, змін в структурі та змісті сучасної освіти. Відповідно, сфера відповідальності психолого-педагогічного підтримки включає в себе завдання створення в освітньому закладі умов для розвитку, соціалізації дитини, її самореалізацію, оскільки повноцінний розвиток особистості є гарантом суспільного благополуччя. Завдання формування самостійної, відповідальної та соціально мобільної особистості, здатної до соціалізації в суспільстві та активної адаптації на ринку праці, визначає необхідність широкого використання різноманітних програм розвитку соціальних навичок, здатності до особистісного самовизначення і саморозвитку. За такого підходу завдання психолого-педагогічної підтримки передбачають попередження виникнення проблем особистісного розвитку і виховання дитини; допомогу (сприяння) дитині у вирішенні актуальних для неї питань; налагодження взаємин з однолітками, вчителями, батьками; розвиток емоційно-вольової сфери дітей; подолання стресів; пошук 11 БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК УМОВА НАВЧАННЯ, СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ ресурсів для емоційної стабільності; розвиток психолого-педагогічної компетентності (культури) педагогів, батьків. Викликами для сучасних педагогів є постійне ускладнення змісту освіти, гарантування високого рівня освітніх стандартів; ускладнення проблем виховання; безперервне оволодіння прогресивними технологіями навчання й виховання; розв'язання складних професійно-педагогічних проблем, які вимагають інтеграції знань, практичних умінь і навичок; робота в єдиному інформаційному середовищі, що передбачає раціональне використання інформаційних технологій в освітньому процесі. В умовах реалізації Концепції «Нової української школи» важливого значення набуває інноваційна діяльність закладів освіти, яка характеризується системним експериментуванням, апробацією та застосуванням інновацій в освітньому процесі. Сьогодні необхідно навчити людину системно, послідовно та оперативно опановувати нові знання, інформацію, тобто забезпечити освіту впродовж життя, яка повинна стати способом і стилем суспільно-індивідуального буття людини в інформаційному суспільстві. Ключовим питанням поліпшення якості освіти є впровадження ефективних змін у навчальних закладах, формування відповідного освітнього середовища, створення умов для розвитку особистості. Ефективність функціонування системи освіти значною мірою залежить від забезпечення сприятливого психологічного середовища для усіх учасників

освітнього процесу. А одним з найважливіших стратегічних завдань в сучасних умовах є ефективна психологічна підтримка особистості.

Бібліографічні посилання

1. Богданов, С.О., Гніда, Т. Б., Залеська, О. В., Лунченко, Н. В., Панок, В. Г. та Соловійова, В. В. (2021). *Безпечний простір. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу в дітей дошкільного віку та школярів*. Київ: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 368 с.
2. Вітюк, В. В. (2022). Нова українська школа як середовище розвитку сучасної особистості. У: *Інноваційні освітні підходи до навчання дітей нового покоління*. Луцьк: Волинський ІППО, с. 41–46.
3. МОНУ. *Державний стандарт базової середньої освіти* [online]. Available at: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti> [Accessed 2.02.2025].
4. Ануфрієва, О. Л., Бурлаєнко, Т. І., Дмитренко, Г. А. та ін. (2017). *Культура цільового управління в національній системі освіти: гуманістичний контекст*. Луцьк: Вежа-Друк, 412 с.
5. МОНУ, (2016). Нова українська школа. [online]. Available at: <http://mon.gov.ua/2016/12/05/konczercziya.pdf> [Accessed 2.02.2025].
6. Бондарчук, О. І. (ред.). (2014). *Методика дослідження особливостей психологічної готовності керівників освітніх організацій до діяльності в умовах змін*. Київ, 148 с.
7. Олешко, П. С., Вітюк, В. В. (2023). Післядипломна педагогічна освіта Волині в умовах воєнного часу. *Педагогічний пошук*, [online] 1, с. 13–18. Available at: https://drive.google.com/file/d/1IHabFDYfEm5WqgxyUqtOkS_EQpetkt-h/view [Accessed 2.02.2025].
8. Бочкор, Н. П., Дубровська, Є. В., Залеська, О. В. (2014). *Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період*. Київ: Ла Страда-Україна, с. 36–37.
9. Баляєв, А. *Міф про соціалізацію або чому батьки вибирають альтернативне навчання?* [online]. Available at: <https://optima.school/info/porady-batkam/stattya-mif-o-socializacii> [Accessed 2 Feb. 2025].

Бельчікова Л. Я.

ПОБУДОВА ВЗАЄМВІДНОСИН ВИКЛАДАЧІВ З БАТЬКАМИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

Положення про дистанційне навчання було затверджено Міністерством освіти і науки України ще 25 квітня 2013 р. [1]. Карантин у зв'язку з пандемією коронавірусної інфекції, який почався 12 березня 2020 року, вплинув на життя кожного громадянина України: всі заклади освіти мали побудувати освітній процес відповідно до цього Положення, змінивши традиційну (очну) форму навчання на дистанційну, вперше організувавши для своїх учнів, студентів можливість продовжити навчання не виходячи з будинку.

Для більшості закладів освіти запровадження навчання з використанням дистанційних технологій стало викликом, оскільки досвіду такого навчання фактично не було. Цей вимушений крок визвав в основному негативне ставлення всіх учасників навчального процесу, бо проблем поставив дуже багато, а шляхів вирішення дуже мало. Більшість учнів і батьків не підтримали такий формат навчання, на який вимушені були перейти школи навесні.

Повномасштабна війна створила нові виклики для шкіл, учнів та їхніх батьків, зробивши дистанційне навчання основною формою освітнього процесу, до якої вимушені звернулись в багатьох містах України, як, наприклад, в Харкові і Харківській області. Але під час дистанційного навчання заклади освіти набули не тільки негативного, але й позитивного досвіду.

Маючи «багатий» досвід навчання онлайн, сьогодні вже всі учасники освітнього процесу сприймають дистанційне навчання як сучасний варіант освіти, який дає змогу учням здобути якісну освіту, навчаючись із будь-якої точки світу та за гнучким графіком. Учням нові технології та методики навчання дозволяють організовувати комунікацію та співпрацю з учителями й однокласниками онлайн, а також використовувати потужні можливості електронного навчання.

Дистанційне навчання – це вже наше сьогодні. Але тоді, навесні 2020 року, питань було значно більше, ніж відповідей. Звичайно, найсприятливіші умови навчання дітей в умовах дистанційної системи складаються тоді, коли безпосередніми учасниками освітнього процесу є не тільки учні, педагоги, а й батьки. Батьки і педагоги – дві найпотужніші сили в процесі становлення особистості кожної людини, роль яких неможливо перебільшити. І саме співпраця та зацікавленість усіх суб'єктів освітнього процесу створюють передумови досягнення учнями високих освітніх результатів, максимального розвитку.

Як працювати з батьками в період дистанційного навчання? Що розповісти їм про новий для всіх освітній виклик? Як закладу освіти супроводжувати дистанційне навчання? Шукати відповіді на такі складні питання довелося і колективу Народної української академії. Перше, з чого потрібно було починати, – це інформувати батьків про особливості організації нової форми навчання: скільки триває урок та які етапи включає, як реєструється участь учня в уроці, як перевірити відвідуваність та успішність дитини в електронному журналі, як здійснюється зворотний зв'язок вчитель-учень, яким чином батьки повинні попередити класного керівника, що дитина з поважних причин не може відвідувати заняття, якими освітніми інтернет-ресурсами користується навчальний заклад, які типові технічні складнощі можуть виникати і способи їх подолання [2]. Найважливішим було довести до свідомості батьків, що:

- дистанційне навчання – це не домашнє навчання, що дітей навчають, як і раніше, вчителі;
- головна допомога дитині в період дистанційного навчання – організація робочого місця дитини, спокійних умов навчання вдома, шумоізоляції;
- контроль виконання домашніх завдань дитини є таким самим, як зазвичай: навчитися чогось можна тільки добровільно, бо тиск збільшує опір, а розуміння його знімає;
- треба відстежувати повідомлення в інформаційному чаті класу або школи для батьків, щоб бути в курсі новин.

Основна ідея організації дистанційного навчання сформульована була в академії для батьків таким чином: вчителі навчають, батьки не навантажують себе педагогічними обов'язками, не намагаються домогтися від дитини навчання без проблем, а забезпечують достатні умови для навчання – спокій, харчування, можливість порухатися. І саме на батьків покладається обов'язок забезпечити для дитини належні та безпечні умови навчання, доступу до інтернету, наявність необхідних технічних засобів, підключення до занять, що проводяться у синхронному режимі.

Для комунікації з батьками протягом всього періоду дистанційного навчання були створені спільні чати, де обговорюються питання щодо організації навчального процесу. Універсальний та інтерактивний засіб зв'язку з батьками – електронна пошта, яка дає можливість призначити час консультації, поставити запитання в письмовій формі, отримати онлайн-рекомендації.

Для розуміння батьками умов, при яких відбуваються дистанційне навчання, складності освітнього процесу проводяться відкриті уроки з навчальних предметів, на яких батьки можуть побачити особливості дистанційного навчання, роботу учнів на уроці, як відбувається зворотний зв'язок під час дистанційного. Але під час дистанційного навчання фактично кожен урок – відкритий, бо поряд з учнем може бути випадково чи ні хтось з батьків. І це, звісно, накладає на вчителя ще більшу відповідальність і при підготовці до уроку, і при його проведенні, і при створенні відповідної психологічної атмосфери на уроці.

Крім організаційних моментів, пов'язаних з переходом на дистанційне навчання, дуже важливим є психологічні аспекти взаємодії педагогів із батьками, яка відбувається на всіх етапах навчання і є процесом постійним. Перехід на дистанційне навчання вимушений і створює тривожну ситуацію для всіх учасників освітнього процесу, вимагає рішення багатьох проблем, з якими стикаються і учні, і педагоги, і батьки. Для багатьох з цих проблем немає готового розв'язання, і шукати виходи можливо тільки в умовах, коли люди готові чути одне одного. І дуже важливі у цій взаємодії співпраця, дотримання позиції рівноправності, визнання важливості ролі батьків у співпраці, готовність до діалогу, гнучкість, створення конструктивної атмосфери і ситуації вибору, спільне вирішення проблем, що є запорукою зниження негативних емоцій.

При такій взаємодії навчального закладу з батьками учнів вони стають соратниками, союзниками, помічниками, найпотужнішою групою підтримки. Багатьох батьків дистанційне навчання вже не лякає тим, що вони будуть змушені виконувати роль учителів, відклавши свою роботу чи важливі справи, щоб приділяти достатньо часу навчанню дитини. Крім того, більш зручним для батьків стало проведення батьківських зборів в режимі відеоконференцій, оскільки за короткий час можна розв'язати чимало організаційних питань і при цьому не потрібно поспішати до школи з роботи.

Вимушений перехід харків'ян на дистанційне навчання як основну форму освітнього процесу продемонстрував як негативні, так і позитивні сторони дистанційної роботи і привів до висновку: чим більш плідною буде взаємодія всіх учасників навчально-виховного процесу, тим більш високими будуть освітні результати учнів, що відкриває можливості для їх максимального розвитку [3].

Бібліографічні посилання

1. Міністерство освіти і науки України, (2013). Про затвердження Положення про дистанційне навчання. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> [Accessed 10 Jan. 2025].
2. Лотоцька, А., Пасічник, О. (2020). Організація дистанційного навчання в школі. 71 с.
3. Коваль, Л. (2017) Плюси і мінуси дистанційної роботи. Урядовий кур'єр, 1 листоп. (205), с. 5.

Венгрин А. В.

ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, АДАПТАЦІЯ ТА ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ

Освіта в Україні зараз переживає непрості часи. Ми спостерігаємо зниження якісних показників успішності здобувачів освіти, зниження мотивації навчання. Основна складність, на мою думку, полягає в тому, що робота викладача, учителя – це робота закладів вищої й середньої освіти в умовах війни та повоєнного відновлення. Очевидно, що університети, ЗЗСО повинні реагувати на нові виклики через формування нових підходів до організації навчального процесу з урахуванням реалій, які диктує війна. Війна завдає сильного удару по фізичному й психічному здоров'ю всіх верств населення: дітей, підлітків і дорослих. За оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я, в Україні близько 9,6 мільйона людей можуть страждати на різні психічні розлади [1].

Не можна залишити поза увагою довготривалий період гострого вірусного захворювання – коронавірусну інфекцію, яка мала свій негативний вплив на життя та здоров'я всього суспільства. Дослідники вважають, що за останні роки, на які випала пандемія COVID-19 та війна, система української освіти зазнала значних втрат [4]. Тривалий період онлайн-навчання позначився на здатності учнів засвоювати матеріал, оскільки в такому форматі їм складніше зосереджувати увагу. Найбільших втрат зазнали діти з прифронтових зон та окупованих територій, а зрештою й уся країна, адже навчання відбувалося дистанційно (в деяких регіонах України досі продовжується дистанційна форма навчання). Українська освітня система має адаптуватися до нових викликів. На думку експертів, важливо спростити шкільну програму та зосередитися на ментальному здоров'ї дітей, а не лише на їхніх оцінках та академічних досягненнях [2].

Під час війни ключову роль для дітей відіграють навички комунікації та соціалізації. Батьки часто говорять відносно своїх дітей: низька мотивація до навчання, залежність від гаджетів, ізоляція, спілкування тільки з чат-ботами [6]. У результаті порушується режим сну та бадьорості, знижується рівень енергії, з'являється відчуття виснаження й втоми, підвищується агресивність і протестні настрої. Дітям важко справлятися з подіями навколо себе як емоційно, так і фізично. Найважливішою в такій ситуації залишається підтримка дорослих, які знаходяться поруч. Щоб дитина відчувала: «Мене підіймуть, якщо упаду. А якщо мені погано – лежатимуть поруч». Спілкування та пояснення подій, що відбуваються навколо, є важливими для формування у дитини розуміння міжособистісних стосунків і навичок комунікації з оточенням.

Завдання, що постають перед педагогами, значно ширші за їхні професійні можливості. Сучасний освітній простір потребує приділяти значну увагу питанню психосоціальної підтримки як учнів, так і вчителів. Упроваджуються прекрасні проекти та ініціативи, проводяться заходи із підтримки ментального здоров'я, формування стресостійкості, методики самодопомоги. Але на практиці ми стикаємося з іншими викликами. Високопосадовці, керівники ЗВО, ЗЗСО забувають враховувати психоемоційний стан наших вчителів, котрим доводиться працювати в надскладних умовах тривалої війни і дбати не тільки про себе і свою родину, а й про своїх учнів.

Очільниця Українського інституту розвитку освіти Наталія Софій впевнена, що і під час війни, і після її закінчення актуальність надання психологічної підтримки в освітньому кластері буде високою [3]. Тобто чим більше можливостей, знань та вмінь дати українським вчителям, щодо піклування про своє ментальне здоров'я та відновлення особистого потенціалу, тим вища ймовірність зберегти їх в ці нелегкі часи.

Як адаптуватися до звичного життя і тим, хто вчиться, і тим, хто вчить? Як продовжувати якісно надавати знання і усвідомлювати, запам'ятовувати програмовий матеріал здобувачам освіти?

Карантин, повномасштабне вторгнення та тривала війна активували захисні механізми психіки. У результаті діти все частіше ізолюються, уникають соціальних контактів і занурюються в гаджети, шукаючи там швидке джерело дофаміну. Найважливішим сьогодні для освітян, батьків, здобувачів освіти має бути повернення в офлайн навчання. Але, як відомо, учні пропускають онлайн- та офлайн-заняття через повітряні тривоги та загрози артилерійських обстрілів, а також відключення електроенергії, інтернету та мобільного зв'язку внаслідок обстрілів. Попри складні умови роботи та безпекові виклики, вчителі намагаються дотримуватися навчальних програм. Намагаються швидше опрацювати нові теми (бо не знаєш, що тебе чекає завтра), урегульовувати кількість завдань для самостійного опрацювання, а також використовувати асинхронне навчання – наприклад, викладаються відеозаписи уроків і навчальні матеріали на електронні платформи. Для відновлення потреби в спілкуванні та розвитку комунікативних навичок тут і зараз включається більше спілкування на уроках, обговорюючи різні емоційні теми без оцінювання правильності/неправильності, але з висловленням власної думки, ідеї, своїх відчуттів. Це можуть бути запитання: «Як ти себе відчуваєш, коли...?», «Як ти гадаєш, що вона відчувала...?», «Яку емоцію ти переживаєш?», «З якими труднощами зіштовхуєшся?», «Що відбувається з твоїм тілом, коли...?», «Яка твоя думка з приводу цього питання?», «Що негативного ти подумав про себе?» Ці запитання допоможуть розкрити почуття, емоції, думки.

Перша леді Олена Зеленська зауважила: «Від того, що відбувається з дітьми зараз, залежить, що буде з ними – і з нами – в майбутньому» [5]. Педагогам, які зараз працюють в умовах невизначеності, важливо формувати в собі та в дітях толерантність до тих ситуацій, що відбуваються сьогодні, бо це дає змогу сприймати їх як можливість вибору, розвитку, виявлення нового досвіду. Можна почути часто питання: «Навіщо взагалі потрібно навчатися під час війни?» та «Які навички є актуальними зараз або будуть потрібні після нашої перемоги?». Нові потреби з'являються значно швидше, ніж способи, якими їх можна задовольнити. Через це можуть виникати конфлікти.

Мабуть, у кожного з учителів виникають конкретні ситуації, у яких не завжди зрозуміло, як на них реагувати і як їх розв'язувати. Наприклад, свідоме уникання школярами навчання, коли вони поводяться так, ніби не чують і не бачать вчителя, не дотримуються правил. Або їм нудно в школі, вони не хочуть долучатися до шкільних активностей. Може бути й так, що учні намагаються пропустити частину уроку (часто ходять по крейду чи до туалету, в медкабінет) або демонструють небажання відвідувати школу взагалі. Так може траплятися, коли дитина випереджає в навчанні своїх однолітків або їй навпаки складно опановувати навчальний матеріал.

Одним з інструментів, який допомагає подолати такі складні моменти, є позитивна дисципліна. Це виховання без покарань і винагород, підтримка дитини у формуванні внутрішньої мотивації, навичок ухвалення рішень, самостійності та відповідальності. Зосередженість на рішеннях і віра в те, що помилка – це чудова можливість вчитися, дає змогу учням дізнатися, наскільки вони компетентні й здібні. Позитивна дисципліна – це метод, який підтримує розмову про почуття та їх прийняття, навіть якщо педагог не погоджується з певною поведінкою дітей [4]. Для цього треба навчитися сприймати свої та чужі емоції, набути здатності до саморегулювання та керування поведінкою.

Як це застосувати в класі?

1. Говорити дітям, як потрібно поводитися, замість того, щоб перераховувати те, чого вони не мають робити. Замість «не бігайте в кабінеті» ліпше сказати «пересувайтеся школою спокійно», а замість «жодних жувальних гумок!» попросити залишити жуйки вдома.

2. Транслювати наші правила як сподівання. Частіше вдаватися до схвалення. Коли ви бачите, що хтось поводить себе добре, краще висловити задоволення, посміхнутися, зробити порух головою – усе це про позитивну дисципліну.

3. Планувати перехід від одного заняття до іншого і повідомляти про свої плани учням. Так вони заздалегідь знатимуть, чого їм варто очікувати. Пропонувати можна дітям обмежені й реалістичні варіанти вибору, які й вас влаштовують і не суперечать інтересам учнів. До прикладу, дати змогу школярам вибирати спосіб ведення конспекту уроку (традиційний чи візуальний, у зошиті чи в нотатках на смартфоні), тему проєкту або форму презентації результатів роботи. Можливість робити вибір самостійно сприяє розвитку вільних людей, здатних аналізувати, формувати власні висновки та бути відповідальними за свої вчинки.

В умовах кризи важливо зміщувати акценти із суто предметного навчання на соціально-емоційне. Наприклад, уміння розпізнавати емоції та керувати ними, ставити цілі й досягати їх, оцінювати думки інших, встановлювати й підтримувати позитивні стосунки, відповідально ухвалювати рішення. Таке навчання є інструментом розвитку м'яких навичок. А ще соціально-емоційне навчання – важливий компонент психосоціальної підтримки. Крім того, справлятися зі складними ситуаціями допомагає перенесення акценту з навчання на наставництво. Наставник (класний керівник, учитель-предметник, керівник того гуртка, який відвідує учень) – це турботливий дорослий друг. І для дитини молодшого шкільного віку чи підлітка, навіть старшокласника, мати таких друзів-наставників дуже важливо. Саме вчителі-наставники відкривають для школярів новий досвід, допомагають дитині ухвалити рішення

щодо правильного життєвого вибору, підтримують успіхи в навчанні. Завдяки цьому вони підвищують дитячу самооцінку.

Значно ефективнішою є робота в тому колективі, де існує зворотній зв'язок. Як альтернатива – варіанти вчительського фідбеку [6]:

- Ви надихаєте мене бути кращим учителем, коли...
- Я пишаюся тим, як ви працювали сьогодні.
- Я знала, що ти зможеш.
- «Невеликий прогрес щодня дає великі результати» (Саття Нані).
- Річ не в тім, щоб мати час. Йдеться про те, щоб знайти час.
- «Як щось розпочати, коли довго не зберешся з духом? Перестати говорити і почати робити» (Уолт Дісней)
- Сім разів впади, вісім разів встань (японське прислів'я).
- «Успішні люди не обдаровані більше за вас. Вони просто наполегливо працюють, а потім наперекір усім досягають успіху» (Г. К. Нільсон).

Школа – це не лише простір для вивчення теорем і аксіом, а й середовище, де формуються життєві принципи. Важливо, щоб кожен учень зустрів учителя, який своїм прикладом, професіоналізмом і натхненням пробудить інтерес до навчання. А війна жодним чином не стане на заваді появи в Україні видатних учених, винахідників, новаторів, фахівців своєї справи з-поміж тих, хто нині навчається в школі.

Бібліографічні посилання

1. *Всесвітньої організації охорони здоров'я* (2025). [online]. Avalivable at: <https://www.who.int/ukraine/uk/> [Accessed 10 Mar. 2025].
2. Гриневич, Л. (2022). Нові професійні ролі і завдання сучасного вчителя в контексті концепції Нової української школи. [online] У: *Всеосвіта*. Avalivable at: <https://vseosvita.ua/library/novi-profesijni-rol-i-zavdannja-sucasnogo-vcitela-v-konteksti-konceptii-novoi-ukrainskoi-skoli-87162.html> [Accessed 10 Mar. 2025].
3. НУШ (2025). *Інститути післядипломної освіти візьмуть участь у масштабуванні програми «Психологічна підтримка освітян»* [online]. Avalivable at: <https://nus.org.ua/2025/02/28/instituty-pislyadyplomnoyi-osvity-vizmut-uchast-u-masshtabuvanni-programy-psyhologichna-pidtrymka-osvityan/> [Accessed 10 Mar. 2025].
4. Захарін, С.В. (2023) Освіта під час воєнного стану: виклики та сучасний стану. *Актуальні питання у сучасній науці*, 6 (12). с. 521–530.
5. Зеленська, О. (2024). Освіта нині – стратегічний компонент нашої загальної стійкості. [online] У: *Президент України*. Avalivable at: <https://www.president.gov.ua/news/olena-zelenska-osvita-nini-strategichnij-komponent-nashoyi-z-90081> [Accessed 10 Mar. 2025].
6. Мерзлякова, О. (упоряд.). (2023). *Як навчати та навчатись під час війни: інформаційно-практичний порадник*. Київ, 19 с.

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НА УРОКАХ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Освіта в умовах війни зазнає суттєвих трансформацій: змінюється формат освітнього процесу, програми і терміни навчання, спрощено вступ до закладів вищої освіти, деякі освітні та наукові установи переміщені в інші регіони.

Велика кількість здобувачів освіти і педагогів через загрозу життю, бойові дії та тимчасову окупацію окремих територій рф вимушено евакуювалися в межах України чи за кордон. Багато учасників освітнього процесу досі перебувають на тимчасово окупованих територіях і потребують особливої підтримки держави.

Заклади освіти до своєї основної функції тепер стали ще осередками волонтерства і психологічної допомоги. Спілкування дітей, педагогів, батьків одне з одним допомагає відволіктися від тих трагічних подій, які їм довелося пережити, а також сприяє адаптації до нових реалій життя.

Деякі освітні установи є прихистками для внутрішньо переміщених осіб. Наразі для сфери освіти безсумнівними пріоритетами є створення безпечного освітнього середовища, забезпечення безперервності освіти, психологічної підтримки учасників освітнього процесу, відновлення освітньої інфраструктури та продовження реформ на всіх ланках освіти.

До того ж, на освітян сьогодні, як ніколи, лягає відповідальність за розвиток у здобувачів освіти критичного мислення, медіаграмотності, формуванні свідомої громадянської позиції молодого покоління. Розуміння того, що інтелект нації не підлягає руйнації, гостро стає саме в цей нелегкий час. Два неперервних процеси, освіта й виховання, не можуть чекати. Учні швидко зростає, а в учительства немає часу чекати, тому виклик наш заклад освіти прийняв. Працюємо тут і зараз, за будь-яких умов, з вірою у святую перемогу й нашу Україну! [5].

У нинішніх умовах ми повинні перемістити фокус уваги з академічних успіхів на підтримку й нормалізацію психічного стану учнів. Пропонуємо надати перевагу формульованню оцінюванню, бо реалії сьогодення впливають на всіх учасників освітнього процесу й відповідь учня на уроці може не відображати повною мірою рівня знань. Психологічна підтримка в вигляді похвали за найменші досягнення підбадьорить учнів у такий важкий час.

Для організації освітнього процесу можна використовувати різноманітні платформи (Zoom, Skype, Meet тощо). Також можна й варто використовувати різноманітні сервіси Google, онлайн-тести, месенджери тощо. Важливо обирати ті сервіси, що добре працюють на смартфонах або доступні ще й в режимі офлайн. Адже інтернет буває нестабільним, комп'ютери та ноутбуки можуть «не тягнути» важкі програми.

У сучасних умовах вчителю варто звернути увагу на наступні аспекти в освітньому процесі:

- психологічна підтримка та спілкування – головна мета навчання нині;
- заняття мають бути орієнтовані на повторення;
- краще не розпочинати урок з опрацювання нових тем;
- варто уникати негативних оцінок та великих за обсягом домашніх завдань;

- натомість слід створювати для учнів ситуації успіху, позитивну мотивацію, хвалити їх;
- із розумінням ставтеся до неувважності учнів;
- говоріть із дітьми про емоції та почуття;
- нагадуйте про інформаційну гігієну користування гаджетами [1].

Урок – невід’ємна частина навчального процесу, яка залишається однією з основних форм організації навчання. Сучасний урок має бути витвором мистецтва і майстерності педагога, викликати щирий інтерес, справжню захопленість, формувати їх творчу свідомість.

Урок має унікальні можливості впливати на становлення багатьох якостей особистості учня та формування ціннісного ставлення до соціального і природного довкілля.

Як зазначила Державна служба якості освіти на уроках української мови та літератури вчителю варто зосередити роботу навколо чотирьох видів мовленнєвої діяльності: слухання й говоріння, читання та письма. Це стосується й класів, де здійснюється навчання за Державним стандартом базової середньої освіти 2011 року, і так званих пілотних класів, які навчаються за Державним стандартом базової середньої освіти 2020 року.

Орієнтування на види мовленнєвої діяльності, а не на конкретні теми чи твори сприятиме підтримці навчальної ініціативності, самостійності та відповідальності учнів, що є основою вміння вчитися.

Добираючи навчальні завдання, учителю бажано уникати одноманітності, репродуктивності, натомість збільшивши кількість завдань творчого спрямування, щоб сприяти вивільненню позитивних емоцій, підтримці віри дітей у власні сили й можливості.

В умовах сучасної школи уроки української мови мають значний виховний потенціал, адже саме на них у процесі опанування мовленнєвих навичок та вивчення мовних явищ учні засвоюють важливі життєві цінності. Через аналіз художніх текстів, вправи на розвиток мовлення та роботу з фольклором учитель може сприяти вихованню в учнів моральної свідомості, етичної поведінки та позитивних рис характеру.

Уроки української мови, окрім навчання мовним знанням і вмінням, є потужним інструментом виховання особистості, оскільки вони здатні формувати духовні, моральні та культурні цінності у школярів. Виховний потенціал уроків української мови полягає у здатності впливати на світогляд учнів, формувати їхні етичні орієнтири, сприяти патріотичному вихованню, а також розвивати почуття відповідальності за рідне слово, свою культуру та історію.

Одним із ключових аспектів реалізації виховного потенціалу є розвиток мовленнєвої культури. Вивчення норм літературної мови допомагає учням не лише грамотно та логічно висловлювати свої думки, але й виховує повагу до рідної мови та її багатства. Робота над вдосконаленням мовленнєвих навичок сприяє формуванню таких моральних якостей, як стриманість, вміння слухати та враховувати думки інших, ввічливість у спілкуванні. Аналізуючи різні мовні явища, учні пізнають багатогранність української мови, її естетичний і культурний вимір.

Особливо важливою є робота з текстами, у яких порушуються питання національної самобутності, історичної пам’яті, патріотизму. Учні, ознайомлюючись з творами українських класиків, вчать розуміти та цінувати культурну спадщину свого народу, поважати його історію та традиції. На основі таких текстів педагоги можуть проводити дискусії та

обговорення, що сприяють формуванню свідомого ставлення до рідної мови та країни. У такий спосіб уроки української мови стають не лише освітнім, а й виховним простором, де розвивається патріотичний світогляд учнів.

Це зумовлює необхідність звернути увагу на виховний потенціал кожного уроку як джерела формування ціннісних орієнтацій учнів. Учитель на уроці засобами свого навчального предмета має формувати систему цінностей особистості, що виявляється через її власне ставлення до себе і до людей, суспільства і держави, природи, праці та мистецтва.

Суттєве значення має ретельний добір предметної інформації крізь призму її виховної функції. Наприклад, гуманітарні дисципліни репрезентують людину через літературні чи історичні образи, вчинки літературних персонажів та історичних героїв, зображення їхніх досягнень і моральних прорахунків, духовного життя, прагнень. Отже, використовуючи зміст навчального матеріалу, учитель може закласти й розвинути основи для формування всіх моральних якостей, що стануть поглиблюватися в школяра у його спілкуванні з навколишнім світом.

Таким чином, засобами свого предмета педагог має вирішувати завдання з формування особистості конкретного учня. Тому варто глибоко осмислювати і використовувати ті виховні аспекти, що впливають із навчального процесу, зокрема з уроку.

Важливо, щоб у процесі навчання вчитель постійно залучав учнів до активної навчальної діяльності, пропонував їм самостійно вирішувати проблеми, навчав наполегливості в досягненні мети, уміння відстоювати свої погляди, створював у класі творчу атмосферу. Таке навчання, звичайно, є не тільки розвивальним, а й виховним.

Уроки мови та літератури особливі, вони передбачають напружену роботу не тільки думки, пам'яті, а й душі. Через зміст художніх творів, аналіз вчинків і почуттів персонажів, через сприйняття авторської позиції вчитель має навчити дітей мислити, творити, схилитися перед мудрістю, бути добрими, виховувати повагу до батьків, пошану до людей.

Уроки літератури мають розвивати емоційну культуру. Кожен урок має бути звернений до душі учня, насичений матеріалом, що викликає роздуми прожиття, про духовний світ людини, про загальнолюдські цінності. На уроках літератури приділяю великої уваги родинному та національному вихованню.

Так при вивченні творчості Лесі Українки доречно дослідити славний рід Драгоманових і довідатись, як цінував цей рід свої корені. Благодатним для з'ясування цієї проблеми є й повість О. Довженка «Україна в огні».

Працюючи над аналізом тексту та характеристикою образів, учні самостійно роблять висновки: незважаючи на жахливі картини боїв та страждань, змальованих автором, кіноповість залишає світле враження, бо дужий рід Запорожців не зникне навіть після страшної війни, він продовжиться.

Потужний громадянський пафос поезії В. Стуса, В. Симоненка сповнений енергії та прямолінійності, що відображає сучасний підхід до патріотизму.

Творчість Тараса Шевченка дає прекрасну можливість виховувати в учнів загальнолюдські моральні цінності – здатність до співчуття, повагу до жінки-матері, людську гідність, честь... Категорії людського щастя, совісті, відповідальності знайшли в поезіях Кобзаря найповніше втілення.

На мою думку, уроки літератури можна назвати уроками життя. На своїх уроках прагну привити учням кращі моральні принципи. Часто звертаюся до цитати із Біблії «Шануй батька свого і матір свою, щоб добре було тобі» та до слів Ліни Костенко «Шукайте цензора в собі».

Суспільство змінюється, проте непорушними мають бути віковічні святощі: материнство, сім'я, повага до батьків, милосердя, вірність. На них не повинна впливати економіка і політика, історія чи мода. І в цьому мають допомогти уроки літератури [6].

Українська література має необмежені можливості для формування соціальної компетентності сучасних підлітків. Завдання вчителя – створити оптимальне освітнє середовище, мобілізувати знання й уміння, викликати зацікавлення до сучасної літератури, зосередити увагу на образах, які є носіями вагомих життєвих цінностей і моральних якостей. З раннього віку діти захоплюються казковими героями – носіями честі, хоробрості, справедливості. За допомогою літературних творів вчать розрізняти категорії добра і зла, щирості і підступності, моральності та аморальності.

У процесі оволодіння художньою літературою зростаюча особистість вдосконалює вміння проводити аналогії з життям, відбувається становлення її світоглядних уявлень. Власне, вивчення української літератури сприяє формуванню національної самоідентичності, усвідомленню вагомості збереження історичної пам'яті народу.

Усвідомлення виховного впливу літератури – «запорука прищеплення бажання робити добро як спонуку до позитивної життєдіяльності; усвідомлення важливої потреби уважного ставлення до ближнього, любові до нього; усвідомлення індивідуального призначення кожної людини, великої цінності людського життя; формування активної життєвої позиції» [4, с. 157].

На сучасному етапі, коли наша країна перебуває у стані війни, першочерговим залишається виховання молоді в дусі патріотизму, любові й поваги до своєї держави, свідомої готовності стати на захист країни. Лише завдяки почуттям національної єдності, злагоди, миролюбності можна зберегти Україну, зміцнитися, стати рівними серед рівних

Бібліографічні посилання

1. Ємельянова, В. В. *Виховний потенціал уроків української мови: методи та шляхи реалізації* [online]. Available at: <https://naurok.com.ua/stattya-vihovniy-potencial-urokiv-ukrainsko-movi-metodi-ta-shlyahi-realizaci-423220.html> [Accessed 1mar. 2025].
2. МОНУ, (2022). *Про організацію освітнього процесу* [online]. Київ, Україна. Available at: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86062 [Accessed 1mar. 2025].
3. Rada.gov.ua, (2022). *Про введення воєнного стану в Україні* [online]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> [Accessed 1mar. 2025].
4. Телехова, О. П., Тесленко, О. В. (2012). Виховні аспекти уроку словесності. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Харків, с. 156–162.
5. Федусенко, Т. (2022). *Організація освітнього процесу під час вивчення української мови та літератури в умовах воєнного стану (цілі, ресурси та рекомендації* [online]. Available at: <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-organizaciya-osvitnogo-procesu-pid-chas-vivchennya-ukrainsko-movi-ta-literaturi-v-umovah-voennogo-stanu-305303.html> [Accessed 1mar. 2025].

6. Федоревська, Н. Г. (2022). *Організація освітнього процесу під час вивчення української мови та літератури в умовах воєнного стану (цілі, ресурси та рекомендації)* [online]. Available at: <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-organizaciya-osvitnogo-procesu-pid-chas-vivchennya-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-v-umovah-voennogo-stanu-305303.html> [Accessed 1 mar. 2025].

Колісниченко Ж. О.

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

В даний час, в нашій країні, під впливом численних чинників соціально – економічного та екологічного характеру відбувається зниження рівня фізичного розвитку, фізичної підготовленості та здоров'я в дітей шкільного віку.

А, як відомо, на здоров'я школяра будь-якого віку впливають такі фактори:

- довкілля (географія, клімат, екологія) – 20%;
- система охорони здоров'я (відсутність постійного медичного контролю, низький рівень первинної профілактики, неякісне медичне обслуговування) – 10%;
- генетика – 20%;
- спосіб життя (добовий режим, особиста гігієна, загартовування організму, харчування, рухова активність) – 50%. [1, с. 156]

Як бачимо, способу життя, відводиться значна роль у збереженні здоров'я, адже однією з його складових є рухова активність, яка завжди була найважливішою ланкою пристосування живих організмів до навколишнього середовища і в процесі еволюції вона сформувалася як біологічна потреба людини нарівні з потребами в їжі, воді, самозбереженні та розмноженні.

Значення рухової активності у життєдіяльності сучасного школяра підтверджено багатьма дослідженнями.

Фізіологи вважають рух уродженою життєво необхідною потребою людини. Повне задоволення потреб у рухах, на їхню думку, особливо важливе у дошкільному, а також в молодшому та середньому шкільному віці, коли формуються основні системи та функції організму. [1, с. 281]

Лікарі стверджують, що без рухів дитина не може вирости здоровою.

На думку психологів, розвиток особистості здійснюється у діяльності. Перші уявлення про світ, його предмети та явища приходять до дитини через рухи. Багато відомих педагогів відзначають, що рухи є важливим засобом не тільки розвитку, а й виховання дитини, сприяючи формуванню її як особистості.

Однак, в останні десятиліття, як у дорослих, так і у дітей спостерігається недостатня рухова активність, що зумовлює появу гіпокінезії, яка може спричинити низку серйозних змін в організмі людини, у тому числі школяра.

Дані багаторічних спостережень по Україні виявили низьку рухову активність учнів загальноосвітніх закладів, яка в залежності від віку коливається в діапазоні 25–60% від належного часу спеціальної рухової активності [2, с. 52].

Оздоровчий ефект школярів від рухової активності передусім залежить від її добової сумарної величини, тобто, від організації не тільки фізичного виховання, а й всього навчально – виховного процесу, і навіть організації вільного часу школяра. Проте, важливе місце у зміцненні здоров'я приділяється підвищенню рухової активності засобами шкільного фізичного виховання.

Урок фізичної культури – єдиний предмет у шкільній програмі та єдиний засіб у системі шкільного фізичного виховання, який міг би більшою мірою задовольнити біологічну потребу дитини у русі.

Однак, сучасний урок фізичної культури, виглядає чимось зовсім незначним, другорядним серед інших форм фізичного виховання, що і призводить до сумнівів з приводу того, чи є він основною, нічим не замінною формою фізичного виховання школярів різного віку. [2, с. 124]

Недооцінка дорослих індивідуальних морфофункціональних особливостей школярів, особливо в середньому шкільному віці, та відсутність мотивації у самих дітей для активних занять фізичними вправами – негативно позначаються:

- на відвідуванні дитиною уроку фізичної культури (за підтримки батьків, звісно);
- на активності самої дитини на уроці фізичної культури [3, с. 23].

Крім цього, найчастіше, недосконалість самої урочної форми проведення занять з фізичної культури є однією з головних причин, що призводять до низької ефективності уроку фізичної культури.

Виходячи з вище викладеного, природно виникає необхідність розробки та впровадження нових, більш прогресивних форм підвищення рухової активності в організацію навчального процесу та виявлення ефективних засобів та методів, що дозволяють в умовах дефіциту часу забезпечити інтенсифікацію уроку фізичної культури. Цей процес потребує глибшого вивчення рухової активності [3, с. 56].

Останнім часом у публікаціях з'явилося багато робіт, присвячених вивченню проблеми рухової активності школярів. Однак, зв'язок рухової активності з організацією шкільного фізичного виховання, зокрема уроку фізичної культури, представлений поверхово. Можна знайти різні рекомендації про побудову уроку, про трактування і методику навчання фізичним вправам і т.д. В основному це теоретичні викладки, що не мають звернень до практики. [4, с. 37]

Виразно усвідомлюючи складність проблеми та необхідність її вирішення, ми спробували знайти шляхи її вирішення. Одним із цікавих, інноваційних засобів залучення дітей до уроків фізкультури у Харківському приватному ліцеї «НУА» є введення в заняття такого нового виду спорту як гольф.

Гольф – це захоплююча спортивна гра, в якій окремі учасники чи команди змагаються, заганяючи маленький м'ячик у спеціальні лунки ударами ключок, намагаючись пройти відведену дистанцію за мінімальну кількість ударів. Зрозуміло, що у гольф грають на відповідному полі, використовуючи спеціальне обладнання. Однак, це не єдиний варіант цієї захоплюючої гри.

Використовуючи гольф – обладнання можна цікаво урізноманітнити будь-який урок фізичної культури, будь-яку гру, будь-які змагання. Гольф цікавий не тільки школярам

різного віку, а й батькам, які разом із дітьми можуть із задоволенням займатися цим захоплюючим видом спорту.

На таких уроках, за допомогою спеціального обладнання, ми навчаємо дітей грати в гольф. Вчимо правильній стійці, правильному триманню ключок, різновидам ударів, ознайомлюємо з правилами гри, веденням рахунку, а також етикету та дисциплінованості під час цієї захоплюючої гри.

«Уроки з гольфу» проходять у вигляді рухливих ігор та естафет з елементами гольфу, у вигляді міні – змагань з гольфу, а також у вигляді безпосередньо самих змагань з гольфу.

Елементи гри гольф застосовуються в нашому ліцеї так само і на спортивних спартакіадах, «веселих стартах», «Малих олімпійських іграх», «А ну, хлопчики і дівчатка», «Мама, тато, я – спортивна сім'я» і т. д.

При цьому школярі з великим задоволенням беруть участь і захоплено грають як на уроках, так і на шкільних і позашкільних змаганнях, показуючи тим самим, що саме гольф був тією інноваційною формою уроку, яка не тільки видозмінила сам урок фізичної культури, але й сприяла підвищенню бажання постійно відвідувати уроки фізичної культури, зменшила дефіцит спілкування між дітьми та батьками.

Таким чином, можна сказати, що саме такі нові, інноваційні форми організації уроків фізичної культури в школах дозволяють підвищити їх ефективність та забезпечити необхідний рівень рухової підготовленості, фізкультурної освіченості, загальної культури особистості, а також сприяти веденню здорового способу життя.

А закінчити мені хотілося б словами давньогрецького філософа Платона: «Для пропорційності краси та здоров'я – потрібна не тільки освіта в галузі науки та мистецтва, а й найголовніше – заняття все життя фізичними вправами...»[4, с. 115].

Бібліографічні посилання

1. Вільчковський, Е. С. (2021). Теорія і методика фізичного виховання дітей шкільного віку. Суми, 467 с.
2. Гакман, А. В. (2018). *Організація та методика спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи*. Чернівці, 216 с.
3. Деделюк, Н. А. (2017). *Теорія і методика адаптивної фізичної культури*. Луцьк: Вежа-Друк, 89 с.
4. Павлова, Ю. Г. (2022). *Грамотність у фізичній культурі різних груп населення*. Львів, 160 с.

Корсак Г. І.

МОЖЛИВОСТІ СПРЯМУВАННЯ ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ ЗАДЛЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ВИХОВАННЯ ЦІННОСТЕЙ

Сучасні соціальні зміни вимагають ефективних підходів до соціалізації дітей та виховання їхніх моральних і культурних цінностей. Дозвілля є важливою сферою, яка впливає на розвиток особистості дитини, формування її світогляду та комунікативних навичок [1, с. 15]. У тезах розглядаються можливості спрямування дитячого дозвілля для забезпечення гармонійного розвитку, соціалізації та формування ціннісних орієнтацій.

Дитяче дозвілля має двоякий характер: воно може бути або конструктивним, сприяючи особистісному розвитку, або деструктивним, що може призвести до негативних наслідків у поведінці та мисленні дитини. Тому важливо створювати сприятливі умови для якісного дозвілля, яке допомагає формувати у дітей відповідальність, комунікативні здібності та цінності, необхідні для успішної соціалізації.

Вплив війни та невизначеності на дозвілля дітей

Умови війни та загальної невизначеності особливо впливають на психоемоційний стан дітей. Втрата стабільного середовища, тривожність, вимушене переселення та розлука з рідними можуть негативно відбиватися на їхньому розвитку. Саме тому спрямування дозвілля в такий період набуває особливого значення:

1. **Створення безпечного простору** – організація заходів, що сприяють зниженню рівня стресу та тривоги (творчі гуртки, арт-терапія, спортивні секції).
2. **Робота з емоціями через дозвілля** – театральні студії, музичні заняття, групові ігри допомагають дітям виражати емоції та знаходити підтримку серед однолітків.
3. **Формування почуття єдності та підтримки** – волонтерські ініціативи, участь у громадських проєктах сприяють вихованню взаємодопомоги та емпатії.
4. **Розвиток навичок адаптації** – заняття, спрямовані на розвиток критичного мислення, вирішення проблемних ситуацій, допомагають дітям краще орієнтуватися в умовах невизначеності.

Основні аспекти спрямування дозвілля

1. **Роль культурно-дозвілльєвої діяльності**
  - Відвідування театрів, музеїв, концертів як засіб виховання естетичних цінностей.
  - Участь у гуртках (музичних, художніх, технічних) сприяє розвитку творчого потенціалу.
  - Організація літературних читань, перегляд та обговорення кінофільмів морально-етичної тематики.
2. **Спортивні та оздоровчі заходи**
  - Заняття спортом не лише сприяють фізичному здоров'ю, а й розвивають дисципліну, витривалість, командний дух.
  - Літні табори, екскурсії та туристичні походи допомагають дітям адаптуватися до колективу та вчать відповідальності.
  - Залучення дітей до активних ігор сприяє фізичному розвитку та зміцненню соціальних зв'язків.
3. **Волонтерська діяльність та соціальні ініціативи**
  - Участь у благодійних заходах, екологічних акціях формує у дітей почуття відповідальності та співчуття.
  - Соціальні проєкти, спрямовані на допомогу літнім людям, сиротам, виховують гуманістичні цінності.
  - Навчання дітей основам соціального підприємництва для формування активної громадянської позиції.

4. Використання цифрових технологій у дозвілєвій діяльності

- Освітні ігри, онлайн-курси, інтерактивні платформи як інструмент розвитку пізнавальної активності.
- Важливість регулювання часу, проведеного у віртуальному просторі, для запобігання негативним впливам.
- Використання соціальних мереж та цифрових ресурсів як засобу творчої самореалізації дітей.

5. Необхідність контролю за контентом, який споживають діти

Діти вразливі до впливу інформаційного середовища, тому необхідно контролювати, які фільми, книги та онлайн-ресурси вони споживають. Надмірний доступ до неконтрольованого контенту може призвести до розвитку агресії, страхів, депресивних станів або формування шкідливих звичок. Батьки та педагоги повинні активно залучатися до процесу медіаграмотності, навчаючи дітей аналізувати інформацію, виявляти маніпулятивні техніки та шукати надійні джерела знань. Варто створювати та підтримувати середовище, у якому дитина може безпечно розвивати свої інтереси, збагачувати світогляд і формувати здорові цінності.

6. Небезпека споживання російського контенту

Російський інформаційний простір часто містить дезінформацію, яка спотворює історичні факти та формує хибні уявлення про світ. Пропагандистські матеріали можуть сприяти розвитку антидемократичних поглядів, агресивної поведінки та викривленого розуміння моралі. Популярні російські розважальні продукти (мультфільми, серіали, відеоблогери) можуть містити приховані меседжі, що формують у дітей толерантність до авторитаризму, імперіалізму та ворожнечі до інших культур. Важливо розвивати у дітей критичне мислення та пропонувати альтернативний якісний україномовний контент, що сприятиме патріотичному вихованню та розвитку незалежного світогляду.

Вплив спрямованого дозвілля на формування особистості

Активне та змістовне дозвілля сприяє розвитку впевненості в собі, творчого мислення та соціальних навичок. Взаємодія у колективі під час спільних заходів вчить дітей співпраці, емпатії та відповідальності [2]. Регулярні заняття спортом, мистецтвом чи волонтерською діяльністю формують дисципліну, самостійність та здатність до саморозвитку. Стимулювання інтересів через гуртки та освітні програми сприяє розширенню кругозору та професійній орієнтації дитини.

Висновок. Хоча спрямування дозвілля має численні позитивні аспекти, існують і певні виклики. Зокрема, цифровізація призводить до скорочення активних форм відпочинку, а урбанізація – до зменшення кількості безпечних ігрових зон. Важливо, щоб суспільство, батьки та освітні установи створювали умови для збалансованого розвитку дітей, поєднуючи традиційні та сучасні форми організації дозвілля.

Перспективи подальшого дослідження включають розробку нових методик активного дозвілля з урахуванням вікових особливостей дітей, використання інноваційних технологій для розвитку комунікативних навичок та формування емоційного інтелекту.

Бібліографічні посилання

1. Бех, І. Д. (2003). *Виховання особистості*. Київ: Либідь, 340 с.

2. Лісова, Н. І. (2013). *Соціалізація дітей у процесі дозвілєвої діяльності*. Канд. педагог. наук. Київ.

Лимаренко В. А.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВИХ ВІДНОШЕНЬ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Головна мета навчального закладу – давати дітям знання та уміння застосовувати їх у повсякденному житті. Завдяки школі дитина вчиться спілкуватися з людьми, що мають різний характер, різні інтереси, життєві погляди. Спілкування відбувається на рівні: «учень – учитель», «учень – учень», «учень – друг».

Соціальні зв'язки в шкільному середовищі відіграють ключову роль у розвитку особистості дитини, її емоційній стійкості та здатності до успішної соціалізації в майбутньому. Однак сучасне суспільство висуває нові виклики та вимоги до шкільного середовища, що відображаються в процесі побудови соціальних відносин серед учнів.

Соціальні зв'язки формують основу успішної адаптації учнів у суспільстві. Через спілкування та взаємодію з однолітками та вчителями діти розвивають комунікативні навички; учаться вирішувати конфлікти та домовлятися; набувають почуття приналежності до колективу; засвоюють норми та правила суспільної поведінки.

Дослідження показують, що учні, які мають стійкі дружні зв'язки та позитивні стосунки з учителями, демонструють вищий рівень академічної успішності, емоційної стійкості та соціальної компетентності.

Сучасне шкільне середовище стикається з низкою викликів, що ускладнюють процес формування здорових соціальних відносин:

1) зростання популярності соціальних мереж та онлайн-комунікацій призводить до скорочення реального спілкування між школярами. Діти нерідко відчують труднощі у встановленні особистих контактів та розвитку навичок живого спілкування;

2) агресивна поведінка з боку однолітків у формі фізичного та емоційного насильства стає серйозною проблемою на шляху до створення безпечного та комфортного середовища спілкування в школі;

3) високе навчальне навантаження та стрес обмежують можливості для неформального спілкування та зміцнення дружніх стосунків.

Для успішного розвитку соціальних відносин серед учнів необхідно вибудовувати системну та цілеспрямовану роботу на рівні школи, сім'ї та суспільства.

Батьки відіграють велике значення в процесі соціалізації дитини. Важливими аспектами є: підтримка відкритого діалогу з дитиною про її шкільне життя та проблеми в спілкуванні; заохочення участі дитини в шкільних та позашкільних заходах; формування в дитини впевненості в собі та поваги до інших людей.

Задача вчителів у цьому напрямку – розвивати пізнавальний інтерес, зацікавленість. Тоді дитина буде більш активною, зможе краще надавати відповіді на поставлені запитання, аналізувати та експериментувати.

Нині діалог сприймається як базовий принцип освіти, який є засобом пізнавальної діяльності учнів. Діалогічній формі спілкування «учень – учитель» властиві такі особливості:

особиста рівність педагога та вихованця, суб'єктні відносини, зосередженість педагога на потребах дитини, співробітництво та злагода, свобода дискусії, передача норм та знань як особистого досвіду, що потребує прагнення до творчості, особистісного та професійного зростання, прагнення до об'єктивного контролю за діяльністю учнів, індивідуального підходу до обліку їх учинків. Істина не народжується і не знаходиться в голові окремої людини – вона народжується між людьми, які спільно відкривають істину у процесі спілкування [2]

Діалог дозволяє школярам думати та розмірковувати. Засобом досягнення цього завдання є лексика, стиль і логіка мовлення, що розвивають в учнів усвідомлену, внутрішню прийнятну навичку спілкування, яка служить формуванню всебічно розвиненої особистості [3]

Діалог на уроці передбачає творчу свободу думок, спілкування, імпровізацію, самоствердження. Поставлена педагогом проблема має бути цікава і зрозуміла дітям. Учні повинні налаштуватися на рівність у спілкуванні зі своїми однолітками. Учитель під час уроку повинен також пропонувати свої варіанти вирішення поставленої проблеми, ставити запитання [4].

Використання діалогу під час уроків дозволяє виділити ряд переваг над іншими способами отримання знань учнями та розвитку їх як освічених людей високої культури та моральності. По-перше, усі учні мають рівні права та беруть однакову участь у спілкуванні. По-друге, школярі розмовляють більшу частину уроку. Завдання вчителя – лише спрямовувати своїх учнів на ті чи інші форми мовної взаємодії в процесі уроку. По-третє, високий рівень мотивації на уроці, оскільки співрозмовники використовували різні джерела створення цієї мотивації. По-четверте, діалог сприяє культурі мовлення та культурі виховання під час уроку, вмінню слухати, відстоювати свою думку, а в деяких випадках прийняти думку співрозмовника чи співрозмовників. По-п'яте, у процесі розмови створюються умови для використання та закріплення нових знань учнів у заздалегідь непередбачуваних ситуаціях.

В освіті дуже важлива проблема мови та мовної грамотності. Писемність та читання, за Платоном, знищили ораторське мистецтво. Тепер комп'ютерні мережі, Інтернет знищують і писемність, і читання у їхньому класичному вигляді.[5]

Сучасні школярі мають зовсім інший, ніж у минулі роки психотип. Покоління, що виросло на мобільних телефонах та комп'ютерах, потребує постійної зорової стимуляції, швидкого динамічного освітнього процесу. Найголовніше – це зацікавленість учнів змістом досліджуваного матеріалу. Тому вчителям необхідно всіма можливими засобами урізноманітнити процес навчання, робити його цікавим та життєво важливим для конкретної дитини. Комунікативні технології, які активно розвиваються, стають новими інструментами пізнання, якими школяр опановує якраз у процесі проєктної діяльності.

Спілкування на уроці не замінює всього різноманіття освітнього процесу, але є особливим механізмом у формуванні успішної та компетентної особистості.

Отже, формування соціальних зв'язків у шкільному середовищі в сучасних умовах потребує комплексного підходу, що включає зусилля школи, сім'ї та самого учня. Найважливішими факторами успішної побудови соціальних відносин є створення сприятливої шкільної атмосфери, розвиток комунікативних навичок та підтримка з боку

педагогів і батьків. В умовах сучасних викликів зміцнення соціальних зв'язків стає не лише завданням системи освіти, а й важливою умовою для гармонійного розвитку дитини та її успішної адаптації в суспільстві.

Бібліографічні посилання

1. Астахова, В. І. (2013). Академічна культура як фундамент формування сучасного фахівця. *Вчені зап., Харків. гуманітар. ун-ту «Нар. укр. акад.*, [online] 19, с. 21–38. <http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/handle/123456789/126> [Accessed 23 Febr. 2023].
2. Белозерцев, Е. К. (2003). Нове культурне освітнє середовище: сутнісні характеристики. *Alma mater*, 9, с. 30–36.
3. Віаніс-Трофименко, К. Б. (2006). Компетентний учитель – запорука реалізації компетентнісного підходу до сучасного освітнього процесу. *Управління школою*, серп. (22–24), с. 54–55.
4. Коломієць, О. Л. (2017). Розвиток мікроколективів учнів у шкільному середовищі. *Проблеми сучасного педагогічного процесу*, 5, с. 57–62.
5. Свінцицька, Л. І. (2018). Формування мікроколективів учнів як засіб підвищення ефективності навчання. *Наук. зап. Кам'янець-Подільського нац. ун-ту. Пед. науки*, 3, с. 50–54.

Ніколаєва С. В.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТА ІНШИХ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Фізична культура і спорт належить до галузей, що володіють широким спектром інструментів для позитивного впливу на організм людини. Окрім того, йдеться не лише про здоров'я тіла, а й про формування цілого ряду компетентностей, які допомагатимуть людині в її житті. Розглянемо на конкретних прикладах те, яким чином це відбувається.

Важливо відзначити те, що в сучасних умовах тема збереження здоров'я та турботи про нього є особливо значимою. Ще понад півтора десятиліття тому в праці К. Іващенко зазначалося про те, що показники смертності населення в працеективному віці в Україні були одними з найгірших у Європі [1, с. 12]. Це означає, що такі тенденції не є новими. Тому перед вчителями фізичної культури стоїть завдання не просто грамотно будувати викладання свого предмету, а й сприяти формуванню в учнів зрілого і дбайливого ставлення до власного здоров'я. Це відбувається в руслі формування значимих соціальних та інших компетентностей.

Коли педагог грамотно буде навчальний процес, він активно використовує міждисциплінарний підхід та сприяє тому, щоб учні набували компетентності, які загалом покращують якість їхнього життя. Приміром, візьмемо до уваги математичну компетентність та її зв'язок з фізичною культурою. Математична компетентність є корисною для людини, котра займається фізичною культурою, одразу в кількох проявах. Йдеться про:

- самостійне оцінювання власного стану – наприклад, аналітику кількості серцевих скорочень під час фізичної активності та в моменти спокої;
- ведення рахунку під час проведення змагань у різних видах спорту;
- аналіз швидкості та відстані при подоланні дистанцій, правильний розрахунок часу та зусиль.

Якщо говорити про конкретні дії, за допомогою яких можна розвинути таку компетентність, то тут вчитель може робити акцент на завданнях, спрямованих на подолання відстані, а також – створення меню власного харчування з урахуванням рекомендацій авторитетних дієтологів щодо калорійності та співвідношення білків, жирів і вуглеводів. Це вагомо, з огляду на те, що саме поєднання фізичної активності й правильного харчування формує звички турботи про здоров'я тіла, стаючи запорукою його відмінного стану.

З наведеного вище прикладу ми бачимо те, як поєднання компетентностей з фізичної культури та математики може стати в нагоді для людей, які прагнуть дійсно піклуватися про себе. Тому завданням вчителя фізкультури є утвердження саме такого розуміння серед учнів, аби вони могли не просто здобути нові навички, а й опертися на них при формуванні свого стилю життя.

Розглянемо приклад ще однієї компетентності та її співвідношення зі сферою фізичної культури. Це інформаційно-цифрова компетентність. Її вияв у практичній площині стосується вміння використовувати цифрові пристрої, аби оцінювати свій фізичний стан, здійснювати моніторинг рухової активності, використовувати гаджети для навчання руховим навичкам.

Сукупність цих знань та навиків є актуальною для сучасних учнів, оскільки вже сьогодні та в майбутньому вони можуть активно користуватися фітнес-браслетами, а також – брати участь у різноманітних онлайн-програмах чи марафонах, присвячених темі фізичної культури (наприклад, фітнесу).

Саме такий підхід, як було зазначено вище, допоможе учням свідомо ставитися до використання комп'ютерних технологій та не зловживати ними. Осмислене користування цими технічними можливостями великою мірою сприяє тому, щоб в молодого покоління формувалося розуміння саме цільового використання гаджетів для покращення свого життя, а не бездумного споживання випадкового контенту.

Сприяючи розвитку інформаційно-цифрової компетентності, вчитель фізичної культури може запропонувати учням програми для корекції фізичного стану, уроки у форматі відео з різноманітними вправами. Буде доцільно провести дослідження різних застосунків та разом з дітьми проаналізувати, які з них є найбільш зручними в користуванні.

Наступна компетентність, на яку варто звернути увагу, це вміння навчатися упродовж усього свого життя. Розвиток цієї компетентності сприяє тому, щоб діти вчилися досягати конкретних цілей на шляху до свого фізичного самовдосконалення. Наприклад, у випадку достатнього її розвитку людина може розробляти власні програми фізичної активності з урахуванням своїх індивідуальних потреб, а також – тих цілей, які ставить перед собою.

Аби учні могли розвинути цю компетентність, для вчителя вагомо заохочувати їх глибоко осмислювати інформацію, яку вони чують на заняттях з фізичної культури. В якості завдань для розвитку уміння вчитися впродовж життя можна розглянути приклади готових фізкультурно-оздоровчих програм та того, на які напрямки вони націлені.

Не менш значимими компетентностями є підприємливість та ініціативність. Вони сприяють тому, щоб учень міг:

- боротися і перемагати, будучи орієнтованим на результат;
- приймати поразку як досвід на шляху до наступних перемог;
- вміти мобілізувати свої ресурси з метою досягнення цілей;

- реалістично оцінювати власні можливості на шляху до вагомих досягнень;
- відповідати на свої рішення та обрані стратегії дій.

Для того, аби розвинути таку компетентність, доцільно буде організовувати змагання з різних видів спорту.

І ще одна компетентність, яку варто розглянути, це свідоме ставлення до власного здоров'я. Вчитель, працюючи над формуванням цієї компетентності в учнів, може допомогти наступним чином:

- акцентувати на важливості дотримання санітарно-гігієнічних норм у процесі виконання вправ;
- розповідати про значення рухової активності в житті;
- наголошувати на дотриманні правил техніки безпеки під час спортивних занять.

Дві з перелічених компетентностей у своєму матеріалі «Будь людиною. Вісім головних навиків майбутнього» називає експертка Наталія Кадя. Йдеться про вміння навчатися упродовж життя та цифрову грамотність [2].

Важливо відзначити те, що значна частина перелічених компетентностей стосуються саме сфери соціальної взаємодії. Так, інформаційно-цифрова компетентність сприяє розвитку конструктивної комунікації з іншими людьми, що виявляється, в тому числі, в темах, пов'язаних зі спортом. Щодо вміння навчатися упродовж життя, то, живучи в суспільстві, люди діляться одне з одним результатами здобутих знань. Це сприяє взаємному збагаченню корисними досвідами та розумінню того, яким чином більш ефективно застосовувати ті напрацювання, які на сьогодні є у сфері фізичної культури, для свого розвитку та фізичного самовдосконалення.

Стосовно соціального виміру підприємливості та ініціативності, то тут важливо відзначити вміння людини бути прикладом для інших, займаючи проактивну позицію в житті. Це стосується, в тому числі, питань зі сфери фізичного здоров'я.

Тут педагогу вагомо закликати учнів до критичного мислення в оцінці інформаційного простору та пояснювати конструктивні і деструктивні приклади ставлення людини до свого тіла. Так, наприклад, часто можна побачити контент, де транслюються крайнощі або у вигляді пропагування надмірно худого тіла, або у вигляді ігнорування об'єктивних проблем з зайвою вагою, які ведуть до серцево-судинних захворювань, цукрового діабету та інших хвороб. Коли вчитель працює над тим, щоб інформаційна компетентність учнів поєднувалася з ініціативністю, вони не лише перестають бути вразливими до впливу згаданих явищ, а й можуть власним прикладом культивувати інакше ставлення до питань здоров'я тіла.

Отже, на уроках фізичної культури можна розвинути багато актуальних компетентностей, які належать до соціальної та інших значимих сфер життя.

Бібліографічні посилання

1. Іващенко, К. (2009). Дорослішання молоді в умовах трансформації: тенденції змін (1992–2010 рр.). У: *Українське суспільство 1992–2009. Динаміка соціальних змін*. Київ: Інститут соціології НАН України, с. 518–530.
2. Кадя, Н. (2020). *Будь людиною. Вісім основних навичок майбутнього* [online]. Available at: <http://surl.li/gpzee> [Accessed 21 Dec. 2021].

Секція II

Драйвери розвитку педагогічного потенціалу сучасної початкової школи

Шилкунова З. І.

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВЧИТЕЛЯ ЯК ВІДПОВІДЬ НА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ОСВІТИ.

Тема інноваційного капіталу викладача загальноосвітнього навчального закладу в сучасних умовах є дуже актуальною, оскільки швидкий розвиток технологій, зміни в освітніх підходах та нові виклики, які ставить перед нами сучасне суспільство, вимагають від вчителів не тільки професіоналізму, але й здатності до інновацій та адаптації до змін [1–3].

Інноваційний капітал вчителя початкових класів – це сукупність знань, навичок, досвіду, творчих підходів і здатності впроваджувати нові методи та стратегії в освітній процес для досягнення високих результатів у навчанні і розвитку дітей. Це також включає готовність до експериментів, зміни традиційних форм навчання, застосування сучасних педагогічних технологій та інтеграцію різних наукових підходів.

Інноваційний капітал вчителя початкових класів є важливим фактором у забезпеченні успіху учнів. Вчителі початкової школи мають першочергове значення для формування базових навичок учнів, таких як грамотність, лічба, комунікація, розвиток уяви та творчих здібностей. Інноваційні методи допомагають не тільки покращити результативність навчання, а й зробити процес більш цікавим і захопливим для дітей, що важливо для розвитку їхнього позитивного ставлення до навчання.

Вчитель початкових класів, що володіє інноваційним капіталом, здатний адаптуватися до змін, ефективно працювати з новими освітніми технологіями та підходами, підтримувати інтерес до навчання і формувати у дітей необхідні навички для успішної адаптації в майбутньому.

В умовах швидких суспільних та технологічних змін вчителі початкових класів стикаються з необхідністю адаптації до нових реалій, до яких можна віднести зміни в контексті, в якому здійснюється сучасна педагогічна діяльність вчителя початкової школи й зміни в контексті розвитку дітей 20 років тому й на сучасному етапі, які представлено в таблицях 1, 2.

20 років тому освіта базувалася на знаннєвому підході, авторитарному стилі викладання та обмеженому доступі до ресурсів.

Сьогодні вона орієнтується на компетентності, індивідуалізацію, цифрові технології, партнерство та безперервний розвиток.

Зміни контексту педагогічної діяльності

20 років тому	Сучасний період
<p>Комп'ютери були рідкістю в школах. Інтернет лише починав входити в освітній процес. Вчителі працювали переважно з друкованими матеріалами.</p>	<p>Цифрові платформи та штучний інтелект стали частиною навчального процесу. Використовуються адаптивні освітні технології (Kahoot, Google Classroom, Zoom). Онлайн-освіта та гібридні формати навчання відкрили нові можливості для персоналізації освіти.</p>
<p>Вчитель був основним джерелом знань, учні здебільшого пасивно засвоювали матеріал. Контроль та дисципліна грали ключову роль.</p>	<p>Вчитель – фасилітатор, наставник, який допомагає учням розвивати навички самостійного мислення. Навчальний процес став більш гнучким та демократичним.</p>
<p>Освіта була орієнтована на знання</p>	<p>Фокус на компетентності (критичне мислення, креативність, комунікація, співпраця). Замість "ЗУНів" – проєктна діяльність, кейс-методи, інтегроване навчання. Акцент на формуванні медіаграмотності та цифрових навичок.</p>
<p>Основний розвиток педагога відбувався через курси підвищення кваліфікації (раз на кілька років). Доступ до інформації був обмежений.</p>	<p>Вчителі мають безліч онлайн-курсів, вебінарів, професійних спільнот (EdEra, Coursera, Prometheus). Освіта для педагогів стала гнучкою та безперервною. Вчителі активно розвивають особистий бренд у соцмережах, діляться досвідом, створюють власні курси.</p>
<p>Освіта була одноманітною, не враховувала потреб дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивне навчання лише зароджувалося.</p>	<p>Освіта стала більш індивідуалізованою. Використовуються адаптивні програми, інклюзивні методики, технології допоміжного навчання. Запроваджуються різні підходи до навчання дітей з різними стилями сприйняття інформації.</p>

Зміни в контексті розвитку дітей

20 років тому	Сучасний період
<p>Діти росли в середовищі, де навчання було одним із небагатьох способів соціального зростання.</p> <p>Батьки більше контролювали навчальний процес, а дисципліна в школі була суворішою.</p> <p>Обмежений доступ до розваг змушував більше уваги приділяти книжкам, навчальним завданням.</p>	<p>Світ став швидшим, інформація доступна в один клік, що знижує терплячість та здатність до довготривалої концентрації.</p> <p>Гаджети, соцмережі, ігри – все це конкурує з освітою за увагу дитини.</p> <p>Відбулася зміна пріоритетів: менше уваги на "традиційні" знання, більше – на навички та компетентності.</p>
<p>Батьки і школа більше тиснули на дітей, формуючи обов'язковість і звичку до навчання.</p> <p>Були чіткіші правила, обмеження та вимоги (навіть через авторитарні методи).</p>	<p>Педагоги використовують більш м'які методи навчання, що інколи знижує рівень дисципліни.</p> <p>Більше уваги приділяється комфорту дитини, індивідуальному підходу.</p> <p>Змінилася роль батьків: вони часто більше фокусуються на розвитку емоційного благополуччя дитини, а не на навчальній успішності.</p>
<p>Діти читали книги, аналізували тексти, мислили глибше.</p> <p>Уроки будувалися за принципом поступового засвоєння матеріалу.</p>	<p>Інформаційний потік величезний: соцмережі, відео, чати, швидка зміна контенту.</p> <p>Формується кліпове мислення – швидке переключення уваги, труднощі з глибоким аналізом.</p> <p>Діти швидше шукають відповіді, але гірше запам'ятовують і розуміють глибину матеріалу.</p>
<p>Освіта = стабільне майбутнє (робота, кар'єра, статус).</p> <p>Конкуренція змушувала вчитися (менше можливостей для альтернативного успіху).</p> <p>Більше цінувалася внутрішня дисципліна, працьовитість.</p>	<p>Освіта не завжди гарантує успішність: є блогери, підприємці без дипломів.</p> <p>Діти не бачать навчання як єдиний шлях до успіху.</p> <p>Для мотивації потрібен інший підхід – залучення, практичність, гейміфікація.</p>

Очевидно, що сучасні діти значно більше залежать від технологій і мають інші умови для соціалізації та розвитку порівняно з дітьми 20–30 років тому. Це має як позитивні, так і негативні наслідки для їхнього психологічного та когнітивного розвитку, що вимагає уваги до нових методик виховання і навчання.

Таким чином, головним викликом сучасного етапу розвитку освіти є – пошук підходу до освіти, який має базуватися на адаптації до змін сучасного світу, індивідуалізації навчання та формуванні ключових компетентностей, необхідних для життя в XXI столітті.

Основними драйверами професійного зростання вчителів початкової школи, здатних здійснювати пошук нових підходів є:

Навчання через досвід: Вчитель має постійно відшукувати нові методи і підходи через досвід і самоосвіту.

Гнучкість і адаптивність педагогіки: Гібридні та змішані формати навчання – поєднання традиційних та онлайн-методів.

Використання диференційованого підходу та індивідуальних освітніх траєкторій для учнів.

Залучення інтерактивних форм навчання: кейс-метод, проєктна діяльність, навчання через гру.

Міжпредметні зв'язки: Використання міжпредметних проєктів для розвитку комплексних навичок у дітей.

Співпраця з іншими педагогами: Підвищення рівня професіоналізму через колективну роботу вчителів, обмін ідеями та кращими практиками.

Використання сучасних освітніх технологій: Підвищення кваліфікації у сфері цифрових технологій і їх інтеграція у навчальний процес.

Вчителі, які використовують нові драйвери, стають не лише ефективними педагогами, а й агентами змін, які формують сучасну школу майбутнього.

Бібліографічні посилання

1. Астахова, К. (2021) Ключові ризики сучасної освіти: пошуки адекватних відповідей. *Вища освіта України*, 2, с. 19–28.
2. Завалевський У. (2023) Сутність і специфіка інноваційної діяльності вчителя. У: *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка та психологія*, 1, с. 59–65.
3. Колот, А. М. (2008) Інноваційна праця та інтелектуальний капітал як провідні чинники розвитку та підвищення якості освітньої діяльності. У: *Досвід організації та активізації навчального процесу на основі впровадження інноваційних технологій*. с. 29–42.

Бекетова О. Г.

РОЗМАЇТТЯ НАВЧАЛЬНИХ ТЕКСТІВ У СУЧАСНИХ ПІДРУЧНИКАХ З ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

На сьогодні, у зв'язку зі значним розвитком цифрових технологій, глобальної мережі Інтернет, обсяг інформації, з якою має взаємодіяти людина, значно виріс. Перед школою, починаючи з її початкової ланки, постають нові виклики щодо формування в школярів критичного сприймання, аналізу та осмислення різних типів текстів, що можуть містити факти про навколишню дійсність.

Типові освітні програми за редакцією О. Савченко та Р. Шияна серед завдань мовно-літературної галузі (української мови та літературного читання) визначають «формування умінь опрацьовувати тексти різних видів (художні, науково-популярні, навчальні, медіатексти)» [11, с. 6; 13, с. 4].

Згідно з програмою, починаючи з 2 класу необхідно розпочинати цілеспрямовану роботу над «нехудожніми текстами» (термін, використаний у зазначеному джерелі), які далі позначаються, як «інформаційні» та «навчальні тексти». Передбачено розпізнавання школярами нехудожніх текстів за рядом особливостей, виявлення їх змісту, виділення цікавих фактів, знаходження відповідей на запитання, що ставить учитель. Okремо виділено науково-художні тексти та науково-пізнавальну література для дітей (енциклопедії, довідники, періодика). У 3 класі перелік поширюється через додавання текстів ЗМІ. У програмі сформульовано компетенції, якими мають оволодіти учні 3 класу: вони мають уміти визначати мету опрацювання та перераховувати ознаки, що допомагають віднести твір до науково-художнього, виділяти науково-пізнавальний матеріал (з допомогою вчителя), складати різні типи планів для подальшої передачі змісту (у тому числі перетворення текстової інформації в графічну: створення схем, таблиць). У 4 класі передбачається розвиток умінь учнів самостійно використовувати довідково-інформаційний апарат дитячих книжок, різні види бібліотечно-бібліографічної допомоги [11; 12].

За результатами моніторингу «Стану сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи ЗЗСО» (2021 р.) в учнів спостерігається більше досвіду роботи з художніми текстами, аніж із текстами навчального характеру. З тестами до сюжетних текстів четвертокласники впорались краще, у порівнянні зі змішаними (що мали окремі ознаки сюжетності) та безсюжетними [2]. За результатами опитувань учителів початкових класів [4, с. 333], саме навчальні тексти (в опитувальнику вони були зазначені як науково-художні) виділялись респондентами як найскладніші для опрацювання. Серед причин такого ставлення педагогів до творів з науковою складовою, науковці виділяють прогалини в підготовці студентів – майбутніх учителів початкових класів (оскільки при доборі методів важливо враховувати специфічні ознаки таких творів) та недостатню обізнаність педагогів із методикою роботи над навчальними текстами [4].

Дослідженням особливостей роботи в початковій школі над пізнавальними і навчальними творами займалися ряд науковців Н. Богданець-Білоskalенко, О. Вашуленко, А. Ємець, Т. Котик, І. Кравцова, О. Митник. Однак питання методики опрацювання таких текстів на уроках літературного читання в сучасній початковій школі залишається недостатньо дослідженим.

Звертаючись до визначення дефініції «навчальний текст», ми можемо прослідкувати значну варіативність у підходах та відсутність єдності в трактуванні. У цьому дослідженні ми спиралися на визначення, запропоноване Л. Мальцевою: «навчально-науковий текст – своєрідний тип наукового стилю..., що відносимо до вторинних текстів адаптуючого типу» [3, с. 20].

«Вторинність» пояснюється тим, що для зрозумілості адресатом (у нашому випадку читачем-початківцем) первинний мовний твір (як безпосередній носій вихідного знання) необхідно адаптувати, спростити, залишаючи при цьому інформаційне ядро (науковий факт) без змін [3].

Особливого значення сьогодні набуває питання опрацювання навчальних текстів на уроках літературного читання в початковій школі. Методисти середньої ланки шкільної освіти зазначають, що «головна роль у пропедевтиці належить урокам читання. Саме в книгах... для 2–6 класів учні черпають первісні уявлення і поняття ще до початку вивчення курсу історії» [5, с. 14]. Це стосується й інших наукових галузей: природничої, мистецької, технологічної, інформатичної тощо.

Працюючи над класифікацією навчальних текстів у курсі літературного читання, ми спирались на підходи до визначення структурних елементів підручника з літературного читання О. Савченко. Це такі види текстів, як «основні (художні й науково-художні твори, народні та авторські; поетичні й прозові)... додаткові (настановчі, перед розділом, перед читанням твору, розповіді про автора тощо)» [7, с. 137].

Задля розширення типології основних текстів ми звернулись до напрацювань Н. Богданець-Білоskalенко та А. Ємець. У трактуванні пізнавальних творів методисти виділяють дві основні групи: науково-популярні, у яких «відбувається розкриття системи знань, задля прищеплення навички і бажання користуватись довідниковою літературою» та науково-художні, де «інформацію науково-пізнавального плану поєднано з художніми прийомами» [1, с. 13] через використання сюжету, персонажів, застосування доступних дитині тропів.

Щоб простежити, як змінюється кількість навчальних творів та їх розмаїття в процесі опанування мовно-літературної галузі учнями початкової школи, було проаналізовано два комплекти підручників за авторством К. Пономарьової і О. Савченко.

У підручнику *«Українська мова. Буквар» (Катерина Пономарьова) 1 клас 2023 р.* [6] було виділено такі види навчальних текстів.

У добукварному періоді навчання грамоти представлено інструкцію «Підготуйся до письма» ілюстративного характеру.

Букварний період уміщував значну кількість основних навчальних текстів:

- науково-популярні (4): 4 статті (про технології, 2 про рідний край, про культуру);
- науково-художні (13): 11 оповідань, 1 казка та 1 вірш (7 про природу, 2 про суспільство, 2 про технології, про рідний край, про культуру – мову). Представлено одного автора ХХ ст. (Л. Біленька).

У післябукварний період подано тільки авторські твори, на відміну від букварного, що переважно складався з невеликих текстів, створених спеціально для підручника:

- науково-популярні (0): не було виявлено;
- науково-художні (7): 1 оповідання, 1 казка та 5 віршів (7 про природу). Серед авторів більшість (5) – представники ХХ ст. та 2 сучасні автори.

Щодо додаткових текстів – наявна редакційна вставка на початку розділу, що була спрямована на налаштування школярів до сприймання подальших творів.

У підручнику *«Українська мова та читання» (О. Савченко) 2 клас:* [8]

1) Додаткові тексти:

- інструкції (вчимося працювати з підручником; навчися читати скоромовки; як обрати потрібну книгу тощо);
- словникові довідники (тлумачення слів до творів, сучасних понять з рубрики «Медіавіконце», театральний словничок);

– редакційні вставки перед початком кожного розділу, а також перед творами (що будемо читати, ознайомлення з літературознавчими поняттями – колискова, загадка, скоромовка, прислів'я, абзац тощо);

– біографічні довідки (8).

2) Основні тексти:

– науково-популярні (4): 4 статті (3 про культуру, про технології);

– науково-художні (5): 3 оповідання та 2 нариси (3 про природу, про технології, про видатну особистість).

Щодо джерел: 5 авторів 20 ст., 1 сучасний, 2 тексти з періодичного видання «Джміль», 1 з енциклопедії «Дивосвіт».

У підручнику Українська мова та читання (О. Савченко) 3 клас: [9]

1) Додаткові тексти:

– словникові довідники; редакційні вставки перед початком розділу, перед творами (додаються цікаві факти зі світу книг); інструкції (вчимося читати виразно; щоб скласти загадку треба тощо); біографічні довідки (у кількості 7).

2) Основні тексти:

– науково-популярні (9): 9 статей (6 про культуру, 2 про історію, про героя – собаку);

– науково-художні (4): 1 вірш, 1 легенда, 1 нарис та 1 казка (2 про природу, про видатну особистість, про історію).

Щодо авторів: наявні 2 статті А. Коваль (20 ст.) та стаття сучасної письменниці О. Кротюк. Також матеріали 2 текстів взяті з інтернет-джерел, 3 авторів ХХ ст. та 4 сучасних.

У підручнику «Українська мова та читання» (О. Савченко, І. Красуцька) 4 клас: [10]

1) Додаткові тексти:

словникові довідники; редакційні вставки перед початком розділу, перед творами; біографічні довідки (наявно 11); інструкції (правила безпечного електронного листування, як створити буктрейлер).

2) Основні тексти:

– науково-популярні (6): 6 статей (3 про культуру, 2 про рідний край, про природу);

– науково-художні (12): 4 міфи, 1 українська народна пісня, 1 легенда, 2 поеми, 3 вірші, 1 оповідання (4 про культуру, 7 про історію, про рідний край).

Щодо авторів: стаття А. Коваль (ця письменниця зустрічається в 2-4 класи), 2 міфи сучасного автора О. Бондарук та 2 поеми Олександра Олеся (ХХ ст.). Серед інших авторів, що представлені одним твором, 2 з ХХ ст. та 6 сучасних.

Можна простежити особливості уведення певних видів навчальних текстів та їх кількості щодо кожного класу. Для 1 характерні науково-художні твори, переважно оповідання про природу та майже повна відсутність додаткових текстів. У 3-4 класах уже наявні інструкції, словникові довідки, біографічні довідки та редакційні вставки. Причому кількість інструкцій до 4 класу значно зменшується, а ось біографій авторів стає більше.

У 2 класі співвідношення науково-художніх та науково-популярних творів майже однакове, те ж можна сказати про співвідношення статей та оповідань, а також тем про культуру і про природу. У 3 класі з'являється більше науково-популярних творів, а саме –

статей про культуру. 4 клас зміщує акцент до науково-художніх творів (жанрового розмаїття), переважною тематикою виступає історія, однак найбільше статей.

Отже, детальний аналіз вмісту сучасних комплектів підручників з літературного читання надає змогу визначити особливості подання наукових текстів та сформулювати уявлення щодо підходів їх системного опрацювання з молодшими школярами.

Бібліографічні посилання

1. Богданець-Білокаленко, Н. (2015). Особливості опрацювання пізнавальної літератури в початковій школі. *Учитель початкової школи*, 11, с. 13–15.
2. Бичко, Г., Терещенко, В., Горох, В., Мазорчук, М., Лісова, Т. Вакуленко, Т. (2022). Звіт *Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи ЗЗСО*. Київ, ч. I, 189 с.
3. Мальцева, Л. (2021). Адаптація навчально-наукового тексту: субтекст старого і нового знання. *Наукові праці МГАУП. Філологія*. вип. 2, с. 19–23.
4. Мартиненко, В. (2019). Сміслові читання молодшими школярами науково-художніх текстів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 2(26), с. 332–340.
5. Гіренко, Н.А., Гришин, Ю.І., Липа, В.О. (упоряд.). (2010). *Методика викладання історії в допоміжній школі*. Слов'янськ: СДПУ, 157 с.
6. Пономарьова, К. (2023). *Українська мова. Буквар 1 клас у 6 частинах*. Київ : Оріон.
7. Савченко, О. (2020). Методичний потенціал нового підручника з літературного читання у 3-му класі. *Проблеми сучасного підручника*, вип. 25, с. 133–148.
8. Савченко, О. (2019). *Українська мова та читання 2 клас*, Київ: Оріон, ч. 2, 144 с.
9. Савченко, О. (2020). *Українська мова та читання 3 клас*, Київ: Оріон, ч. 2, 160 с.
10. Савченко, О., Красуцька, І. (2021). *Українська мова та читання 4 клас*, Київ: Оріон, ч. 2, 160 с.
11. Савченко, О.Я. (ред.). (2022). *Типова освітня програма для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти*. Київ, 68 с.
12. Савченко, О.Я. (ред.). (2022). *Типова освітня програма для 3–4 класів закладів загальної середньої освіти*. Київ, 107 с.
13. Шиян, Р.Б. (ред.). (2022). *Типова освітня програма для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти*. Київ, 66 с.

Литовченко А. В.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Сучасне суспільство є інформаційним суспільством, що зумовлено часом високих технологій. Це потребує від освіти формування компетентної та активної особистості. Компетентнісний підхід є фундаментальним принципом сучасного освітнього процесу, що сприяє не лише розвитку учнів, а й підвищенню професійної майстерності педагогів. Про педагога як фахівця судять за рівнем сформованості у нього професійної компетентності – інтегральної якості особистості, що має зазначені складові й дозволяє фахівцеві найбільш ефективно та якісно здійснювати професійну діяльність, а також сприяє його саморозвитку

і самовдосконаленню. Роль і функції вчителя повинні змінюватися, зростати його самостійність у прогнозуванні, конструюванні та організації своєї праці. Розвивати особистість потрібно через формування в неї життєво необхідних компетентностей. В процесі навчання дитина повинна виявити, що їй притаманне, розвинути в собі ці здібності, отримати педагогічний супровід у формуванні потрібних компетенцій. Компетентнісний підхід орієнтований на формування в учнів практичних навичок, здатності застосовувати набуті знання у реальних життєвих ситуаціях та розвиток критичного мислення. Водночас він вимагає від учителів постійного вдосконалення методичних, комунікаційних та технологічних компетентностей, що сприяє їхньому професійному зростанню. Компетентнісний підхід базується на таких основних принципах:

1. Орієнтація на досягнення не лише академічних знань, а й сформованих навичок та цінностей;
2. Інтеграція різних предметних областей задля формування цілісного сприйняття світу;
3. Гнучкість у навчанні, адаптація до індивідуальних особливостей та потреб кожного учня;
4. Використання інтерактивних методів навчання (проектні роботи, кейс-методи, проблемне навчання, рефлексія тощо);
5. Оцінювання не лише рівня засвоєних знань, а й практичного застосування отриманих компетентностей.

Компетентнісний потенціал педагога має велике значення для розвитку його особистості. Розвиток професійної компетентності, професійної майстерності залежить від самого вчителя. Саме педагог усвідомлює свій професійний досвід. Здатність вчителя до сприйняття нового, готовність змінюватися, сукупність знань, умінь, навичок, особистих якостей та досвіду, цінності, які дають йому можливість формувати позитивне ставлення до себе в професії – складають компетентнісний потенціал вчителя. Вчитель повинен зміцнювати і розвивати свій педагогічний потенціал. Набуття професійної компетентності вчителя сприяє розвитку здатності вчителя до ефективного здійснення своєї професійної діяльності.

Запровадження компетентнісного підходу сприяє розвитку педагогічного потенціалу через:

Зростання професійної майстерності: учитель вдосконалює свої методики, використовує сучасні педагогічні технології;

Гнучкість та адаптивність: викладання для учнів різного рівня потребує індивідуального підходу;

Декілька слів про гнучкість у навчанні.

Підвищення кваліфікації вчителя дуже залежить від впровадження в навчальний процес гнучкого навчання, яке знаменує собою значний зсув у підходах до викладання та навчання. У школах цей підхід змінює традиційний метод навчання на більш динамічний, орієнтований на учня. Гнучке навчання сприяє створенню середовища, в якому учні заохочуються до активної взаємодії з матеріалом, вчать критично мислити та вміти адаптуватися в нових умовах. Гнучке навчання – це не просто методика викладання, це

важливий інструмент підготовки дітей до майбутнього, що швидко розвивається, який дає їм навички безперервного навчання, адаптації та інновацій протягом усього життя.

Отже, гнучке навчання є високоефективним у професіональному розвитку вчителя. Воно дозволяє вчителю створювати індивідуальні навчальні траєкторії учнів, заохочує застосування навичок у реальних ситуаціях, підтримує безперервний розвиток особистості. Очікується, що в майбутньому гнучке навчання буде пов'язане із штучним інтелектом та віртуальною реальністю, продовжуватиме розширювати можливості учнів, готуючи їх до складнощів сучасного світу.

– **Зміна ролі педагога:** вчитель виступає не лише як джерело знань, а як наставник і модератор навчального процесу;

– **Посилення мотивації до саморозвитку:** використання інноваційних методів та співпраця з учнями стимулюють творчу активність педагогів;

– **Розвиток комунікативних навичок:** взаємодія з учнями, батьками та колегами сприяє ефективній комунікації та професійному зростанню.

Існують різні механізми впровадження компетентнісного підходу в навчальний процес. Для ефективного реалізації цього підходу вчителі можуть:

- Використовувати методи активного навчання, такі як проєктна діяльність, інтерактивні ігри, ситуаційні вправи;

- Інтегрувати цифрові технології (онлайн-платформи, мультимедійні ресурси, інтерактивні інструменти);

- Запроваджувати індивідуалізоване навчання, адаптуючи матеріал до рівня знань та інтересів учнів;

- Використовувати формувальне оцінювання, що сприяє розвитку відповідальності та самостійності учнів;

- Брати активну участь у професійних спільнотах, тренінгах, семінарах і конференціях для обміну досвідом. Практика професійних спільнот педагогів дуже широко використовується в усьому світі. Це одна з найефективніших стратегій фахового розвитку вчителів. У професійній спільноті повинен бути конструктивний діалог між учасниками та рефлексія, що сприяє критичному аналізу і розвитку власної практики. Основне правило такої спільноти – створювати демократичний простір, у якому всі учасники мають рівні права.

Компетентнісний підхід є не лише ефективною методикою для формування ключових навичок учнів, а й потужним інструментом професійного розвитку педагогів. Він мотивує вчителів до постійного навчання, удосконалення викладацьких методів і впровадження інновацій у навчальний процес. Використання сучасних технологій, інтегрованих методик і адаптивних стратегій сприяє підвищенню педагогічного потенціалу та створенню якісного освітнього середовища.

Бібліографічні посилання

1. Сіранчук, Н. М. (2017). *Формування лексичної компетентності в учнів початкових класів на уроках української мови*. Київ: Вид-во Центр навчальної літератури, 288 с.

2. Дубасенюк, О. А. (2011). *Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с.19-33

3. Сиротенко, Г. О. (2003). *Сучасний урок: інтерактивні методи навчання*. Харків: Вид-во Основа, 80 с.

Приходько С. О.

ДОСЛІДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ВТРАТ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ (АСПЕКТ ЧИТАННЯ)

Поява та стрімке зростання навчальних втрат, яке розпочалося у 2019 році, внаслідок глобального переходу навчання з традиційної форми на дистанційну, спричиненого початком пандемії COVID-19, а потім повномасштабним вторгненням, поставило перед освітянами України проблему пошуків першопричин і розробки дієвих шляхів вирішення.

Для вітчизняної освітньої системи цінним є досвід міжнародної спільноти щодо проблем у навчанні школярів, які виникли внаслідок різноманітних обмежень можливостей, переважно глобального характеру. Експерти Світового банку, оцінюючи негативний вплив на освіту локдауну, зазначали, що «докази згубного впливу закриття шкіл на навчання дітей свідчать про жахливу реальність: втрати в навчанні значні, причому часто непропорційно страждають найбільш вразливі діти та молодь» [9].

Сьогодні поняття втрат і розривів стало невід’ємною частиною освітнього дискурсу. Сучасні українські науковці (А. Джурило, В. Терещенко, Г. Бичко, О. Глушко, С. Кравченко, О. Локшина, О. Максименко, О. Шпарик та інші) у своїй праці використовують різні терміни – *освітні втрати, втрати в освіті, навчальні втрати, втрата навчання, втрати в навчанні, навчальні прогалини, прогалини в навчанні, освітні розриви, розриви в результатах навчання, розриви в навчальних досягненнях, розриви в успішності, незавершене навчання, недоотримані знання*. Проаналізувавши існуючі дефініції, ми взяли за основу визначення «освітні й навчальні втрати», запропоновані фахівцями Українського центру оцінювання якості освіти.

Освітні втрати – це прогалини в знаннях і навичках, які виникають в учнівства під час освітнього процесу у порівнянні зі стандартами освіти та очікуваними результатами навчальних здобутків. «Освітні втрати можуть виникати з різних – як індивідуальних, так і системних – причин, які зумовлюють незаплановані зупинки освітнього процесу та впливають на якість навчання й можуть поглиблювати наявні освітні нерівності» [5].

Навчальні втрати – будь-які втрати знань, умінь, навичок та/або уповільнення чи переривання академічного прогресу через паузи в навчанні конкретного учня. «Узагальнюючи, навчальні втрати можна визначити як будь-яку втрату знань, умінь, навичок та/або уповільнення чи переривання академічного прогресу через паузи в навчанні конкретного учня» [4].

Аналізуючи різницю понять між освітніми та навчальними втратами можна виокремити, що освітні безпосередньо стосуються втрат через проблеми організації навчального процесу, на які вчитель не має змоги вплинути (відсутність електроенергії, нестабільний зв’язок тощо). Натомість, навчальні акцентують увагу саме на академічних навичках конкретного учня.

Сьогодні вже є досвід дослідження навчальних втрат як на національному, так і міжнародному рівні. Зокрема, окремі аспекти дослідження навчальних втрат серед учнів розглядалися такими вітчизняними науковцями, як: В. Рогоза, В. Терещенко, Г. Бичко, Н. Бібік, О. Вашуленко, О. Петрук, С. Науменко, Т. Заскіна, Ю. Жук та інші. Серед

закордонних науковців зазначену проблему розглядали: Kristof De Witte, Maxime François та інші.

Державна служба якості освіти України опублікувала результати «Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022-2023 навчальному році», згідно з якими «ключовими викликами освітнього процесу в умовах війни педагоги називають нестабільні умови навчання, обмеженість способів організації навчально-пізнавальної діяльності, зниження мотивації та нестабільний психоемоційний стан учнів/учениць та вчителів» [6]. Серед шляхів подолання наявних навчальних проблем експерти виділили зміни кількості годин на вивчення теми: об'єднання, укрупнення тем, розподіл тем з урахуванням синхронного чи асинхронного режиму.

У «Рекомендаціях щодо організації програм з надолуження освітніх втрат» [7], розроблених МОН України серед механізмів реалізації впровадження програм з надолуження освітніх втрат виділено роботу вчителя, залучення волонтерів, студентів, додаткових учителів та заняття влітку.

У матеріалах дослідження «Війна та освіта: як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи», проведеного аналітичним центром Cedoss, особливу увагу приділяється можливим шляхам вирішення освітніх труднощів, згідно з якими «перша черга потреб – забезпечити якомога ширший доступ до середньої освіти зараз. Друга черга потреб – відновити освітню інфраструктуру для повернення до очного навчання. Третя черга потреб – забезпечити універсальний доступ до якісної освіти» [8].

Один з ключових освітніх показників, який свідчить про суттєві навчальні втрати, зокрема в учнів початкових класів, пов'язаний із труднощами в опануванні читання. За даними експертів Світового банку, які досліджували наслідки введення локдауну, «53% всіх десятирічних дітей у країнах з низьким і середнім рівнем доходу відчували брак знань, що означає, що вони не могли прочитати і зрозуміти простий текст, що відповідає їхньому віку» [9].

Наявність навчальних втрат в оволодінні навичкою читання постає серйозною перешкодою подальшого всебічного та гармонійного розвитку учнів, бо гальмують опанування усього спектру навчальних предметів. Труднощі формуванні навички читання негативно впливають на учнівські рівні емоційної та мотиваційної складових.

Для розуміння специфіки навчальних втрат учнів початкових класів в аспекті читання, у листопаді 2024 року нами було проведено онлайн опитування вчителів початкових класів, що дозволяє врахувати безпосередній досвід роботи з дітьми молодшого шкільного віку.

В опитуванні взяли участь 30 респондентів. На запитання анкети відповіли вчителі, які мають різний педагогічний стаж: більше 20 років (76%), 11–20 років (13%), 5–10 років (10%). Серед учасників у першому класі працюють 26%, у другому – 23%, у третьому – 23%, у четвертому – 26%.

Респондентами було зазначено різну частку учнів, які мають проблеми в набутті навички читання: наявність до 5% учнів у класі зазначило 25% опитаних, 5–10% – 33%, 10–20% зазначили 22%, у межах 20–40% вказали 18% вчителів.

Учасниками опитування було зазначено низку труднощів, з якими стикаються учні під час опанування навичок читання. Для узагальнення нами було згруповано надані відповіді. Окремо можна виділити труднощі з опануванням техніки читання: зливання складів у слова,

тривале складове читання; повільна вимова багатоскладових слів; читання довгих слів зі збігом приголосних; повільне читання, читання з помилками, неправильне інтонування; недочитування і пропуск слів, нерозбірливе читання; незнання та забування букв.

Наступна група труднощів пов'язана з проблемами розуміння прочитаного. До цієї групи віднесено нерозуміння змісту прочитаного, недостатній словниковий запас, неможливість чітко сформулювати власну думку та труднощі у сприйманні тексту.

На основі аналізу проблем мотивації та уваги нами виокремлено ще одну групу труднощів. В учнів відсутня зацікавленість та мотивація до читання через недостатню підтримку з боку оточення та вибору гаджетів замість книжки.

Окрема група відповідей вказувала на мовленнєві та когнітивні труднощі, що пов'язані з мовленням, розвитком пам'яті та моторики, логопедичними проблемами.

Останньою групою є соціальні та зовнішні фактори, такими як відсутність технічних складових, електроенергії й інтернету, безвідповідальність батьків та неадаптованості учнів до соціального середовища через онлайн-комунікацію.

Найчастіше респонденти вказували на мовленнєві та когнітивні проблеми. У значній частині учнів спостерігаються труднощі з розпізнаванням звуків і букв, формування слів та розуміння прочитаного.

В опитуванні респондентам було запропоновано зазначити можливі причини наявних у дітей прогалин у набутті навички читання. Серед отриманих відповідей можна виділити соціальні та сімейні фактори, що впливають на розвиток навчання читання через недостатню увагу або підтримку з боку батьків та оточення. Педагогічні та організаційні причини ускладнюють навчання дітей, зокрема, через пропуски занять. Психологічні та емоційні фактори у вигляді внутрішніх переживань учнів перешкоджають формуванню навички читання, такі причини висвітлюються через страх помилок, низької самооцінки, сором'язливості. Відсутність систематичної роботи, регулярного читання виділено в ще одну групу причин, що призводять до відставання у формуванні навичок читання серед учнів. Окремою причиною респондентами було зазначено військові дії, через які діти змушені змінювати місце перебування та не мають регулярного доступу до уроків або навчальних матеріалів.

Важливою є думка респондентів щодо ступеня усвідомлення батьками наявності освітніх втрат у дітей. 43% опитуваних вважає, що більшість батьків у класі добре усвідомлює освітні проблеми своїх дітей, 36% – зазначають, що лише частина батьків має уявлення про труднощі, 10% респондентів не можуть дати конкретної відповіді на поставлене питання та 6% зазначають, що більшість батьків не усвідомлюють наявності освітніх втрат власних дітей.

Чи докладають батьки зусиль, щоб допомогти своїм дітям подолати навчальні втрати? На думку переважної більшості вчителів (76%), докладають, але нерегулярно. Решта відповідей: «активно допомагають у подоланні навчальних втрат» (6%), «докладають мінімальних зусиль» (6%), «допомога відсутня» (6%).

Для забезпечення повноти діагностування респондентам запропонували висловити свою думку стосовно можливих форм допомоги з боку батьків. Нами було запропоновано найпоширеніші форми роботи, серед яких респонденти мали змогу обрати декілька варіантів. Найпопулярнішим виявилось «спільне виконання домашніх завдань» (83%), тобто педагогам

дуже хочеться, щоб батьки активно доєднувалися до позаурочної частини самостійної роботи учнів. Також були обрані «додаткові заняття з репетиторами» (53%), «використання онлайн-ресурсів та освітніх платформ» (46%), «організація самостійного навчання дитини вдома» (36%), що свідчить про значну готовність педагогів передати свої функції іншим інстанціям чи приладам.

Аналіз результатів опитування дозволяє зробити висновок, що вчителі зазначають наявність в учнів навчальних втрат в опануванні навички читання. Виникнення проблем в опануванні техніки читання педагога пояснюють переважно впливом соціально-економічних факторів та наслідками тривалого дистанційного навчання. Особливою проблемою респондентами було виділено відсутність допомоги з боку сімейного оточення.

Отже, проблема навчальних втрат стає все більш серйозною потребує подальшого розгляду та пошуку ефективних шляхів вирішення.

Бібліографічні посилання

1. Бібік, Н. М., Вашуленко, О. В., Листопад, Н. П., Мартиненко, В. О., Онопрієнко, О. В., Павлова, Т. С. та Петрук, О. М. (2023). Діагностика навчальних втрат та рекомендації щодо їх подолання у початковій школі. [online] У: *Діагностика та компенсація освітніх втрат*. Available at: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/Osvitni_vtraty.pdf [Accessed 9 Dec. 2025].
2. Топузов, О. М. (ред.). (2023). *Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України*. Київ: Педагогічна думка, 187 с.
3. Жук, Ю. О., Науменко, С. О. (2023). *Діагностика та компенсація освітніх втрат* [online]. Available at: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/Osvitni_vtraty.pdf [Accessed 9 Dec. 2025].
4. Бичко, Г., Терещенко, В. (2023). *Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання* [online]. Київ: Український центр оцінювання якості освіти. Available at: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf [Accessed 9 Dec. 2025].
5. Назаренко, Ю. (2023). *Освітні втрати: підходи до вимірювання та компенсації* [online] Available at: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/zapyska_osvitni-vtraty.pdf [Accessed 9 Dec. 2025].
6. Державна служба якості освіти України, (2023). *Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році* [online]. Available at: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3.pdf> [Accessed 9 Dec. 2025].
7. Міністерство освіти і науки України, (2023). *Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат* [online]. Available at: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2023/07/31/Unicef.Immediat.actions.frame.proofreading.ua.1-31.07.2023.pdf> [Accessed 9 Dec. 2025].
8. Когут, І., Нікуліна, О., Сирбу, О., Жерьобкіна, Т. та Назаренко, Ю. (2023). *Війна та освіта: як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи* [online]. Available at: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/ua-saved_overview-report-2022-web.pdf [Accessed 9 Dec. 2025].

9. Azevedo, J. P. W. D., Rogers, F. H., Ahlgren, S. E., Cloutier, M. H., Chakroun, B., Chang, G. C., Mizunoya, S., Reuge, N. J., Brossard, M. and Bergmann, J. L. (2021). The State of the Global Education Crisis: A Path to Recovery. [online] In: *World Bank Group*. Available at: <http://documents.worldbank.org/curated/en/416991638768297704> [Accessed 9 Dec. 2025].

10. Witte, de K., François, M. (2023). *Covid-19 learning deficits in Europe: analysis and practical recommendations* [online]. Available at: <https://doi.org/10.2766/881143> [Accessed 9 Dec. 2025].

Стаханова Є. О.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗБАГАЧЕННЯ МОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ

Мовлення вчителя початкових класів відіграє важливу роль у процесі навчання, виховання та всебічного розвитку учнів. Воно впливає на формування мовленнєвої культури молодших школярів, їхнє мислення, мотивацію до навчання, виконує не лише інформаційну, а й емоційно-виразну функцію.

Одним з перспективних напрямків удосконалення мовлення вчителя є його збагачення, використовуючи фразеологізми та фразеологічні вирази.

Використання фразеологізмів відіграє важливу роль у створенні яскравих образів, що сприяють кращому розумінню і запам'ятовуванню навчального матеріалу.

Фразеологізми як стійкі мовні одиниці несуть у собі глибокий культурний і емоційний підтекст. Вони допомагають учителю не просто передати інформацію, а й зробити її живою, цікавою, такою, що запам'ятовується. Наприклад, замість сухого зауваження «Потрібно бути уважним на уроці» вчитель може сказати: «Тримайте вушка на маківці», що викличе у дітей посмішку, зацікавленість та сприятиме активізації уваги. Образність фразеологізмів дозволяє зробити пояснення більш наочним та доступним для молодших школярів, які мислять конкретними категоріями.

Для оцінки реальної практики застосування фразеологізмів у мовленні вчителів початкових класів було проведено анонімне онлайн-опитування, результати якого дозволяють проаналізувати відповідність між теоретичним усвідомленням важливості цього мовного явища та його фактичним використанням в освітньому процесі. За даними проведеного нами в 2023 році анонімного онлайн-опитування вчителів початкових класів кількох загальноосвітніх навчальних закладів міста Харкова та Харківської області (47 респондентів), переважна більшість педагогів (94 %) наголошує на постійному використанні у професійному мовленні фразеологічних одиниць, однак аналіз відповідей і спостереження за навчальним процесом змальовують протилежну картину. Хоча вчителі й розуміють важливість яскравого, насиченого фразеологізмами мовлення, на жаль, використовують їх не дуже часто. Результати проведеного опитування більш докладно наведено в колективній публікації [1].

Недостатнє використання фразеологічного багатства сучасними вчителями у практиці роботи з низкою об'єктивних і суб'єктивних причин, однією з яких є недостатній рівень фразеологічної компетентності педагогів. На жаль, не всі вчителі володіють широким запасом фразеологізмів або розуміють їх значення, що заважає використанню. Крім того, деякі педагоги можуть застосовувати фразеологізми неправильно, що може призводити до

викривлення змісту висловлювань або непорозумінь між учителем та його вихованцями. Особливо актуальною ця проблема є для молодих педагогів, які не завжди приділяють належну увагу розвитку власного мовлення.

Ще однією суттєвою проблемою є зміна мовних тенденцій під впливом цифрових технологій та популярної культури. Сучасні діти все частіше використовують скорочені та спрощені мовні конструкції, що зменшує їхню обізнаність із традиційними стійкими виразами. Багато дітей звикли до мови соціальних мереж, у якій переважають сленг та емодзі, а не багатий лексичний запас. Це призводить до того, що фразеологізми можуть здаватися учням застарілими, незрозумілими або ж нецікавими. У свою чергу, вчителі, пристосовуючись до особливостей комунікації сучасних дітей, можуть свідомо уникати використання фразеологізмів, щоб бути «ближчими» до учнів.

Важливою проблемою є також складність розуміння фразеологізмів молодшими школярами. Учні початкових класів ще не мають достатнього життєвого досвіду, тому багато фразеологізмів можуть сприйматися ними буквально. Наприклад, вираз «намотати на вуса» може викликати у дитини нерозуміння або навіть комічну реакцію, якщо вона не знайома з його переносним значенням. Це ускладнює використання стійких виразів у педагогічному мовленні, адже вчитель має знаходити відповідні способи їх інтерпретації.

Ще однією проблемою є відсутність систематизованої методичної підтримки для вчителів. У багатьох підручниках і методичних посібниках для початкової школи фразеологізми подаються фрагментарно, без глибокого аналізу та завдань для активного використання. Сучасні педагоги не мають готових інструментів для інтеграції стійких виразів у свою мовленнєву практику. Відсутність спеціальних методичних рекомендацій і дидактичних матеріалів ускладнює завдання вчителів, які прагнуть збагачувати своє мовлення.

Важливим фактором також є часові обмеження в педагогічному процесі. Уроки в початковій школі мають чітку структуру, і вчителі не завжди можуть приділити достатньо часу поясненню значень фразеологізмів та їхньому активному використанню. Унаслідок цього їх застосування залишається епізодичним, а не системним.

Для ефективного використання фразеологізмів учитель має розширювати власний мовленнєвий запас. Це можливо завдяки систематичному читанню художньої літератури, народних казок, прислів'їв та приказок, які містять багатий фразеологічний матеріал. Окрім цього, вчителі можуть використовувати спеціальні словники фразеологізмів та лексикографічні джерела, що пояснюють значення та походження стійких висловів. Зокрема, для початкової школи гарними помічниками стануть такі видання, як «Фразеологічний словник. Початкова школа» Альони Ємець та «Чому два чоботи – пара?» Лесі Мовчун, які адаптовані для сприйняття молодших школярів. Проходження тренінгів і курсів з удосконалення мовлення дозволяє вчителям поглибити свої знання про фразеологізми, навчитися їх правильно використовувати в різних комунікативних ситуаціях.

Для підвищення ефективності використання фразеологізмів у навчальному процесі доцільно приділяти більше уваги розробці методичних матеріалів, які б допомагали учителям інтегрувати фразеологізми в різні типи уроків, зокрема через навчальні ігри, мовні вправи, фразеологічні хвилинки, квести тощо. Учитель має не лише використовувати фразеологізми у власному мовленні, а й заохочувати учнів до їх активного застосування. Це

можна робити через введення «фразеологічного дня», коли діти знайомляться з новими висловами; конкурси на найцікавіше використання фразеологізмів; залучення учнів до навчальних проектів, що будуть пов'язані з дослідженням стійких виразів.

Оскільки фразеологічні одиниці особливо доречні в ситуаціях, які системно повторюються в навчальному процесі, нами було визначено типові випадки, на яких доречно скористатися фразеологічною скарбничкою української мови і складено невеликий «Педагогічний перелік фразеологізмів»:

1. Коли учні довго не можуть розібратись у тому чи іншому завданні або воно викликає труднощі: «слід розкласти по полицках», «писати чорним по білому», «сім разів відміряти» та ін.

2. Якщо дитина робить одну й ту саму помилку упродовж певного часу: «знов за рибу гроші», «ту саму тетерю та й на вечерю», «знову про корову» та ін.

3. Якщо дитина постійно відволікається: «вухом не вести», «витрішки ловити або продавати», «гав ловити», «лічити горобців».

4. Якщо дитина невпевнена, боїться щось розпочати робити: «боятися своєї тіні», «жизки трусяться», «пасти задніх», «у хвості плентатися», «дрижаків хапати», «з лиця спасти» та ін.

5. Якщо ніхто в класі не зробив завдання, лінилися: «баглаї напали», «байдики бити», «за холодну воду не братися», «ліньки напали».

6. Якщо учні не виконують доручень учителя: «годувати жданиками», «водити в оману», «водити за ніс».

7. Для того, щоб похвалити учня: «швидкий на розум», «розуму не позичати», «світла голова», «золоті слова» тощо.

8. Якщо діти в класі плідно працюють над виконанням завдання: «сушити голову», «ламати голову», «повертати мозком» та ін.

9. Якщо діти гарно засвоїли матеріал: «знати як свої п'ять пальців», «знати на зубок», «зарубати на носі».

Отже, збагачення мовлення учителя початкових класів фразеологізмами є важливим засобом удосконалення педагогічної комунікації та підвищення ефективності навчального процесу. Фразеологізми сприяють розвитку мовленнєвої культури дітей, допомагають учням краще засвоювати матеріал, збагачують їхній словниковий запас та розвивають асоціативне мислення. Застосування фразеологізмів у мовленні вчителя початкових класів є не лише засобом урізноманітнення комунікації, а й важливим чинником розвитку мовлення молодших школярів.

Бібліографічні посилання

1. Вороницька В., Стаханова Є. та Ушакова В. (2023). Збагачення мовлення вчителя початкової школи фразеологізмами та фразеологічними виразами. *Українська дитяча література: здобутки й перспективи розвитку*, вип. 5, с. 86–91.

Секція III

Інноваційна компетентність учителя іноземної мови як критерій ефективності освіти

Батманова С. М.

ІННОВАЦІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК КРИТЕРІЙ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТИ

Інноваційна компетентність педагога розглядається як здатність створення та застосування інновацій у професійній діяльності, переробці інформації та розширенні сфери своєї діяльності. Інноваційна діяльність педагога полягає в постійному освоєнні нововведень розвивального характеру та впровадженні нових методик і технологій.

Інноваційна компетентність педагога нерозривно пов'язана з цифровою грамотністю, що включає: вміння використовувати ресурси ІКТ у педагогічній діяльності; володіння педагогом розширеними прийомами та методами самостійної підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів; спроможність планувати й організувати навчальний процес із використанням ІКТ.

Щоб бути інноваційним, учителю просто потрібно бути натхненним для створення нових стратегій навчання, особливо в період, коли українська система освіти переживає глибокі трансформації, зумовлені різними факторами. Світова глобалізація та інтеграція України до Європейського Союзу підкреслили необхідність більш поглибленої підготовки з іноземних мов. «Викладання іноземних мов у середній школі спрямоване на розвиток комунікативних, соціальних і культурних компетенцій учнів на рівні, достатньому для продовження навчання в університеті. Щоб допомогти учням досягти необхідної мовної кваліфікації, наша гімназія впроваджує нові інноваційні методи навчання, сучасні технології, використовуючи сучасні навчальні посібники» [1]. Як «Insinuation Partner» компанії Pearson, з вересня 2021 року ми використовуємо новий навчальний посібник «Focus Second Edition». Я хотіла би поділитися своїми ідеями та відчуттями під час роботи над цим підручником. Важливо зазначити, що курс охоплює всю необхідну мовну роботу відповідно до рівня та відповідає Загальноєвропейським рекомендаціям з мовної освіти (CEFR).

Цей підручник повністю відображає та реалізує інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов у школі, хоча його автори вважають, що «...ідеальний курс англійської мови – це недосяжна мрія» [2]. Однак, авторам вдалося створити дуже сучасний і цікавий підручник у рамках стратегічного партнерства між видавництвом Pearson та BBC. Крім того, підручник містить чудові кліпи BBC у кожному розділі, що додає нові цікаві можливості до курсу. Нашим учням подобається дивитися короткі, сучасні, автентичні відеокліпи, створені BBC. Вони з ентузіазмом обговорюють теми, висвітлені у відео, і пов'язують їх з власним досвідом, покращуючи свої навички критичного мислення. Кожне відео супроводжується робочим аркушем до відео, щоб учні могли практикувати розуміння та використовувати додатковий словниковий запас.

Ще одна інноваційна можливість – відеоблоги (Vlog), зняті на вулицях Лондона, в яких реальні люди відповідають на запитання, що стосуються їхнього життя та думок.

Вони включають теми та питання, що розглядаються на уроці, який вивчають учні. Вони також представляють граматику в реальному контексті та в невеликих, простих структурах, за якими учні можуть моделювати власне мовлення, допомагаючи їм покращити власну точність та плавність. Кожен відеоблог супроводжується робочим аркушем в кінці підручника. Ці відеоблоги – це новий спосіб навчання учнів. Вони також допомагають розвивати творчі здібності учнів та викладачів. Мої учні двічі робили свої відеоблоги: перший був на тему «Що робить вас щасливими?», а другий – «Коли востаннє у вас були проблеми з технологіями?». Учні знімали інтерв'ю з однокласниками, а потім презентували їх на екрані в класі. Вони були щасливі та успішні, хоча це було для них справді складним завданням.

Грамотична анімація не є чимось новим, але, як на мене, я витратила багато часу на пошуки відповідного відео в Інтернеті. Новим є те, що всі грамотичні відео представлені в курсі. Кожне з цих відео складається з двох частин: анімаційного мультфільму, що представляє грамотичну структуру в контексті, та пояснення викладача, що має на меті закріпити розуміння та засвоєння учнями цієї структури. Іноді я використовую все відео або лише його частину, щоб допомогти учням вивчати граматику в цікавий і привабливий спосіб. Не будучи частиною уроку, ці відео можна використовувати самостійно як вступ до уроку граматики, його підсумок або навіть в середині уроку як додатковий ресурс для полегшення засвоєння матеріалу учнями.

Рольові ігри є надзвичайно корисними та зручними для викладачів. Функція цих коротких відео полягає в тому, щоб представити ключову лексику уроку розмовної мови, надану в блоці SPEAKING FOCUS, показуючи її використання в реальних життєвих ситуаціях. Вони дозволяють учням не лише вивчати, але й опановувати мову, пропонуючи їм візуальні підказки, такі як місце розташування, мова тіла та вираз обличчя, які допомагають покращити комунікативні навички учнів як з точки зору сприйняття, так і з точки зору вільного говоріння. Кожне відео має версію А та Б для рольових ігор, які доступні лише на порталі Pearson English Portal. Я використовую відео з рольовими іграми в кінці уроків говоріння.

Мені подобається спосіб, у який подано кожен грамотичну структуру та лексичну одиницю. Ці матеріали були розроблені таким чином, що вони систематично повторюють мовні та грамотичні одиниці. Я виявила, що цей курс, з усіма його допоміжними друкованими та цифровими матеріалами, забезпечує нашим учням багаторазове повторення та практику, якої вони потребують. Всі матеріали є надійними та достовірними. Учні впевнено використовують «Focus Second Edition».

Безумовно, матеріали підручника є гнучкими і забезпечують надійну основу, з якою ви почуватиметеся комфортно. Отже, самі уроки сповнені різноманітних ідей, типів завдань та цікавої інформації. А розроблені авторами додаткові матеріали, як друковані, так і цифрові, пропонують вчителю майже безмежну гнучкість. Ми можемо дати додаткові грамотичні вправи з вибором відповіді, виконати комунікативну вправу на заповнення інформаційних прогалін А/В або переглянути спеціально підібраний кліп BBC.

Цей курс не тільки надійний і гнучкий, він має третю характеристику, яка дійсно має значення. Це довіра, оскільки учні високо цінують широкий спектр сучасної інформації та довіряють матеріалам. Ми можемо зрозуміти й оцінити широкі освітні та методологічні

принципи, відображені в курсі, а ідеї та підходи, що викладені в ньому, справді заслуговують на довіру і мотивують учнів до подальшого навчання.

Відомий американський лінгвіст і філософ Ноам Хомський якось сказав, що «...майже все в освітньому процесі полягає в тому, щоб зацікавити учнів тим, чого вони навчаються» [3]. Це відправна точка. Учні навчаються найкраще, коли вони зацікавлені в матеріалі. Майже всі теми, тексти та завдання підібрані таким чином, щоб зацікавити учнів як емоційно, так і інтелектуально. Завдання вчителя полягає в тому, щоб організувати навчання навколо речей, з якими наші учні можуть співвіднести себе – речей, які є частиною їхнього життєвого досвіду або речей, до яких вони прагнуть. Зацікавлений учень є більш успішним учнем. Матеріали курсу можуть відігравати важливу роль у цій ключовій сфері залучення.

«Вчитися – значить запам'ятовувати» – це девіз курсу. Автори курсу стурбовані тиском, під яким перебувають усі викладачі, щоб встигнути виконати навчальний план, пройти курс і закінчити книгу. Вони розуміють, що на повторення та практику витрачається недостатньо часу. Тому систематичне повторення нових мовних одиниць стало основною особливістю «Focus Second Edition». Особливий акцент зроблено на лексиці. Лінгвіст Девід Вілкінс ще в 1970-х роках зазначав, що «без граматики дуже мало можна передати; без лексики не можна передати нічого» [4]. Це означає, що без лексики нічого не можна вивчити. Слова є основними будівельними блоками будь-якої мови, але скільки разів учням потрібно побачити нове слово, перш ніж вони дійсно запам'ятають його. Безумовно, не один раз! У нових розділах Word Store учні, які використовують «Focus Second Edition», присвячують цінний час вивченню нової лексики, а також вивчать різноманітні способи її запису.

Як нагадує лінгвіст і науковець Род Елліс, «мотивація у вивченні другої мови походить від успішної передачі значень». Мова існує для того, щоб створювати смисли, і навчальні матеріали відображають це. Усі діалоги пов'язані з життям і досвідом учнів, і ми дійсно віримо в те, що робимо і чого навчаємо.

Кожен розділ починається з цитати, пов'язаної з темою розділу, що спонукає до роздумів, щоб змусити учнів замислитися над темою в цілому, а також допомогти їм пригадати будь-яку тематичну лексику, яку вони вже знають. Розділ «Покажіть, що ви знаєте» на початку підкріплює ці знання і допомагає всім учням розпочати навчання з впевненого старту.

У «Focus Second Edition» до кожного розділу інтегровано декілька методик та вправ для оцінювання навчання, які допоможуть учням усвідомити, чого і як вони навчаються, а вчителю нададуть багато можливостей оцінити, як кожен учень справляється з навчанням. Коли ми говоримо про оцінювання навчання, ми маємо на увазі спостереження за результатами наших учнів, щоб побачити, наскільки вони розуміють матеріал, і використання цієї інформації для прийняття рішення про те, що потрібно робити далі. Це може відбуватися під час будь-якої діяльності в класі або за допомогою тесту з Пакету оцінювання. Упродовж усього розділу ми можемо використовувати вправи в класі та/або тестові завдання з Пакету оцінювання, щоб перевірити засвоєння матеріалу та розібратися з будь-якими непорозуміннями чи слабкими місцями протягом циклу навчання.

Підсумовуючи, можна сказати, що всі навчально-методичні матеріали у «Focus Second Edition» є цілком інноваційними і відповідають Загальноєвропейським рекомендаціям з мовної освіти (CEFR).

Широке розмаїття цікавих тем, текстів і завдань об'єднано в логічний спосіб, зрозумілий як для вчителів, так і для учнів. Матеріали підручника є гнучкими і забезпечують надійну основу, яка допоможе вам почуватися комфортно.

Бібліографічні посилання

1. Молодча, Н. С., Зобова, Г. М. та ін. (2017). 25 років викладання іноземних мов у Харківському економіко-правовому коледжі Народного гуманітарного університету «Народна українська академія»: інтеграція традицій та інновацій» [online]. Харків: Вид-во НУА, 76 с. Available at: <http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/handle/123456789/1710> [Accessed 17 Feb. 2025].
2. Рейлі, П., Гродзінська, А. (2018). Focus Second Edition. Пірсон, 283 с.
3. Хомський, Н. (2012). Демократія та освіта. Контрапункти. Peter Lang AG, 16 с.
4. Вілкінс, Д. А. (2009). Лінгвістика у викладанні мови. 2 вид. Мічиган: Вид-во Мічиганський університет.

Зобова Г. М.

ІННОВАЦІЙНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Якщо ми навчатимемо наших дітей сьогодні
так, як навчали вчора, ми вкрадемо у них майбутнє.

Джон Дьюї

Нова українська школа висуває високі вимоги до професійної компетентності педагога, до характеристик його діяльності. Професіоналізм педагога сприймається сьогодні як умова досягнення сучасної якості освіти.

Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затверджений наказом МОНУ від 29.08.2024, встановлює основні педагогічні функції, єдині вимоги до загальних та фахових компетентностей учителів закладів загальної середньої освіти. Новий профстандарт – це втілення сучасного підходу Нової української школи до визначення переліку та опису компетентностей учителя.

Усі компетентності діляться на дві групи: загальні (громадянська, соціальна, культура самовираження, лідерська й підприємницька компетентності) і професійні (мовно-комунікативна, предметна, методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, компетентність педагогічного партнерства, інклюзивна, здоров'язбережувальна, проєктувальна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, інноваційна, здатність до навчання впродовж життя, рефлексивна компетентність) [1]. Велике значення для продуктивної педагогічної роботи мають саме професійні компетенції. Професійна компетентність учителя – це єдність його теоретичної та практичної підготовленості до реалізації педагогічної діяльності. Компетентний учитель – це професіонал, фахівець, який має необхідні знання у галузі педагогіки та суміжних з нею наук, здатний грамотно

спроєктувати власну діяльність, щоб ефективно керувати педагогічним процесом та чуйно реагувати на будь-які зміни в системі освіти.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної педагогічної освіти суттєвого значення набирає саме проблема інноваційної діяльності вчителя, оскільки принципово нові педагогічні ідеї і положення вимагають переорієнтації професійної діяльності педагога на пошук та розробку інноваційних шляхів здійснення освітнього процесу в школі. Відповідно до нового профстандарту в предметно-методичній компетентності вчителя мають проявитися такі уміння, як

- застосування інноваційних технологій навчання освітньої галузі (навчальних предметів / інтегрованих курсів);
- упровадження технології та методики особистісно зорієнтованого, компетентнісного й інтегрованого навчання;
- організація навчання предметів (інтегрованих курсів) через дослідницьку діяльність.

Ці уміння є проявом *інноваційності* в діяльності вчителя.

Інноваційна діяльність педагога представляє собою систему мотивів, знань, умінь, професійних та особистісних навичок педагога, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій, а саме здатність генерувати нові педагогічні ідеї, високий культурно-естетичний рівень, освіченість, інтелектуальна глибина та різнобічність інтересів, толерантність, широта мислення, бажання працювати в команді. В такій ситуації досить важливим є формування інноваційного середовища, стимулювання нового педагогічного мислення на всіх рівнях педагогічної діяльності. Успішність інноваційної діяльності реалізується через усвідомлення педагогом практичної значущості різних інновацій у системі освіти.

Професійно важливими вміннями сучасного вчителя іноземної мови є ті, що дають йому змогу педагогічно, психологічно і методично доцільно організувати свою діяльність, спрямовану на формування в учнів ключових компетентностей та міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності. Згідно з концепцією «Нова українська школа», згідно з рекомендаціями Європейського Парламенту та Ради ЄС володіння іноземними мовами є однією з ключових компетенцій, якими повинен володіти випускник школи. Це передбачає *впровадження новітніх технологій*, методів і прийомів вивчення іноземних мов, заснованих на комунікативному підході, визнаному в якості провідного. При цьому часто використовуються мультимедійні технології, які передбачають застосування таких аудіовізуальних та інтерактивних засобів навчання, як мультимедійні презентації, відео-, аудіоролики, ресурси мережі Інтернет.

Можливості використання Інтернет-ресурсів величезні. Глобальна мережа Інтернет створює умови для отримання будь-якої необхідної учням і вчителям інформації, що знаходиться в будь-якій точці земної кулі: країнознавчий матеріал, новини з життя молоді, статті з газет і журналів тощо. На уроках англійської мови за допомогою Інтернету можна вирішувати цілий ряд дидактичних завдань: формувати навички та вміння читання, використовуючи матеріали глобальної мережі; удосконалювати вміння писемного мовлення школярів; поповнювати словниковий запас учнів; формувати у школярів мотивацію до вивчення англійської мови. Крім того, робота спрямована на вивчення можливостей

Інтернет-технологій для розширення кругозору школярів, налагодження ділових зв'язків і контактів зі своїми однолітками в англійськомовних країнах. Учні можуть брати участь у тестуванні, вікторинах, конкурсах, олімпіадах, що проводяться в мережі Інтернет, листуватися з однолітками з інших країн, брати участь у чатах, відеоконференціях і т.д. Учні можуть отримувати інформацію з проблеми, над якою працюють у даний момент у рамках проєкту.

Використання Інтернету при комунікативному підході до навчання іноземної мови якнайкраще мотивовано: його мета полягає в тому, щоб зацікавити учнів у вивченні іноземної мови за допомогою накопичення і розширення їх знань і досвіду. Комунікативне завдання має пропонувати учням проблему або питання для обговорення, причому учні не просто діляться інформацією, а й оцінюють її. Основним же критерієм, що дозволяє відрізнити цей підхід від інших видів навчальної діяльності, є те, що учні самостійно вибирають мовні одиниці для оформлення своїх думок [2].

Водночас у діяльності сучасного вчителя має переважати *особистісно розвивальна стратегія* навчання і виховання, що передбачає використання технологій, котрі спонукають до співпраці, до розвитку компетентностей учнів: ігрові технології, метод проєктів, методи проблемно-розвивального навчання, колективно-групові технології інтерактивного навчання, дослідницька діяльність. Використання особистісно орієнтованих технологій на заняттях з вивчення іноземної мови допоможе педагогам зробити уроки нетрадиційними, цікавішими, а також вирішити ряд завдань, зокрема:

- підвищення рівня мотивації учнів;
- використання суб'єктивного досвіду, набутого учнями;
- ефективно та творче застосування набутих знань та досвіду на практиці;
- формування в учнів навичок отримувати, осмислювати та використовувати інформацію з різних джерел;
- здійснення організаційної чіткості та оптимізації кожного уроку;
- підвищення рівня самоосвітньої та творчої активності учнів;
- наявність контролю, самоконтролю та взаємоконтролю за процесом навчання;
- розвиток соціальних та комунікативних здібностей учнів;
- створення ситуації успіху.

Реалізуючись у навчальних програмах, особистісно та компетентісно орієнтований підхід змінює уявлення про оцінювання. За такого підходу найактуальнішою є проблема розвитку особистісних здібностей учня. Результати навчальної діяльності розглядають як особисті досягнення учня. Важливим стає не наявність у нього внутрішньої організації знань, а здатність застосовувати компетентності в навчанні та житті [3].

Створення ситуації успіху, сприятливих умов для повноцінної діяльності кожної дитини – головна мета, що покладена в основу інноваційних технологій навчання. А це вимагає від педагогів інноваційного мислення – готовності до прояву своєї компетентності в стандартних і нестандартних ситуаціях, адаптації до сучасних вимог у професійній діяльності, необхідності професійного розвитку.

Бібліографічні посилання

1. Mon.gov.ua, (2024). *Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти»* [online]. Київ, Україна. Available at:

<https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> [Accessed 10 Mar. 2025].

2. Сашуріна, О. В. (2021). *Інноваційні технології на уроках іноземної мови як засіб оптимізації навчального процесу та активізації пізнавальної діяльності учнів* [online]. Available at: <https://naurok.com.ua/innovaciyni-tehnologi-na-urokah-inozemno-movi-yak-zasib-optimizaci-navchalnogo-procesu-ta-aktivizaci-piznavalno-diyalnosti-uchniv-232872.html> [Accessed 10 Mar. 2025].

3. Сімон, Л. Ф. (2021). *Методична розробка на тему: «Компетентнісно орієнтований підхід до навчання з впровадженням інноваційних педагогічних технологій»* [online]. Available at: <https://naurok.com.ua/metodichna-rozrobka-na-temu-kompetentnisno-orientovaniy-pidhid-do-navchannya-z-vprovadzhennyam-innovaciynih-pedagogichnih-tehnologiy-z-dosvidu-roboti-238653.html> [Accessed 10 Mar. 2025].

Новикова А. Р.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОЦІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У сучасному світі проблема творчого розвитку особистості є досить актуальною. Кожна цивілізована країна дбає про творчий потенціал суспільства загалом і кожної людини зокрема. Посилюється увага до розвитку творчих здібностей особистості. Новітні технології навчання англійської мови повинні насамперед орієнтуватися на розвиток творчої особистості, здатної самореалізуватися в європейському соціумі [1]. Сьогодні виникла нагальна потреба в творчих, діяльних, обдарованих, інтелектуально й духовно розвинених громадянах. Англійська мова як навчальний предмет може і повинна зробити свій внесок в процес розвитку творчих здібностей учнів. Щоб викликати інтерес у молодших школярів до вивчення англійської мови, педагоги шукають нові, цікаві і результативні форми і методи навчання.

Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроці англійської мови – це підсумок виховного, освітнього потенціалу, який може удосконалюватись лише в ході здійснення практичної мети навчання, пізнавальної діяльності. Різні автори під творчими здібностями розуміють певні індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну дитину від іншої, які не зводяться до запасу навичок і знань, а обумовлюють легкість і швидкість їх придбання. Творчі здібності молодших школярів визначають як особисту якість, здатність дитини до творчості в різних сферах життєдіяльності. Це висока ступінь захопленості, інтелектуальної активності, пізнавальної самодіяльності особистості. Під творчими здібностями молодших школярів розуміють здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, відкриття нового [2].

Кожна дитина по своєму неповторна. Вона приходить у цей світ, щоб творити своє життя, знайти себе, самореалізуватися. Скільки дітей – стільки й здібностей, які залежать від психолого-фізіологічних особливостей людини, соціального оточення, сім'ї та школи. Молодшим школярам необхідно не просто багато знати, а послідовно і доказово мислити, проявляти розумову активність, уміти вчитися впродовж життя. На зміну традиційному

приходить продуктивне навчання, яке спрямоване на розвиток творчих здібностей. В основі будь-якої інноваційної діяльності лежить творчість.

Одним з перспективних методів навчання англійської мови в сучасній НУШ є *lapbooking*. Лепбук можна порівняти з маленькою книжкою, в якій зібраний матеріал певних або певної теми. Лепбук має різні за розміром кишеньки, вставки, рухливі деталі, віконця, міні-книжечки тощо з цікавою інформацією щодо предмету вивчення. Головним принципом його можна вважати впорядкованість матеріалу і можливі ілюстрації до нього. Завдяки такому поданню інформації лепбук можна вважати хорошим для вивчення та закріплення знань з певної теми.

Ще один метод, на який варто звернути увагу, це метод TPR (Total Physical Response) – метод повного фізичного реагування, або метод активного використання мови жестів та дій. Він відмінно підходить для кінестетиків, аудіалів та візуалів, оскільки він націлений на сприйняття через органи чуття. Запам'ятовування нових слів, фраз та лексичних конструкцій відбувається за допомогою жестів, виконання команд, пантоміми та гри. Молодші школярі зображують слово, повторюючи за учителем. Наприклад, викладач вимовляє: «I'm sad». Про значення висловлювання діти мають здогадатися з жестів і ситуації, переклад вголос не озвучується.

Мовний портфель (Case Study) у сучасних умовах визначається як пакет робочих матеріалів, які представляють той чи інший досвід/результат навчальної діяльності учня з оволодіння іноземною мовою. Такий набір матеріалів дає можливість учневі та вчителю за результатом навчальної діяльності проаналізувати та оцінити обсяг навчальної роботи та спектр досягнень учня.

Викладання англійської мови в НУШ з використанням мережі Internet є найактуальнішим на даний час. Темпи його поширення неймовірно стрімкі. Застосування Інтернет-технологій на заняттях з іноземної мови є ефективним чинником у розвитку мотивації учнів. Оскільки заняття проходять у неформальній обстановці, школярам надано свободу дій, вони почувають себе впевнено, не бояться зробити помилку. Перспективи використання Інтернет-технологій сьогодні досить широкі [3].

З метою розвитку творчих здібностей учнів, поступового й систематичного прилучення їх до самостійної пізнавальної діяльності, забезпечення співпраці між учнями та вчителем недостатньо використовувати лише традиційний урок. Тому варто кожному вчителю подумати над зміною форми уроку в умовах НУШ. Особливо це стосується уроків англійської мови, де більша частина уроку йде на формування в учнів умінь і навичок, застосування набутих теоретичних знань.

Природний метод навчання англійської мови теж дуже поширений. Метою навчання є досягнення учнями середнього рівня володіння іноземною мовою. Вчитель ніколи не звертає увагу учнів на помилки в мові, оскільки вважається, що це може загальмувати розвиток мовних навичок. З погляду педагогіки головними складовими інноваційного підходу навчання є діяльнісний підхід. Найбільш дієвими і ефективними є інтерактивні технології та технології критичного мислення.

Таким чином, творчі можливості молодших школярів на уроках англійської мови ефективно реалізуються в різних видах діяльності, зокрема у грі, діалогічному та монологічному мовленні, у груповій та проєктній роботі тощо. Як творчість слід сприймати

не лише кінцевий результат діяльності, а й прийоми та операції, за допомогою яких вона здійснюється. Тому особливу увагу слід приділяти розвитку таких якостей особистості, які дають можливість творчо використовувати здобуті знання.

Отже, маючи широкі можливості для використання інноваційних методик та інтерактивних технологій навчання, а також досить великий спектр друкованої та електронної літератури, додавши краплю фантазії і власного бачення, вчитель створює всі умови для розвитку учнівських талантів.

Бібліографічні посилання

1. Rada.gov.ua, (2017). *Про освіту*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page#Text> [Accessed 03 Mar. 2025]
2. Близнюк, О.І., Панова, Л.С. (1997). *Ігри у навчанні іноземних мов*. Київ: Освіта, 64 с.
3. Костенко, І.Г. (2013). Використання Інтернет-ресурсів на уроках англійської мови. *Таврійський вісник освіти*, 1 (41).

Циганок О. І.

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Вміння якісно застосовувати інноваційні технології на уроках англійської мови – те, що відрізняє справді компетентного педагога, який є адаптивним до викликів часу і потреб учнів, які трансформуються в умовах мінливої та динамічно змінюваної реальності. Саме тому, з огляду на специфіку предмету, для педагога важливо доносити навчальний матеріал в актуальних форматах.

Перш ніж вибрати конкретні інноваційні методики та інструменти, з якими працює педагог, він має чітко розуміти мотивацію, яка здатна сприяти ефективному результату у викладанні. Саме це убезпечує від формалізованого підходу, при якому відбувалося б просто викладання матеріалу без глибинного розуміння, яким чином учні далі зможуть застосувати його у практичній площині свого життя та розвитку яких особистісних якостей у них це посприє.

Отже, коли учитель англійської чи будь-якої іншої іноземної мови починає шлях формування власної інноваційної компетентності, перед ним мають стояти завдання, спрямовані не лише на власний фаховий саморозвиток, а й на системне покращення якості життя учнів. Йдеться про такі аспекти, як:

- гуманізація освіти, яка сприятиме цілісному світогляду учнів;
- виховання цінностей, які допомагатимуть учням самовиражатися та знаходити однопумців у різних країнах світу, ефективно використовуючи здобуті знання й навички, які стосуються володіння іноземною мовою;
- культивування таких взаємин, які сприятимуть взаєморозумінню між людьми різних культур, націй та світоглядів.

Іноземна мова великою мірою сприяє досягненню цих завдань. Однак для їх реалізації на практиці мало лише самих мовних компетентностей. Як можна зрозуміти зі списку,

викладеного вище, потрібна відповідна ціннісна спрямованість, аби реальне застосування здобутих знань сприяло розвитку дітей, вмінню налагоджувати комунікацію з людьми з різних країн та реалізувати себе особистісно й професійно, не стикаючись з мовними бар'єрами.

A. Haleem, M. Javaid, M. A. Qadri, R. Suman проаналізували в своїй статті потребу в тому, аби у сфері освіти використовувалися цифрові технології. Науковці акцентують на тому, що саме використання таких технологій робить дітей більш залученими в освітній процес [1]. Їм стає цікаво навчатися, а сам навчальний процес виглядає адаптованим до потреб часу та реального життя. Така організація навчання сприяє тому, щоб діти були не просто активними учасниками навчального процесу, а відчували себе в центрі нього.

Разом з тим, у згаданому матеріалі акцентується увага на тому, що якісна людська комунікація та взаємодія є не менш значимою, ніж використання технологій. Дійсно, технології є важливими, однак їх використання – лише інструмент для покращення якості навчального процесу, а не самоціль. Впроваджуючи будь-які інноваційні інструменти для покращення якості викладання, педагогу важливо пам'ятати про ті три аспекти мотивації, про які йшлося вище. Ключова мета – покращення якості життя учнів за рахунок засвоєння ними нових знань, а не просто механічне впровадження інновацій заради тренду.

Якщо говорити про конкретні інноваційні технології, які можуть використовуватися у викладанні іноземних мов, то не варто забувати про можливості штучного інтелекту. Зокрема С. Geng акцентує увагу на значимості використання ШІ в контексті інтерактивного режиму вивчення іноземних мов [2]. A L. Kohnke, B. L. Moorhouse і D. Zou нагадують про те, що для ефективного використання ШІ самим викладачам потрібно володіти високим рівнем цифрових компетентностей [3].

На сьогодні діти активно користуються програмами штучного інтелекту. Зокрема йдеться про відомий ChatGPT. Для того, аби використання цього цифрового інструменту було в школярів не просто розвагою, а практично значущою діяльністю, вчитель може спрямувати учнів до того, аби максимально ефективно застосовувати цей інструмент. Приклади такого використання можуть бути наступними:

- скласти туристичний маршрут для ознайомлення в іншій країні;
- підібрати список ТОП-5 англомовних блогерів, які висвітлюють у своєму контенті цікаві для конкретного школяра теми;
- сформувати список англомовних книжкових новинок, з якими варто ознайомитися у 2025 році;
- розробити індивідуально адаптовані рекомендації з вивчення іноземної мови з урахуванням потреб конкретного учня;
- зробити контент-аналіз англомовних матеріалів на певні теми, аби вивести закономірності і тенденції, зробивши якісну аналітику (наприклад, сформувати список ТОП-15 актуальних у сучасному світі soft skills).

Часто інноваційні технології стають для школярів просто предметом розваги – у той час, коли вчитель може стимулювати їх до того, аби користуватися цими цифровими інструментами з максимальною користю для себе. Для того, аби вміти вибудувати роботу саме в такий спосіб, вчителю важливо розуміти ключові аспекти розвитку власної інноваційної компетентності. Отже, її розвитку можуть сприяти:

- побудова власної професійної самореалізації в рамках міждисциплінарного підходу, де знання з гуманітарних дисциплін можуть ефективно доповнюватися технічними знаннями, тим самим роблячи компетентність педагога більш комплексною та багаторівневою;

- власна міжкультурна комунікація з колегами з інших країн з метою запозичення інструментів та методик, які є ефективними у їх роботі;

- самостійне вивчення аналітики стосовно тенденцій та новинок у сфері інноваційних технологій з метою підбору та подальшого застосування саме тих інструментів, які будуть актуальними на уроках англійської мови;

- власний творчий пошук з метою розробки авторських уроків, методичних матеріалів та проведення досліджень, які допомагатимуть краще розуміти та задовольняти потреби учнів у якісному освітньому процесі;

- взаємодія з іншими педагогами, які досліджують тему інновацій, з метою створення спільних проєктів, започаткування корисних ініціатив для учнів (наприклад, шкільних свят та тематичних днів, де інформація з іноземної мови актуалізуватиметься за рахунок використання сучасних цифрових технологій);

- побудова власного особистого бренду в соціальних мережах.

Останньому з перелічених пунктів варто приділити особливу увагу. Якісна публічність асоціюється в багатьох людей з успіхом. Це стосується як дорослих, так і школярів. Тож учитель, який вміє представити себе, свої напрацювання, здобутки та професійний світогляд у соціальних мережах, має високі шанси набути у сприйнятті учнів особливої авторитетності. Це пов'язано з тим, що такий педагог напряду асоціюється з послідовністю в професійній самореалізації та дає зрозуміти, що використання сучасних технологій є для нього не просто бажанням не втрачати професійні позиції між колег, а й реальною внутрішньою потребою та природним способом життя.

Підводячи ризик, можна відзначити те, що інноваційна компетентність для педагога, який викладає англійську мову, є не просто відповідністю актуальному тренду. Це адаптація до викликів сучасного світу, де учні мають потребу застосовувати свої знання в прикладній площині реального життя та будувати це життя успішним. Іноземні мови великою мірою в цьому сприяють, відкриваючи горизонти для міжкультурної комунікації, працевлаштування в іноземних компаніях, активного туризму та пізнання світу.

Щоб дивитися на це питання так комплексно та бути дійсно ефективним педагогом для своїх учнів, вчитель англійської або іншої іноземної мови повинен не просто використовувати інновації, аби не відставати від тенденцій сьогодення, а мати таку картину світу та мотивації до саморозвитку, яка дасть нагоду бути прикладом для учнів та формувати довіру в рамках навчального процесу, де школярі розумітимуть, що їм дають справді цінну інформацію, яка буде актуальною в житті.

Бібліографічні посилання

1. Haleem, A., Javaid, M., Qadri, M. A. and Suman, R. (2022). Understanding the Role of Digital Technologies in Education. *Sustainable Operations and Computers*. [online] vol. 3, pp. 275–285. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.susoc.2022.05.004> [Accessed 24 Feb. 2025].

2. Geng, C. (2024). Research on the effectiveness of interactive e-learning mode based on artificial intelligence in English learning. *Entertainment Computing*, [online] vol. 3. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.entcom.2024.100735> [Accessed 24 Feb. 2025].
3. Kohnke, L., Moorhouse, B. L. and Zou, D. (2023). ChatGPT for language teaching and learning. *Relc Journal*, [online] vol. 54, iss. 2. Available at: <https://doi.org/10.1177/00336882231162868> [Accessed 24 Feb. 2025].

ЗМІСТ

ПРОГРАМА ТА МАТЕРІАЛИ XXXII МІЖНАРОДНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ	4
Секція I Світ університету. Сучасні історіософські підходи.....	22
Якуніна А. Студентські наукові об'єднання в контексті університетської історії.....	22
Запара М. Асоціація випускників НУА: історія виникнення та формування.....	24
Норік Д. Взаємодія університетів і підприємств: історичний контекст.....	26
Карпухін С. Історія становлення та розвитку міжнародних стажувань та практик студентів вітчизняних університетів	27
Шейн Н. Історія ліцею НУА: основні етапи.....	29
Кириленко В. Контроль за політичною благонадійністю викладачів і студентів вітчизняних університетів у XIX – поч. XX ст.....	31
Вергеліс В. Харківський приватний ліцей «НУА»: підготовка до обрання фаху (на прикладі діяльності міської «Школи підприємництва»)	32
Секція II Університетська освіта та реалії ринку праці: актуальність балансу.....	34
Лісютіна В. Сучасне партнерство роботодавців та університетів: основні форми та мотиви.....	34
Олійник А. Готовність здобувача вищої освіти до професійної самореалізації: гібридні стратегії.....	35
Бережна К. Залучення здобувачів вищої освіти на ринок праці: міжнародний досвід	37
Корнеєв Д. Актуальність другої вищої освіти в умовах війни	38
Лебединська К. Індивідуальна освітня траєкторія як фактор адаптації на ринку праці.....	39
Маршаєв В. Цифрова трансформація освіти: формування конкурентоспроможних професійних компетентностей в університетах	40
Навізінська А. Проблеми соціально-економічного розвитку України: сучасні виклики для ринку праці та освіти	41
Нікуліна М. Профільна освіта як аспект формування професійного самовизначення сучасних школярів.....	42
Пальваль А. «Барометр ринку праці» України як вимір викликів університетській освіті.....	43
Скаченко К. Ринок праці та університетська освіта: динамічність й інтегрованість зв'язків	45
Чінський І. Уявлення здобувачів вищої освіти про тенденції сучасного ринку праці	46

Шатлигіна Д. Університет і ринок праці: пошук точок дотику.....	47
Шелеп О. Проблеми та перспективи координації соціального забезпечення у контексті адаптації до нових реалій ринку праці в Європейському Союзі.....	48
Яковенко К. Особливості навчання здобувачів вищої освіти українських ЗВО в умовах воєнного стану.....	50
Секція III Прагмалінгвістичні та соціолінгвістичні чинники успішності університету в умовах перманентних змін	52
Грицюк Г. Фемінітиви в професійному спілкуванні: мовна культура як складова сучасного ринку праці.....	52
Нецора Д. Мовні засоби маніпулювання в комунікації: виклики для професійної підготовки фахівців у сучасних реаліях ринку праці.....	53
Абдула Є. Еволюція української правничої термінології: імплементація історичного досвіду в сучасну юридичну освіту для формування затребуваних фахівців	54
Гаврилова М. Мова як інструмент ефективного спілкування в сучасних реаліях	55
Заїдова Л. Прагматична модель буття в романі Валер'яна Підмогильного «Невеличка драма» як засіб пристосування людини до соціального середовища.....	57
Згонник Д. Поєднання класичних та інноваційних мовних функцій у сучасному інформаційному просторі.....	58
Мірошниченко Л. Комунікативна культура фахівця: точки перетину університетської освіти та вимог ринку праці.....	60
Осетрова В. Дрон як фокальний персонаж у соціальному середовищі	61
Проскочило А. Невербальні засоби комунікації як чинник успішної професійної взаємодії на сучасному ринку праці	62
Сараф'ян Д. Мовленнєва культура як складова професійної компетентності: партнерство університету та роботодавців.....	63
Скрипчук А. Вплив прагмалінгвістичних стратегій на результативність навчання здобувачів вищої освіти	64
Фокіна М. Культура поведінки та етикет в бутті університетської спільноти як чинник успішної інтеграції у ринок праці.....	65
Секція IV Підготовка конкурентоспроможних фахівців для забезпечення бізнесу в умовах полісистемної кризи	67
Жицький С. Щодо проблем та способів розвитку особистості, сформованої в умовах гуманітарно-технологічної революції	67
Кошарновська А. Особливості формування конкурентоспроможного фахівця покоління зет (на прикладі фахівця у галузі логістики).....	70
Yakovenko V. Intelligent logistics and digital technologies in business management as a way to form a competitive graduate economist	73

Беспалов І. Маніпулювання у сучасному бізнесі: механізми впливу та формування стійкості до маніпулятивних технологій.....	75
Достоєвська А. Полісистемна криза як фактор невизначеності сучасного бізнес-середовища	77
Жицький В. Особливості психіки сучасних дітей покоління альфа та зміни підходів до навчання.....	80
Ковальчук О., Самуляк С. Форми взаємодії між роботодавцем та університетом.....	81
Корчма Д. Аналіз ключових компетенцій фахівців у сфері сталого розвитку та циркулярної економіки: виклики для університетів	82
Лікунова С. Вплив академічної мобільності на конкурентоспроможність здобувачів освіти на ринку праці	84
Семененко В. Вища освіта для молоді у сфері «Affiliate Marketing» (роздуми з практичного досвіду).....	86
Тігірова Д. Історико-правовий аспект створення освітнього законодавства України.....	88
Секція V Employer and University Engagement: Adapting to Global Changes (Взаємодія роботодавця та університету: відповідь на глобальні зміни).....	89
Kripak K. Developing soft skills as a key to building up students' employability.....	89
Zolotaryova E. Dual education model.....	90
Osadchyi O. University strategies. addressing market needs	91
Franksman S. Empowering future entrepreneurs at German universities	92
Секція VI Перекладознавство в епоху перманентних змін: синергія мов, технології і бізнесу	93
Лисенко Є. Перекладацька діяльність і новітні технології в епоху глобальних трансформацій	93
Ковалевський В. Промпт-інжиніринг в підготовці перекладачів: адаптація до технологічних змін в умовах глобального ринку.....	94
Алексєєва О. Перекладацька діяльність і видавничий бізнес: точки зіткнення	95
Гненна В. Edtech-рішення vs традиційні методики у навчанні іноземних мов майбутніх перекладачів	96
Коренева А. Гнучке, технологічне та адаптивне академічне середовище в умовах кризових явищ	97
Левіна П. Виклики перекладу у добу перманентних змін	98
Мірошниченко Д. Використання нейромереж у перекладі поезії: можливості та виклики.....	99
Пасинок Ю. Youtube: сучасна платформа для спілкування, ведення бізнесу і ... перекладу	100

Уваров Д. Перекладознавство в епоху глобальних технологій.....	101
Шевченко А. Перекладацька діяльність в умовах цифрової глобалізації: виклики та можливості.....	103
Якуніна А. Специфіка перекладацької діяльності в епоху глобальних змін	104
Секція VII Лінгвокультурні фактори впливу на освітнє середовище.....	106
Безрядіна О. Університет майбутнього. вектори розвитку.....	106
Нощенко А. Молодіжний сленг як спосіб комунікації та причини його виникнення.....	107
Кіяшко С. Мультилінгвальність сучасного середовища в освітньому процесі.....	108
Ляховольська Я. Мотивація до навчання як головний фактор отримання якісної освіти	109
Склярєва Є. Роль штучного інтелекту на сучасному етапі розвитку інформаційних технологій.....	110
Федорченко А. Багатомовність, як фактор розвитку критичного мислення та креативності.....	112
Секція VIII Інформаційні технології та математика: співпраця університетів та роботодавців для нових можливостей.....	114
Шевцова М. Як залучити роботодавців до розробки навчальних програм з математики.....	114
Гнатюк Г. Інформаційні технології в навчальній діяльності перекладача: виклики та перспективи	115
Бірюкова А. Вплив цифрових технологій на навчальний процес: виклики та перспективи.....	117
Борисова Д. Використання штучного інтелекту у перекладі: можливості сучасних САТ-інструментів.....	118
Карабан Д. Застосування рішень No-code в інформаційному освітньому середовищі університету: співпраця з стейкхолдерами та роботодавцями.....	119
Лешта Є. Важливість міждисциплінарної математичної підготовки для майбутніх фахівців.....	121
Якушева Є. Системи автоматичного перекладу: сучасні виклики та необхідність постредагування	122
ПРОГРАМА ТА МАТЕРІАЛИ XXXI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ МОЛОДИХ УЧЕНИХ.....	124
Берест К. В. Підприємницькі стратегії для молодих науковців: уроки ІТ компаній у вищій освіті.....	131

Гога Н. П. Форми та напрямки психологічної підтримки молодого фахівця у вищій освіті.....	133
Думченко Б. В Шлях молодого викладача: адаптація, розвиток, цифровізація	134
Калюжна Ю. І. Міждисциплінарність як інструмент формування нового знання та професійного зростання науковців	137
Кузьміна М. О. Моделювання розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи у ЗВО	139
Шаповал О. В. Молодий викладач як агент змін у моделі трансформацій вищого навчального закладу	142
Беляєва Н. Є., Ляшенко Б. Ю. Сформованість ціннісних орієнтацій у молодих вчених в мінливих умовах	144
Ботштейн І. І. Взаємодія бізнесу та університетів як стейкхолдерів при формуванні конкурентоспроможності сучасного фахівця.....	147
Давиденко Д. О. Проблеми підготовки кадрів вищої кваліфікації в Україні	149
Івахненко А. О. Розвиток перекладацьких компетенцій як фактор кар'єрного росту викладача перекладу	150
Ларін А. О., Шумик О. П. Готовність аспірантів до реалізації академічної кар'єри: соціально-психологічні чинники	152
Лісовол А. С. Траєкторії розвитку професійних компетентностей викладачів в ході їх кар'єрного росту	154
Макасеєв О. В. Щодо актуальних проблем розвитку наукових досліджень в умовах трансформації соціально-економічних систем.....	157
Немцев А. Л. Особливості роботи молодого викладача-практика в сучасних умовах	160
Панасенко Л. О. Потенціал практик покращення гендерної рівності в міжнародних компаніях для освіти та бізнесу в сучасній Україні.....	163
Полупан Д. О. Маркери взаємодії підприємств та університетів: роль викладача при формуванні компетентних фахівців	166
Прокопшина О. В. Моделі імплементації цифрових технологій у професійній підготовці магістрів з економіки.....	168
Путятін О. О. Вплив держави на формування наукових кадрів під час соціально-економічних потрясінь	170
Сааков С. О. Цифрова етика та її вплив на академічну кар'єру сучасного викладача	172
Ткаченко Д. І. Розвиток міжкультурної компетентності як ключовий елемент професійного зростання молодого викладача в глобалізованому освітньому просторі	174
Тюріна Д. М. Гендерна рівність у науковій сфері: роль державної політики в підтримці молодих викладачів	177
Умріхін Д. А. Інноваційний капітал викладача в сучасних умовах	179

Чемоданова М. Ф. Інноваційна компетентність вчителя іноземної мови як критерій ефективності освітніх умов війни	182
Юрченко О. К. Цифрова компетентність як фактор академічної кар'єри молодого викладача	184
Яценко Д. М. Формування цифрової культури молодого викладача: виклики та перспективи	187

ПРОГРАМА ТА МАТЕРІАЛИ XXXI РЕГІОНАЛЬНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ВЧИТЕЛІВ 189

Секція I Побудова соціальних зв'язків ЗЗСО в умовах невизначеності 195

Снурніков І. С. Соціалізація як запит батьків до закладів загальної середньої освіти в умовах невизначеності. пошук ефективних стратегій	195
Бельчікова Л. Я. Побудова взаємовідносин викладачів з батьками в умовах дистанційного навчання у школі	200
Венгрин А. В. Освіта в умовах війни: виклики, адаптація та шляхи відновлення	203
Галака В. І. Виховний потенціал на уроках мови та літератури	207
Колісниченко Ж. О. Шляхи оптимізації процесу фізичного виховання учнів в умовах невизначеності.....	211
Корсак Г. І. Можливості спрямування дозвілля дітей задля соціалізації та виховання цінностей.....	213
Лимаренко В. А. Формування здорових відношень у шкільному середовищі в сучасних умовах	216
Ніколаєва С. В. Формування соціальних та інших ключових компетентностей на уроках фізичної культури в сучасних умовах	218

Секція II Драйвери розвитку педагогічного потенціалу сучасної початкової школи.. 221

Шилкунова З. І. Розвиток педагогічного потенціалу вчителя як відповідь на сучасні виклики освіти.	221
Бекетова О. Г. Розмаїття навчальних текстів у сучасних підручниках з літературного читання в початковій школі	224
Литовченко А. В. Компетентнісний підхід до навчання як чинник розвитку педагогічного потенціалу.....	228
Приходько С. О. Дослідження навчальних втрат учнів початкових класів (аспект читання)	231
Стаханова Є. О. Перспективи збагачення мовлення вчителя.....	235

Секція III Інноваційна компетентність учителя іноземної мови як критерій ефективності освіти	238
Батманова С. М. Інноваційні компетенції вчителя іноземних мов як критерій ефективності освіти	238
Зобова Г. М. Інноваційність у професійній діяльності вчителя іноземної мови	241
Новикова А. Р. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроці англійської мови.....	244
Циганок О. І. Розвиток інноваційної компетентності учителя англійської мови та її вплив на ефективність процесу навчання	246

Наукове видання

ДЕНЬ НАУКИ

ПРОГРАМИ ТА МАТЕРІАЛИ

XXXII МІЖНАРОДНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«УНІВЕРСИТЕТ ТА РИНОК ПРАЦІ: НОВІ ВЕКТОРИ СПІВПРАЦІ»

XXXII НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ МОЛОДИХ УЧЕНИХ
«АКАДЕМІЧНА КАР'ЄРА МОЛОДОГО ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ
ПЕРМАНЕНТНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ»

XXXII РЕГІОНАЛЬНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ВЧИТЕЛІВ «ВИКЛАДАЧ ЗСО ТА ЙОГО ІННОВАЦІЙНИЙ КАПІТАЛ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ»

12 квітня 2025 р.

В авторській редакції

Підписано до друку 10.04.2025. Формат 60×84/8.
Папір офсетний. Гарнітура «Таймс».
Ум. друк. арк. 29,88. Обл.-вид. арк. 17,10.
Тираж 300 пр.

Видавництво
Народної української академії
Свідоцтво № 1153 від 16.12.2002

Надруковано у видавництві
Народної української академії.

Україна, 61000, Харків, МСП, вул. Лермонтовська, 27